מדרש · אגדה · מדרש רבה

קוהלת רבה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קוהלת רבה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קוהלת-רבה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרשה א 7
פרק א 7
פרק ב 8
פרק ג 9
פרק ד 11
פרק ה 13
פרק ו 14
פרק ז 15
פרק ח 17
פרק ט 20
פרק י 21
פרק יא 21
פרק יב 22
פרק יג 23
פרק יד 24
פרק טו 24
פרק טז 26
פרק יח 28
פרשה ב 28
פרק א 28
פרק ב 29
פרק ג 30
פרק ד 30
פרק ה 30
פרק ו 31
פרק ז 31
פרק ח 31
פרק ט 32
פרק י 33
פרק יא 33
פרק יג 34
פרק יד 34
פרק טו 34
פרק טז 35
פרק יז 36
פרק כ 36
פרק כא 37
פרק כג 37
פרק כד 37
פרק כה 38
פרק כו 38
פרשה ג 39
פרק א 39
פרק ב 39
פרק ג 41
פרק ד 41
פרק ה 41
פרק ו 41
פרק ז 42
פרק ח 42
פרק ט 43
פרק י 43
פרק יא 44
פרק יב 48
פרק יד 48
פרק טו 50
פרק טז 51
פרק יז 53
פרק יח 53
פרק יט 54
פרק כ 54
פרק כא 54

פרק כב 55
פרשה ד 55
פרק א 55
פרק ב 56
פרק ג 56
פרק ה 57
פרק ו 57
פרק ז 58
פרק ח 58
פרק ט 59
פרק יג 60
פרק יד 61
פרק טו 61
פרק טז 61
פרק יז 61
פרשה ה 62
פרק ב 62
פרק ד 63
פרק ה 64
פרק ו 65
פרק ז 66
פרק ח 66
פרק י 69
פרק יא 72
פרק יב 74
פרק יג 74
פרק יד 74
פרק טו 75
פרק טז 75
פרק יז 75
פרק יח 75
פרק יט 75
פרשה ו 76
פרק א 76
פרק ב 76
פרק ג 76
פרק ד 77
פרק ה 77
פרק ו 77
פרק ח 78
פרק ט 78
פרק י 78
פרק יא 78
פרק יב 79
פרשה ז 79
פרק א 79
פרק ב 82
פרק ג 84
פרק ד 84
פרק ה 85
פרק ו 85
פרק ז 85
פרק ח 86
פרק ט 89
פרק יא 89
פרק יג 91
פרק יד 92
פרק טו 92
פרק טז 93
פרק יז 93
פרק יח 93
פרק יט 93
פרק כ 95
פרק כג 95

פרק כו 97
פרק כז 98
פרק כח 98
פרק כט 99
פרשה ח 99
פרק א 99
פרק ב 101
פרק ג 101
פרק ד 101
פרק ה 101
פרק ו 101
פרק ח 102
פרק ט 102
פרק י 103
פרק יא 103
פרק יג 103
פרק טו 103
פרק טז 104
פרק יז 104
פרשה ט 104
פרק א 104
פרק ד 105
פרק ה 105
פרק ו 106
פרק ז 106
פרק ח 108
פרק ט 109
פרק י 110
פרק יא 112
פרק יב 114
פרק יג 114
פרק יד 115
פרק טו 115
פרק טז 117
פרק יז 117
פרק יח 117
פרשה י 119
פרק א 119
פרק ב 119
פרק ג 120
פרק ד 120
פרק ה 121
פרק ו 122
פרק ז 122
פרק ח 122
פרק ט 123
פרק י 123
פרק יא 124
פרק יב 124
פרק יג 125
פרק יד 125
פרק טו 125
פרק טז 125
פרק יח 126
פרק יט 127
פרק כ 127
פרשה יא 128
פרק א 128
פרק ב 131
פרק ג 132
פרק ה 133
פרק ו 133
פרק ז 133
פרק ח 134

פרק ט 134
פרשה יב 135
פרק א 135
פרק ב 135
פרק ג 135
פרק ד 136
פרק ה 136
פרק ו 137
פרק ז 137
פרק ט 140
פרק י 140
פרק יא 140
פרק יב 141
פרק יג 141
פרק יד 142

פרשה א

פרק א

א דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָם, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (משלי כב, כט): חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא שֶׁרָאָה בְּנֵי עִירוֹ מַעֲלִין נְדָרִים וּנְדָבוֹת לִירוּשָׁלַיִם, אָמַר הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם נְדָרִים וּנְדָבוֹת וַאֲנִי אֵינִי מַעֲלֶה דָּבָר, מֶה עָשָׂה, יָצָא לְמִדְבָּרָהּ שֶׁל עִירוֹ וְרָאָה שָׁם אֶבֶן אַחַת, וְשִׁבְבָהּ וְסִתְתָהּ וּמֵרָקָהּ, וְאָמַר הֲרֵי עָלַי לְהַעֲלוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִשְׁכֹּר לוֹ פּוֹעֲלִים, נִזְדַּמְּנוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, אָמַר לָהֶן מַעֲלִין לִי אַתֶּם אֶבֶן זוֹ לִירוּשָׁלַיִם, אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְאָנוּ מַעֲלִים אוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִתֵּן לָהֶם וְלֹא נִמְצָא בְיָדוֹ דָּבָר לְשָׁעָה, הִנִּיחוּהוּ וְהָלְכוּ לָהֶם, זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים בִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם, אָמַר לָהֶם אַתֶּם מַעֲלִין לִי אֶבֶן זוֹ, אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְאָנוּ מַעֲלִין לְךָ אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם, וּבִלְבַד שֶׁתִּתֵּן יָדְךָ וְאֶצְבָּעֲךָ עִמָּנוּ, נָתַן יָדוֹ וְאֶצְבְּעוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצְאוּ עוֹמְדִים בִּירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִתֵּן לָהֶם שְׂכָרָן וְלֹא מְצָאָן, נִכְנַס לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית וְשָׁאַל בְּשִׁבְילָם, אָמְרוּ לוֹ דּוֹמֶה שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הֶעֱלוּ אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם, וְקָרְאוּ עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, קְרֵי בֵּיהּ לִפְנֵי מַלְאָכִים יִתְיַצָּב. אָמַר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא לְבַלְווֹטוֹס שֶׁהָיָה גָּדֵל בְּפָלָטִין שֶׁל מְלָכִים, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁאַל מָה אֶתֵּן לְךָ, אָמַר אוֹתוֹ בַּלְווֹטוֹס, אִם שׁוֹאֵל אֲנִי כֶּסֶף וְזָהָב אוֹ מַרְגָּלִיּוֹת טוֹבוֹת, הוּא נוֹתֵן לִי. בְּגָדִים, הוּא נוֹתֵן לִי. אֶלָּא אֲנִי שׁוֹאֵל בִּתּוֹ וְהַכֹּל יִנָּתֵן לִי בִּכְלַל בִּתּוֹ. כָּךְ בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה (מלכים א ג, ה): וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁאַל מָה אֶתֵּן לָךְ, אָמַר שְׁלֹמֹה אִם אֲנִי שׁוֹאֵל כֶּסֶף וְזָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת הוּא נוֹתֵן לִי, אֶלָּא הֲרֵינִי שׁוֹאֵל אֶת הַחָכְמָה וְהַכֹּל בִּכְלָל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַחָכְמָה שְׁאַלְתָּ וְלֹא שְׁאַלְתָּ לְךָ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְנֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ, לְפִיכָךְ הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ, וְעַל יְדֵי כֵן גַּם עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד אֶתֵּן לָךְ, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק חֲלוֹם עוֹמֵד עַל כַּנּוֹ, צִפּוֹר מְצוֹיֶץ וְיוֹדֵעַ עַל מָה מְצוֹיֶץ, חֲמוֹר נוֹהֵק וְיוֹדֵעַ עַל מָה נוֹהֵק, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלָיִם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי [ארון ברית אדני ויעל עלות ויעש שלמים] וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִכָּאן שֶׁעוֹשִׁין סְעוּדָה לְגָמְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה. מִיָּד שְׁרָתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הַלָּלוּ: מִשְׁלֵי, וְשִׁיר הַשִּׁירִים, וְקֹהֶלֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד.

ב דָּבָר אַחֵר, דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד, שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עַל יְדֵי שֶׁהָיָה נְבוּאָתָן דִּבְרֵי קַנָּתְרִין, נְתָלִית נְבוּאָתָן בְּעַצְמָן, וְאֵלּוּ הֵן: דִּבְרֵי קֹהֶלֶת, (עמוס א, א): דִּבְרֵי עָמוֹס; (ירמיה א, א): דִּבְרֵי

יִרְמְיָהוּ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יִרְמְיָה שֶׁבְּיָמָיו נַעֲשָׂה יְרוּשָׁלַיִם אִירְמַיְאָה. עַמּוֹס, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עַמּוֹס, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס שֶׁהָיָה עָמוּס בִּלְשׁוֹנוֹ, אָמְרוּ אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת כָּל בְּרִיּוֹתָיו וְלֹא הִשְׂרָה שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל הָדֵין קְטִיעַ, לִישְׁנָא פְּסִילוֹסָא. קוֹהֶלֶת, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קוֹהֶלֶת, שֶׁהָיוּ דְבָרָיו נֶאֱמָרִין בְּהַקְהֵל, עַל שֵׁם שֶׁאָמַר (מלכים א ח, א): אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא מִשְׁמֶר נִכְנַס וּמִשְׁמֶר יוֹצֵא לִשְׁמֹעַ חָכְמַת שְׁלֹמֹה, וְהוּא שֶׁמַּלְכַּת שְׁבָא אָמְרָה לוֹ (מלכים א י, ח): אַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ וְאַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה, וּכְתִיב (מלכים א ה, יד): וַיָּבֹאוּ מִכָּל הָעַמִּים לִשְׁמֹעַ אֶת חָכְמַת שְׁלֹמֹה. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרָא לוֹ: יְדִידְיָה; קוֹהֶלֶת; שְׁלֹמֹה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שִׁבְעָה: אָגוּר; יָקֶה; לְמוּאֵל; אִיתִיאֵל. אָמַר שְׁמוּאֵל עִקֵּר אוֹתָנְטִיָּא שֶׁלָּהֶם: יְדִידְיָה; קוֹהֶלֶת; שְׁלֹמֹה. מוֹדֶה רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּאֵלֶּין אַרְבָּעָה, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוְּנָה בָּהֶן שְׁלֹמֹה וְשֶׁנִּתְנוּ לְהִדָּרֵשׁ: אָגוּר, שֶׁאָגוּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה; יָקֶה, שֶׁהָיָה מֵקִיא בְּדָבָרָיו כַּסֵּפֶל הַזֶּה שֶׁמִּתְמַלֵּא בִּשְׁעָתוֹ וּמִתְפַּנֶּה בִּשְׁעָתוֹ, כָּךְ שְׁלֹמֹה לָמַד תּוֹרָה בִּשְׁעָתָהּ וּשְׁכֵחָהּ בִּשְׁעָתָהּ; לְמוּאֵל, שֶׁנָּם לָאֵל בְּלִבּוֹ וְאָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבּוֹת וְלֹא לַחֲטוֹא; אִיתִיאֵל, שֶׁאָמַר אִתִּי אֵל וְאוּכַל. בֶּן דָּוִד, מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, חָכָם בֶּן חָכָם, צַדִּיק בֶּן צַדִּיק, אַבְגִּינוֹס בֶּן אַבְגִּינוֹס. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, הַשּׁוֹר הַזֶּה עַד שֶׁלֹּא נֶחְתְּכוּ גִּידָיו, נִתְלֶה הוּא אֲפִלּוּ בְּגִיד אֶחָד מִשֶּׁלּוֹ, אֲבָל מִשֶּׁנֶּחְתְּכוּ גִּידָיו, כַּמָּה חֲבָלִים וְכַמָּה מַסְמְרוֹת צְרִיךְ לְתְלוֹת בָּהֶן. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא חָטָא שְׁלֹמֹה הָיָה נִתְלֶה בִּזְכוּת עַצְמוֹ, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא תָּלוּ לוֹ בִּזְכוּת אֲבוֹתָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לז, לה): וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אַשְׁרֵי מִי שֶׁזָּכָה לִמְלֹךְ בְּמָקוֹם מַלְכוּת, לְהַלָּן כְּתִיב (דברים א, ד): אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי, בְּרַם הָכָא מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם, בְּמָקוֹם מַלְכוּת.

פרק ב

א הֶבֶל הֲבָלִים. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר דָּוִד אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, וּפֵרְשׁוֹ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ. שְׁלֹמֹה אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, וּפֵרְשׁוֹ דָּוִד אָבִיו. דָּוִד אָמַר (תהלים קמד, ד): אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, לְאֵיזֶה הֶבֶל, אִם לְהֶבֶל שֶׁל תַּנּוּר יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם לְהֶבֶל שֶׁל כִּירָה יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא שְׁלֹמֹה בְּנוֹ וּפֵרַשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קוֹהֶלֶת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מַתְנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לְאָדָם שֶׁשּׁוֹפֵת שֶׁבַע קְדֵרוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְהֶבֶל שֶׁל עֶלְיוֹנָה אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. שְׁלֹמֹה אָמַר (קהלת ו, יב): כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים וְיַעֲשֵׂם כַּצֵּל. בְּאֵיזֶה צֵל, אִם כְּצִלּוֹ שֶׁל כּוֹתֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם כְּצִלּוֹ שֶׁל דֶּקֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא דָּוִד וּפֵרַשׁ (תהלים קמד, ד): יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַב אַחָא כְּהֲדֵין עוֹפָא דְּעָבַר וְטוֹלֵיהּ עָבַר עִמֵּיהּ. שְׁמוּאֵל אָמַר כְּצִלָּן שֶׁל דְּבוֹרִים שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ שֶׁל כְּלוּם. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מַתְנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, שִׁבְעָה הֲבָלִים

שֶׁאָמַר קֹהֶלֶת כְּנֶגֶד שִׁבְעָה עוֹלָמוֹת שֶׁאָדָם רוֹאֶה, בֶּן שָׁנָה דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ נָתוּן בְּאִיסְפִּקְלַרְפַּסְטִי וְהַכֹּל מְחַבְּקִין וּמְנַשְּׁקִין אוֹתוֹ, בֶּן שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ דּוֹמֶה לַחֲזִיר שֶׁפּוֹשֵׁט יָדָיו בְּבִיבִין. בֶּן עֶשֶׂר שָׁנָה קוֹפֵץ כִּגְדִי. בֶּן עֶשְׂרִים כְּסוּס נֶהֱים מְשַׁפֵּר גַּרְמֵיהּ וּבָעֵי אִתְּתָא. נָשָׂא אִשָּׁה הֲרֵי הוּא כַּחֲמוֹר. הוֹלִיד בָּנִים מֵעֵז פָּנָיו כְּכֶלֶב לְהָבִיא לֶחֶם [נסח אחר: להם] וּמְזוֹנוֹת. הִזְקִין, הֲרֵי הוּא כְּקוֹף. הֶדָא דְתֵימַר בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, אֲבָל בִּבְנֵי תוֹרָה כְּתִיב (מלכים א א, א): וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא זָקֵן, מֶלֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר: שִׁבְעָה הֲבָלִים שֶׁאָמַר קֹהֶלֶת כְּנֶגֶד שִׁבְעָה יְמֵי בְרֵאשִׁית, בְּרֵאשִׁית (בראשית א, א): בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, וּכְתִיב (ישעיה נא, ו): כִּי שָׁמַיִם כָּעָשָׁן נִמְלָחוּ. בַּשֵּׁנִי, יְהִי רָקִיעַ, וּכְתִיב (ישעיה לד, ד): וְנָגֹלּוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמָיִם. בַּשְּׁלִישִׁי, יִקָּווּ הַמַּיִם, וּכְתִיב (ישעיה יא, טו): וְהֶחֱרִים ה' אֵת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם. בָּרְבִיעִי, יְהִי מְאֹרֹת, וּכְתִיב (ישעיה כד, כג): וְחָפְרָה הַלְּבָנָה, בַּחֲמִישִׁי, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, וּכְתִיב (צפניה א, ג): אָסֵף עוֹף הַשָּׁמַיִם. בַּשִּׁשִּׁי, נַעֲשֶׂה אָדָם, וּכְתִיב (צפניה א, ג): אָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה, בְּשַׁבָּת מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר (שמות לא, יד): מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת, הֶדָא אָמַר בְּמֵזִיד, אֲבָל בְּשׁוֹגֵג יָבִיא קָרְבָּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אָדָם שִׁבְחוֹ שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁהַמֵּבִיא קָרְבָּן מִתְכַּפֵּר לוֹ, הִתְחִיל מְשׁוֹרֵר עָלֶיהָ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבַח וּמִזְמוֹר, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צב, א): מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, אָמַר רַבִּי לֵוִי אָדָם הָרִאשׁוֹן אָמְרוֹ.

פרק ג

א מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם, אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בִּקְשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת מִפְּנֵי שֶׁמָּצְאוּ בוֹ דְּבָרִים מָטִין לְצַד מִינוּת, אָמְרוּ הֲרֵי כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁבָּא לוֹמַר מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עָמְלוֹ, יָכוֹל אַף בַּעֲמָלָהּ שֶׁל תּוֹרָה, חָזְרוּ וְאָמְרוּ לֹא אָמַר בְּכָל עָמָל, אֶלָּא בַּעֲמָלוֹ, בַּעֲמָלוֹ אֵינוֹ עָמֵל אֲבָל עָמֵל הוּא בַּעֲמָלָהּ שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק בִּקְשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת עַל יְדֵי שֶׁמָּצְאוּ בוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּטִין לְצַד מִינוּת, אָמְרוּ כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה כְּךְ שֶׁאָמַר (קהלת יא, ט): שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, וּמִשָּׁה אָמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, וּשְׁלֹמֹה אָמַר: וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, הֲתָרָה הָרְצוּעָה, לֵית דִּין וְלֵית דַּיָּן, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, אָמְרוּ יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חִלְקַיָּי, עָמְלוֹ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְאוֹצֵר לוֹ לְמַעְלָה מֵהַשֶּׁמֶשׁ. אָמַר רַבִּי יוּדָן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ אֵין לוֹ, לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁמֶשׁ, יֵשׁ לוֹ. רַבִּי לֵוִי וְרַבָּנָן, רַבִּי לֵוִי אָמַר מַה הֲנָאָה יֵשׁ לַבְּרִיוֹת אֲשֶׁר מְסַגְּלוֹת בְּמִצְווֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דַּיָּן שֶׁאֲנִי מַזְרִיחַ עֲלֵיהֶם אוֹרָה. וְרַבָּנִין אָמְרֵי מַה הֲנָאָה יֵשׁ אֶל הַצַּדִּיקִים שֶׁמְּסַגְּלִין בְּמִצְווֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דַּיָּן שֶׁאֲנִי עָתִיד לְחַדֵּשׁ פְּנֵיהֶם כְּגַלְגַּל חַמָּה, דִּכְתִיב (שופטים ה, לא): וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ.

אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם לוֹקֵחַ לִטְרָה שֶׁל בָּשָׂר כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעַ רוֹאֶה עַד שֶׁיְּבַשְּׁלֶנָּה, וַאֲנִי מַשִּׁיב לְךָ רוּחוֹת, וּמַעֲלֶה עֲנָנִים, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּטְלָלִים, וּמְגַדֵּל צְמָחִין וּמְבַשְּׁלָן, וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְנוֹתֵן כָּל צָרְכֵיהֶן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה כְּדֵי מַחְסוֹרָהּ, וְאֵין אַתֶּם מְבִיאִין לִי אֶת הָעֹמֶר. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעַ רוֹאֶה עַד שֶׁיְּנַגְּבֶהָ, וַאֲנִי מַשִּׁיב לְךָ רוּחוֹת, וּמַעֲלֶה עֲנָנִים, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּטְלָלִים, וּמְגַדֵּל צְמָחִים, וּמְכַבְּסָן, וּמְבַשְּׁלָן, וּמְנַגְּבָן, וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְנוֹתֵן כָּל צָרְכֵיהֶן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה כְּדֵי מַחְסוֹרָהּ, וְאֵין אַתֶּם מְבִיאִין לִי אֶת הָעֹמֶר. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, פִּסַּנְטוֹרֵךְ אֲנָא וְלֵית אַתְּ מַטְעֲמַנִי לִי מִתַּבְשִׁילֵי דְּאִידַּע מַהוּ צָרִיךְ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, סַנְטוֹרֵךְ אֲנָא וְלֵית אַתְּ יָהֵיב לִי מִסַּנְטָרְיוּתִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (ירמיה ה, כד): וְלֹא אָמְרוּ בִלְבָבָם נִירָא נָא אֶת ה' וגו', הָא חַיָּיבִין מִן כַּדּוּן לֵית אַתּוּן צְרִיכִין לִי, תַּלְמוּד לוֹמַר (ירמיה ה, כד): שֹׁבֵעַת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר לָנוּ, יִשְׁמָר לָנוּ מִשָּׁרָב, יִשְׁמָר לָנוּ, מֵהַטְּלָלִים רָעִים, וְהוּא שֶׁדָּוִד אוֹמֵר (תהלים סח, י): גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים, אִם גֶּשֶׁם הִיא צְרִיכָה, נְדָבָה. וְאִם טְלָלִים הִיא צְרִיכָה תָּנִיף אֱלֹהִים. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא כְּתִיב (ויקרא כג, טו): שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה, אֵימָתַי בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשּׂוּעַ וּשְׂכָנְיָה בֵּינֵיהֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעַ רוֹאִין עַד שֶׁמְּבִיאִין אֶת הָעֹמֶר, כְּדִתְנֵינָן, כֵּיצַד עוֹשִׁין שְׁלוּחֵי בֵית דִּין יוֹצְאִין בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וְעוֹשִׁין אוֹתוֹ כְּרִיכוֹת בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לִקָּצֵר, וְכָל הָעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְשָׁם מִתְכַּנְּסוֹת לְשָׁם כְּדֵי שֶׁיְּהֶיהָ נִקְצָר בְּעֵסֶק גָּדוֹל. אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם, הֱרֵי חָרְשָׁתָ, וְזָרַעְתָּ, וְקָצַרְתָּ, וְעָמַרְתָּ, וְעָשִׂיתָ עֳרֵמוֹת עֳרֵמוֹת, אִם אֵינִי מוֹצִיא לְךָ מְעַט רוּחַ יָכוֹל אַתָּ לְזָרוֹת, וַאֲפִלּוּ שְׂכַר אוֹתוֹ הָרוּחַ אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֱוֵי (קהלת ה, טו): וּמַה יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ. רַבִּי עֲשָׂה סְעוּדַת מִשְׁתֶּה בְּנוֹ, קָרָא רַבִּי לְכָל רַבָּנָן, וְאִינְשֵׁי לְמִקְרֵי בַּר קַפָּרָא, אֲזַל וּכְתַב עַל תַּרְעָא אַחַר כָּל שְׁמְחָתֵךְ מָוֶת וּמַה יִּתְרוֹן לְשִׂמְחָתֵךְ. אֲמַר מַאן עֲבַד לָן הָדָא, אָמְרוּ בַּר קַפָּרָא דְּאִנְּשִׁיתוּן לְמִיקְרֵי לֵיהּ, לְגַרְמֵיהּ חַפְיָה הוּא. אֲזַל וַעֲבַד אֲרִיסְטוֹן אוֹחֲרָן וּקְרָא לְכָל רַבָּנָן וּקְרָא לֵיהּ לְבַר קַפָּרָא, וְעַל כָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל דַּהֲוָה מַנִּיחַ קָדָמֵיהוֹן הֲוָה אָמַר עֲלֵיהּ תְּלַת מְאָה מַתְלִין עַל הָדֵין תַּעֲלָה, וַהֲוָה עָרִיב לְהוֹן וַהֲוָת תַּבְשִׁילָא צָנִין וְלָא טָעֲמִין לֵיהּ. וַהֲוָה רַבִּי אָמַר לְמִשּׁוּמְשָׁנוֹהִי לָמָּה תַּבְשִׁילֵינוֹן עָלְלִין וְנָפְקִין וְלָא טָעֲמִין מִידֵי, אָמְרִין לֵיהּ בְּגִין חַד סַב דְּיָתֵיב תַּמָּן וְכֵיוָן דְּתַבְשִׁילָא עָלֵיל הוּא אָמַר תְּלַת מְאָה מַתְלִין בַּהֲדֵין תַּעֲלָה, בְּגִין כֵּן תַּבְשִׁילָא צָנִין וְלָא טָעֲמִין מִידֵי, סָלֵיק לְגַבֵּיהּ אָמַר לֵיהּ לָמָּה אַתְּ עָבֵיד כֵּן, שָׁבֵיק אַרִיסְטָוֹן דְּיֵכְלִין. אֲמַר לוֹ לָא תְּהֵא סָבוּר דְּבָגִין מְגִיסָךְ אֲתֵית, אֶלָּא בְּגִין דְּלָא צָוְוחְתְּ לִי עִם חֲבֵרַי, לֹא כֵן אָמַר שְׁלֹמֹה: מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם וגו', מֵאַחַר שֶׁדּוֹר הוֹלֵךְ

וְדוֹר בָּא, מִן דְּפָיְיסָן דִּין לְדִין עָבְדִין שְׁלָמָא. אָמַר אַבָּא בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי, וּמַה בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ הִשְׁפִּיעַ לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׂלְוָה, עוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי בַּנָאָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, דְּעוּ מַה בֵּינִי לְבֵינֵיכֶם, מַה כְּתִיב (שמות טז, טז): עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם וגו', מִן דְּיַהֲבוּן אַתּוּן כֵּילְכוֹן עֹמֶר, וְלֹא עֹמֶר שֶׁל חִטִּין אֶלָּא שֶׁל שְׂעוֹרִים, אַף עַל פִּי כֵן תְּהֵיוּ זְהִירִין לְהָבִיא אוֹתוֹ בְּעוֹנָתוֹ, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם (ויקרא כג, י): וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר וגו'.

פרק ד

א דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, אֵין לְךָ בְּכָל יוֹם וְיוֹם שֶׁאֵין נוֹלְדִין בּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, וּמֵתִים בּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, וּמַה טַּעַם דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא. וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָא וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בַּר סִיסִי, מְשֻׁזָּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא. וּמִנַּיִן לְדוֹר שֶׁהוּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לה): אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה, וְאוֹתוֹ הַדּוֹר שִׁשִּׁים רִבּוֹא הָיָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, הַיּוֹצֵר הַזֶּה מַשְׁקִיעַ כִּבְשׁוֹנוֹ, מַה שֶׁמַּשְׁקִיעַ רִאשׁוֹן הוּא אַחֲרוֹן, בְּרַם הָכָא, הָלַךְ רִאשׁוֹן בָּא רִאשׁוֹן הָלַךְ אַחֲרוֹן בָּא אַחֲרוֹן.

ב רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יַעֲקֹב גְּבוּלְאִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, כְּדוֹר הוֹלֵךְ כֵּן דּוֹר בָּא, הוֹלֵךְ חִגֵּר בָּא חִגֵּר, הוֹלֵךְ סוּמָא בָּא סוּמָא, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים אֲחֵרִים הֵמִית וַאֲחֵרִים הֶחֱיָה, דִּכְתִיב (דברים לב, לט): אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה. מִי שֶׁאוֹמֵר אֶת הַחֲמוּרָה הוּא אוֹמֵר אֶת הַקַּלָּה, אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, הֲרֵי חֲמוּרָה וְכָל שֶׁכֵּן (דברים לב, לט): מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא, שֶׁהִיא קַלָּה מִמֶּנָּה, אֶלָּא שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד אוֹתָם בְּמוּמֵיהוֹן, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים אֲחֵרִים הֵמִית וַאֲחֵרִים הֶחֱיָה, אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, מָחַצְתִּי וַאֲנִי חוֹזֵר וּמְרַפְּאָן.

ג דָּבָר אַחֵר, מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא, רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, הִכִּיתִי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מָחַצְתִּי, מְחִיצָה שֶׁעָשִׂיתִי בֵּין הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהָעֶלְיוֹנִים קַיָּמִין וְהַתַּחְתּוֹנִים מֵתִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אֵין מִיתָה כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כה, ח): בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. אָמַר רַבִּי אַבָּא אַף אוֹתָהּ מְחִיצָה אֲנִי חוֹזֵר וּמְרַפֵּא אוֹתָהּ, מָחַצְתִּי, מְחִיצָתִי אֲנִי אֶרְפָּא.

ד רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא וְאָמְרֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי אַדָּא בַּר חוּנְיָא יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ דּוֹר שֶׁבָּא כַּדּוֹר שֶׁהָלַךְ, שֶׁלֹּא תֹאמַר אִלּוּ הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא קַיָּם הָיִיתִי קוֹרֵא לְפָנָיו, אִלּוּ הָיוּ רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי יוֹחָנָן קַיָּמִין הָיִיתִי שׁוֹנֶה לִפְנֵיהֶם, אֶלָּא דּוֹר שֶׁבָּא בְּיָמֶיךָ וְחָכָם שֶׁבְּיָמֶיךָ כְּדוֹר שֶׁהָלַךְ וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (שמואל א יב, ו): ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וגו', וּכְתִיב (שמואל א יב, ו): וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יְרֻבַּעַל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח

וְאֶת שְׁמוּאֵל. יְרַבַּעַל זֶה גִּדְעוֹן, בְּדָן זֶה שִׁמְשׁוֹן, יִפְתָּח כְּמַשְׁמָעוֹ. וּכְתִיב (תהלים צט, ו): מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ, שָׁקַל הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה קַלֵּי עוֹלָם עִם שְׁלֹשָׁה גְּדוֹלֵי עוֹלָם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁבֵּית דִּינוֹ שֶׁל יְרַבַּעַל גָּדוֹל וְחָשׁוּב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שִׁמְשׁוֹן כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל יִפְתָּח כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֲפִלּוּ הוּא קַל שֶׁבַּקַּלִּים, הֲרֵי הוּא כְּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, יט): וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וגו', אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּדוֹרְךָ, שׁוֹפֵט שֶׁאֵינוֹ בְּדוֹרְךָ מְנַיִן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם, מְלַמֵּד שֶׁהַשּׁוֹפֵט שֶׁבְּדוֹרְךָ הֲרֵי הוּא בִּזְמַנּוֹ כַּשּׁוֹפֵט שֶׁהָיָה בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז, י): אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֵין לְךָ לִשְׁמֹעַ אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּדוֹרְךָ, כְּתִיב (במדבר לו, א): וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפְּחוֹת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וגו', אָמַר רַבִּי יוּדָן הָאָבוֹת אָבוֹת, אֶלָּא אֵלּוּ נְכָנְסִין לָאָרֹכִי וְאֵלּוּ נִשְׁמָטִין מִן הָאָרֹכִי לְפִיכָךְ פְּגָמָן הַכָּתוּב. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כְּתִיב (דברי הימים א יב, כח): וִיהוֹיָדָע הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן, וְכִי יְהוֹיָדָע הָיָה נָגִיד לְאַהֲרֹן, אֶלָּא אֵלּוּ הָיָה אַהֲרֹן קַיָּם בְּדוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹיָדָע, יְהוֹיָדָע הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּשְׁעָתוֹ. אָמַר רַבִּי סִימַאי כְּתִיב (דברי הימים א ו, לד): וְאַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְטִירִים עַל מִזְבַּח הָעוֹלָה וגו', וְכִי אַהֲרֹן וּבָנָיו קַיָּמִים, וַהֲלֹא צָדוֹק וּבָנָיו הָיוּ, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן וּבָנָיו קַיָּמִים, צָדוֹק הָיָה גָּדוֹל מֵהֶם בִּשְׁעָתוֹ. רַבִּי הִלֵּל בְּרִיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מַיְיתֵי לְהּ מֵהָכָא (נחמיה ח, יז): וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן הַשְּׁבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד, פְּגַם הַכָּתוּב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל צַדִּיק בַּקֶּבֶר בִּשְׁבִיל פְּלוֹנִי בִּשְׁעָתוֹ. וְרַבָּנָן מַיְיתֵי לְהּ מִן הָכָא (עזרא ז, ה): בֶּן אֲבִישׁוּעַ בֶּן פִּנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וגו' הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל, אֶלָּא אִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן קַיָּם הָיָה עֶזְרָא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּשְׁעָתוֹ.

ה וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא וְהָאָרֶץ הוֹלֶכֶת, וְהָאָרֶץ בָּאָה, וְהַדּוֹר לְעוֹלָם הוּא עוֹמֵד, וְכִי מִי נִבְרָא בִּשְׁבִיל מִי, אֶרֶץ נִבְרָא בִּשְׁבִיל דּוֹר אוֹ דּוֹר נִבְרָא בִּשְׁבִיל הָאָרֶץ, לֹא אֶרֶץ בִּשְׁבִיל דּוֹר. אֶלָּא, דּוֹר עַל יְדֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּתַפְקִידָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ הוּא בּוֹלֶה, וְהָאָרֶץ עַל יְדֵי שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּתַפְקִידָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ אֵינָהּ בּוֹלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, כְּתִיב (ישעיה סה, כב): כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי, וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יח): עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְכִי מִי נִבְרָא בִּשְׁבִיל מִי, הַתּוֹרָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל תּוֹרָה, לֹא תּוֹרָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנִּבְרֵאת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת

לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְרְאוּ בִּזְכוּתָהּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מַלְכוּת נִכְנֶסֶת, וּמַלְכוּת יוֹצֵאת, וְיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד לְעוֹלָם, הֱוֵי: וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי פְּלֶטְיָא דְּנָוֶה מַיְיתֵי לֵיהּ מִן הַדִּין קְרֶיְיא (שופטים יח, ל): וְיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ, וְכִי אֶרֶץ גּוֹלָה אוֹ מִטַּלְטֶלֶת, אֶלָּא אִלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ, אַתֶּם תִּקָּרְאוּ אֶרֶץ חֵפֶץ. אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָדָם בָּרָא בָּאָרֶץ לְדֻגְמָא לוֹ, אָדָם יֵשׁ לוֹ רֹאשׁ וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כו): וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל. אָדָם יֵשׁ לוֹ עֵינַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ עֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, ה): וְכִסֶּה אֶת עֵין הָאָרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ אָזְנַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ אָזְנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, ב): וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ פֶּה וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז, לב): וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. אָדָם אוֹכֵל וְהָאָרֶץ אוֹכֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, לב): אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. אָדָם שׁוֹתֶה וְהָאָרֶץ שׁוֹתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יא): לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם. אָדָם מַקִּיא וְהָאָרֶץ מְקִיאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח, כח): וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ וגו'. אָדָם יֵשׁ לוֹ יָדַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ יָדַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, כא): וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם. אָדָם יֵשׁ לוֹ יְרֵכַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ יְרֵכַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, ז): וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְתֵי אָרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ טַבּוּר וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ טַבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לח, יב): יֹשְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ עֶרְוָה וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ט): לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם. אָדָם יֵשׁ לוֹ רַגְלַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת. מָה הִיא עוֹמֶדֶת, מַעֲמֶדֶת, רַבִּי אַחָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אַחָא אָמַר תַּפְקִידֶיהָ. רַבָּנָן אָמְרֵי מְזוֹנוֹתֶיהָ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם בּוֹנֶה בִּנְיָן וְאַחֵר מְבַלֶּה, נוֹטֵעַ נְטִיעָה וְאַחֵר אוֹכֵל, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב, לֹא יִטְּעוּ וְאַחֵר יֹאכַל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, כב): כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יְבַלּוּ בְחִירָי.

פרק ה

א וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁזָּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא מָה הוּא כֵּן, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק זֶה, הוּא מַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק אַחֵר, יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבִּי, וְקָרְאוּ עָלָיו פָּסוּק זֶה: וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. יוֹם שֶׁמֵּת רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה נוֹלַד רַב הַמְנוּנָא בְּרֵיהּ, וְקָרְאוּ עָלָיו וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. יוֹם שֶׁמֵּת רַב הַמְנוּנָא נוֹלַד רַבִּי אָבִין בְּרֵיהּ, וְקָרְאוּ עָלָיו וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי אָבִין נוֹלַד אַבָּא הוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרָיָא, וְקָרְאוּ עָלָיו וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשָׁהּ שֶׁל שָׂרָה הִזְרִיחַ שִׁמְשָׁהּ שֶׁל רִבְקָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב

(בראשית כב, כג): וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה, וְאַחַר כָּךְ וַתֶּמֶת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע, וּכְתִיב (בראשית כד, סז): וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הִזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עָתְנִיאֵל, וְהוּא יַעְבֵּץ, וְכֵן כֻּלָּם, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, הֲוֵי: וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ.

ב תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן, גַּלְגַּל חַמָּה יֵשׁ לוֹ נַרְתֵּק, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יט, ה): לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם, וּבְרֵכָה שֶׁל מַיִם לְפָנָיו, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לָצֵאת הוּא מְשׁוּלְהֶבֶת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְתִישׁ כֹּחוֹ בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרֹף אֶת הָעוֹלָם, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְעָרְטְלוֹ וּמְהַשְׁתְּקוֹ וּמְנַרְתְּקוֹ, וּמְלַהֲטוֹ אוֹתוֹ בְּרִשְׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יט): כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וגו'. רַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי יְשְׁמָעֵאל, תַּרְוֵיהוֹן אָמְרִין אֵין גֵּיהִנֹּם לֶעָתִיד לָבוֹא אֶלָּא שֶׁמֶשׁ הִיא יוֹצְאָה, צַדִּיקִים נֶהֱנִין מִמֶּנָּהּ, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יט): וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ, וּרְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יט): וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא.

פרק ו

א הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן, הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם, בַּיּוֹם, וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן, בַּלַּיְלָה, סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ, אֵלּוּ פְּנֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב. וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, הָרוּחַ הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא בָּעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַשְׁלוֹ בֶּהָרִים וּמְשַׁבְּרוֹ בַּגְּבָעוֹת וְאוֹמֵר לוֹ תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תַזִּיק לִבְרִיּוֹתַי, וּמַה טַּעַם (ישעיה נז, טז): כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף, מְשַׁלְּהֵי לֵיהּ הֵיךְ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יונה ב, ח): בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי, כָּל כָּךְ לָמָּה, בִּשְׁבִיל, וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי. אָמַר רַבִּי הוּנָא בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת יָצָא הָרוּחַ שֶׁלֹּא בְּמִשְׁקָל, וּבְקֶשֶׁה הָרוּחַ לְהַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו, אַחַת בִּימֵי אִיּוֹב, וְאַחַת בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, וְאַחַת בִּימֵי יוֹנָה. אַחַת בִּימֵי אִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א, יט): וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר. וְאַחַת בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, יא): וְהִנֵּה ה' עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים. וְאַחַת בִּימֵי יוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה א, ד): וַה' הֵטִיל רוּחַ גְּדוֹלָה אֶל הַיָּם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם, אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהָיְתָה בִּימֵי אִיּוֹב לֹא הָיְתָה בָּעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ הַבַּיִת בִּלְבָד, וְאוֹתוֹ שֶׁל יוֹנָה לֹא הָיְתָה בָּעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אוֹתָהּ סְפִינָה בִּלְבָד, וְאֵין לְךָ קוֹזְמִיקוֹן אֶלָּא אוֹתוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, יא): וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי ה', וגו'. רַבִּי חִיָּא בַּר תַּנְחוּם וְאָמְרֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אֵין מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא עַד שֶׁיַּעַמְדוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרֹאוֹת, וְאֵלּוּ הֵן הַנְּשָׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסִפְרוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם.

פרק ז

א כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, וּמֵהֵיכָן הָאָרֶץ שׁוֹתָה, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר מֵימֵי אוֹקְיָנוֹס הִיא שׁוֹתָה, דִּכְתִיב (בראשית ב, ו): וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵימֵי אוֹקְיָנוֹס לֹא מַיִם מְלוּחִין הֵן, אָמַר לוֹ מִתְמַתְּקִין הֵן בָּעֲבִים, דִּכְתִיב (איוב לו, כח): אֲשֶׁר יִזְלוּ שְׁחָקִים, אֵיכָן הֵם נַעֲשִׂים נוֹזְלִים בַּשְּׁחָקִים. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים הִיא שׁוֹתָה, דִּכְתִיב (דברים יא, יא): לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם, וְהָעֲנָנִים מִתְגַּבְּרִין מִן הָאָרֶץ עַד לַשָּׁמַיִם וּמְקַבְּלִין אוֹתָן כְּמִפִּי הַנּוֹד, דִּכְתִיב (איוב לו, כז): יָזֹקּוּ מָטָר לְאֵדוֹ, וְחוֹשְׁרִין אוֹתָהּ כִּכְבָרָה, וְאֵין טִפָּה נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ, דִּכְתִיב (תהלים יח, יב): חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָן שְׁחָקִים, שֶׁהֵם שׁוֹחֲקִין אֶת הַמַּיִם. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר כְּהַדַּיִן מָסוֹסָא. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר כַּדַּקִּין הַלָּלוּ שֶׁל בְּהֵמָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קְשֵׁה יוֹם יְרִידַת גְּשָׁמִים שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּמַה טַּעַם (איוב ט, י): עוֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. בַּמֶּה (איוב ה, י): הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וגו'.

ב כֵּיצַד הָאָרֶץ שׁוֹתָה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּהַדַּיִן נִילוּס דְּמַשְׁקֶה וְחוֹזֵר וּמַשְׁקֶה. רַבִּי סִימוֹן אָמַר כְּמִין תֵּבָה, כְּהַדַּיִן קַבְּרִיאֵל דְּמַרְבֵּי וְקָבֵר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי כְּמִין תְּוָוהָא [נהר הוא בבבל ושמו תווהא], וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ תְּוָוהָא, שֶׁהוּא חוֹזֵר וּמַשְׁקֶה אַחַת לְאַרְבָּעִים שָׁנָה, מִמֶּנּוּ הָיְתָה הָאָרֶץ שׁוֹתָה מִתְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, ו): וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ. וְחָזַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁלֹּא תֹהֵא הָאָרֶץ שׁוֹתָה אֶלָּא מִלְמַעְלָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא דְּצִפּוֹרִי, וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי חָנִין דְּצִפּוֹרִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְבָרִים חָזַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא תֹהֵא הָאָרֶץ שׁוֹתָה אֶלָּא מִלְמַעְלָן, בִּשְׁבִיל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וּבִשְׁבִיל לְהַדִּיחַ טְלָלִים רָעִים, וְשֶׁיְּהֵא הַגְּבוֹהַּ שׁוֹתֶה כַּנָּמוּךְ, וְשֶׁיְּהוּ הַכֹּל נוֹשְׁאִין עֵינֵיהֶם לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה, יא): לָשׂוּם שְׁפָלִים לַמָּרוֹם וגו'.

ג דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, זֶה אוֹקְיָנוֹס. וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, זֶה אוֹקְיָנוֹס, שֶׁאֵינוֹ מִתְמַלֵּא לְעוֹלָם. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ פּוֹרְשִׁין בַּיָּם הַגָּדוֹל, נִכְנְסָה הַסְּפִינָה לְמָקוֹם שֶׁהַמַּיִם לֹא הָיוּ מְהַלְּכִין, אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא בָּאנוּ לְכָאן אֶלָּא לְנִסָּיוֹן, מִלְּאוּ מִשָּׁם חָבִית מָלֵא מַיִם, מִכֵּיוָן דַּאֲתוֹן לְרוֹמִי, אֲמַר לוֹן אַדְרְיָאנוּס, מֵי אוֹקְיָנוֹס מָה הֵן, אָמְרִין לֵיהּ מַיִם בּוֹלְעִים הֵן לְמַיִם. וְאָמַר לוֹן אֶפְשָׁר כָּל הַנְּחָלִים שָׁם וְאֵינָן מִתְמַלְּאִין. אָמְרִין לֵיהּ בּוֹלְעִין הֵן לְכָל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר לוֹן אֵינִי מַאֲמִין לָכֶם עַד דְּתַחְמוּן לִי לְכָאן, נְסִבוּן הַמַּיִם שֶׁלָּקְחוּ מִמֵּי אוֹקְיָנוֹס וּמְלוֹן לוֹקְנִיתָא מַיִם, וְהָווֹן יַהֲבִין בְּגַוֵּיהּ מַיִם

וְהֵן בּוֹלְעִין לְהוֹן. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִשָּׁם הֵם שׁוֹאֲבִין, וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְשָׁם הֵם שָׁבִים לְלֶכֶת.

ד דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל אָדָם אֵינָהּ אֶלָּא בַּלֵּב. וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וְהַלֵּב אֵינוֹ מִתְמַלֵּא לְעוֹלָם. תֹּאמַר שֶׁמִּשֶּׁעָה שֶׁאָדָם מוֹצִיא חָכְמָתוֹ מִלִּבּוֹ שׁוּב אֵינָהּ חוֹזֶרֶת עָלָיו לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר, שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת.

ה דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים, כָּל הַתּוֹרָה שֶׁאָדָם לוֹמֵד אֵינָהּ אֶלָּא בַּלֵּב, וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וְהַלֵּב אֵינֶנּוּ מָלֵא, לֹא הַנֶּפֶשׁ שְׂבֵעָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ו, ז): וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא. תֹּאמַר שֶׁמִּשֶּׁעָה שֶׁאָדָם מוֹצִיא אֶת תַּלְמוּדוֹ לְאַחֵר שׁוּב אֵינָהּ חוֹזֶרֶת עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר, שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת, דִּכְתִיב (דברים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ. מַטְרוֹנָא אַחַת שְׁאָלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲלַפְתָּא, אָמְרָה לֵיהּ מַהוּ דֵּין שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כא): יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין, לָא הֲוָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא יָהֵב חָכְמְתָא לְלָא חַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְלָא יָדְעֵי בִינָה. אָמַר לָהּ מָשָׁל, אִם יָבוֹאוּ אֶצְלֵךְ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם לִלְוּוֹת מִמֵּךְ מָמוֹן, אֶחָד מֵהֶן עָשִׁיר וְאֶחָד מֵהֶן עָנִי, לְאֵיזֶה מֵהֶן אַתְּ מַלְוָה לֶעָשִׁיר אוֹ לֶעָנִי, אָמְרָה לוֹ לֶעָשִׁיר. אָמַר לָהּ, וְלָמָּה, אָמְרָה לוֹ שֶׁאִם אִבֵּד הֶעָשִׁיר מָמוֹנִי יֵשׁ לוֹ מֵהֵיכָן יִפְרַע, אֲבָל אִם אִבֵּד הֶעָנִי מָמוֹנִי מֵאַיִן יִפְרַע לִי. אָמַר לָהּ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנַיִךְ מַה שֶּׁאַתְּ מוֹצִיאָה מִפִּיךְ, אִלּוּ נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָכְמָה לַטִּפְּשִׁים הָיוּ יוֹשְׁבִים וְהוֹגִין בָּהּ בְּבָתֵּי כִסָּאוֹת וּבְבָתֵּי תֵּיאַטְרִיאוֹת וּבְבָתֵּי מֶרְחָצָאוֹת. אֶלָּא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָכְמָה לְחַכִּימִין וְהֵם יוֹשְׁבִין וְהוֹגִין בָּהּ בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, הֱוֵי יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה.

ו דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַגֵּרִים אֵינָן נִכְנָסִין אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וְיִשְׂרָאֵל מִמְּנִינָן אֵינָן חֲסֵרִין לְעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, שֶׁמָּא תֹּאמַר שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינֶנּוּ מִתְגַּיֵּר בָּעוֹלָם הַזֶּה מִתְגַּיֵּר בָּעוֹלָם הַבָּא, תַּלְמוּד לוֹמַר (ישעיה נד, טו): הֵן גּוֹר יָגוּר, מִכָּאן וָאֵילָךְ אֶפֶס מֵאוֹתִי, הַפְסֵק מֵאִתִּי, מַאן גַּבֵּי, מִי גָּר אִתָּךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה, עָלַיִךְ יִפּוֹל לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְלֹא עוֹד אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מִתְגַּיֵּר מִשָּׁם הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מז, כג): וְהָיָה בַּשֵּׁבֶט אֲשֶׁר גֵּר הַגֵּר וגו'.

ז דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַמֵּתִים אֵינָן נִכְנָסִין אֶלָּא לַשְּׁאוֹל, וְהַשְּׁאוֹל אֵינוֹ מִתְמַלֵּא לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז, כ): שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן לֹא תִשְׂבַּעְנָה וגו'. תֹּאמַר מִשֶּׁהֵם מֵתִים בָּעוֹלָם הַזֶּה שׁוּב אֵינָם חַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא, תַּלְמוּד לוֹמַר אֶל מָקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הוֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת, לַמָּקוֹם שֶׁהַמֵּתִים מִתְכַּנְּסִין לְעוֹלָם הַבָּא, שָׁם הֵם שָׁבִים וַעֲתִידִים לוֹמַר שִׁירָה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, מַאי טַעְמָא (ישעיה כד, טז): מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ. וְאוֹמֵר (ישעיה כו, יט): יְחִיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן.

ח דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְכַּנְסִין אֶלָּא לִירוּשָׁלַיִם וְעוֹלִים בְּפַעֲמֵי רְגָלִים בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וִירוּשָׁלַיִם אֵינָהּ מִתְמַלֵּאת לְעוֹלָם, דִּתְנֵינַן עוֹמְדִין צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר חוּבָה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר אַרְבַּע אַמּוֹת רֶוַח בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַמָּה מִכָּל צַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיִטְעֶה. אֶל מָקוֹם שֶׁהַנִּחָלִים הוֹלְכִים, לְמָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְכַּנְסִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, שָׁם הֵם מִתְכַּנְסִין לָעוֹלָם הַבָּא לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, יג): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָיִם.

ט דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַמָּמוֹן אֵינוֹ עוֹלֶה אֶלָּא לְמַלְכוּת אֱדוֹם, וּמַלְכוּת אֱדוֹם אֵינָהּ מִתְמַלֵּאת לְעוֹלָם, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי כְּתִיב (משלי כז, כ): וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה, וְעֵינֵי אֱדוֹם לֹא תִשְׂבַּעְנָה. תֹּאמַר מִשֶּׁהַמָּמוֹן נִכְנָס בֶּאֱדוֹם שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר לְבָעָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֶל מָקוֹם שֶׁהַנִּחָלִים הוֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת, לְמָקוֹם שֶׁהַמָּמוֹן מִתְכַּנֵּס לְמַלְכוּת אֱדוֹם בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִשָּׁם הוּא מִתְפַּזֵּר לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, דִּכְתִיב (ישעיה כג, יח): וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַה' וגו'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּעָא קַמֵּיהּ רַבִּי, אֲמַר לֵיהּ מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב (ישעיה כג, יח): כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה סַחְרָהּ. אָמַר לוֹ כְּגוֹן אַתְּ וַחֲבֶרֶיךָ וּשְׁנֵי עֲטוּפֵי סָדִינִים כַּיּוֹצֵא בְּךָ, שֶׁאֵין אַתֶּם חֲשׁוּבִים בְּעֵצְמְכֶם כְּלוּם. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ מְאוֹר פְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, הָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים ה, לא): וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְחַדֵּשׁ פְּנֵיהֶם, כָּךְ הוּא מְחַדֵּשׁ לְבוּשֵׁיהֶם, יוֹמָא דֵּין סִימְסִירְיקוֹן, מָחָר אוֹלוֹסְרִיקוֹן. אָמַר לֵיהּ מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב (ישעיה כג, יח): לְאֶכֹל לְשָׂבְעָה וְלִמְכַסֶּה עָתִיק, אָמַר לֵיהּ יוֹמָא דֵּין אַרְסְקִינוֹן וּלְמָחָר אוֹלוֹסְרִיקוֹן.

פרק ח

א כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא יוּכַל וגו', דִּבְרֵי הַבַּטָּלָה מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם, קוֹרֵא הַיּוֹם, כְּבֹשׁ שָׁמָּה. סָלַע כַּעוֹפֶרֶת, מְעוּט חֲתִיכוֹת. מִתְפַּלְּלוֹת בְּטוּר מְסֻכָּן, חֲתוּכִין שְׁרוּיִין חֲתוּכִין. שׁוֹר מִשָּׁפָט בְּטוּר מְסֻכָּן, תְּרֵדִין בְּחַרְדָּל. רַבִּי יוֹנָתָן נָשָׂר שֶׁעֵרֵהּ אֲזַל לַהֲדָה מְגַדְּלָה דְּצַבָּעַיָּה מִיתַאסְיָיא, הֲוָה תַּמָּן חַד סַפָּר, אָמַר, בִּשְׁבִיל שֶׁעֵרֵךְ בָּאתָה לְכָאן לְרַפֹּאתוֹ, אָמַר לֵיהּ שִׁיטְפוֹ מֵאֲלַל, וְהָא סֵבִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סַעַל לְרַפֹּאתוֹ, וַאֲנִי הָעֲתַקְתִּי לְכָאן לְהָחִישׁ מִחְיָה, קָם וּרְבַע לֵיהּ עַל רַגְלָיו, אָמַר לֵיהּ כָּאן בְּרֵישׁ מִישְׁתָּעֵי קַמֵּיהּ דְּרַב בְּאוּרְתָּא.

ב דָּבָר אַחֵר, כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים, דִּבְרֵי אֻמָּנוּת מְיַגְּעִין. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ הֲוָה אָמַר הָדֵין עוֹבָדָא הֲוָה בְּאִתְתָּא שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בְּנָהּ אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם בְּקֵיסָרִין,

אָמְרָה לֵיהּ אַלִּיף יַת בְּנֵי אֲמָנוּת, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי חָמֵשׁ שָׁנִים וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִטָּה, יָשַׁב אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וְלִמְּדוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִטָּה. וְאָמַר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי חָמֵשׁ שָׁנִים אֲחֵרוֹת וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ אֶלֶף מִינִין בְּחִטָּה. וְכַמָּה מִינִין אִית בְּחִטָּה, רַבָּנָן אָמְרֵי בְּחִטֵּי מְנִית חִטִּין דְּמִנָּן. רַבִּי אַחָא אָמַר חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִטָּה מִנָּן מְנִית. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן תַּרְוֵיהוֹן יָתְבוּן וְחָשְׁבוּן וְקוֹמוּן עַל שִׁתִּין. וְעוֹד רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר עוֹבָדָא הֲוָה בַּהֲדָא אִיתְּתָא בְּקֵיסָרִין שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בְּנָהּ אֵצֶל חַד פַּרְכּוֹנִיס, אָמְרָה לֵיהּ לַמֵּד אֶת בְּנֵי אֲמָנוּת, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי אַרְבַּע שָׁנִים וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ מֵאָה מִינִין בְּבֵיצָה, יָשַׁב אַרְבַּע שָׁנִים וְלִמְּדוֹ מֵאָה מִינִין בְּבֵיצָה, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב עִמִּי אַרְבַּע שָׁנִים אֲחֵרוֹת וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ מֵאָה מִינִין אֲחֵרִים בְּבֵיצָה, שָׁמַע רַבִּי וְאָמַר לֹא רָאִינוּ טוֹבָה מִיָּמֵינוּ.

ג דָּבָר אַחֵר, כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים, דִּבְרֵי מִינוּת מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּתְפַּס לְשׁוּם מִינוּת, נְטָלוֹ אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְהֶעֱלוֹ עַל הַבִּימָה לָדוּן אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ, רַבִּי, אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתְךָ יַעֲסֹק בְּדְבָרִים בְּטֵלִים הַלָּלוּ. אָמַר לוֹ, נָאֶמַן עָלַי הַדַּיָּן. וְהוּא סָבַר שֶׁבִּשְׁבִילוֹ אָמַר, וְהוּא לֹא אָמַר אֶלָּא לְשׁוּם שָׁמַיִם. אָמַר לוֹ מֵאַחַר שֶׁהֶאֱמַנְתַּנִי עָלֶיךָ, אַף אֲנִי הָיִיתִי סָבוּר וְאוֹמֵר אֶפְשָׁר שֶׁיְּשִׁיבוֹת הַלָּלוּ טוֹעוֹת הֵן בְּדְבָרִים בְּטֵלִים הַלָּלוּ דִּימוֹס פָּטוּר אַתָּה. אַחַר שֶׁנִּפְטַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִן הַבִּימָה הָיָה מִצְטַעֵר עַל שֶׁנִּתְפַּס עַל דִּבְרֵי מִינוּת, נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו אֶצְלוֹ לְנַחֲמוֹ וְלֹא קִבֵּל, נִכְנַס רַבִּי עֲקִיבָא אֶצְלוֹ, אָמַר לֵיהּ רַבִּי שֶׁמָּא אֶחָד מִן הַמִּינִין אָמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר וְעָרַב לְפָנֶיךָ, אָמַר לוֹ הֵן, הַשָּׁמַיִם, הִזְכַּרְתַּנִי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי עוֹלֶה בְּאִיסְטְרָטָא שֶׁל צִפּוֹרִי וּבָא אֵלַי אָדָם אֶחָד וְיַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סְכַנְיָא שְׁמוֹ וְאָמַר לִי דָּבָר אֶחָד מִשּׁוּם פְּלוֹנִי וַהֲנָאנִי הַדָּבָר, וְאוֹתוֹ הַדָּבָר הָיָה, כָּתוּב בְּתוֹרָתְכֶם (דברים כג, יט): לֹא תָּבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב, מָה הֵן, אָמַרְתִּי לוֹ אֲסוּרִין, אָמַר לִי לְקָרְבָּן אֲסוּרִים לְאַבְּדָן מֻתָּר. אָמַרְתִּי לוֹ וְאִם כֵּן מַה יַּעֲשֶׂה בָהֶם, אָמַר לִי יַעֲשֶׂה בָהֶן בָּתֵּי מֶרְחָצָאוֹת וּבָתֵּי כִסְאוֹת, אָמַרְתִּי לוֹ יָפֶה אָמַרְתָּ, וְנִתְעַלְּמָה מִמֶּנִּי הֲלָכָה לְשָׁעָה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהוֹדֵיתִי לִדְבָרָיו אָמַר לִי: כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי, מִצּוֹאָה בָּאוּ וּלְצוֹאָה יֵצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה א, ז): כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה קִבָּצָה וְעַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ, יַעֲשׂוּ כָּרְסָוון לְרִבִּים, וַהֲנָאנִי, וְעַל אוֹתוֹ הַדָּבָר נִתְפַּשְׁתִּי לְשֵׁם מִינוּת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעָבַרְתִּי עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (משלי ה, ח): הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ. הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ, זוֹ הַמִּינוּת. וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ, זוֹ זְנוּת. לָמָּה (משלי ז, כו): כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרָגֶיהָ. עַד כַּמָּה, אָמַר רַבִּי חִסְדָּא עַד אַרְבַּע אַמּוֹת. מִכָּאן הָיָה מֵת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָא בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנִּשְׁכוֹ נָחָשׁ וּבָא יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סְכַנְיָא לְרַפּאוֹתוֹ בְּשׁוּם פְּלוֹנִי וְלֹא הִנִּיחוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר אֵין אַתָּה רַשַּׁאי בֶּן דָּמָא. אָמַר לוֹ הַנַּח לִי וַאֲנִי אָבִיא לְךָ רְאָיָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מֻתָּר, וְלֹא הִסְפִּיק

לְהָבִיא לוֹ רְאָיָה עַד שֶׁמֵּת, וְשָׁמַח רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר אַשְׁרֶיךָ בֶּן דָּמָא שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתְךָ בְּטָהֳרָה וְלֹא פָּרַצְתָּ גְּדֶרֶן שֶׁל חֲכָמִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁפּוֹרֵץ גְּדֶרֶן שֶׁל חֲכָמִים סוֹף שֶׁהַפֶּרְעָנִיּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י, ח): וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ. וְלֹא נָשׁוּךְ הָיָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ לֶעָתִיד לָבוֹא. וּמָה הָיָה לֵיהּ בֵּיהּ, (ויקרא יח, ה): אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיְּמוּת בָּהֶם.

ד מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְהִתְגַּיֵּר, אָמְרָה לוֹ רַבִּי קָרְבֵנִי, אָמַר לָהּ פָּרְטִי אֶת מַעֲשַׂיִךְ, אָמְרָה בְּנֵי הַקָּטָן מִבְּנֵי הַגָּדוֹל, נָזַף בָּהּ. הָלְכָה אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְקִבְּלָהּ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְרַחֵק וְאַתָּה מְקָרֵב, אָמַר לָהֶם כִּיוָן שֶׁנְּתָנָה דַּעְתָּהּ לְהִתְגַּיֵּר אֵינָהּ חַיָּה לְעוֹלָם, דִּכְתִיב (משלי ב, יט): כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן, וְאִם שָׁבוּ לֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים. חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָזַל לַהֲדָה כְּפַר נַחוּם, וַעֲבָדוּן לֵיהּ מִינָאֵי מִלָּה וְעָלוֹן יָתֵיב רָכִיב חֲמָרָא בְּשַׁבַּתָּא, אָזַל לְגַבֵּיהּ יְהוֹשֻׁעַ חֲבִיבֵיהּ וִיהַב עָלוֹי מְשַׁח וְאִיתַּסִּי. אֲמַר לֵיהּ כֵּיוָן דְּאִיתְעַר בָּךְ חַמָּרָא דְּהַהוּא רַשִׁיעָא לֵית אַתְּ יָכִיל שְׁרֵי בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, נְחַת לֵיהּ מִן תַּמָּן לְבָבֶל וּדְמַךְ תַּמָּן בִּשְׁלֻמֵיהּ. רַבִּי יוֹנָתָן עָרַק חַד מִן תַּלְמִידוֹי לְגַבֵּיהוֹן, אָזַל וְאַשְׁכְּחֵיהּ עָבַד בֶּן אִפֶּטוּנִיּוּת, שְׁלַחוּן מִינָּיא בַּתְרֵיהּ כָּךְ אָמְרִין לֵיהּ, וְלָא כָךְ כְּתִיב (משלי א, יד): גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ, וַהֲוָה פָּרַח וְאִינוּן פָּרְחִין בַּתְרֵיהּ. אָמְרִין לֵיהּ רַבִּי אִיתָא גְּמוֹל חִסְדָּא לַהֲדָא כַּלְתָּא, הָלַךְ וּמְצָאָן עֲסוּקִים בְּרִיבָה אַחַת, אָמַר לוֹן כֵּן אַרְחֵיהוֹן דִּיהוּדָאֵי עָבְדִין, אָמְרִין לֵיהּ וְלָא כֵן כְּתִיב בַּתּוֹרָה: גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ כִּיס וגו', וַהֲוָה פָּרַח וְאִינוּן פָּרְחִין בַּתְרֵיהּ עַד דְּמָטָא לְתָרַע וּטְרַד בְּאַפֵּיהוֹן, אָמְרוּן רַבִּי יוֹנָתָן אֲזֵיל גְּלוֹג לְאַמָּךְ דְּלָא הֲפָכְתְּ וְלָא אִיסְתַּכַּלְתְּ בָּן, דְּאִלּוּ הֲפָכְתְּ וְאִיסְתַּכַּלְתְּ בָּן יוֹתֵר מִן מַה דַּהֲוֵינָן פָּרְחִין בַּתְרָךְ הֲוֵית פָּרְיחַ בַּתְרָן. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָה הָיוּ הַמִּינִין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ, הָיוּ שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ וּמֵשִׁיב שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וּמֵשִׁיב, אָמַר לוֹן עַל מַגָּן אַתּוּן מְגִיבִין, אֶתְוֹן נַעֲבֵיד בֵּינֵינָן דְּכָל בַּר נָשׁ דְּנָצַח חַבְרֵיהּ יְהֵא פָּצַע מוֹחֵיהּ דְּחַבְרֵיהּ בְּקוּרְנָס, וְהוּא נָצַח לוֹן וּפָצַע מוֹחֵיהוֹן עַד דְּאִיתְמַלְאוּן פִּיצְעִין פִּיצְעִין, וְכֵיוָן דַּאֲתָא אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי רַבִּי סִיעוּךְ מִן הַשָּׁמַיִם וְנִצַּחְתָּ, אָמַר לוֹן וְעַל מַגָּן, לְכוּ וְהִתְפַּלְּלוּ עַל אוֹתוֹ הָאִישׁ וְעַל אוֹתָהּ הַחֵמֶת שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֲבָל עַכְשָׁו מְלֵאָה פִּחָמִין.

ה דָּבָר אַחֵר, כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים, אֲפִלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם, בַּתְּחִלָּה אָדָם נִכְנָס לִלְמֹד תּוֹרָה וְהֵן מְטַהֲרִין לוֹ אֶת הַטָּמֵא וּמְטַמְּאִין אֶת הַטָּהוֹר, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהֵן מַתִּישִׁין בָּהֶן כֹּחוֹ סוֹף שֶׁהוּא מוֹצִיא קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת, וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת, וְטָמְאָה וְטָהֳרָה, וְאָסוּר וְהֻתַּר.

י לֹא תִשְׂבַּע עַיִן וגו', אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כָּל טוֹבוֹת וּבְרָכוֹת וְנֶחָמוֹת שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא לְחִנָּם רָאוּ, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ הוֹגִין וְעוֹשִׂין מִצְווֹת וּצְדָקוֹת. וְאִם תֹּאמַר שֶׁרָאוּ, כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה סד, ג): עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ וגו'. וְאִם תֹּאמַר שֶׁלֹּא רָאוּ, כְּבָר רָאוּ מִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, ז): כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, כֵּיצַד רָאוּ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּמִבִּין סְדָקוֹ שֶׁל פֶּתַח. רַבִּי לֵוִי אָמַר, רָאוּ, וּמַתַּן שְׂכָרָן לֹא רָאוּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא כָּל טוֹבוֹת וּבְרָכוֹת וְנֶחָמוֹת שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה רָאוּ, אֲבָל מִי שֶׁלֹּא טָעַם חֵטְא מִימָיו עַיִן לֹא רָאָתָה וגו'.

פרק ט

א מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה, רַבָּנָן אָמְרֵי לֶעָתִיד לָבוֹא הַדּוֹרוֹת מִתְכַּנְסִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי יֹאמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה תְּחִלָּה, וְאוֹמֵר לָהֶם לְשֶׁעָבַר לֹא אָמְרוּ שִׁירָה לְפָנַי אֶלָּא דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְעַכְשָׁיו לֹא יֹאמַר שִׁירָה לְפָנַי אֶלָּא הוּא, מַאי טַעְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, י): שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ וגו', מַעֲשֶׂה וְשִׁלְחָה מַלְכוּת אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ וְאָמְרָה לָהֶם שִׁלְחוּ לָנוּ קְסִלּוֹפְנוֹס אֶחָד מִשֶּׁלָּכֶם, אָמְרוּ כַּמָּה קְסִלּוֹפְנוֹס יֵשׁ לָהֶם וְהֵם מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ קְסִלּוֹפְנוֹס אֶחָד. כַּמָּה מְקוּוֹת פַּנָּסִין יֵשׁ לָהֶם, כַּמָּה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת יֵשׁ לָהֶם, כְּמִדָּמִין אָנוּ שֶׁאֵין מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאִיר פָּנִים בַּהֲלָכָה, שִׁלְחוּ לָהֶם אֶת רַבִּי מֵאִיר, וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וְהוּא מֵשִׁיב, שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וְהוּא מֵשִׁיב, וּבַסּוֹף שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲזִיר, אָמַר לָהֶם שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲזִיר אֶת הַמַּלְכוּת לְבַעֲלֶיהָ. וְעוֹד יָשַׁב רַבִּי מֵאִיר וְדָרַשׁ עָתִיד זְאֵב לִהְיוֹת גָּזוּז מֵילָתָן, וְהַכֶּלֶב גִּלְבְּטִינוֹן, אָמְרוּ לוֹ דַּיֶּךָ רַבִּי מֵאִיר, וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ. רַבָּנָן אָמְרִין לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא כָּרוֹז וּמַכְרִיז וְאוֹמֵר כָּל מִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּשַׂר חֲזִיר מִימָיו יָבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ, וְהַרְבֵּה מְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא אָכְלוּ בְּשַׂר חֲזִיר מִימֵיהֶם וְהֵם בָּאִים לִטֹּל שְׂכָרָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר נִשְׁתַּכְּרוּ אֵלּוּ שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, לֹא דַּיָּן שֶׁאָכְלוּ עוֹלָמָן אֶלָּא הֵם מְבַקְּשִׁין לֶאֱכֹל עוֹלָמָן שֶׁל בָּנַי עוֹד, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא כָּרוֹז כַּעַם שְׁנִיָּה וּמַכְרִיז וְאוֹמֵר כָּל מִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּשַׂר נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אִם לֹא אָכַל מְשֻׁלּוֹ אָכַל חֲבֵרוֹ, הֲוֵי לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲזִיר שֶׁעָתִיד לְהַחֲזִיר הַגְּדֻלָּה וְהַמַּלְכוּת לְבַעֲלֶיהָ. עוֹרוֹת תְּחָשִׁים מָה הֵן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַלְטִינוֹן. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר גַּלְטִינוֹן. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר מִין חַיָּה גְּדוֹלָה הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְעָשָׂה הֵימֶנָּה צֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן וּגְנָזָהּ. רַבִּי אִבִּין אָמַר קֶרֶשׁ הָיָה שְׁמָהּ. תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָה קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט, לב): וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס וגו', מַקְרִין תַּרְתֵּי שְׁמַע מִנָּהּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק מַקְרִן כְּתִיב. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, כַּגּוֹאֵל רִאשׁוֹן כָּךְ גּוֹאֵל

אַהֲרוֹן, מַה גּוֹאֵל רִאשׁוֹן נֶאֱמַר (שמות ד, כ): וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר, כָּךְ גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, ט): עָנִי וְרֹכֵב עַל הַחֲמוֹר. מַה גּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן הוֹרִיד אֶת הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד): הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם, אַף גּוֹאֵל אַחֲרוֹן יוֹרִיד אֶת הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, טז): יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ. מַה גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הֶעֱלָה אֶת הַבְּאֵר, אַף גּוֹאֵל אַחֲרוֹן יַעֲלֶה אֶת הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח): וּמַעְיָן מִבֵּית ה' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים.

פרק י

א יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֵּאמַר רְאֵה זֶה חָדָשׁ הוּא, כְּתִיב (דברים ט, י): וַיִּתֵּן ה' אֵלַי אֶת שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עֲלֵיהֶם, וַעֲלֵיהֶם, כָּל, כְּכָל, דְּבָרִים, הַדְּבָרִים, הַמִּצְוָה, כָּל הַמִּצְוָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמִּקְרָא וּמִשְׁנָה הֲלָכוֹת תּוֹסֶפְתּוֹת וְהַגָּדוֹת וּמַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְהוֹרוֹת, כְּבָר הָיָה וְנִתַּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מְנַיִן, מִמַּה שֶּׁכָּתוּב יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֵּאמַר רְאֵה זֶה דָּבָר חָדָשׁ הוּא, וַהֲרֵי חֲבֵרוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו כְּבָר הָיָה לְעוֹלָם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ, לְאֶחָד שֶׁהָיְתָה סֻלַּע צְרוּרָה בְּכְנָפָיו וְנָפְלָה מִמֶּנּוּ, לִתֵּן גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה אֵין הַמָּקוֹם מַחֲזִיק, לִתֵּן קְטַנָּה מִמֶּנָּה אֵינָהּ מִתְמַלְּאָה, לִתֵּן כַּיּוֹצֵא בָהּ הַמָּקוֹם מִתְמַלֵּא. כָּךְ, שָׁמַעְתָּ תּוֹרָה מִפִּי תַּלְמִיד חָכָם יְהִי בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ שְׁמָעוּהָ אָזְנֶיךָ מֵהַר סִינַי, הוּא שֶׁהַנָּבִיא מְקַנְתְּרָן וְאוֹמֵר לָהֶם (ישעיה מח, טז): קִרְבוּ אֵלַי שִׁמְעוּ זֹאת לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אָנִי, אָמְרֵי לֵיהּ לָמָּה לֹא אָמַרְתָּ לָן, אָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ בִּי קִינִים, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרְאוּ בִּי קִינִים (ישעיה מח, טז): וְעַתָּה ה' אֱלֹהִים שְׁלָחַנִי וְרוּחוֹ.

פרק יא

א אֵין זְכָרוֹן לָרִאשׁוֹנִים, אָמַר רַבִּי אַחָא: אֵין זְכָרוֹן לָרִאשׁוֹנִים, זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל. וְגַם לָאַחֲרֹנִים, אֵלּוּ הַסְּדוֹמִיִּים. וְעַל מִי נֶאֱמַר: עִם שֶׁיִּהְיוּ לְאַחֲרֹנָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ב, לא): לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שְׁקַפָּא אָמַר: אֵין זְכָרוֹן לָרִאשׁוֹנִים, אֵלּוּ הַמִּצְרִיִּים. וְגַם לָאַחֲרֹנִים, אֵלּוּ הָעֲמָלֵקִים. וְעַל מִי נֶאֱמַר לִמְחוֹת אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק, לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, יט): תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק. כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְעַד שֶׁלֹּא יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: אֵין זְכָרוֹן לָרִאשׁוֹנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים שֶׁיִּהְיוּ, וּלְמִי אֲנִי נוֹתֵן זְכָרוֹן לַנִּסִּים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, דִּכְתִיב (ירמיה כג, ז): וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, אֶלָּא כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וגו' מִכָּל הָאֲרָצוֹת וגו', כַּמָּה נְבִיאִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא וּמְבִיאָן עִמּוֹ, הַיְינוּ דִּכְתִיב (זכריה יד, ה): וּבָא ה' אֱלֹהַי כָּל קְדֹשִׁים עִמָּךְ. אָמַר רַבִּי זֵירָא כַּמָּה חֲסִידִים וּבְנֵי

תוֹרָה הָיוּ רְאוּיִין לִמָּנוֹת, כְּגוֹן יְהוּדָה בַּר רַבִּי חִזְקִיָּה, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: וְגַם לְאַחֲרֹנִים, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהַמְנוֹת לוֹ חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים מְשֻׁלֶּשֶׁת וּמוּשְׁבָּן אֶצְלוֹ בִּישִׁיבָה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, כג): וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה וגו' וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד, וְנֶגֶד מַלְאָכָיו, וְנֶגֶד גְּדוּדָיו, וְנֶגֶד כֹּהֲנָיו, לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא: וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד, אָמַר רַבִּי אִבִּין בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵישֵׁב כְּבַגְרָן וְצַדִּיקִים יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, כְּהַהוּא דִכְתִיב בִּיהוֹשָׁפָט, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב יח, ט): וּמֶלֶךְ יְשֹׁרְאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה וגו' יוֹשְׁבִין בְּגֹרֶן וגו', וְכִי בְּגֹרֶן הָיוּ יוֹשְׁבִין, אֶלָּא כְּדִתְנַן סַנְהֶדְרִין עֲשׂוּיָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. וְאָמַר שְׁלֹמֹה אֲנָא חֲמִימִתֵּיהּ מְצַמְצֵם בֵּינֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי לא, כג): נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְעוּלָּא בֵּירָאָה וְרַבִּי בִּיבִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ מְחוֹלָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, יד): שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה, לַחוּלָה כְּתִיב, לַחוּלָה שֶׁהֵן חִלִּין לְפָנָיו כָּעֲלָמוֹת, וּמַרְאִין עָלָיו בְּאֶצְבַּע, וְאוֹמֵר (תהלים מח, יד): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת, עַלְמוּת, בְּזְרִיזוּת. עַלְמוּת כְּאִילֵּין עוּלֶּמְתָא, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים סח, כו): עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת, עֲלָמוֹת, תִּרְגֵּם עֲקִילָס: עָנְתָה נְסִיעַ. עַלְמוּת, בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, יְנַהֲגֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְינַהֲגֵנוּ בָּעוֹלָם הַבָּא.

פרק יב

א אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָיִם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, זֶה הָיָה רָאוּי לְהִכָּתֵב וְלִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ תְּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (שמות טו, ט): אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַשִּׁירָה, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (ויקרא ט, א): וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (דברים כט, ט): אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (יהושע ג, ז): וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ, זֶה הָיָה רָאוּי לְהִכָּתֵב תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (שופטים ה, ג): שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת רֹאשׁ לַשִּׁירָה אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (ישעיה ו, א): בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (ירמיה ב, ב): הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (יחזקאל יז, ב): וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם חוּד חִידָה, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (תהלים עג, כב): וַאֲנִי בַעַר וְלֹא

אַדָּע בְּהֵמוֹת וגו', זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ: אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הֲוֵינָא כַּד הֲוֵינָא וְכַדּוּ לֵית אֲנָא מִידֵי. רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק אָמַר כַּד הֲוֵינָא הֲוֵינָא, וְכַדּוּ לֵית אֲנָא שָׁוֵי מִידֵי. שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת רָאָה בְּיָמָיו וּבְחַיָּיו, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אוֹנְיָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט וּמֶלֶךְ, חָכָם טִפֵּשׁ וְחָכָם, עָשִׁיר עָנִי וְעָשִׁיר. מַאי טַעְמָא (קהלת ז, טו): אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי, לֵית בַּר נָשׁ מְתַנֵּיהוּ אֲנוּקֵי דִידֵיהּ אֶלָּא בִּשְׁעַת רְווּחֵיהּ, כְּשֶׁיַּחֲזוֹר לְעוּתְרֵיהּ. וְרַבִּי אוֹנְיָה אָמַר הֶדְיוֹט מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט, טִפֵּשׁ וְחָכָם וְטִפֵּשׁ, עָנִי עָשִׁיר וְעָנִי. וּמַה טַּעַם אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָיִם.

פרק יג

א וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה. מַהוּ וְלָתוּר בַּחָכְמָה, תּוּר לַחָכְמָה, לַעֲשׂוֹת תֹּאַר לַחָכְמָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יג, ב): שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַאן דִּקְרָא טָבָאוּת יָתֵיב לְגַבֵּיהּ, דִּתְנֵי טָבָאוּת יָתֵיב לְגַבֵּיהּ. דָּבָר אַחֵר, לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר, לְתוּר וּלְהוֹתִיר. הָדֵין פּוֹיְיטָנָא כַּד הֲוָה עָבֵיד אַלְפָּבֵּיתִין, זִמְנִין חָשֵׁל לָהּ וְזִמְנִין מְחַסֵּר לָהּ, אֲבָל שְׁלֹמֹה כַּד הֲוָה עָבֵיד אַלְפָּבֵּיתִין הֲוָה מוֹתֵר לָהּ חָמֵשׁ אַתְוָאן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ה, יב): וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף, וַיְהִי שִׁיּוּרוֹ שֶׁל מָשָׁל חֲמִשָּׁה וָאָלֶף. וְלֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה בִּלְבָד הָיָה שְׁלֹמֹה תַּיָּר, אֶלָּא עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם, כְּגוֹן הֵיאַךְ מַמְתִּיקִין אֶת הַחַרְדָּל וּמַמְתִּיקִין אֶת הַתּוּרְמוּסִין, וְהֵיאַךְ שׁוֹתִין אֶת הַחַמִּין, יַיִן וּמַיִם וּפִלְפְּלִין בְּשָׁלִישׁ. הוּא עִנְיָן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי בּוֹן אוֹמֵר זוֹ שִׁפּוּטוֹ שֶׁל מָמוֹן. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וַחֲצִי תַּאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אֵן אִית לֵיהּ מְאָה בָּעֵי לְמֶעְבַּד יַתְהוֹן תַּרְתֵּין מָאוֹן, וְאֵן אִית לֵיהּ תַּרְתֵּי מָאוֹן בָּעֵי לְמֶעְבַּד יַתְהוֹן אַרְבָּעָה מְאָה. לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שֶׁהוּא בְּעִנְיַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, אֵין לְךָ קָשֶׁה מִכֻּלָּם אֶלָּא גָּזֵל. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי זָכָה אָדָם וְעָשָׂה מִמָּמוֹנוֹ מִצְוָה, הִתְפַּלֵּל וְנַעֲנָה בּוֹ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ל, לג): וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי וגו', אִם לָאו הוּא עוֹנֶה בּוֹ וּמְקַטְרְגוֹ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יט, טז): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גָּזֵל, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מָשָׁל לְסָאָה מְלֵאָה עֲנוּנוֹת מִי מְקַטְרֵג בְּרֹאשׁ כֻּלָּם זֶה גָּזֵל, דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן (עמוס ט, א): וּבְצָעֵם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם כְּתִיב. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חַטָּאוֹת סִדֵּר יְחֶזְקֵאל וּמִכֻּלָּם לֹא חָתַם אֶלָּא בְּגָזֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כב, יג): וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי עַל בִּצְעֲךָ אֲשֶׁר עָשִׂית וגו'. רַבִּי חוּנְיָא פָּתַר קְרָיָא בִּנְבִיאִים וּבִכְתוּבִים, שֶׁאִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ קוֹרִין אֶלָּא

חֲמִשָּׁה חֲמְשֵׁי תוֹרָה חֲמִשָּׁה סְפָרִים בִּלְבָד, וּכְלוּם נִתְּנוּ לָהֶם נְבִיאִים וּכְתוּבִים אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ יְגֵעִים בָּהֶן וּבַתּוֹרָה וְעוֹשִׂין מִצְווֹת וּצְדָקוֹת כְּדֵי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שָׂכָר טוֹב. רַבָּנָן אָמְרִין אַף עַל פִּי כֵן לַעֲנוֹת בּוֹ מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם שָׂכָר כַּחֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר זֶה שִׁפּוּטָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׂוֹכְחָהּ. רַבָּנָן דְּתַמָּן בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק דְּהָכָא וְרַבִּי טוֹבְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, לְטוֹבָתוֹ אָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׂוֹכֵחַ, שֶׁאִלּוּ הָיָה אָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְלֹא שׂוֹכְחָהּ, הָיָה מִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְחוֹזֵר וּמִתְעַסֵּק בְּמַלַּאכְתּוֹ, וְלֹא הָיָה מַשְׁגִּיחַ בָּהּ לְעוֹלָם כָּל יָמָיו, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׂוֹכְחָהּ, אֵינוֹ מֵזִיז וְאֵינוֹ מַזִּיעַ אֶת עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גֵּזֶל, תֵּדַע שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהֲרֵי דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין וּשְׁטוּפִין בְּגֵזֶל, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (איוב כד, ב): גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ, רְאֵה כִּי נִמְחוּ בַּמַּיִם מִן הָעוֹלָם, אֲבָל שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד שֶׁהֶרְחִיקוּ עַצְמָן מִן הַגֵּזֶל, לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַחֲלָתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ גֵּזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, א): וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מָקוֹם מִקְנֶה וגו'. וְכֵן מְמַהֵיר שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל.

פרק יד

א רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ וגו'. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לְזָקֵן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּפָרַשַׁת דְּרָכִים וְהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִין אֶחָד תְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ קוֹצִים וַאֲרָזִים וְקָנִים, וְאֶחָד תְּחִלָּתוֹ קָנִים וַאֲרָזִים וְקוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, וְהָיָה מַזְהִיר לָעוֹבְרִין וְלַשָּׁבִים וְאוֹמֵר זוֹ תְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ אֲרָזִים וְקוֹצִים וְקָנִים, וְזֶה תְּחִלָּתוֹ קוֹצִים וַאֲרָזִים וְקָנִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, אֵין הַבְּרִיּוֹת צְרִיכִין לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה שֶׁהוּא מַזְהִירָן לְטוֹבָתָן שֶׁלֹּא לִיגָּעֲן, כָּךְ אֵין הַבְּרִיּוֹת צְרִיכִין לְהַחֲזִיק טוֹבָה לִשְׁלֹמֹה שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל שַׁעֲרֵי הַחָכְמָה וּמַזְהִירָן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּתִי וְרָאוֹ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וגו' חוּץ מִתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לְאִיסְטְרוֹלוֹגוֹס שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַלִּמָּן, וְהָיָה מַזְהִיר לְכָל הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים וְאוֹמֵר לָהֶם פְּרַגְמַטְיָא פְּלוֹנִית יוֹצְאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וּפְרַגְמַטְיָא פְּלוֹנִית יוֹצְאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אֵין הַבְּרִיּוֹת צְרִיכִין לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה, כָּךְ לִשְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים וגו', חוּץ מִתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

פרק טו

א מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, בָּעוֹלָם הַזֶּה מִי שֶׁהוּא מְעֻוָּת יָכוֹל לְהִתְקֵן, וּמִי שֶׁהוּא בְּחֶסְרוֹן יָכוֹל לְהִמָּנוֹת, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא מִי שֶׁהוּא מְעֻוָּת אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקֵן, וּמִי שֶׁהוּא בְּחֶסְרוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לְהִמָּנוֹת. יֵשׁ מִן הָרְשָׁעִים שֶׁהָיוּ חֲבֵרִים זֶה לָזֶה בָּעוֹלָם, אֶחָד מֵהֶם הִקְדִּים וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיָּיו קֹדֶם מִיתָתוֹ, וְאֶחָד לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה קֹדֶם מִיתָתוֹ, זָכָה זֶה שֶׁעָשָׂה בְּחַיָּיו וְעָמַד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים, וְזֶה עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים וְהוּא רוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ

וְאוֹמֵר שֶׁמָּא מַשּׂוֹא פָּנִים יֵשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹי לְאוֹתוֹ הָאִישׁ, הוּא וְזֶה הָיֵינוּ בָּעוֹלָם יַחַד, שֶׁהָיֵינוּ כְּאֶחָד וְנָנַבְנוּ כְּאֶחָד וְנִזְלְנוּ כְּאֶחָד וְעָשׂינוּ כָּל מַעֲשִׂים רָעִים שֶׁבָּעוֹלָם כְּאֶחָד, מִפְּנֵי מָה זֶה בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים וְאוֹתוֹ הָאִישׁ בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, וְאוֹמֵר לוֹ שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, מְנֻוָּל הָיִיתָ לְאַחַר מִיתָתְךָ יָמִים וּשְׁלֹשָׁה וְלָאָרוֹן לֹא הִכְנִיסוּךָ וּבַחֲבָלִים גְּרָרוּךָ לַקֶּבֶר (ישעיה יד, יא): תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלֵעָה, וְרָאָה חֲבֵרְךָ בְּנִוּוּלְךָ וְנִשְׁבַּע לְשׁוּב מִדַּרְכְּךָ רִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה כְּצַדִּיק, וְנֶרְמָה לוֹ תְּשׁוּבָתוֹ לִטֹּל לְכָאן חַיִּים וְכָבוֹד וְחֵלֶק עִם צַדִּיקִים, כָּל כָּךְ לָמָּה, שֶׁהָיְתָה סְפֵיקָא בְּיָדְךָ לָשׁוּב, וְאִלּוּ שַׁבְתָּה הָיָה טוֹב לְךָ. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם הַנִּיחוּ לִי וְאֵלְךְ וְאֶעֱשֶׂה תְּשׁוּבָה, וּמְשִׁיבִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ אִי שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְשַׁבָּת וְעוֹלָם שֶׁבָּאתָ מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְעֶרֶב שַׁבָּת, אִם אֵין אָדָם מְתַקֵּן מֵעֶרֶב שַׁבָּת מַה יֹּאכַל בְּשַׁבָּת. וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם שֶׁבָּאתָ מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְיַבָּשָׁה, וְהָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לַיָּם, וְאִם אֵין אָדָם מְתַקֵּן לוֹ בַּיַּבָּשָׁה מַה יֹּאכַל בַּיָּם. וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְמִדְבָּר, וְעוֹלָם שֶׁבָּאתָ מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְיִשּׁוּב, אִם אֵין אָדָם מְתַקֵּן לוֹ מִן הַיִּשּׁוּב מַה יֹּאכַל בַּמִּדְבָּר. מִיָּד חוֹרֵק שִׁנָּיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ד, ה): הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו וְאֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחוּ לִי וְאֶרְאֶה בִּכְבוֹד חֲבֵרִי, וְהֵן אוֹמְרִין שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם מְצַוִּין אָנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲמְדוּ צַדִּיקִים בְּתוֹךְ רְשָׁעִים וְלֹא רְשָׁעִים בְּתוֹךְ צַדִּיקִים, וְלֹא טְהוֹרִים בְּצַד טְמֵאִים וְלֹא טְמֵאִים בְּצַד טְהוֹרִים, וְעַל מָה אָנוּ מְצַוִּין עַל הַשַּׁעַר הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיח, כ): זֶה הַשַּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ. מִיָּד קוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו וְתוֹלֵשׁ אֶת שַׂעֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיב, י): רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס.

ב דָּבָר אַחֵר, מְעָוֻּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן. מִשְּׁנִתְעַוְּתוּ הַמַּיִם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית עוֹד לֹא נִתְקְנוּ. וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת, מִשֶּׁחִסֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנַת הַלְּבָנָה מִשְּׁנַת הַחַמָּה אַחַד עָשָׂר יוֹם, הֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים וְקִצִּים וְכַמָּה עִבּוּרִים וְלֹא הִגִּיעָה שְׁנַת חַמָּה לִלְבָנָה. דָּבָר אַחֵר, מְעָוֻּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, מִשֶּׁנִּתְעַוְּתוּ דּוֹר הַמַּבּוּל בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, שׁוּב לֹא נִתְקְנוּ. וְחֶסְרוֹן, מִשֶּׁחִסֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ג): וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, עוֹד לֹא נִמְנוּ. דָּבָר אַחֵר, מְעָוֻּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, אִם [אין] אָדָם מְעַוֵּת עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה יָכוֹל לְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ, וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת, אִם אֵין אָדָם מַחֲסִיר עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה יָכוֹל הוּא עוֹד לְהִמָּנוֹת. מִשֶּׁאָדָם מְעַוֵּת עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֵינוֹ יָכוֹל לִתְקֹן, וּמִשֶּׁאָדָם מְחַסֵּר עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִמָּנוֹת. כִּי הָא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר הֲווֹ תַּנְיֵין כַּחֲדָא, וּנְסַב לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה אִנְתְּתֵיהּ וּקְדֵמֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר שִׁבְעַת יָמִים דְּמִשְׁתֵּיתָא, וְעָבַר כַּמָּה שָׁנִים דְּיִמְטֵי בֵּיהּ וְלָא מְטָא בֵּיהּ, הֲווֹ וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת. הִגִּיעַ שְׁעַת קְרִיַּת שְׁמַע וְלֹא קָרָא בְּעוֹנָתָהּ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: מְעָוֻּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן. הִגִּיעַ שְׁעַת הַתְּפִלָּה

וְלֹא הִתְפַּלֵּל בָּהּ, עָלָיו נֶאֱמַר: וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לִהְמָנוֹת. תְּנִינַן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר אִי זֶהוּ מְעָוָּת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִתָּקֵן, זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּהּ מַמְזֵר, תֹּאמַר בְּגַזְלָן וּבְגַנָּב, יָכוֹל הוּא לְתַקֵּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן [ברבי יוסי] [בן יוחי] אוֹמֵר אֵין קוֹרִין מְעָוָּת אֶלָּא לְמִי שֶׁהָיָה מְתֻקָּן תְּחִלָּה וְנִתְעַוֵּת, וְאִי זֶהוּ, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר גָּנַב אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִיר הַגְּנֵיבָה, גָּזַל, יַחֲזִיר אֶת גְּזֵלוֹ, וְעַל זֶה לֹא נֶאֱמַר מְעָוָּת לֹא יוּכַל לִתָּקֵן, אֲבָל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ טָרַף חַיָּיו מִן הָעוֹלָם וְגַם אָסְרָהּ עַל בַּעְלָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר אֵין אוֹמְרִין בַּקְּרוּ גָּמָל זֶה שָׁמָּא בַּעַל מוּם הוּא, בַּקְּרוּ אֶת הַחֲזִיר הַזֶּה שָׁמָּא בַּעַל מוּם הוּא, וְאֶת מִי מְבַקְּרִין אֶת הַתְּמִידִין, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁפָּרַשׁ מִן הַתּוֹרָה. יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כז, ח): כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ וגו'. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר אֶלֶף דּוֹר עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרְאוֹת, כַּמָּה נִמְחוּ מֵהֶם תְּשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים דּוֹרוֹת, וּמַה טַּעַם (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר, וְאֵיזֶה זֶה, זוֹ הַתּוֹרָה. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, וּמַה טַּעַם דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר זוֹ הִיא הַמִּילָה. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ לֵילֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה פְּעָמִים נִשְׁאֲלָה הֲלָכָה זוֹ בְּיִבְנֶה בְּעֲרֵיבַת הַיְרַדֵּן, עֲרֵיבַת הַיְרַדֵּן לָמָּה הִיא טְמֵאָה, וְלֹא עָמַד אָדָם וְלֹא אָמַר בָּהּ דָּבָר עַד שֶׁדָּרְשָׁהּ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא בְּעִירוֹ, עֲרֵיבַת הַיְרַדֵּן לָמָּה הִיא טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁטּוֹעֲנִין אוֹתָהּ בַּיַּבָּשָׁה וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לַמַּיִם. אֶתִיבוּן לֵיהּ וַהֲלֹא יוֹרְדֵי אַשְׁקְלוֹן שִׁקְּעוּהָ וכו', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יוֹסֵי שַׁנְיָיה הִיא שֶׁמִּקְצָתָהּ מְשֻׁקַּעַת בָּאָרֶץ. וְעוֹד דָּבָר אַחֵר דָּרַשׁ, חֲרָיוֹת שֶׁל דֶּקֶל שֶׁגִּדְּלָן בֵּין לִשְׁכִיבָה בֵּין לְאֹהָלִים צְרִיכוֹת הֵן קְשׁוּר.

פרק טז

א דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי, הַלֵּב רוֹאֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה. הַלֵּב שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ. הַלֵּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי. הַלֵּב הוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ה, כו): לֹא לִבִּי הָלָךְ. הַלֵּב נוֹפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יז, לב): אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו. הַלֵּב עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כב, יד): הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ. הַלֵּב שָׂמֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז, ט): לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי. הַלֵּב צוֹעֵק, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, יח): צָעַק לִבָּם אֶל ה'. הַלֵּב מִתְנַחֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, ב): דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלָיִם. הַלֵּב מִצְטַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, י): וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ. הַלֵּב מִתְחַזֵּק, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, יב): וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה. הַלֵּב מִתְרַכֵּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ, ג): אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם. הַלֵּב מִתְעַצֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ו): וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. הַלֵּב מִתְפַּחֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, סז): מִפַּחַד לְבָבְךָ. הַלֵּב מִשְׁתַּבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נא, יט): לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה. הַלֵּב מִתְגָּאֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יד): וְרָם לְבָבֶךָ. הַלֵּב מִסָּרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה

ה, כג): וְלָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הַלֵּב מִתְבַּדֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב, לג): בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מִלִּבּוֹ. הַלֵּב מְהַרְהֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, יח): כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ. הַלֵּב מְרַחֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מה, ב): רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב. הַלֵּב מְחַשֵּׁב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט, כא) רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ. הַלֵּב מִתְאַוֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כא, ג): תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּ לוֹ. הַלֵּב סוֹטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ז, כה): אַל יֵשְׂטְ אֶל דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ. הַלֵּב זוֹנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וגו'. הַלֵּב נִסְעָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ה): וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם. הַלֵּב נִגְנָב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לא, כ): וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן. הַלֵּב נִכְנָע, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, מא): אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם. הַלֵּב מִשְׁתַּדֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, ג): וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָה. הַלֵּב תּוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא, ד): תְּעָה לְבָבִי. הַלֵּב חָרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ד, יג): כִּי הָיָה לִבּוֹ חָרֵד. הַלֵּב נָעוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ה, ב): : אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר. הַלֵּב אוֹהֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ה): וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ. הַלֵּב שׂוֹנֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יז): לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ. הַלֵּב מְקַנֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, יז): אַל יְקַנֵּא לְבָבְךָ וגו'. הַלֵּב נֶחְקָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, י): אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב וגו'. הַלֵּב נִקְרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב, יג): וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם. הַלֵּב הוֹגֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מט, ד): וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת. הַלֵּב הוּא כְּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כ, ט): וְהָיָה בְלִבִּי כְּאֵשׁ. הַלֵּב הוּא כָּאֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כו): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן. הַלֵּב שָׁב בִּתְשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כג, כה): אֲשֶׁר שָׁב אֶל ה' בְּכָל לְבָבוֹ. הַלֵּב חַם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, ו): כִּי יֵחַם לְבָבוֹ. הַלֵּב מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, לז): וַיָּמָת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ. הַלֵּב נָמֵס, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, ה): וַיִּמַּס לְבַב הָעָם. הַלֵּב מְקַבֵּל דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ. הַלֵּב מְקַבֵּל יִרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לב, מ): וְאֶת יִרְאָתִי אֶתֵּן בִּלְבָבָם. הַלֵּב מוֹדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיא, א): אוֹדֶה ה' בְּכָל לֵבָב. הַלֵּב חוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כה): אַל תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ. הַלֵּב מִתְקַשֶּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח, יד): וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ. הַלֵּב מֵטִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טז, כה): וַיְהִי כְּטוֹב לִבָּם, הַלֵּב עוֹשֶׂה מִרְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יב, כ): מִרְמָה בְּלֵב חֹרְשֵׁי רָע. הַלֵּב מְהוֹכֵחַ מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א א, יג): וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ. הַלֵּב אוֹהֵב שׂוֹחֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב, יז): כִּי אֵין עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ וגו'. הַלֵּב כּוֹתֵב דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ג): כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ. הַלֵּב חוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, יד): תַּהְפֻּכוֹת בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע. הַלֵּב מְקַבֵּל מִצְוֹות, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, ח): חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת. הַלֵּב עוֹשֶׂה זְדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, ג): זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ. הַלֵּב עוֹשֶׂה סְדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז, א): לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב. הַלֵּב מִתְגַּדֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כה, יט): וּגְשָׁאֲךָ לִבְּךָ. הֲוֵי דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וגו'.

פרק יח

א כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב כַּעַס, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מַרְבֶּה בְּחָכְמָה מַרְבֶּה בְּכַעַס, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מַרְבֶּה בְּדַעַת מַרְבֶּה בְּיִסּוּרִין. אָמַר שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי שֶׁהִרְבֵּיתִי בְּחָכְמָה הִרְבֵּיתִי בְּכַעַס, וְעַל יְדֵי שֶׁהִרְבֵּיתִי בְּדַעַת הִרְבֵּיתִי בְּיִסּוּרִין. רַב אָמַר תַּלְמִיד חָכָם אֵין צָרִיךְ הַתְרָאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כְּכֹלֵי פִּשְׁתָּן הַדַּקִּין הַבָּאִים מִבֵּית שְׁאָן, אִם נִתְפַּחֲמוּ אֶחָד מֵהֶן בְּכַמָּה דְּמִין הוּא עָשׂוּי, כְּלֵי פִּשְׁתָּן הַגַּסִּין הַבָּאִין מֵאַרְבֵּל אִם פִּחֲמוּ אֶחָד מֵהֶן מָה הֵן וּמַה דְּמֵיהֶן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לַחֲנוּת, אֶחָד אָכַל פַּת קִבָּר וְקִטְנִית, וְאֶחָד אָכַל פַּת נְקִיָּה וּבָשָׂר שָׁמֵן וְשָׁתָה יַיִן יָשָׁן וּמִינֵי אַגְרְטוֹן וְיָצָא חוֹלֶה, דַּיִן אָכַל מִילִין קַלִּילִין וְאִיתְנְזַק, וְדַיִן אָכַל מִילִין בּוּרִין וְלָא אִיתְנְזַק. כָּךְ רָאִיתָ מִימֶיךָ חֲמוֹר עֲוִית עָלָיו, גָּמָל עֲוִית עָלָיו, אֶלָּא אֵיכָן הַיִּסּוּרִין מְצוּיִין בִּבְנֵי הָאָדָם. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחֲנָא. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר לְפִי שֶׁהָיְתָה חָכְמָתוֹ שֶׁל נָחָשׁ יוֹתֵר, כְּךְ הָיְתָה מַכָּתוֹ לְפִי חָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, א): וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, לְפִיכָךְ הוּא אָרוּר מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ חָכְמָה לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ חָכְמָה לְרָעָתָן. שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה. שֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ גְּבוּרָתָן לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ גְּבוּרָתָן לְרָעָתָן, שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, דָּוִד וִיהוּדָה. שֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, שִׁמְשׁוֹן וְנָבָלִית. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ עֹשֶׁר לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. וְשֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, קֹרַח וְהָמָן. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ בָּנִים לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ בָּנִים לְרָעָתָן, שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, בְּנֵי יַעֲקֹב וְדָוִד. לְרָעָתָן, בְּנֵי אַחְאָב וְעֵלִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, יב): וּבְנֵי עֵלִי בְּנֵי בְלִיָּעַל וגו', בְּנֵי אַחְאָב שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עֹל שָׁמַיִם (שמואל א ב, יב): לֹא יָדְעוּ אֶת ה', שֶׁאָמְרוּ אֵין מַלְכוּת בַּשָּׁמַיִם.

פרשה ב

פרק א

א אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכָה נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר אֲנַסְּכָה וַאֲנַסְּכָה, אֲנַסֶּה בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וַאֲנַסֶּה בְּדִבְרֵי מִינוּת. אָנוּסָה מִדִּבְרֵי מִינוּת לְדִבְרֵי תוֹרָה. וּרְאֵה בְטוֹב, בְּטוֹבָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְהִנֵּה גַּם הוּא הָבֶל, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָיָה לְמֵימַר אֶלָּא וְהִנֵּה גַּם הוּא שִׂמְחָה, וְאַתְּ אָמַר וְהִנֵּה גַּם הוּא הָבֶל. רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי אָמַר כָּל הַתּוֹרָה שֶׁאַתְּ לָמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הוּא לְפָנֶיךָ תּוֹרָה שֶׁבָּעוֹלָם הַבָּא, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכֵחַ, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא מַה כְּתִיב תַּמָּן (ירמיה לא, לב): נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם. וְרַבָּנָן אָמְרִין עוֹד יִנָּתֵךְ יֵצֶר רָע לִפְנֵי יֵצֶר טוֹב. וּרְאֵה בְטוֹב, בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן בַּר זְבִיד כָּל שַׁלְוָה

שֶׁאָדָם רוֹאֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הִיא לִפְנֵי שַׁלְוָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם מֵת וּמוֹרִישׁ שַׁלְוָתוֹ לְאַחֵר, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כְּתִיב (ישעיה סה, כב): לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב.

פרק ב

א לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מַה מְעָרְבָב הַשְּׂחוֹק שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם שׂוֹחֲקִים בְּבָתֵּי קַרְקְסִיאוֹת וּבְבָתֵּי תֵּיאַרְטִיאוֹת שֶׁלָּהֶם. וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עוֹשָׂה, מַה טִּיבוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם לְהִכָּנֵס שָׁם. דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעָרְבָב הַשְּׂחוֹק שֶׁשְּׂחָקָה מִדַּת הַדִּין עַל דּוֹר הַמַּבּוּל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב כא, ט יג): בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וגו' זַרְעָם נָכוֹן לִפְנֵיהֶם וגו' שׁוֹרוֹ עִבֵּר וְלֹא יַגְעֶל וגו' יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם יִשְׁאוּ כְּתֹף וְכִנּוֹר וגו' יְכַלּוּ בַטּוֹב יְמֵיהֶם וגו', מַה כְּתִיב תַּמָּן (איוב כא, יג): וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ, וְכֵיוָן שֶׁאָמְרוּ: מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: וּלְשִׂמְחָה מַה זוּ עֹשָׂה, חַיֵּיכֶם שֶׁאֶמְחֶה אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ז, כג): וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם. דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעָרְבָב הַשְּׂחוֹק שֶׁשְּׂחָקָה מִדַּת הַדִּין עַל אַנְשֵׁי סְדוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח, ה): אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם וגו' מְקוֹם סַפִּיר אֲבָנֶיהָ וגו' נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִט וגו', וּכְשֶׁאָמְרוּ נְשַׁכַּח תּוֹרַת הָרֶגֶל מִבֵּינוֹתֵינוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב כח, ד): פָּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֶל, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֵּיכֶם אֲנִי אֲשַׁכַּח אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, כט): וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם.

ב דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעָרְבָב הַשְּׂחוֹק שֶׁשְּׂחָקָה מִדַּת הַדִּין עַל אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב, אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב רָאֲתָה אַרְבַּע שְׁמָחוֹת בְּיוֹם אֶחָד, מֹשֶׁה יָבָמָהּ, מֶלֶךְ. נַחְשׁוֹן אָחִיהָ, נָשִׂיא רֹאשׁ כָּל הַנְּשִׂיאִים. אַהֲרֹן בַּעֲלָהּ, כֹּהֵן מְלֻבָּשׁ אַבְנֵי אֵפוֹד. שְׁנֵי בָנֶיהָ, סְגָנֵי כְּהֻנָּה. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לְהַקְטִיר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת נִשְׂרְפוּ וְנֶהֱפְכָה שִׂמְחָתָהּ לְאֵבֶל, הֱוֵי אוֹמֵר וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּה עוֹשָׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, א): אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וגו'.

ג דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעָרְבָב הַשְּׂחוֹק, דְּאָמַר רַבִּי אַחָא אָמַר שְׁמוּאֵל שְׁלֹשָׁה הֵן הַדְּבָרִים שֶׁשְּׂחָקָה עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין וּלְבַסּוֹף הוֹלְלָתַם וְעִרְבְּבָתַם, כְּתִיב (דברים יז, יז): וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, וּכְתִיב (מלכים א יא, ג): [ויהי לשלמה שבע מאות שרות ושלש מאות פלגשים] [ויהי לו נשים שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות], כְּתִיב (דברים יז, טז): לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים, וּכְתִיב (מלכים א ה, ו): וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרֻוֹת סוּסִים. כְּתִיב (דברים יז, יז): וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד, וּכְתִיב (דברי הימים ב א, טו): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, לֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אַבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אֲפִלּוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, כא): אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה.

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עֹשָׂה, מָה עֲטָרָה זוֹ עוֹשָׂה בְּיָדְךָ רֵד מִכִּסְאִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרַד מַלְאָךְ בִּדְמוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה וְיָשַׁב עַל כִּסְאוֹ, וְהָיָה מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְעַל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעַל בָּתֵּי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר: אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ, וְהָיוּ מַכִּין אוֹתוֹ בְּקֶנֶה וְנוֹתְנִין לְפָנָיו קְעָרָה שֶׁל גְּרִיסִין, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה וְאָמַר (קהלת ב, י): וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי.

ד דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס דִּדְהוּבָא מִעַרְבָּב מָה חֶדְוָתָה עָבְדָא, עוֹבָדָא הֲוָה בְּבַר נָשׁ מֵרַבְרְבֵי בָּבֶל שֶׁנָּשָׂא בְּנוֹ אִשָּׁה, בָּרְבִיעִי עָשָׂה סְעוּדָה לַחֲכָמִים, אָמַר לִבְנוֹ עֲלֵה לָעֲלִיָּה וְהָבֵא לָנוּ יַיִן טוֹב מֵחֲבִית פְּלוֹנִי, עָלָה לְהָבִיא יַיִן יָשָׁן מִן הָעֲלִיָּה הִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וָמֵת, הִמְתִּין לֵירֵד וְלֹא יָרַד, אָמַר אֶעֱלֶה וְאֶרְאֶה מַה טִּיבוֹ שֶׁבְּנִי מִתְעַכֵּב, עָלָה וּמְצָאוֹ שֶׁהִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וָמֵת מֻשְׁלָךְ בֵּין הֶחָבִיּוֹת, הִמְתִּין אוֹתוֹ חָסִיד עַד שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ הָאוֹרְחִין כָּל סְעוּדָתָן וְגָמְרוּ לְבָרֵךְ, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי לֹא לְבָרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים לְבֵית אוֹתוֹ הָאִישׁ בָּאתֶם לְבָרֵךְ בְּנוֹ, עַכְשָׁו אִמְרוּ עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים עַל בְּנוֹ, לֹא לְהַכְנִיסוֹ לַחֻפָּה בָּאתֶם הַכְנִיסוּהוּ לַקֶּבֶר. עָאל רַבִּי זַבַּאי וְאַפְטַר עֲלֵיהּ: לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עוֹשָׂה.

פרק ג

א תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן, אָמַר שְׁלֹמֹה: תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן, לִמְשֹׁךְ בְּיֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, אֶת בְּשָׂרִי, וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה, בְּחָכְמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת, רַבִּי יוּדָן בְּעָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַחָא מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת, אָמַר לֵיהּ לֶאֱחֹז בְּסָכְלָנוּתָא.

פרק ד

א הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי, אָמַר שְׁלֹמֹה הִגְדַּלְתִּי מַעֲשַׂי מִמַּעֲשֵׂי אֲבוֹתַי, הִגְדַּלְתִּי מַעֲשַׂי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א י, יח): וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּסֵּא שֵׁן גָּדוֹל וגו' בָּנִיתִי לִי בָּתִּים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ט, י): וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים. נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ח, יא): כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן.

פרק ה

א עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, כְּמַשְׁמָעוֹ, וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פֶּרִי, אֲפִלּוּ פִּלְפְּלִין. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בָּרוּחוֹת הָיָה שְׁלֹמֹה מִשְׁתַּמֵּשׁ וְשׁוֹלֵחַ לְהִנְדִּיקִי וּמְבִיאִין לוֹ מִשָּׁם מַיִם וּמַשְׁקִין כָּאן וְעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי יַנַּאי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן נִמְצֵאתָ מְיַגֵּעַ, אֶלָּא עָמַד שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ עַל מַשְׁתִּיתָהּ שֶׁל אֶרֶץ, וְרָאָה אֵיזֶה מַשְׁתִּיתָהּ מֻפְנָה לְשָׁם וְנָטַע בָּהּ עַל מַשְׁתִּיתָהּ שֶׁל אֶרֶץ, וְכָךְ הָיְתָה עוֹשָׂה פֵּרוֹת.

פרק ו

א עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם, פּוֹסְקִינוֹס, לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים, זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, יז): וַיִּתֵּנֶם הַמֶּלֶךְ בְּבֵית יַעַר הַלְּבָנוֹן.

פרק ז

א קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, דִּכְתִיב (נחמיה ז, ס): כָּל הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁנָיִם. וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, ז): וְכִלְכְּלוּ הַנִּצָּבִים הָאֵלֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ וגו' לֹא יְעַדְּרוּ דָּבָר. מָה הוּא לֹא יְעַדְּרוּ דָּבָר, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא מֵעוֹלָם לֹא חָסַר שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה לֹא וֶרֶד בִּימוֹת הַחַמָּה, וְלֹא קִישׁוּאִין בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֶלָּא הָיָה טוֹעֲמָן כָּל הַשָּׁנָה. גַּם מִקְנֶה בָקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי, וְאוֹמֵר (מלכים א ה, ג): וּבַרְבָּרִים אֲבוּסִים, מָה הוּא וּבַרְבָּרִים אֲבוּסִים, רַבָּנָן אָמְרֵי מִינְיָא בִּרְבַרְיֵיה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה עוֹף גָּדוֹל הָיָה וּמְעֻלֶּה וּמְשֻׁבָּח וְהָיָה עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עַל שֻׁלְחָנוֹ בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וּמֵהֵיכָן הוּא בָּא מִבַּרְבַּרְיֵיה הָיָה בָּא בְּכָל יוֹם.

פרק ח

א כָּנַסְתִּי לִי גַּם כֶּסֶף וְזָהָב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א י, כז): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים. אֶפְשָׁר כַּאֲבָנִים בַּדְּרָכִים וּבַחֲצֵרוֹת וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת, אֶלָּא הָיוּ גְּדוֹלוֹת אַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת וְאַבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת. תָּנָא אֲפִלּוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, וְהָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּכְלֵי מִשְׁקָלוֹת שֶׁל זָהָב קַנְטָרִין, וְכָל מִשְׁקָל וּמִשְׁקָל גָּדוֹל וְקַטָן שֶׁל זָהָב הָיוּ. וּסְגֻלַּת מְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ט, כג): וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ מְבַקְּשִׁים אֶת שְׁלֹמֹה. וְהַמְּדִינוֹת, זוֹ מַלְכַּת שְׁבָא, שֶׁהָיְתָה מְדַיֶּנֶת עִמּוֹ בְּחָכְמָתָהּ וּבְשְׁאֵלוֹתֶיהָ וְלֹא יָכְלָה לְנַצְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י; דברי הימים ב ט): וַתָּבֹא אֵלָיו לְנַסּוֹתוֹ בְּחִידוֹת וַיִּתֵּן לָהּ הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל שְׁאֵלָתָהּ אֲשֶׁר שָׁאֲלָה. עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת. זַמָּרִין וְזַמָּרְתָא. וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם. דִּימוֹסְיוֹת וּמֶרְחֲצָאוֹת. שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת. שֵׁידָא וְשֵׁידְתָּא דַּהֲווֹן אַזְיַין בְּהוֹן. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה וְכִי אֵין הַכָּתוּב מוֹדִיעֵנוּ אֶלָּא עָשְׂרוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, הָא אֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה. בָּנִיתִי לִי בָּתִּים, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים, אֵלּוּ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהֵם יוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם, כִּדְתָנַן זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה, וְכִי כֶּרֶם הָיָה, אֶלָּא אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם. עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא רַבָּה וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פֶּרִי, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁכָּלוּל בָּהֶם. עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר אֵלּוּ הַדְּרָשׁוֹת. לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן יַעַר צוֹמֵחַ

עֲצִים, אֵלּוּ הַתִּינוֹקוֹת שֶׁהֵם לְמֵדִים. רַבִּי נַחְמָן אָמַר זֶה הַתַּלְמוּד. לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֲצִים, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהֵם לְמֵדִים. קָנִיתִי לִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אֵלּוּ הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ג, ב): וְגַם עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפֹּךְ אֶת רוּחִי, [והאמות לעתיד לבוא יהיו עבדים לישראל], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּישַׁעְיָה (ישעיה סא, ה): וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וגו'. וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי, זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. גַּם מִקְנֶה בָקָר וָצֹאן, אֵלּוּ הַקְּרָבָנוֹת, הֲדָא הוּא דְכְתִיב (ויקרא א, ב): מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ. כָּנַסְתִּי לִי גַּם כֶּסֶף וְזָהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב. וּסְגֻלַּת מְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, טו): בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ (משלי ח, טז): בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ. וְהַמְּדִינוֹת, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּדַיְּנִין בַּהֲלָכָה. עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת, אֵלּוּ הַתּוֹסָפְתּוֹת [משוררים זכרים משוררות נקבות]. וְתַעֲנֻגוֹת, אֵלּוּ הָאַגָּדוֹת, שֶׁהֵן עִנּוּגֵי שֶׁל מִקְרָא. שִׁדָּה וּשְׁדוֹת, דַּיָּנִין זְכָרִים וְדַיָּנוֹת נְקֵבוֹת.

ב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיֶיה בְּיִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, הִגְדַּלְתִּי מַעֲשַׂי (במדבר טו, ב): כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'. בָּנִיתִי לִי בָּתִּים (דברים ו, יא): וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב. נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים (דברים ו, יא): כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ. עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. אַדְרְיָאנוֹס שְׁחִיק טְמַיָּא שֶׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, כְּתִיב בַּתּוֹרָה (דברים ח, ט): אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת וגו', יָכוֹל אַתְּ מַיְיתֵי לִי תְּלַת מִילִין דַּאֲנָא שָׁאֵיל, אָמַר לֵיהּ וּמָה אִינוּן, אָמַר לֵיהּ פִּלְפְּלִין וּפוּסְיָאנִין וּמְטַקְסָא. אֵיתֵי פִּלְפְּלִין מִן נְצָחָנָה, וּפוּסְיָאנִין מִן צַיְידָן וּמַאן דְּאָמַר מִן עַכְּבְּרִין, וּמְטַקְסָא מִן גּוּשׁ חָלָב. עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ז): אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם. לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֲצִים, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲפִלּוּ קָנִים שֶׁל חִצִּים לֹא חָסְרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת (שמות יב, לח): וְגַם עֵרֶב רַב וגו'. וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי, אֵלּוּ הַגִּבְעוֹנִים שֶׁעָשָׂאן יְהוֹשֻׁעַ חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ט, כז): וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מָיִם. גַּם מִקְנֶה בָקָר וְצֹאן הָרְבֵּה הָיָה לִי, (במדבר לב, א): וּמִקְנֶה רַב הָיָה וגו'. כָּנַסְתִּי לִי גַּם כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, לז): וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב. וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת, זוֹ בְּזַת עוֹג וּבְזַת מִדְיָן. עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת, מְשׁוֹרְרִים זְכָרִים וּמְשׁוֹרְרוֹת נְקֵבוֹת. וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם, זֶה עִנּוּגָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. שִׁדָּה וּשְׁדוֹת, תַּפְנוּקִין וְתַפְנוּקְיָין.

פרק ט

א וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלָיִם. וְכִי מִי הָיָה לְפָנָיו בִּירוּשָׁלַיִם, לֹא דָּוִד אָבִיו הָיָה, אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ מָנֶה בֶּן פְּרָס, אוֹן בֶּן פֶּלֶת, בְּנוֹ צִפּוֹר, בְּנוֹ בְעוֹר, וְחִזְקִיָּה. וּשְׁנַיִם נִקְרְאוּ מָנֶה בֶּן מָנֶה, בֶּן עֵקֶשׁ וּשְׁלֹמֹה. אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִי. אָמַר רַבִּי אַחָא אָמַר שְׁלֹמֹה כָּל תּוֹרָה שֶׁלָּמַדְתִּי בְּזוּקְנָתִי פַּסְטֵירִין בְּאַף, נִתְקַיְּמָה בִּי.

פרק י

א וְכֹל אֲשֶׁר שְׁאָלוּ עֵינַי וגו', לֹא מָנַעְתִּי אֶת לִבִּי מִכָּל שִׂמְחָה, זוֹ שִׂמְחַת הָעֹשֶׁר. כִּי לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי, מַאן דְּאָמַר קוּדֶּיהָ, מַאן דְּאָמַר קְשָׁרְתֶּיהָ. דָּבָר אַחֵר, וְכֹל אֲשֶׁר שְׁאָלוּ עֵינַי, בַּנָּשִׁים. לֹא אִצַּלְתִּי מֵהֶם. לֹא מָנַעְתִּי אֶת לִבִּי מִכָּל שִׂמְחָה, זוֹ שִׂמְחַת הַנָּשִׁים. כִּי לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל עֲמָלִי, זוֹ הַפְּרִשַׁת חַלָּה, וּמַאן דְּאָמַר זוֹ הַפְּרִשַׁת נְסָכִים.

פרק יא

א וּפָנִיתִי אֲנִי לְרְאוֹת חָכְמָה. וּפָנִיתִי, וּפִנִּיתִי, כַּסֵּפֶל הַזֶּה שֶׁנִּתְמַלֵּא בִּשְׁעָתוֹ וְנִשְׁפַּךְ בִּשְׁעָתוֹ, כָּךְ לָמַד שְׁלֹמֹה תּוֹרָה בִּשְׁעָתוֹ וּשְׁכֵחָהּ בִּשְׁעָתוֹ. לִרְאוֹת חָכְמָה וְהוֹלֵלוֹת וְסִכְלוּת, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אוֹמֵר: הוֹלֵלוֹת, זֶה הוֹלֵלָה שֶׁל מַלְכוּת. וְסִכְלוּת, זוֹ הַטַּרְחוּת. רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר: הוֹלֵלוֹת, זוֹ הוֹלֵלָה שֶׁל מִינוּת. וְסִכְלוּת, זוֹ הַטִּפְּשׁוּת. כִּי מֶה הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וגו', אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם יָכוֹל אֲנִי לַעֲמֹד עַל מַשְׁתִּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֱמֹר לוֹ אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אִי אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד, אַחַר מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד. רַבִּי נַחְמָן אָמַר תַּרְתֵּי לְחֲרִישַׁת הַקָּנִים שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹכָהּ, מֶה עָשָׂה פִּקֵּחַ אֶחָד, כִּסַּח וְנִכְנַס כִּסַּח וְנִכְנַס דֶּרֶךְ הַכִּסּוּחַ וְיָצָא דֶּרֶךְ הַכִּסּוּחַ. רַבִּי נַחְמָן אָמַר חוֹרֵי, לְפָלְטִין גְּדוֹלָה שֶׁהָיָה לוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, וְכָל מִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹכָהּ טוֹעֶה, הָיָה שָׁם פִּקֵּחַ אֶחָד נִכְנַס וְנָטַל פְּקִיעַת גֶּמִי וּקְשָׁרָהּ נֶגֶד הַפֶּתַח, הַכֹּל נִכְנָסִין אֵצֶל הַפְּקַעַת וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ הַפְּקַעַת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁבָּנָה פָּלְטִין וְכָל הָעוֹבְרִים וְשָׁבִים נִכְנָסִים לְתוֹכוֹ, וְאָמְרוּ אִלּוּ הָיוּ עֲמוּדֶיהָ גְּבוֹהִים הָיְתָה נָאָה, אִלּוּ הָיוּ כְתָלֶיהָ גְּבוֹהִים הָיְתָה נָאָה, אִלּוּ הָיְתָה תִּקְרָתָהּ גְּבוֹהָה הָיְתָה נָאָה. שֶׁמָּא יְבוֹא אִישׁ וְיֹאמַר אִלּוּ הָיוּ לִי שָׁלֹשׁ יָדַיִם אוֹ שָׁלֹשׁ עֵינַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה אָזְנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה רַגְלַיִם, הָיִיתִי נָאֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֵת אֲשֶׁר כְּבָר עָשׂוּהוּ, אֵין כְּתִיב כָּאן עָשָׂהוּ, אֶלָּא עָשׂוּהוּ, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵית דִּינוֹ עָשָׂאוּהוּ, נִמְנִים עַל כָּל אֵבָר וְאֵבָר מִשֶּׁלְּךָ וּמַעֲמִידְךָ עַל תִּקּוּנְךָ. וְאִם תֹּאמַר שְׁתֵּי רָשֵׁיוֹת הֵן, וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים לב, ו): הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה פָּלְטִין, אִם נָתַן בִּיבָהּ עַל פִּתְחָהּ אֵינָהּ נָאָה וְאֵינָהּ מְשֻׁבַּחַת, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָאָדָם וְנָתַן בִּיבוֹ עַל פִּתְחוֹ, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה בֵּית חָטְמוֹ, וְהוּא נוֹאוֹ וְהוּא שִׁבְחוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן, כְּתִיב (בראשית ב, ז): וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר יָצַר, אֶלָּא הַצּוּר הוּא צַיָּר נָאֶה, כְּבָיְכוֹל מִתְגָּאֶה בְּעוֹלְמוֹ וְאוֹמֵר רְאוּ בְּרִיָּה שֶׁבָּרָאתִי וְצוּרָה שֶׁצִּיַּרְתִּי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן (בראשית ב, ד): אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, הוּא בְּרָאָן וְהוּא מְשַׁבְּחָן, וּמִי מְגַנָּן, בּוֹרְאָן מְקַלְסָן, מִי

נוֹתֵן בָּהֶן דֹּפִי, אֶלָּא הֵם נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר: בְּהִבָּרְאָם, בְּהֵ״א בְּרָאָם.

פרק יג

א וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן, תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בֵּין הָאוֹר לְבֵין הַחֹשֶׁךְ, כֵּן יֵשׁ יִתְרוֹן בֵּין דִּבְרֵי תוֹרָה לְדִבְרֵי הֲבָלִים.

פרק יד

א הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וגו'. הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, וְהַכְּסִיל עֵינָיו בְּרַגְלָיו, אֶלָּא עַד שֶׁהֶחָכָם בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל עִנְיָן, הוּא יוֹדֵעַ מַה יֵּשׁ בְּסוֹפוֹ. רַבִּי מֵאִיר הָיָה צָוּוח לְסוֹפֵיהּ דְּמִלָּה רֵישֵׁיהּ. דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה נִמְרוֹד. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם.

פרק טו

א וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֶה הַכְּסִיל גַּם אֲנִי יִקְרֵנִי וגו', אֲנִי נִקְרֵאתִי מֶלֶךְ, וְנִמְרוֹד הָרְשָׁע נִקְרָא מֶלֶךְ, זֶה מֵת, וְזֶה מֵת, אִם כֵּן וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה מָסַרְתִּי נַפְשִׁי עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִזְהַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֵין אֱלוֹהַּ כָּמוֹהוּ בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים. וְעוֹד חָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכָּרוֹן לֶחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם, הַכֹּל נִשְׁכָּח, לָמָּה, דְּכֵיוָן דְּיִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לִידֵי צָרָה הֵן אוֹמְרִים (שמות לב, יג): זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וגו', שְׁמָא אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים זְכֹר לְמַעֲשֵׂה נִמְרוֹד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

ב דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה מֹשֶׁה, וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה בִּלְעָם הָרְשָׁע. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם. וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו', זֶה נִקְרָא נָבִיא, וְזֶה נִקְרָא נָבִיא, אִם כֵּן וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל הַתּוֹרָה, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכָּרוֹן לֶחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם, הַכֹּל נִשְׁכָּח, לָמָּחַר יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְצָרָה וְאוֹמְרִים (ישעיה סג, יא): וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ וגו', שְׁמָא אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם בִּלְעָם עַמּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

ג דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרְשָׁע. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו' כִּי אֵין זִכָּרוֹן לֶחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח, זֶה בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזֶה הֶחֱרִיבוֹ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, אִם כֵּן וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל בְּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכָּרוֹן לֶחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם, הַכֹּל נִשְׁכָּח, מָחָר שְׁלֹמֹה עוֹמֵד וּבוֹנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאוֹמֵר (דברי הימים ב ו, מב):

זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ, שֶׁמָּא אֱוִיל מְרוֹדַדְ עוֹמֵד וְאוֹמֵר זָכְרָה לְחַסְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עַבְדֶּךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

ד דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה שֶׁלָּקַח חִטִּים לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה שֶׁלָּקַח חִטִּים לְשָׁנָה אַחַת. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי וגו', וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו'. זֶה אוֹכֵל, וְזֶה אוֹכֵל, אִם כֵּן לָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה מַשְׁכֶּנִית מָאנַיי מִן קַיְיטָא לְאַמְטֵי לִי מְזוֹנִין, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם וגו' הַכֹּל נִשְׁכָּח, לְמָחָר שְׁנַת בַּצֹּרֶת בָּאָה, זֶה אוֹכֵל בְּיֹקֶר וְזֶה אוֹכֵל בְּזוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

ה דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהוּא רָגִיל בְּמִשְׁנָתוֹ, וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי וגו', וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו'. זֶה נִקְרָא רַבִּי וְזֶה נִקְרָא רַבִּי, זֶה חָכָם וְזֶה חָכָם, זֶה עוֹטֵף בְּטַלִּיתוֹ וְזֶה עוֹטֵף בְּטַלִּיתוֹ, אִם כֵּן לָמָּה חָכַמְתִּי אָז יֹתֵר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל תּוֹרָתִי, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם הַכְּסִיל, לְמָחָר שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְבֵית הַוַּעַד אוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, וְשׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה, זֶה נִשְׁאַל וּמֵשִׁיב, וְזֶה נִשְׁאַל וְאֵינוֹ מֵשִׁיב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר נָחְמָיָה אִם אֵין הַתַּלְמִיד צָרִיךְ לוֹמַר שְׁמוּעָה מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבּוֹ, לְמָחָר תּוֹרָתוֹ מִשְׁתַּכַּחַת, וְאֵיךְ לֹא יִתֵּן הָרַב אֶת עַצְמוֹ עַל הַתַּלְמִיד מֵעַתָּה.

פרק טז

א וְשִׁנֵּאתִי אֶת הַחַיִּים, אִימִיקַנְטָרוֹן הָיָה כּוֹתֵב לְאַדְרְיָאנוֹס קֵיסָר, אָמַר לוֹ אִם לַמּוּלִים אַתְּ שׁוֹנֵא, אֱלוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים. אִם לְמְשַׁמְּרֵי שַׁבָּת אַתְּ שׁוֹנֵא, אֱלוּ הַכּוּתִים. הֲרֵי אֵין אַתְּ שׁוֹנֵא אֶלָּא הָאֻמָּה הַזֹּאת בִּלְבָד, אֱלֹהֶיהָ יִפְרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ. גָּזַר אַדְרְיָאנוֹס דְּכָל דִּי עָבַד כֵּן יְפָרְסֵם גַּרְמֵיהּ לְמַלְכָּא, דְּמַלְכָּא בָּעֵי יִתֵּן לֵיהּ מִלָּה, אָזַל חַד וּפָרְסֵים יַת גַּרְמֵיהּ, אֲמַר אֲרֵימִין רֵישֵׁיהּ. אֲמַר לֵיהּ לְמָה אֲמַרְתְּ כֵּן, אֲמַר לֵיהּ דְּאִתְּ פָּנֵי לְהַהוּא גַּבְרָא מִן תְּלַת נְסִיסִין בִּישִׁין, אֲמַר לֵיהּ מָה אִינּוּן, אֲמַר לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא בָּעְיָא מֵיגַס גַּבֵּיהּ בְּצַפְרָא וּבְרַמְשָׁא וְלֵית לֵיהּ מַה דְּיִתֵּן לֵהּ וְכֵן אִנְתְּתֵיהּ וְכֵן בְּנוֹי. אֲמַר אַדְרְיָאנוֹס הוֹאִיל וְהוּא חַיֵּי חַיִּין בִּישִׁין שְׁבוֹקוּ לֵיהּ, וְקָרֵא אֲנַפְשֵׁיהּ: וְשִׁנֵּאתִי אֶת הַחַיִּים. מַעֲשֶׂה בְּגַרְגֶּרֶן אֶחָד שֶׁהָיָה עָמֵל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְשַׁבָּת לֹא הָיָה לוֹ מַה יֹּאכַל, מֶה עָשָׂה, פַּעַם אַחַת נִתְעַטֵּף בִּכְלֵי קוּרְיֵיס שֶׁלּוֹ וְעָלָה לְרֹאשׁ הַגַּג וְנָפַל וָמֵת, וּקְרָא אֲנַפְשֵׁיהּ: וְשִׁנֵּאתִי אֶת הַחַיִּים. רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָתוֹן אָמְרִין לֵיהּ דַּיְינֵיךְ שְׁתֵּיין חַמְרָא בְּשׁוּקָא וְלָא חֲמֵי לְהוֹן, חַד זְמַן נָפַק וְאַשְׁכַּח דַּיְינוֹי שָׁתֵן חַמְרָא בְּשׁוּקָא, וּקְרָא עַל נַפְשֵׁיהּ: וְשִׁנֵּאתִי אֲנִי אֶת הַחַיִּים, וּדְמַךְ לֵיהּ בִּשְׁלָמָא. רַבִּי הוּנָא אָמַר (בראשית ב, ז): וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, וַעֲשָׂאוֹ מְכוּרָן עֶבֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, דְּאִין לָא לָעֵי לָא אָכֵיל, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי הוּנָא, דְּאָמַר רַבִּי הוּנָא (איכה א, יד): נָתַנַנִי ה' בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם, דְּאִין לָא לָעֵי בִּימָמָא לָא קָאֵים בְּלֵילְיָא.

פרק יז

א וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת כָּל עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וגו', רַבִּי מֵאִיר הָיָה כַּתְבָן טַב מוּבְחָר, וַהֲוָה לְעֵי תְּלַת סַלְעִין כָּל שַׁבָּת, וַהֲוָה אֲכִיל וְשָׁתֵי בַּחֲדָא, וּמִתְכַּסֵּי בַּחֲדָא, וּמְפַרְנֵס אוֹחַרְתָּא לְרַבָּנָן. אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי, רַבִּי בְּנָךְ מָה אַתְּ עָבֵיד עֲלֵיהוֹן, אֲמַר לוֹן אִין הֲווֹן צַדִּיקִים כְּהַהוּא דְּאָמַר דָּוִד (תהלים לז, כה): וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם, וְאִם לָאו מָה אֲנִי מַנִּיחַ אֶת שֶׁלִּי לְאוֹיְבֵי הַמָּקוֹם. לָכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה: וּמִי יוֹדֵעַ הֶחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וגו'.

פרק כ

א וְסַבּוֹתִי אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת לִבִּי, מִלְיַע, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי כְּשֵׁם שֶׁיָּגְעוּ אֲחֵרִים לִי כָּךְ אֲנִי יָגֵעַ לַאֲחֵרִים. אַדְרְיָאנוֹס שְׁחִיק עֲצָמוֹת הָיָה עָבַר בְּאֵילֵין שְׁבִילֵי דְּטָבֶרְיָא, וַחֲמָא חַד סָבָא קָאֵים חְצַד חֲצוּבִין לְמִינְצַב נְצִיבִין. אֲמַר לֵיהּ סָבָא סָבָא בַּר כַּמָּה שְׁנִין אַתְּ יוֹמָא דֵּין, אֲמַר לֵיהּ בַּר מְאָה שְׁנִין. אֲמַר לֵיהּ וְאַתְּ בַּר מְאָה שְׁנִין קָאֵים חְצַד חֲצוּבִין לְמִינְצַב נְצִיבִין, סָבוּר אַתְּ דְּאַתְּ אָכֵיל מִנְּהוֹן. אֲמַר לֵיהּ אִין זְכִיתִי אֲכָלִית וְאִין לָאו כְּשֵׁם שֶׁיָּגְעוּ לִי אֲבָהָתַי כָּךְ אֲנִי יָגֵעַ לְבָנַי. אֲמַר לֵיהּ בְּחַיָּיךְ, אִין זְכִית וְאָכֵיל מִנְּהוֹן תְּהֵא מוֹדַע לִי. לְסוֹף יוֹמִין עָבְדִין תְּאֵינָיָא, אֲמַר הָא עָנְתָה נוֹדַע לְמַלְכָּא, מָה עֲבַד מְלָא קַרְטֵילָא תְּאֵינִין וְסָלֵק קֳם עַל תְּרַע פָּלְטִין. אָמְרִין לֵיהּ מָה עִיסְקָךְ, אֲמַר לוֹן אִיזְלוּן וְאִמְרוּן לְמַלְכָּא סָבָא יְהוּדְאִי דַּעֲבַרְתְּ עֲלוֹי בְּעֵי מִשְׁאַל בִּשְׁלוֹמְךְ. אָזְלִין אָמְרִין לְמַלְכָּא חַד סַב יְהוּדְאִי בָּעֵי מִשְׁאַל בִּשְׁלוֹמְךְ. אֲמַר לוֹן יַעֲלִין יָתֵיהּ. כֵּיוָן דְּעָל אֲמַר לֵיהּ מָה עִיסְקָךְ, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא סָבָא דַּעֲבַרְתְּ עֲלֵי וַאֲנָא חָצֵב חֲצוּבִין לְמִינְצַב נְצִיבִין, וַאֲמַרְתְּ לִי אִין זְכִית וְאָכֵיל מִנְּהוֹן תְּהֵא מוֹדַע לִי. הָא זְכִיתִי וַאֲכָלִית מִנְּהוֹן, וְהָלֵין תְּאֵינָיָא מִן פֵּירֵיהוֹן. אֲמַר אַדְרְיָאנוֹס בְּהַהִיא עָנְתָה קָלָוֹנִין אֲנָא דְּתִתְפַּנּוּ הָדֵין קַרְטֵילָא וְתֵימְלוּן יָתֵיהּ לֵיהּ דִּינָרִין. אָמְרִין לֵיהּ עַבְדּוֹהִי כָּל מוֹקָרָא תְּיַקְרִינֵיהּ לְהָדֵין סָבָא יְהוּדְאִי. אֲמַר לוֹן בָּרְיֵיהּ אוֹקְרֵיהּ וַאֲנָא לָא מוֹקַר לֵיהּ. אִנְתְּתֵיהּ דְּמִגְּירָא הֲוַת בְּרַת פַּחְיָן, אָמְרָה לְבַעֲלָהּ בַּר קִיבְלַיי בַּר קִיבְלַיי, חֲמֵי דַּהֲדָא מַלְכָּא רְחֵימָא תֵּינִין וּמְפַרְגָא בְּדִינָרִין. מָה עָבַד מְלָא מַרְעִילֵיהּ תְּאֵינִין וְקֻדָּם פָּלְטִין, אָמְרִין לֵיהּ מָה עִיסְקָךְ, אֲמַר לוֹן דִּשְׁמַעִית דְּמַלְכָּא רַחְמֵיהּ תֵּינִין וּמְפַרְגָא בְּדִינָרִין. עֲלוֹן וְאָמְרִין לְמַלְכָּא חַד סָבָא קָאֵים עַל תְּרַע פָּלְטִין טָעִין מְלָא מַרְעִילֵיהּ תְּאֵינִין, וְאָמַרְנוּ לוֹ מָה עִיסְקָךְ וַאֲמַר לָנָא שְׁמַעִית דְּמַלְכָּא רְחֵים תֵּינִין וּמְפַרְגָא בְּדִינָרִין. אֲמַר קָלָוֹנִין אֲנָא דְּתִתְקִימוּן יָתֵיהּ עַל תְּרַע פָּלְטִין, וְכָל מָאן דְּעָלֵיל וְנָפֵיק יְהֵא טָרֵיהּ עַל אַפֵּיהּ. בְּאַפְתֵּי רַמְשָׁא פַּנּוֹן יָתֵיהּ וַאֲזֵיל לְבֵיתֵיהּ. אֲמַר לְאִינְתְּתֵיהּ כָּל הָדֵין יְקָרָא אֲנָא שְׁלִים לֵיהּ. אָמְרָה אִיזֵילִי גְּלִיגִי לְאִימַּיךְ דַּהֲווֹן אִינּוּן תְּאֵינִין וְלָא הֲווֹן אֲתְרוֹגִים, דַּהֲווֹן בְּשֵׁלִין וְלָא פְּגִינָן.

פרק כא

א כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעָמְלוֹ בְּחָכְמָה וגו', אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁמְּדַמִּים אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ח, טז): וָאֶשְׁמַע קוֹל אָדָם בֵּין אוּלָי. וְאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן אִית קְרָיֶיה חוֹרָן דְּהוּא מְחוּוָר יַתִּיר מִן דֵּין (יחזקאל א, כו): וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם. בְּחָכְמָה, (משלי ג, יט): ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ. בְּדַעַת, בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ. וּבְכִשְׁרוֹן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן לֹא בְעָמָל וְלֹא בִיגִיעָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, דִּכְתִיב (תהלים לג, ו): בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ, זֶה דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל. גַּם זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה, דִּכְתִיב (בראשית ו, ה): וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וגו'.

פרק כג

א כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים וגו', זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל שֶׁהֵם מַכְאִיבִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְכַעַס עִנְיָנוֹ, שֶׁמַּכְעִיסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם. גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, שֶׁא שָׁכַב לִבּוֹ מִן הָעֲבֵרוֹת. וּמִנַּיִן אַף הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ה): וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, יב): וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וגו'. דָּבָר אַחֵר, גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, כג): וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם. דָּבָר אַחֵר, כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים, אֵלּוּ הַסְּדוֹמִיִּים, שֶׁהָיוּ מַכְאִיבִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְכַעַס עִנְיָנוֹ, שֶׁהִכְעִיסוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם. גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, כד): וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים, אֵלּוּ הַמְצָרִיִּים שֶׁהָיוּ מַכְאִיבִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְכַעַס עִנְיָנוֹ, שֶׁהִכְעִיסוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם. גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, מֵאַחַר שֶׁהָיָה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מַשְׁלִים מְלַאכְתּוֹ הָיָה אוֹמֵר לוֹ הַמְצָרִי עֲדֹר לִי שְׁתֵּי עֲדִירוֹת, וּבַקָּע לִי שְׁתֵּי בְּקִיעוֹת. דָּבָר אַחֵר, גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת בַּיּוֹם וּפֻרְעָנוּת בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וגו'.

פרק כד

א אֵין טוֹב בָּאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשֶׁתָּה. רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן וְרַבִּי מְנַחֶמָא, וְאָמְרִין לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מָיְישָׁא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי יוֹנָה בְּנֵין אָב שֶׁבְּכֻלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח, טו): וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ, בְּעוֹלָמוֹ, בָּעוֹלָם הַזֶּה

(קהלת ח, טו): יְמֵי חַיָּיו, לַקֶּבֶר, וְכִי יֵשׁ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בַּקֶּבֶר שֶׁמְּלַוִּין אֶת הָאָדָם לְקִבְרוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

פרק כה

א כִּי מִי יֹאכַל וּמִי יָחוּשׁ וגו'. אָמַר שְׁלֹמֹה מַאן אֲכִיל כְּמָה דַּאֲכָלִית, וּמַאן שָׁתֵה כְּמָה דִּשְׁתֵּיתִי, וּמַאן עָבֵד כְּמָה דַּעֲבַדִית. רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, נֶעֱשָׂר גָּדוֹל הָיָה לוֹ לִשְׁלֹמֹה וְהָיָה רוֹכֵב עָלָיו וְהוֹלֵךְ לְתַדְמוֹר בַּמִּדְבָּר, וּבָא בוֹ בְּיוֹם אֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ח, ד): וַיִּבֶן אֶת תַּדְמֹר בַּמִּדְבָּר.

פרק כו

א כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו וגו', כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ. נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה נִמְרוֹד. וּלְמִי נֶאֱמַר: לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כד, א): וַאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה יִצְחָק. נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה אֲבִימֶלֶךְ. וּלְמִי נֶאֱמַר: לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, יב): וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה יַעֲקֹב, נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה לָבָן. וּלְמִי נֶאֱמַר: לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לא, יב): כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, נָתַן חָכְמָה וְדַעַת. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, אֵלּוּ הַכְּנַעֲנִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲפִלּוּ טִפַּת שֶׁמֶן לֹא הָיָה נוֹתֵן אֶחָד מֵהֶם בַּגְּרִיסִין שֶׁלּוֹ, וַאֲפִלּוּ נִשְׁבָּרָה בֵּיצָתוֹ לֹא הָיָה טוֹעֲמָהּ אֶלָּא הָיָה מוֹכְרָהּ וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ דְּמִים, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. וּלְמִי נֶאֱמַר: לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, נג): לְאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה חִזְקִיָּה, נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה סַנְחֵרִיב. וּלְמִי נֶאֱמַר: לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה חִזְקִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כג): וַיִּנַּשֵּׂא לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה מָרְדְּכַי נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה הָמָן. וּלְמִי נֶאֱמַר: לְתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה מָרְדְּכַי, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ח, א): בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת בֵּית הָמָן וגו'.

פרשה ג

פרק א

א לַכֹּל זְמַן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ, זְמַן הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיִּכָּנֵס לַגַּן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טו): וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן. וּזְמַן הָיָה לוֹ שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כד): וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וגו'. זְמַן הָיָה לוֹ לִנֹחַ שֶׁיִּכָּנֵס לַתֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, א): בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתֶךָ אֶל הַתֵּבָה וגו'. וּזְמַן הָיָה לוֹ לָצֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, טז): צֵא מִן הַתֵּבָה וגו'. זְמַן הָיָה לְאַבְרָהָם שֶׁיִּנָּתֵן לוֹ הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, ט): וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר. וּזְמַן הָיָה לְבָנָיו לְהִמּוֹל, מֵהֶן שֶׁיִּמּוֹלוּ בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת, אַחַת בְּמִצְרַיִם וְאַחַת בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, ה): כִּי מֻלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיֹּצְאִים וגו'. וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם, זְמַן הָיָה שֶׁתִּנָּתֵן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר רַב בֵּיבַי זְמַן הָיָה לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהָיָה נָתוּן לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם וְעָכְשָׁו יִהְיֶה נָתוּן לְמַטָּה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵיזוֹ זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר.

פרק ב

א עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה הֲרֵי כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, מַה הוּא, אַשְׁרָיו לָאָדָם שֶׁשָּׁעַת מִיתָתוֹ כְּשָׁעַת לִדָּתוֹ, מַה שָּׁעַת לִדָּתוֹ נָקִי אַף שָׁעַת מִיתָתוֹ נָקִי. עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, בְּשָׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר, אֵינוֹ צָווּחִין לָהּ חַייְתָא, וְלָמָּה אֵינוֹ צָווּחִין לָהּ חַייְתָא שֶׁהִיא מַייְתָה וְחַייֶה. וְלָמָּה אֵינוֹ צָווּחִין לָהּ מְחַבַּלְתָּא, דְּהִיא מְמַשְׁכְּנָא בִּידוֹי דְּמִיתָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כב, כה): אִם חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ וגו'. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין אָמַר (משלי ל, טז): שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם, לָמָּה נִסְמַךְ שְׁאוֹל אֵצֶל רֶחֶם, לוֹמַר לְךָ מָה רֶחֶם מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, אַף שְׁאוֹל מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת.

ב דָּבָר אַחֵר, עֵת לָלֶדֶת וגו', וַאֲפִלּוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת נַעֲשָׂה קַטֵּיגּוֹר שָׁלָּה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בְּשָׁעַת לִדָּתָן וכו', וּבִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲנָשִׁים מֵתִים, הַשָּׁרוּי בְּבֵית הַמֹּרְעָע, וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי, וְהַמְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל, נַעֲשָׂה הַשָּׂטָן קַטֵּיגּוֹרוֹ, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַשָּׂטָן מָצוּי לְקַטְרֵג, הַשָּׁרוּי בְּבֵית הַמֹּרְעָע, וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי, וְהַמְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, כָּל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה. רַבִּי יַנַּאי הֲוָה נָפֵיק לְאֵיסְטְרָטָה הֲוָה מְפַקֵּד גּוֹ בֵּיתֵיהּ. רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר כָּל הַחוֹלִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה. רַבִּי נָתָן כֹּהֵן אֲחוּי דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא הֲוָה מְפָרֵשׁ בְּיַמָּא, אֲמַר לַאֲחוּי צַלֵּי עֲלַי, אֲמַר לֵיהּ וּמַה נְצַלֵּי עֲלָךְ, הֵן דְּאַתְּ קָטֵר לוּלְבָךְ קָטֵר אִלְפָּךְ, וְאֵין עֲלִלְתְּ לְבֵי כְנִישְׁתָּא וּשְׁמַעְתְּ קָלָא דְּצִבּוּרָא מְצַלְּיִין לְמִיטְרָא לָא תִּיסְתַּמַּךְ עַל צְלוֹתַי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיהּ דְּרַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חִיָּא דִּכְפַר אָגוֹן הֲוָה בְּאַסְיָא, בָּעָא

דְּיִפְרוֹשׁ בֵּין חַגָּא לַחֲנָכָה, אָמְרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא בְּאִילֵּין יוֹמַיָּא פְּרָשִׁין, וְלָא שְׁמַע לְמֵילָהּ, וְאִיתְחֲמֵיהּ לֵיהּ אֲבוּהוּ בְּחֵילְמָא אֲמַר בְּרִי בְּלָא קְבוּרָה (קהלת ו, ג): וְגַם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ, וְלָא שְׁמַע לָא לְמִילּוֹי דְּדִין וְלָא לְמִילּוֹי דְּדֵין, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ.

ג דָּבָר אַחֵר, עֵת לָלֶדֶת, מֵעֵת לָלֶדֶת הִיא עֵת לָמוּת, מִשָּׁעָה שֶׁאָדָם נוֹלָד הוּא נִגְזָר עָלָיו כַּמָּה שָׁנִים יִחְיֶה, אִם זָכָה הוּא מַשְׁלִים אֶת שְׁנוֹתָיו אִם לָאו פּוֹחֲתִין לוֹ מֵהֶם, דִּכְתִיב (משלי י, כז): יִרְאַת ה' תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה, כְּדִ דְּבֵרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְרַבָּנָן אָמְרִין אִם זָכָה מוֹסִיפִין לוֹ עַל שְׁנוֹתָיו, אִם לָאו פּוֹחֲתִין לוֹ מִשְּׁנוֹתָיו, אִם זָכָה מוֹסִיפִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח, ה): הִנְנִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אָמְרוּ לוֹ מְשֻׁלּוֹ מוֹסִיפִין, תֵּדַע דְּהָא כְתִיב (מלכים א יג, ב): הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּה שְׁמוֹ וגו', וַעֲדַיִן לֹא בָּא מְנַשֶּׁה לָעוֹלָם. אֲמַר לְהוֹן מִי כְתִיב הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד מְשֻׁל חִזְקִיָּהוּ, לֹא נֶאֱמַר כֵּן אֶלָּא לְבֵית דָּוִד בֵּן, מִשְׁאָר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. וְדָא מְסַיֵּע לְמַה דְּאָמְרִין חַכִּימַיָּא רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי צִפּוֹרִי שֶׁבָּאתָה לוֹ מִילָה, וְעָלוּ אַנְשֵׁי עִיר תְּאֵנָה לְכַבְּדוֹ, וְעָלָה עִמָּהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא. כַּד אֲתוֹן לְפֵילָן אַשְׁכְּחוּן קָל טַלְיָיא קָיְימִין מַדְּחֲכִין קוֹמֵי חֲדָא דַּרְתָּא, חָמָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עוֹלִין וְיָאֶה, אֲמְרוּן לֵית אַתְּ זַיָּע מִן הָכָא עַד דְּאַתְּ מְרַקֵּיד לָן צִיבְחַר. אֲמַר לוֹן לֵית דָּא מִן דִּידִי, דַּאֲנָא גְּבַר סַב, וּזְעַף לוֹן וְלָא אִיזְדַּעְזְעוּ וְלָא אִיתְכַּנְעוּן. תְּלָה אַפּוֹי וַחֲמָא חֲדָא דַּרְתָּא הֲפִיכָא, אֲמַר לוֹן אֲנִיבוּן אַבַּתְרִי, מַה דַּאֲנָא אֲמַר לְכוֹן, אִיזְלוּן אֲמַרִי לְהַדִּין מָרָא דַּהֲדָא דַּרְתָּא, אֵין דְּמֵיךְ יִתְעֲיר דְּרִישֵׁיהּ דְּחֵטְיֵיהּ חָלֵי וְסוֹפֵיהּ מָרִיר. מִן קָל מִילֵּיהוֹן אִיתְעֵיר מָרָא דַּהֲדָא דַּרְתָּא וְנָפַק לֵיהּ וּרְבַע לֵיהּ עַל רִיגְלֵיהּ. אֲמַר רַבִּי אֲנָא בָּעֵי מִינָךְ לָא תִסְתַּכֵּל לְמִילֵּיהוֹן, דְּאִינּוּן טַלְיָין וְשַׂטְיָין. אֲמַר לֵיהּ מַה נַעֲבֵיד לָךְ וּגְזֵרְתָּא גְּזִירָא, בְּרַם תְּלֵי אֲנָא לָךְ עַד זְמַן דְּתַפֵּיק כָּל מַה דְּאִית לָךְ בְּדַרְתָּא, כֵּיוָן דְּאַפֵּיק כָּל מַה דְּאִית לֵיהּ בְּדַרְתָּא, סְלֵיקַת הַהִיא דַּרְתָּא וּנְחַתַת לַהּ. אָזְלִין לְמַקְיְימָה מִצְוָתָא דְּגֵזֵירְתָּא, וַהֲוָה אֲבוּי דְּמַיְינּוּקָא מַשְׁקֵי לוֹן חֲמַר עַתִּיק וַאֲמַר, שְׁתוֹן מִן הָדֵין חַמְרָא טָבָא דַּאֲנָא רָחִיץ בְּמָאנֵיהּ דִּשְׁמָיָא מִינֵּיהּ אֲנָא מַשְׁקֵי לְכוֹן בְּמִשְׁתּוֹתֵיהּ. וְעָנוֹ בַּתְרֵיהּ כֹּשֶׁם שֶׁהִכְנַסְתּוֹ לַבְּרִית כָּךְ תַּכְנִיסֵהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה. מִן קָל מִילֵּיהוֹן נְפַק רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא בַּחֲשֵׁיכְתָא וּפְגַע בֵּיהּ שְׁלִיחֲהוֹן דִּבְרַיְיתָא, אֲמַר לֵיהּ מִן בְּגִין דְּאִתּוּן רָחֲצִין עַל עוֹבָדַיְיכוֹן טָבָיָא אִתּוּן נְפְקִין עַל שָׁעָה דְּלָא שָׁעָה, אֲמַר לוֹ אַתְּ מָאן אַתְּ, אֲמַר לוֹ אֲנָא שְׁלִיחֲהוֹן דִּבְרַיְיתָא. אֲמַר לוֹ וְלָמָּה אַפָּיךְ בִּישִׁין, אֲמַר מִן קָל מִילַּיָּא קַשְׁיָאתָא דַּאֲנָא שָׁמַע מִן בְּרַיְיתָא בְּכָל יוֹם. אֲמַר לֵיהּ וּמָה אִינּוּן, אֲמַר לֵיהּ הָדֵין מַיְינּוּקָא דִּגְזֵרְתּוּן יוֹמָא דֵין פִּתְקֵיהּ גַּבֵּי דְּאִינְסַב יָתֵיהּ מִן הָכָא לְתִלָּתִין יוֹמִין, וַהֲוָה אֲבוּי מַשְׁקֵי לְכוֹן וַאֲמַר אִישְׁתּוּן חֲמַר טַב דַּאֲנָא רָחִיץ בְּמָאנֵי דִשְׁמַיָּא מִינֵּיהּ אֲנָא מַשְׁקֵי לְכוֹן בְּמַשְׁתּוֹתֵיהּ, וּשְׁמָעִית וַעֲצָבִית, דִּצְלוֹתְהוֹן מְבַטְּלָה יָתֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ חַיָּיךְ דְּאַתְּ מַחֲמֵי לִי פִּיתְקֵי, אֲמַר

לֵית אֲנָא שַׁלִּיט עַל דִּידָךְ וְלָא עַל דִּלְחַבְרָךְ. אֲמַר לֵיהּ לְמָּה, אֲמַר דִּבְכָל יוֹם וְיוֹם אַתּוּן עָמְלִין בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת וְעוֹשִׂין צְדָקוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹסִיף יָמִים עַל יְמֵיכֶם. אֲמַר לֵיהּ יְהֵא רַעֲוָא מִקַּמֵּיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֵיךְ דְּלֵית אַתְּ שַׁלִּיט עַל פִּיתְקִינַן כָּךְ לָא יְהֵא לָךְ רְשׁוּ לְעָבוֹר עַל מִילָּנַן, וּבָעַיִן רַחֲמֵי מִן שְׁמַיָּא וְחָיֵי מַיְנוּקָא. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מַה לָּנוּ הַמַּעֲשֶׂה, אֵין לִי הַמַּעֲשֶׂה אֶלָּא מִקְרָא מָלֵא (שמות כג, כו): אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה כַּמָּה מִצְווֹת עָשָׂה, וְכַמָּה צְדָקוֹת, וּבַסּוֹף נֶאֱמַר לוֹ (דברים לא, יד): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת, הֶוֵי עֵת לְלֶדֶת. דָּבָר אַחֵר, עֵת לְלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, מִשֶּׁנּוֹלַד אָדָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַפֶּה לוֹ שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ עֵת לְלֶדֶת הוּא לְךָ וְלֹא רָצִיתָ, אֵין זוֹ אֶלָּא עֵת לָמוּת. אִית דְּאָמְרֵי מַה דְּיִקְלֵיהּ יְדֶבֶה צִיבְחַר. עֵת לָטַעַת, בְּשָׁעַת שָׁלוֹם. וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ, בְּשָׁעַת מִלְחָמָה.

פרק ג

א עֵת לַהֲרוֹג, בְּשָׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת לִרְפּוֹא, בְּשָׁעַת שָׁלוֹם. עֵת לִפְרוֹץ, בְּשָׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת לִבְנוֹת, בְּשָׁעַת שָׁלוֹם.

פרק ד

א עֵת לִבְכּוֹת, בְּשָׁעַת הָאֵבֶל. וְעֵת לִשְׂחוֹק, אַחַר הָאֵבֶל. עֵת סְפוֹד, בְּשָׁעַת הָאֵבֶל. וְעֵת רְקוֹד, אַחַר הָאֵבֶל.

פרק ה

א עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים, בְּשָׁעָה שֶׁאִשְׁתְּךָ טְהוֹרָה. וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים, בְּשָׁעָה שֶׁאִשְׁתְּךָ טְמֵאָה. עֵת לַחֲבוֹק, אִם רָאִיתָ כַּתְּ שֶׁל צַדִּיקִים עוֹמְדִים, עָמֹד וְחַבֵּק וְנַשֵּׁק וְגַפְּפֵם. וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק, אִם רָאִיתָ כַּתְּ שֶׁל רְשָׁעִים, רְחַק מֵהֶם וּמִכַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

פרק ו

א עֵת לְבַקֵּשׁ, בְּשָׁעַת שָׁלוֹם. וְעֵת לְאַבֵּד, בְּשָׁעַת מִלְחָמָה. עֵת לִשְׁמוֹר, בְּשָׁעָה טוֹבָה. וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ, בְּשָׁעָה רָעָה. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד פְּרַגְמָטוֹטִים, דַּהֲוָה אָזֵיל פָּרִישׁ בְּיַמָּא הוּא וּבְרֵיהּ, וַהֲוָה אַיְיתֵי גַּבֵּיהּ קוֹבִּין דִּנְּרִין, יְהֵיב לֵיהּ מוֹתְבֵיהוֹן בַּאֲפֵלָה, שְׁמַע קָלְהוֹן דְּנָוְוטַיָּא אָמְרִין כַּד עָלְלִין אֲנָא לְפִילְגּוֹס אֲנָן קַטְלִין לוֹן וּמַשְׁלִיכִין לוֹן לְיַמָּא וְנָסְבִין הָדֵין מוֹדְלֵיהּ דְּדִינָרִין מִינֵּיהּ. מָה עָבַד הַהוּא גַּבְרָא, עָבַד גַּרְמֵיהּ מַצְהִיב עִם בְּרֵיהּ וּנְסַב יַתְהוֹן וּרְמָא יַתְהוֹן לְיַמָּא. כֵּיוָן דַּעֲלוֹן לוֹן לְמִדִּינְתָּא אֲזַל וּקְבֵיל עֲלֵיהוֹן גַּבֵּי אַנְטִיפּוֹטָא דְּקֵסָרִין, וְאַיְיתִינוּן בְּבֵי אֲסִירֵי וַאֲזַדּוּן וְחַיָּיבְהוֹן לְתֵּן לֵיהּ מוֹדְלֵיהּ דְּדִינָרִין. אָמְרִין לֵיהּ מְנָן אַתְּ הָכָא דַּיְינָא לָן דְּחַיָּיבִין, אֲמַר לוֹן מִשְׁלֹמָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: עֵת לְהַשְׁלִיךְ וגו'.

פרק ז

א עֵת לִקְרוֹעַ, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת לִתְפּוֹר, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר, אִינְתְּתֵיהּ דְּרַבִּי מָנָא דְּמַכַת בְּצִפּוֹרִין, סְלִיק רַבִּי אָבוּן לְגַבֵּיהּ לְמֵיחֲמֵיהּ לֵיהּ אַפִּין, אֲמַר לֵיהּ לֵית מָארֵי מַשְׁגַּח אֲמַר לָן הֲדָא מִילְּתָא דְּאוֹרַיְתָא, אֲמַר לֵיהּ הָא מָטָה עִנְתָּהּ דְּאוֹרַיְתָא דְּמַחֲשֵׁי מִתְעַלְּיֵיהּ לְמִשְׁתְּקָהּ.

פרק ח

א עֵת לֶאֱהֹב, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. וְעֵת לִשְׂנֹא, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. עֵת מִלְחָמָה, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת שָׁלוֹם, בְּשָׁלוֹם.

ב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין פָּתַר קְרָיְיא בְּיִשְׂרָאֵל, עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׁעָה קַלָּה הָיִיתִי אֲנִי מְיַלֶּדֶת לָבָנַי, דִּכְתִיב (יחזקאל טז, ד): וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוָּלְדֶת. וְעֵת לָמוּת, דִּכְתִיב (במדבר יד, לה): בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ, (במדבר כה, סה). וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וגו'. וְעֵת לָטַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ט, טו): וּנְטַעְתִּים עַל אַדְמָתָם. וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ, דִּכְתִיב (דברים כט, כז): וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אַדְמָתָם. עֵת לַהֲרוֹג, דִּכְתִיב (איכה ב, ד): וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי עָיִן. וְעֵת לִרְפּוֹא, דִּכְתִיב (ירמיה לג, ו): הִנְנִי מַעֲלֶה לָהּ אֲרֻכָה וּמַרְפֵּא וגו'. עֵת לִפְרוֹץ, דִּכְתִיב (עמוס ד, ג): וּפְרָצִים תֵּצֶאנָה אִשָּׁה נֶגְדָּהּ. וְעֵת לִבְנוֹת, דִּכְתִיב (עמוס ט, יא): וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם. עֵת לִבְכּוֹת, דִּכְתִיב (איכה א, ב): בָּכֹה תִבְכֶּה בַלָּיְלָה. וְעֵת לִשְׂחוֹק, דִּכְתִיב (תהלים קכו, ב): אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וגו'. עֵת סְפוֹד, דִּכְתִיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וגו'. וְעֵת רְקוֹד, דִּכְתִיב (זכריה ח, ה): וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ וגו'. עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים, דִּכְתִיב (איכה ד, א): תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ. וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים, דִּכְתִיב (ישעיה כח, טז): הִנְנִי יִסַּד בְּצִיּוֹן אָבֶן וגו'. עֵת לַחֲבוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב, ו): וְימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי. וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, יב): וְרִחַק ה' אֶת הָאָדָם. עֵת לְבַקֵּשׁ, דִּכְתִיב (דברים ד, כט): וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעֵת לְאַבֵּד, דִּכְתִיב (דברים יא, טז): הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וגו' וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה. עֵת לִשְׁמוֹר, דִּכְתִיב (תהלים קכא, ד): הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ, דִּכְתִיב (דברים כט, כז): וַיַּשְׁלִכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת וגו'. עֵת לִקְרוֹעַ, דִּכְתִיב (שמואל א טו, כח): קָרַע ה' אֶת מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל. וְעֵת לִתְפּוֹר דִּכְתִיב (יחזקאל לז, יז): וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ וגו'. עֵת לַחֲשׁוֹת, דִּכְתִיב (ישעיה מב, יד): הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם וגו'. וְעֵת לְדַבֵּר, דִּכְתִיב (ישעיה מ, ב): דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלִַם וגו'. עֵת לֶאֱהֹב, דִּכְתִיב (מלאכי א, ב): אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'. וְעֵת לִשְׂנֹא, דִּכְתִיב (ירמיה יב, ח): נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן שְׂנֵאתִיהָ. עֵת מִלְחָמָה, דִּכְתִיב (ישעיה סג, י): וַיַּהֲפֹךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נִלְחַם בָּם. וְעֵת שָׁלוֹם, דִּכְתִיב (ישעיה סו, יב): הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וגו'.

פרק ט

א מַה יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה וגו', אָמַר שְׁלֹמֹה הוֹאִיל וְעִתִּים עִתִּים הֵן לַכֹּל, מַאי מְהַנֵּי אוּמָּנָה בְּאוּמָּנוּתֵיהּ, וּכְשֵׁירָא בְּכַשְׁרוּתֵיהּ. דָּבָר אַחֵר, מַה יִּתְרוֹן, כָּל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ לָא מַתְרִין אֶלָּא עִם בַּעֲלֵי אוּמָּנוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי מַרְיוֹן (חבקוק ב, ד): וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה, [שצדיק באמונתו יחיה] אֶפְלוּ צַדִּיק חַי הָעוֹלָמִים מֶאֱמוּנָתוֹ הוּא חָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּחִלָּה הָרַגְתִּי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה וגו', אַף כָּל בְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד לְךָ תְּהֵא מַקְדִּישׁוֹ לִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ב): קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, תְּהֵא מְקַדֵּשׁ לִי הַבְּכוֹרוֹת בֶּאֱמוּנָתִי, הֱוֵי וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים, וְגָזַר מַלְכָּא גְּזִירְתָּא וַאֲמַר כָּל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ יַיטֵי לֵיהּ מַה דְּיִרְבַּע, אִית דְּאַיְיתֵי טַפּוֹטִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי פַּסְתִּיִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי סָטְרוֹמְטִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי נְמוֹרְקִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי כּוּרְסָוון, וְאִית דְּאַיְיתֵי קִיסִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי אַבְנִין, אֲדַיִק מַלְכָּא וַאֲמַר כָּל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ יְרַבַּע עַל מַה דְּאַיְיתֵי, אוֹתָן שֶׁהֵיוּ יוֹשְׁבִין עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים הָיוּ מִתְרַעֲמִין עַל הַמֶּלֶךְ וְאוֹמְרִים כָּךְ הִיא כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁנִּהְיֶה יוֹשְׁבִין עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים, כְּשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ אָמַר לָהֶם לֹא דַיְּכֶם שֶׁנִּנּוֹלְתֶּם פָּלָטִין בָּאֲבָנִים וּבָעֵצִים שֶׁעָמְדָה לִי בְּכַמָּה יְצִיאוֹת, אֶלָּא מַחֲצִיפִין אַתֶּם וְקוֹשְׁרִין עָלַי קְטֵיגוֹרְיָא, יְקָרְכוֹן לָא עֲבִיד אֶלָּא אַתּוּן לְגַרְמֵיכוֹן. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא הָרְשָׁעִים נִדּוֹנִין לַגֵּיהִנֹּם וְהֵן מִתְרַעֲמִין עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵי שֶׁהֵיינוּ מְצַפִּין לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכָךְ יִהְיֶה עָלֵינוּ, אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם שֶׁהֱיִיתֶם בּוֹ לֹא בַּעֲלֵי מַחְלֹקֶת וְלָשׁוֹן הָרַע וְכָל רָעוֹת הֱיִיתֶם, וְלֹא בַּעֲלֵי מְרִיבוֹת וְחָמָסִים אַתֶּם הֱיִיתֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה נ, יא): הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת, לְפִיכָךְ אַתֶּם הוֹלְכִים בְּאוּר אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בִּעַרְתֶּם. וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מִיָּדֵי הָיְתָה זֹאת לָכֶם, לְאוּ, אֶלָּא אַתֶּם עֲשִׂיתֶם, אַתֶּם לְעַצְמְכֶם, לְפִיכָךְ לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן, מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹאת לָכֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הֲוָה לָעֵי בְּאוֹרַיְיתָא כָּל צָרְכֵיהּ בַּהֲדָא אֶלִיסַס דִּטְבָרְיָא, וַהֲוָה פַּיְילָדָה נָהֵיג מְעַתֵּיד לֵיהּ חַד מִשְׁקוֹיֵי דְמַיִם בְּכָל יוֹם, וַהֲוָה עָלַיִל מְשַׁלְהֵי מְשַׁלְהֵי וְנָסֵיב בֵּיהּ וְשָׁתֵי לֵיהּ, חַד זִמְנָן עָל וִיתֵיב גַּבֵּיהּ וַעֲבִיד עִמֵּיהּ אָוִיר קַלִּיל, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי, נָהוֹר אַתְּ דַּהֲוֵינָא אֲנָא וְאַתְּ אִזְלִין לִכְנִשְׁתָּא כַּחֲדָא, אַתְּ זָכֵית וְהַהוּא גַּבְרָא לָא זָכֵי, צַלֵּי עֲלַי דְּיֶהֱוֵי חוּלְקִי עִמָּךְ לְעַלְמָא דְּאָתֵי. אֲמַר לֵיהּ וּמַה נְצַלֵּי עֲלָךְ דְּנֶהֱוֵי לָךְ, דְּאָתֵת עִם בְּנֵי אוּמָּנוּתָךְ, דְּכָל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ לָא מַשְׁרִין אֶלָּא עִם בַּעֲלֵי אוּמָּנוּתֵיהּ.

פרק י

א רָאִיתִי אֶת הָעִנְיָן, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל מָמוֹן, דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וַחֲצִי תַאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם אִית לֵיהּ מֵאָה בָּעֵי דְּיַעֲבְדוּן תַּרְתֵּי

מְאָה, וּמַאן דְּאִית לֵיהּ תַּרְתֵּי מְאָה בָּעֵי דְּיַעַבְדוּן אַרְבָּעָה. לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אִם זָכָה אוֹתוֹ אָדָם וְעָשָׂה מִמָּמוֹנוֹ מִצְוֹות וּמִתְפַּלֵּל וְנַעֲנָה בּוֹ הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ל, לג): וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי וגו', וְאִם לָאו הוּא עוֹנֶה בּוֹ וּמְקַטְרְגוֹ, דִּכְתִיב (דברים יט, טז): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גֵּזֶל, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מָשָׁל לְסָאָה מְלֵאָה עֲוֹונוֹת, מִי הוּא מְקַטְרֵג רִאשׁוֹן שֶׁבְּכֻלָּן גֵּזֶל, דְּאָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן (עמוס ט, א): וּבְצַע בְּרֹאשׁ כֻּלָּם. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שֶׁהָיוּ בְּעִנְיַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, אֵין לְךָ קָשֶׁה שֶׁבְּכֻלָּן אֶלָּא גֵּזֶל. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע חֲטָאוֹת סִדֵּר יְחֶזְקֵאל וּמִכֻּלָּן לֹא חָתַם אֶלָּא בְּגֵזֶל, דִּכְתִיב (יחזקאל כב, יג): וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל בִּצְעֶךָ וגו'. רַבִּי חוּנָיָא פָּתַר קְרָיֶיה בִּנְבִיאִים וּבִכְתוּבִים, שֶׁאִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ קוֹרִין אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה, חֲמִשָּׁה סְפָרִים בִּלְבָד, וּכְלוּם נִתְּנוּ לָהֶם נְבִיאִים וּכְתוּבִים אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ יְגֵעִין בָּהֶם וּבַתּוֹרָה וְעוֹשִׂים מִצְוֹות וּצְדָקוֹת כְּדֵי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שָׂכָר טוֹב. רַבָּנָן אָמְרִין אַף עַל פִּי כֵן לַעֲנוֹת בּוֹ, מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶם שָׂכָר כַּחֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר זֶה שִׁפּוּטָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וּשְׁכֵחָהּ. רַבָּנָן דְּתַמָּן בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק דְּהָכָא, וְרַבִּי טוֹבְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, לְטוֹבָתוֹ אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וְשָׁכֵחַ, שֶׁאִלּוּ הָיָה אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וְלֹא שָׁכֵחַ, הָיָה מִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְחוֹזֵר וּמִתְעַסֵּק בְּמִלַּאכְתּוֹ וְלֹא הָיָה מַשְׁגִּיחַ בָּהּ לְעוֹלָם כָּל יָמָיו, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וּמְשַׁכְּחָהּ אֵינוֹ מֵזִיז וְאֵינוֹ מֵזִיעַ אֶת עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי תוֹרָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גֵּזֶל, תֵּדַע שֶׁהוּא כֵן שֶׁהֲרֵי דוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין וּשְׁטוּפִין בְּגֵזֶל, הֵאִיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב כד, ב): גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ, רְאֵה כִּי נִמְחוּ בַּמַּיִם מִן הָעוֹלָם, אֲבָל שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד שֶׁהִרְחִיקוּ עַצְמָן מִן הַגֵּזֶל, לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַחֲלָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ גֵּזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, א): וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מָקוֹם מִקְנֶה, וְכֵן מַמְהִיר שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל,

פרק יא

א אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא בְּעוֹנָתוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, לֹא הָיָה רָאוּי לְהִבָּרֵאוֹת קֹדֶם לָכֵן, אֶלָּא לִשְׁעָתוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מִכָּאן שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹנֶה עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן, בּוֹרֵא עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן, עַד שֶׁבָּרָא אֶת אֵלּוּ וְאָמַר דֵּין הַנְיָין לִי, יְתְהוֹן לָא הַנְיָין לִי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה הַפֶּתַח פָּתוּחַ עַד הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, לא): וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, אִלּוּ אַחֵר אָמַר אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, הָיִיתִי אוֹמֵר זֶה שֶׁלֹּא אָכַל פְּרוּסָה מִיָּמָיו הוּא אוֹמֵר אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, אֶלָּא שְׁלֹמֹה לְפִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (מלכים א ה, ב): וַיִּהְיוּ לֶחֶם שְׁלֹמֹה

לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וגו', לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ. דָּבָר אַחֵר, אִלּוּ אַחֵר אָמַר הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת וגו', הָיִיתִי אוֹמֵר זֶה שֶׁלֹּא קָנָה לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת מֵימָיו הוּא פִּירֵת בָּמָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאוֹמֵר הֶבֶל הֲבָלִים, אֶלָּא זֶה, שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (מלכים א י, כז): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת שֶׁהָיוּ אַבְנֵי עֶשֶׁר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, וּמִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, כא): אֵין כֶּסֶף לֹא נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְמְאוּמָה, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר הֶבֶל הֲבָלִים. לָמָּה אָמַר הֶבֶל הֲבָלִים, רָאָה הָעוֹלָם וְהֶעָתִיד לִהְיוֹת בְּסוֹפוֹ. וְאִלּוּ אַחֵר אָמַר (דניאל ד, לב): וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין, הָיִיתִי אוֹמֵר שָׁמָּא זֶה שֶׁלֹּא שָׁלַט עַל שְׁתֵּי זְבוּבִים מֵימָיו הוּא אָמַר: וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין, יוֹתֵר שֶׁהָיָה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע שֶׁשָּׁלַט בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כח, יד): וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ, לְעָבְדוֹ, מִן מַה שֶּׁכָּתוּב (דניאל ב, לח): וּבְכָל דִּי דָיְרִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חֵיוַת בָּרָא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכָלְהוֹן, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין וגו'. אִלּוּ אַחֵר אָמַר זֶה הַפָּסוּק מִן חֲמֵשֶׁת הָאֲמוֹת (שמות יח, יא): עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים, הָיִיתִי אוֹמֵר זֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹמֵר: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים, אֶלָּא זֶה יִתְרוֹ שֶׁאָמַר: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל וגו', שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַרְבֵּה, דְּתָנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֹא הִנִּיחַ רְעוּאֵל, זֶה יִתְרוֹ, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא יַחֲזִיר עָלֶיהָ וַעֲבָדָהּ, דִּכְתִיב (שמואל א ד, ח): אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים וגו', וְחָזַר וְאָמַר: מִכָּל הָאֱלֹהִים, וּלְבַסּוֹף נִתְגַּיֵּר וְהוֹדָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים וגו', שֶׁכֵּן בִּתְשׁוּבָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְקִבְּלוֹ וּקְבָעוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת. וְאִלּוּ עָמַד אַחֵר נָבִיא וְחָכָם לוֹמַר (דברים לב, ד): הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ וגו', אֶלָּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְפִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (תהלים קג, ז): יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: הַצּוּר תָּמִים. אִלּוּ אָדָם אַחֵר בָּא וְהִתְנוֹכֵחַ אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיִיתִי אוֹמֵר אָדָם שֶׁאָכַל וְשָׂתָה מֵהֶן וְנֶהֱנָה מֵהֶן מוֹכִיחָן, אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁכָּתוּב בּוֹ (במדבר טז, טו): לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וגו', לָזֶה נָאֶה לְהוֹכִיחָן לְיִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים א, א): אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וגו'.

ב דָּבָר אַחֵר, אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, רַבִּי בּוֹן אָמַר בָּהּ תַּרְתֵּי שִׁיטֵי, רַבִּי בּוֹן אָמַר הָיָה רָאוּי אַבְרָהָם לְהִבָּרֵאוֹת קֹדֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֶבְרָא תְּחִלָּה אֶת אַבְרָהָם שֶׁאִם יְקַלְקֵל אֵין מִי יָבוֹא וְיִתַּקֵּן אַחֲרָיו, אֶלָּא הֲרֵינִי בּוֹרֵא אָדָם, וְאִם יְקַלְקֵל זֶה יָבוֹא אַבְרָהָם אַחֲרָיו וְיִתַּקֵּן. רַבִּי בּוֹן אָמַר חוֹרֵי כְתִיב (יהושע יד, טו): הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים הוּא, רָאוּי הָיָה אַבְרָהָם לְהִבָּרֵאוֹת תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים הוּא,

וְלָמָּה קוֹרֵא גָּדוֹל שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִבָּרֵאוֹת תְּחִלָּה, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֲנִי בוֹרֵא אוֹתוֹ תְּחִלָּה שֶׁאִם יְקַלְקֵל אֵין מִי יָבוֹא אַחֲרָיו וְיִתַּקֵּן, אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי בוֹרֵא אָדָם הָרִאשׁוֹן תְּחִלָּה וְאִם יְקַלְקֵל יָבוֹא אַבְרָהָם וְיִתַּקֵּן אַחֲרָיו. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא יֵשׁ מוֹשְׁלִין מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שִׁפְעַת קוּרְיֶיה בְּתוֹךְ דִּירָתוֹ וּבֵיתוֹ, אֵיכָן הוּא נוֹתְנָהּ לֹא בְּאֶמְצַע הַטְרַקְלִין, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה סוֹבֶלֶת קוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וְקוֹרוֹת שֶׁל אַחֲרֶיהָ, כָּךְ מִפְּנֵי מָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁיִּסְבֹּל הַדּוֹרוֹת שֶׁלְּפָנָיו וְהַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי מַכְנִיסִין אֶת הַמְתֻקֶּנֶת לְבֵיתָהּ שֶׁל הַמְקַלְקֶלֶת וְאֵין מַכְנִיסִין הַמְקַלְקֶלֶת לְבֵיתָהּ שֶׁל הַמְתֻקֶּנֶת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁתִּנָּתֵן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם יְצִיר כַּפַּי וְאֵינִי נוֹתֵן לוֹ תּוֹרָה וְיהֵא לָעֵי בָהּ, חֲזַר וְאָמַר מָה אִם שֵׁשׁ מִצְוֹות נִתְּנוּ לוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן וּלְשָׁמְרָן, אִלּוּ נָתַתִּי לוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹות עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בָּהֶם, לְכָךְ כְּתִיב (איוב כח, כח): וַיֹּאמֶר לָאָדָם, לֹא אָדָם, לָאָדָם אֵינִי נוֹתְנָן, וּלְמִי אֲנִי נוֹתְנָן לְבָנָיו. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכַפַּר חָנָן, רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיַּעַמְדוּ מִמֶּנּוּ שִׁנַּיִם עָשָׂר שְׁבָטִים, דִּכְתִיב (בראשית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, ז' שִׁבְעָה, ה' חֲמִשָּׁה, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים הֲרֵי מִנְיָן ז"ה תּוֹלְדֹת אָדָם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם יְצִיר כַּפַּי וְאֵינִי נוֹתֵן לוֹ שִׁנַּיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. חֲזַר וְאָמַר וּמָה שְׁנֵי בָנִים נָתַתִּי לוֹ וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהָרַג לְאָחִיו, אִלּוּ נָתַתִּי לוֹ שְׁנֵים עָשָׂר בָּנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּלְכָךְ כְּתִיב וַיֹּאמֶר לָאָדָם, לֹא אָדָם, אֵינִי נוֹתְנָן לְאָדָם, וּלְמִי אֲנִי נוֹתְנָן לְיַעֲקֹב הַצַּדִּיק. אָמַר רַבִּי יִצְחָק רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם תּוֹרָה מִיָּד, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲדַיִן לֹא בָא זְיוָן שֶׁל בָּנַי, מִשֶּׁעָבְדוּ טִיט וּלְבֵנִים יָצְאוּ, וְאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל תּוֹרָה מִיָּד, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָמַד בְּנוֹ מֵחָלְיוֹ וְאָמְרוּ לוֹ יֶלֶךְ בִּנְךָ לְאִיסְכּוֹלֵי שְׁלוֹ, אָמַר עֲדַיִן לֹא בָא זְיוּוֹ שֶׁל בְּנִי וְאַתָּה אוֹמֵר יֶלֶךְ בִּנְךָ לְאִיסְכּוֹלֵי שְׁלוֹ, אֶלָּא יִתְעַדַּן בְּנִי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יֶרְחִים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וְיַבְרִיא וְאַחַר כָּךְ יֶלֶךְ לְאִיסְכּוֹלֵי שְׁלוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲדַיִן לֹא בָא זְיוָן שֶׁל בָּנַי, מִשֶּׁעָבְדוּ טִיט וּלְבֵנִים יָצְאוּ וַאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא יִתְעַדְּנוּ בָּנַי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בַּמָּן, וּבְאֵר, וּשְׂלָו, וְאַחַר כָּךְ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֵימָתַי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. וְאָמַר רַבִּי בֵּיבַי וְרַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד, אֶלָּא שֶׁהָיוּ יְשֵׁנוֹת מִימֵי נֹחַ הָאֵילָנוֹת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה אֲנִי מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לְחָרְבָּה, אֶלָּא הֲרֵינִי

מַקִּיפָן דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה כְּדֵי שֶׁיֵּעָמְדוּ הַכְּנַעֲנִים וְיָקוֹצוּ יְשָׁנוֹת וְיִטְעוּ חֲדָשׁוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. רַבִּי אוֹמֵר אֲפִלּוּ לִדְבַר עֲבֵרָה יָפָה בְּעִתּוֹ.

ג דָּבָר אַחֵר, אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר מַחְלֹקֶת שֶׁהָיְתָה בֵּין רְחַבְעָם וְיָרָבְעָם בֵּין דָּוִד וְשָׁבַע בֶּן בִּכְרִי, רְאוּיָה הָיְתָה לִהְיוֹת, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲדַיִן לֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַאֲנִי מַכְנִיס מַחְלֹקֶת בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, אֶלָּא יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַחַר כָּךְ מַה דְּהֲוֵי בְּסוֹפָא הֲוֵי. [רבי אומר אפלו לדבר עברה יפה בעתו]. רַבִּי בְּנָיְמִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר: גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, אַהֲבַת עוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן פִּתְחְתּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת נָתַן בְּלִבָּם. נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר (בראשית א, לא): וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, וְהִנֵּה טוֹב, זֶה אָדָם. וְהִנֵּה טוֹב, זֶה יֵצֶר טוֹב, מְאֹד, זֶה יֵצֶר הָרָע. וְכִי יֵצֶר הָרָע טוֹב מְאֹד, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִלּוּלֵי יֵצֶר הָרָע, לֹא בָנָה אָדָם בַּיִת, וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, וְלֹא הוֹלִיד בָּנִים, שֶׁכֵּן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר (קהלת ד, ד): כִּי הִיא קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, אַהֲבַת עוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, אַהֲבַת תִּינוֹקוֹת נָתַן בְּלִבָּם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, אֶחָד גָּדוֹל, וְאֶחָד קָטָן, הַגָּדוֹל מְכַבֵּד וְהַקָּטָן מְטַנֵּף, אַף עַל פִּי כֵן הוּא אוֹהֵב אֶת הַקָּטָן יוֹתֵר מִן הַגָּדוֹל. אָמַר רַבִּי אַחְוָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, הָעֹלָם, הָעֶלֶם מֵהֶם שֵׁם הַמְפֹרָשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה, זִמֵּן אוֹרְחִים, מִשֶּׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲרָבוֹת וּרְמָחִים וּנְשַׂחֵק בָּהֶם, נָתַן לָהֶם שַׁבִּישְׁתָּא דַּהֲדַס, וְהִכּוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ וּפָצְעוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ. אָמַר הַמֶּלֶךְ וּמָה אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם שַׁבִּישׁוּתֵהּ שֶׁל הֲדַס כָּךְ עֲשִׂיתֶם, אִלּוּ נָתַתִּי לָכֶם חֲרָבוֹת וּרְמָחִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה אִם שָׁעָה שֶׁהֶעֱלַמְתִּי מֵהֶם שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הֵם הוֹרְגִים בְּכִנּוּי, אִלּוּ נָתַתִּי וְגִלִּיתִי לָהֶם שֵׁם הַמְפֹרָשׁ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד אִינְתָּא פַּרְסָיְיא דְּאַקְלַת בָּרָה בַּחֲדָא מִילָּה מִן שְׁמָא מְפָרְשָׁא, שְׁמָעָהּ שְׁמוּאֵל, אָמַר זִיל אַתְקֵין לֵיהּ תַּכְרִיכִין. רַבִּי חֲנִינָא הֲוָה בְּיָדוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, כַּד אָתֵי מִידְמַךְ אָמַר אִית הָכָא בַּר נַשׁ דְּמִימְסוֹר לֵיהּ, אָמְרִין אִית הָכָא עֲנִיִּי בַּר נַחְשׁוֹן, שְׁלַח בַּתְרֵיהּ וַאֲתָא, וְעָלַל בְּרֵיהּ וְאִעְטַמַּר תְּחוֹת עַרְסָא, כַּד אָתֵי מִימְסוֹר עָטוֹשׁ הַהוּא יְנוּקָא, אָמַר אֲבוּי פּוֹק לָךְ מִן תַּמָּן, אַתְּ לָא זָכֵית לְמִשְׁמַע וְדַיִן לָא זָכָה לְמִיקַבְּלֵהּ. חַד אַסְיָיא בְּצַפּוֹרֵי הֲוָה בְּיָדוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, כַּד בְּעָא לְמִידְמַךְ אָמַר אִית הָכָא בַּר נַשׁ דְּמִימְסוֹר לֵיהּ, אָמְרִין אִית הָכָא רַבִּי פִּנְחָס בַּר חָמָא, שְׁלַח בַּתְרֵיהּ וַאֲתָא, וּשְׁאֵיל יָתֵיהּ מִימְסַר לֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ נְסִיבְתְּ מִן יְהוּדָאֵי כְּלוּם מִן יוֹמָיךְ, אֲמַר לֵיהּ נְסִיבִית מַעֲשֵׂר, וְלָא קַבֵּל עֲלֵיהּ מִימְסַר לֵיהּ מִימְסַר, אֲמַר דִּילְמָא תָּבַע גַּבֵּי בַּר נַשׁ כְּלוּם וְלָא יְהֵיב לֵיהּ וְכָעֵס עֲלוֹי וּקְטַל לֵיהּ. תָּנָא אֵין מוֹסְרִין אֶת הַשֵּׁם לְכָל אָדָם וְלֹא לָעוֹמֵד בַּחֲצִי יָמָיו, אֶלָּא לְמִי שֶׁיָּצְאוּ רֹב שָׁנָיו. וְאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא מְעֻמָּד, וְאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם

טָהוֹר וְעַל הַמַּיִם. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם וּכְשֶׁרַבּוּ הַפּוֹשְׁעִים הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, וְהַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה הָיוּ מַבְלִיעִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ נְעִימַת הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן פַּעַם אַחַת עָלִיתִי עִם שִׁמְשׁוֹן אָחִי אִמָּא עַל הַדּוּכָן וְהִטֵּיתִי אָזְנִי כְּלַפֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל וְהִבְלִיעוֹ בְּתוֹךְ נְעִימַת הַכֹּהֲנִים. וְאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן פַּעַם אַחַת שָׁמַעְתִּי וְנָפַלְתִּי עַל פָּנַי. הַקְּרוֹבִים שֶׁכְּשֶׁהֵם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. אֲלוּ וַאֲלוּ לֹא הָיוּ זָזִין מִשָּׁם עַד שָׁעָה שֶׁנִּתְעַלֵּם מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, טו): זֶה שְׁמִי לְעֹלָם, לְעֶלֶם כְּתִיב. וְכָל כָּךְ לָמָּה, מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף.

פרק יב

א יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם לִשְׂמוֹחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו, וְגַם כָּל הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וגו', רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן רַבִּי מְנַחֲמָא וְאַמְרֵי לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מָיאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, כָּל אָכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי יוֹנָה בְּנִין אָב שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח, טו): וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ, בְּעוֹלָמוֹ, בָּעוֹלָם הַזֶּה יְמֵי חַיָּיו לַקֶּבֶר, וְכִי יֵשׁ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בַּקֶּבֶר שֶׁמְּלַוִּין אֶת הָאָדָם לְקִבְרוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם.

פרק יד

א יָדַעְתִּי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם וגו', אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם, וּמִפְּנֵי מָה נִקְנְסָה עָלָיו מִיתָה, אֶלָּא וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם נֶאֱמַר (בראשית א, ט): יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְכָל כָּךְ לָמָּה, וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה. וּמִפְּנֵי מָה כְּתִיב (עמוס ט, ו): הַקֹּרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שְׁמוֹ, שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד בְּדוֹר הַמַּבּוּל וְאֶחָד בְּדוֹר הַפְּלָגָה, אֶלָּא וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב (דברים יג, א): אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ, אֲבָל הַצַּדִּיקִים מוֹסִיפִין עָלָיו וְאֵין גּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא מִכָּאן שֶׁאֵין הַבָּמָה נִתֶּרֶת אֶלָּא עַל יְדֵי נָבִיא וְאֵלִיָּהוּ עוֹמֵד וּמַקְרִיב בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵי דִּבְרוֹיְירָא אָמַר לֵיהּ (מלכים א יח, לו): וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כְּתִיב (שמואל ב, ו, טו): וְנָאֶמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ, אֵימָתַי (תהלים קלב, יב): אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וגו', וְאִם לָאו (תהלים פט, לג): וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וגו'. אָמַר רַבִּי יוּדָן, גְּדוֹלָה הִיא הַיִּרְאָה שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת הַיִּרְאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה גְּדוֹלָה הִיא הַיִּרְאָה שֶׁשְּׁנֵי סְפָרִים שֶׁכָּתַב שְׁלֹמֹה לֹא חָתְמָן אֶלָּא

בְּיִרְאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי (משלי לא, ל): שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל. וּבְסִיפְרָא הָדֵין כְּתִיב: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הֲוָה עָלֵיל מִן [המתגרה] [חמת גדר], פְּגַע בֵּיהּ רַבִּי יוֹנָתָן אֲמַר לֵיהּ הֵיךְ מָרִי אָמַר אִילֵּין קְרָיָא וּמְסַר לֵיהּ וְאִילֵּין קְרָיָא מִקְּרָתָה. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הָעֶלְיוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ עֶלְיוֹנִים, וְעַל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתּוֹנִים. עָמַד מֹשֶׁה וְעָשָׂה עֶלְיוֹנִים תַּחְתּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים עֶלְיוֹנִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יט, ג): וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים. וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְעַל הָעֶלְיוֹנִים שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ וְשֶׁלֹּא יִשְׁתּוּ, עָמַד אַבְרָהָם וְעָשָׂה עֶלְיוֹנִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יח, ח): וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הָיוּ, אֲמַר רַבִּי נָתָן נִרְאִין כְּאוֹכְלִין הָיוּ, הָרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מְסֻתָּלֵק. עָמַד מֹשֶׁה וְעָשָׂה תַּחְתּוֹנִים שֶׁאֵין אוֹכְלִים וְאֵין שׁוֹתִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם שֶׁיְּהֵא יָם, וְעַל הַיַּבָּשָׁה שֶׁתְּהֵא יַבָּשָׁה, עָמַד מֹשֶׁה וְעָשָׂה יָם יַבָּשָׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, טז): וְיָבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה. עָמַד אֱלִישָׁע תַּלְמִיד תַּלְמִידוֹ וְעָשָׂה יַבָּשָׁה יָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב ג, טז): עֲשֹׂה הַנַּחַל הַזֶּה גֻּבִים גֻּבִים וגו'. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּהְיוּ הַשָּׁמַיִם מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ב): הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל, עָמַד מֹשֶׁה וְשִׁתְּקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, א): הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וגו'. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַשֶּׁמֶשׁ וְעַל הַיָּרֵחַ שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיג, ג): מִמִּזְרַח, שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם ה', מְהַלֵּל כְּתִיב, עָמַד יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ וְשִׁתְּקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע י, יב): שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל קַיִן שֶׁיִּהְיֶה קַיִן וְעַל הַחֹרֶף שֶׁיִּהְיֶה חֹרֶף, עָמַד שְׁמוּאֵל וְעָשָׂה קַיִן חֹרֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב, יז): הֲלוֹא קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם וגו'. עָמַד אֵלִיָּהוּ וְעָשָׂה הַחֹרֶף קַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יז, א): אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לְפִי דְּבָרִי. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיּוֹם שֶׁיְּהֵא יוֹם וְעַל הַלַּיְלָה שֶׁיְּהֵא לַיְלָה, עָמַד יַעֲקֹב אָבִינוּ וְעָשָׂה הַיּוֹם לַיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, יא): וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ, וַדַּאי כְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ. רַבָּנָן אָמְרִין הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּלְגַּל חַמָּה בְּלֹא עוֹנָתוֹ וְדִבֵּר עִמּוֹ בְּצִנְעָה. מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ לְקֻצִּים וְהָיָה הַמֶּלֶךְ נִזְקָק לְכָל בְּנֵי הַמְּדִינָה בִּשְׁבִילוֹ, אָמַר כַּבּוּ הַפְּנָסִין וְהַנֵּרוֹת כְּדֵי שֶׁאֲדַבֵּר עִם אוֹהֲבִי בְּצִנְעָה. כָּךְ הִצְנִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתוֹ וְדִבֵּר עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצִנְעָה. עָמְדוּ דְבוֹרָה וּבָרָק וְעָשׂוּ לַיְלָה יוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים ה, א): וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא וגו', רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן, שִׁשָּׁה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. בּוֹ בַּיּוֹם בָּאוּ, בּוֹ בַּיּוֹם שָׁלְחָה

אַחֲרָיו וְשָׁלַח הוּא, בּוֹ בַּיּוֹם עָשׂוּ מִלְחָמָה, בּוֹ בַּיּוֹם נָהֲרג סִיסְרָא, בּוֹ בַּיּוֹם חִלְקוּ בִּזָּה, בּוֹ בַּיּוֹם אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא וגו'.

פרק טו

א מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם אוֹמֵר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מַיִם בְּמַיִם, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הוּא אוֹקְיָנוֹס כֻּלּוֹ מַיִם בְּמַיִם. וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה וגו', אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת יָם יַבָּשָׁה, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הָיָה, לֹא כָךְ עָשָׂה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כט): וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה, וּכְתִיב: וַאֲתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וגו', וּכְתִיב: וְיָבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה. אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁאִלּוּ לֹא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הוּא, הוּא אֱלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב שֶׁלֹּא חָטָא הוּא חַי וְקַיָּם. וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹת לָנוּ אֶת הַמֵּתִים, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הָיָה, כְּבָר הֶחֱיָה לָנוּ אֶת הַמֵּתִים עַל יְדֵי אֱלִיָּהוּ וְעַל יְדֵי אֱלִישָׁע וְעַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲלַפְתָּא, כָּל מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ וּלְחַדֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹ לֶעָתִיד לָבוֹא כְּבָר הִקְדִּים וְעָשָׂה מִקְצַת עַל יְדֵי נְבִיא בָּעוֹלָם הַזֶּה. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת יָם יַבָּשָׁה, כְּבָר עָשִׂיתִי כֵּן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וגו'. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְקֹד עֲקָרוֹת, כְּבָר הָיִיתִי פּוֹקֵד עַל יְדֵי אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא, א): וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה וגו'. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לְהַחֲיוֹת מֵתִים, כְּבָר הֶחֱיֵיתִי עַל יְדֵי אֱלִיָּהוּ וֶאֱלִישָׁע וִיחֶזְקֵאל. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּחֲווּ לָכֶם, כְּבָר עָשִׂיתִי לָכֶם עַל יְדֵי דָּנִיֵּאל שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה נְבוּכַדְנֶצַּר לְדָנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, מו): בֵּאדַיִן [מלכא] נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל אַנְפּוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל סְגִד. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְקֹחַ עִוְרִים לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּבָר עָשִׂיתִי עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ו, יז): וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינֵי הַנַּעַר. וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר לְעוֹלָם הָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף, אַתְּ מוֹצֵא צַדִּיק רוֹדֵף אֶת צַדִּיק, וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רָשָׁע רוֹדֵף צַדִּיק, וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רָשָׁע רוֹדֵף רָשָׁע, וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. מִכָּל מָקוֹם יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי נְהוֹרַאי, לְעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ דָּמָן שֶׁל נִרְדָּפִים מִן הָרוֹדְפִים, תֵּדַע לָךְ שֶׁכֵּן, הֶבֶל נִרְדָּף מִפְּנֵי קַיִן וְלֹא בָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא בְּהֶבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ד): וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ. נֹחַ נִרְדָּף מִפְּנֵי דוֹרוֹ, וְלֹא בָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא בְּנֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, א): כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי. אַבְרָהָם נִרְדָּף מִפְּנֵי נִמְרוֹד, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט, ז): אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְאַבְרָם. יִצְחָק נִרְדָּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, כח): וַיֹּאמְרוּ רָאֹה

רָאינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ. יַעֲקֹב נִרְדָּף מִפְּנֵי עֵשָׂו, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלה, ד): כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ. יוֹסֵף נִרְדָּף מִפְּנֵי אֶחָיו, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פא, ו): עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם, מֹשֶׁה נִרְדָּף מִפְּנֵי פַּרְעֹה, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג): לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו. דָּוִד נִרְדָּף מִפְּנֵי שָׁאוּל, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן, שָׁאוּל נִרְדָּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשָׁאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א י, כד): הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה'. יִשְׂרָאֵל נִרְדָּף מִפְּנֵי הָאֻמּוֹת, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו): בְּךָ בָּחַר ה' לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אָמַר אַף בַּקָּרְבָּנוֹת כֵּן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹר נִרְדָּף מִפְּנֵי אֲרִי, עֵז מִפְּנֵי נָמֵר, כֶּבֶשׂ מִפְּנֵי זְאֵב, לֹא תַקְרִיבוּ לְפָנַי מִן הָרוֹדְפִים אֶלָּא מִן הַנִּרְדָּפִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, כז): שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וגו'.

פרק טז

א וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט וגו', רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמְרִים: מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁסַּנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה יוֹשְׁבִין וְחוֹתְכִין דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לט, ג): וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ, מָקוֹם שֶׁחוֹתְכִין בּוֹ אֶת הַהֲלָכוֹת, שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁם יָשְׁבוּ נֶרְגַּל שַׂרְאֶצ�er סַמְגַּר נְבוֹ שַׂרְסְכִים רַב סָרִיס נֶרְגַּל שַׂרְאֶצ�er רַב מָג וְכָל שְׁאֵרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל. מַתְלָא אָמַר הֵן דִּתְלָה מָרֵי זֵיינָא קוֹלְבֵי רַעֲיָא תָּלָה קוּלְתֵיהּ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת, וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרֶשַׁע. מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ישעיה א, כא): צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים, הָא עֲבִידִין קָטוֹלִין, שָׁם הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה וְאֶת אוּרִיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן בָּעָא קַמֵּיהּ רַבִּי אַחָא בְּאֵיזֶה מָקוֹם הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְעֶזְרַת נָשִׁים וְלֹא בְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, בְּדַם אַיָּל וּצְבִי כְּתִיב בָּהֶם בַּתּוֹרָה (ויקרא יז, יג): וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, אֲבָל זְכַרְיָה הַצַּדִּיק לֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם אַיָּל וּצְבִי, אֶלָּא שְׁפָכוּהוּ עַל הָאֲבָנִים, דִּכְתִיב (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ וגו'. כָּל כָּךְ לָמָּה לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנָקֹם נָקָם, וְעַל כָּךְ כְּתִיב (קהלת יב, א): וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ הַדָּם שֶׁיִּהְיֶה תּוֹסֵס וְעוֹלֶה מֵאתַיִם חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, מִן יוֹאָשׁ וְעַד צִדְקִיָּה, מֶה עָשׂוּ גָּרְפוּ עָלָיו כָּל עָפָר וְעָשׂוּ כָּל עֲרֵמָה וְלֹא נָח, וְהָיָה הָדָם תּוֹסֵס וּמַרְתִּיחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָמָא הָא עָנְתָא דְּתִיגְבֵי דְיֵיתֵיקֵי דִידָךְ, כֵּיוָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן וַחֲמָא יָתֵיהּ, אָמַר לוֹן מַה טִיבוֹ שֶׁל דַּם הַזֶּה שֶׁתּוֹסֵס כָּךְ, אָמְרוּ לוֹ דַּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים שֶׁהָיוּ שׁוֹחֲטִין

וּמַקְרִיבִין, הֵבִיא פָּרִים וּכְבָשִׂים וְאֵילִים וְשָׂחַט עָלָיו וְלֹא שָׂתַק וְלֹא נָח וְלֹא עָמַד, מִיָּד הֵבִיאָן תְּלָאָן בַּגַּרְדּוֹן, אָמַר לוֹן אִמְרוּ לִי מַה טִיבוֹ שֶׁל דָּם זֶה וְאִם לָאו אֲנָא מְסָרֵק יַתְכוֹן בְּמַסְרְקָא דְּפַרְזְלָא, אָמְרוּ לוֹ הוֹאִיל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה לִתְבֹּעַ דָּמוֹ מִיָּדֵינוּ נְגַלֶּה לְךָ, אָמְרוּ לוֹ כֹּהֵן וְנָבִיא וְשׁוֹפֵט הָיָה מִתְנַבֵּא עָלֵינוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה עִמָּנוּ, וְלֹא הָיֵינוּ מַאֲמִינִים בּוֹ וְעָמַדְנוּ עָלָיו וַהֲרַגְנוּהוּ עַל שֶׁהָיָה מוֹכִיחֵנוּ. מִיָּד הֵבִיא שְׁמוֹנִים אֶלֶף פְּרָחֵי כְּהֻנָּה וְשָׂחַט עָלָיו וְלֹא נָח, וְהָיָה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְעוֹלֶה עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקִבְרוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, וְעוֹד הֵבִיא סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה וְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה וְשָׂחַט עָלָיו וְלֹא נָח, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא אוֹתוֹ רָשָׁע וְזָעַק עַל דָּמָא וַאֲמַר לֵיהּ מַה טָּב אַתְּ וּמַה דָּמָא דִּידָךְ יַתִּירָא מִדְּמֵי אִילֵּין, בְּעֵי אַתְּ דְּנֵיבַד כָּל אֻמָּתָךְ בְּגִינֵּהּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאָמַר וּמָה אִם זֶה רָשָׁע בֶּן רָשָׁע וְאַכְזָרִי וְעָלָה לְהַחֲרִיב אֶת בֵּיתִי נִתְמַלֵּא עָלֵיהֶם רַחֲמִים, אֲנִכִי שֶׁכָּתוּב בִּי (שמות לד, ו): ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, וּכְתִיב בִּי (תהלים קמה, ט): טוֹב ה' לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ דָּם וְנִבְלַע בְּמָקוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי יוּדָן שָׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דָּם נָקִי, וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְיוֹם הַשַּׁבָּת, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּתַר קְרָא בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כז): עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה. שְׁמָה הָרֶשַׁע, שָׁמָּה כְּתִיב (שמות לב, לה): וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם וגו', וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת, וּמְקוֹם הַצָּדֵק שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁצַּדַּקְתִּים וּקְרָאתִים אֱלוֹהוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב, ו): אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁם הִרְשִׁיעוּ וְעָשׂוּ הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ח): וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ. רַבִּי יוּדָה פָּתַר קְרָא בַּשִּׁטִּים, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁעָשְׂתָה מִדַּת הַדִּין בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, ד): קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, ט): וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: וּמְקוֹם הַצָּדֵק שְׁמָה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁצִּדַּקְתִּים בַּקְּלָלוֹת שֶׁל בִּלְעָם וַהֲפַכְתִּים לִבְרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, ו): וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁמָּה הִרְשִׁיעוּ וְזָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א): וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יִצְחָק, רַבִּי לֵוִי אָמַר שְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּד, וּשְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּמִין. שְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּד, דִּכְתִיב (איוב יב, י): אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וגו', וּכְתִיב (דברים לב, מא): וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי. וּשְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב): מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, וּכְתִיב (תהלים מח, יא): צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנֶּפֶשׁ, נֶפֶשׁ, כָּל מַה שֶׁהֶחֱזַקְתִּי אוֹתָךְ וְצִוִּיתִי אוֹתָךְ וְאָמַרְתִּי (דברים יב, כג): רַק חֲזַק לְבִלְתִּי

אָכֹל הַדָּם וגו', וְהֲרֵי יוֹצֵאת וְגוֹזֶלֶת וְחוֹמֶסֶת וְחוֹטֵאת וְעוֹמֶדֶת בְּמִדַּת הַדִּין, יוֹצְאָה מִמִּדַּת הַדִּין וְחוֹטֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד, ב): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה וגו'.

פרק יז

א אָמַרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי אֶת הַצַּדִּיק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר צַדִּיק כָּרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, לִסְטִים עוֹלֶה לַגַּרְדּוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא עוֹלֶה לַגַּרְדּוֹן, וְרַבִּי אָמַר צַדִּיק בְּיַד רָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, טוּרְנוּסְרוֹפּוּס הָרָשָׁע דָּן אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, וּכְשֶׁהָרַג טְרַכִינוּס אֶת לוּלְיָאנוּס וְאֶת פַּפּוֹס אֲחִיו בְּלוּדְקְיָיא, אָמַר לָהֶם אֵין אַתֶּם מַעֲמִם שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וַאֲנִי מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַר, יָבוֹא אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וְיַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי. אָמְרוּ לוֹ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּשֵׁרִין הָיוּ, וְהַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַר הָיָה מֶלֶךְ הָגוּן, וְרָאוּי הָיָה לֵעָשׂוֹת עַל יָדוֹ נֵס, אֲבָל אָנוּ בְּנֵי אָדָם חַיָּבִין אָנוּ לַמָּקוֹם, וְאַתָּה מֶלֶךְ חַיָּב וְאֵינְךָ רָאוּי לֵעָשׂוֹת נֵס עַל יָדְךָ, וְאָנוּ מְחַיָּבֵי מִיתָה, אִם אַתָּה הוֹרְגֵנוּ מוּטָב וְאִם לָאו הַרְבֵּה אֲרָיוֹת וְדֻבִּים וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ לַמָּקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם נֶהֱרָגִין עַל יָדֵיהֶם, וְאִם אַתָּה הוֹרְגֵנוּ אֵינְךָ חָשׁוּב אֶלָּא כְּאֶחָד מֵהֶם, אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לִתְבֹּעַ דְּמֵינוּ מִיָּדְךָ, אָמְרוּ לֹא הִסְפִּיקוּ לָזוּז מִשָּׁם עַד שֶׁבָּאוּ עָלָיו דִּיּוּפְלִי מֵרוֹמִי וְהוֹצִיאוּ אֶת מֹחוֹ בְּגִזִירִין [פרוש בבקעיות]. כִּי עֵת לְכָל חֵפֶץ וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם, לְכָל חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּלְכָל עֵת יֵשׁ חֵפֶץ. וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם, בַּהֲדֵין עַלְמָא מַה דְּאֵינָשׁ בָּעֵי הוּא עָבֵיד בְּרֵם תַּמָּן דִּינָא וְחוּשְׁבָּנָא.

פרק יח

א אָמַרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם, עַל מִדְבָּרוֹת שֶׁהָרְשָׁעִים מְדַבְּרִים בָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵם מְחָרְפִין וּמְגַדְּפִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לָהֶם שָׁלוֹם, כָּל כָּךְ לְמָה לְבָרָם הָאֱלֹהִים, לְבָרֵר לָהֶם מִדַּת הַדִּין שֶׁל רְשָׁעִים, וְלִרְאוֹת שְׁהֵם בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם, לִרְאוֹת וּלְהַרְאוֹת לָעוֹלָם שֶׁהָרְשָׁעִים נִמְשָׁלוּ כִּבְהֵמָה, מַה הַבְּהֵמָה נִדּוֹנִית בַּהֲרִיגָה וְאֵינָה בָּאָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אַף הָרְשָׁעִים כַּבְּהֵמוֹת נִדּוֹנִין בַּהֲרִיגָה וְאֵינָן בָּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם, עַל מִדְבָּרוֹת שֶׁהַצַּדִּיקִים מְדַבְּרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּסִגּוּף וּבְתַעֲנִיּוֹת וּבְיִסּוּרִין, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְבָרָם הָאֱלֹהִים, לְבָרֵר לָהֶם מִדַּת צִדְקוּתָם, וְלִרְאוֹת שְׁהֵם בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם, לִרְאוֹת וּלְהַרְאוֹת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם הֵיאַךְ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכִין אַחֲרֵיהֶם כַּבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא): וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם, אֶלָּא מַה בְּהֵמָה זוֹ פּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ לַשְּׁחִיטָה, כָּךְ הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם וגו', אֶלָּא הַמַּסֹּרֶת הַזֶּה תִּהְיֶה בְּיָדֶךָ, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ דּוֹמֶה שֶׁלֹּא הָיְתָה מִדַּת צִדְקוֹתוֹ חֲסֵרָה כִּי אִם אוֹתָהּ מִצְוָה וְהִשְׁלִימָהּ, וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ דּוֹמֶה שֶׁלֹּא הָיְתָה מִדַּת רִשְׁעָתוֹ חֲסֵרָה אֶלָּא אוֹתָהּ עֲבֵרָה וְהִשְׁלִימָהּ, אֵלּוּ וְאֵלּוּ הוֹלְכִין שְׁלֵמִין, אֵלּוּ שְׁלֵמִין

בְּמִדַּת צִדְקָם וְאֵלּוּ שְׁלֵמִין בְּמִדַּת רִשְׁעָם. רַבִּי בּוֹן וְרַבִּי יִצְחָק, רַבִּי בּוֹן אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כְשֵׁם שֶׁהֶעֱמַדְתִּי נְבִיאִים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהֵם קְרוּיִים אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם אַתָּה, לֹא כָךְ הֶעֱמַדְתִּי נְבִיאִים לָעַכּוּ"ם שֶׁהֵם קְרוּיִים בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ד, יא): וּבְהֵמָה רַבָּה. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר.

פרק יט

א כִּי מִקְרֶה בְנֵי הָאָדָם וּמִקְרֶה הַבְּהֵמָה, לֹא כְשֵׁם שֶׁמִּקְרֶה אָדָם כָּךְ מִקְרֶה הַבְּהֵמָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כְשֵׁם שֶׁגָּזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי עַל הָאָדָם (ויקרא יב, ג): וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, לֹא כָךְ גָּזַרְתִּי עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, כז): וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הָבֶל, מַהוּ אֵין, רַב נַחְמָן בְּרַבִּי יִצְחָק אָמַר עָשָׂה לוֹ נוֹי לְתַחְתִּיתוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְבַּזֶּה כַּבְּהֵמָה. רַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי יוּדָן, חַד אָמַר עָשָׂה לוֹ מַנְעוּל וְאַפּוֹפְּרִין כְּפוּי עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְבַּזֶּה כַּבְּהֵמָה, וְחַד אָמַר עָשָׂה לוֹ כְּסָתוֹת לְתַחְתִּיתוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא מִצְטָעֵר בִּשְׁעַת יְשִׁיבָתוֹ. רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי אַמֵּי, חַד אָמַר עָשָׂה לוֹ קְבוּרָה, וְחַד אָמַר עָשָׂה לוֹ אָרוֹן, וְחַד אָמַר עָשָׂה לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין.

פרק כ

א הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד וגו', רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׁמַיִם בְּרִיָּתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְכָל מַה שֶּׁבָּרָא בָּאָרֶץ בְּרִיָּתוֹ מִן הָאָרֶץ, מַה טַּעַם (תהלים קמח, א): הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו וגו' עַד הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר וגו' עַד סוֹף כָּל הַמִּזְמוֹר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בְּרִיָּתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, הַשֶּׁלֶג אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (איוב לז, ו): כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא אָרֶץ, אֵין בְּרִיָּתוֹ אֶלָּא מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, י): כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וגו'. רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף אָמַר כָּל מַה שֶּׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, בְּרִיָּתוֹ מִן הָאָרֶץ. הַגֶּשֶׁם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם, אֵין בְּרִיָּתוֹ אֶלָּא מִן הָאָרֶץ, וּמַה טַּעַם (בראשית ב, ו): וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ. רַבִּי יוּדָן מַיְיתֵי לָהּ מִן הָכָא, הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד וגו'. רַבִּי נַחְמָן אָמַר אֲפִלּוּ גַּלְגַּל חַמָּה לֹא נִבְרָא אֶלָּא מִן הָאָרֶץ, דִּכְתִיב (איוב ט, ז): הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח וגו'.

פרק כא

א מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם וגו'. תָּנֵי אַחַת נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים וְאַחַת נִשְׁמָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, כֻּלָּם עוֹלוֹת לַמָּרוֹם, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים הֵן נְתוּנוֹת בָּאוֹצָר, וְנִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים מְטֹרָפוֹת בָּאָרֶץ, שֶׁאָמְרָה אֲבִיגַיִל לְדָוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שמואל א כה, כט): וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי

צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים, יָכוֹל אַף שֶׁל רְשָׁעִים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלַע. מַטְרוֹנָא שְׁאֲלָה לְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא, אָמְרָה לוֹ מַה הוּא דִּין דִּכְתִיב: וּמִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה, אָמַר לָהּ אֵלּוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁהֵם נְתוּנוֹת בָּאוֹצָר, שֶׁכֵּן אֲבִינָיִל אָמְרָה לְדָוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים וגו', יָכוֹל אַף שֶׁל רְשָׁעִים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלַע. אָמְרָה לֵיהּ וּמַהוּ דִין דִּכְתִיב: וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ, אָמַר לָהּ, אֵלּוּ הֵן נִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁהֵן יוֹרְדוֹת לַגֵּיהִנֹּם לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לא, טו): בְּיוֹם רִדְתּוֹ שְׁאֹלָה הֶאֱבַלְתִּי כִּסֵּתִי עָלָיו אֶת תְּהוֹם וגו'.

פרק כב

א וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב וגו' כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת, מִי יְבִיאֵנוּ לְדָוִד לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, מִי יְבִיאֵנוּ לִשְׁלֹמֹה לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו, בְּמֶה שֶׁעָשָׂה רַחֲבָעָם.

פרשה ד

פרק א

א וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵלּוּ הַקְּטַנִּים הַנִּגְנָזִים בְּחַיֵּיהֶן בָּעָוֹן אֲבוֹתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֶעָתִיד לָבוֹא הֵן עוֹמְדִין בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים וַאֲבוֹתֵיהֶם בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, וְהֵם אוֹמְרִין לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּלוּם מַתְנוּ אֶלָּא בַּעָוֹן אֲבוֹתֵינוּ, יָבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ בִּזְכֻיּוֹתֵינוּ. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם אֲבוֹתֵיכֶם חָטְאוּ מֵאֲחֲרֵיכֶם, וְחַטֹּאתֵיהֶם מְלַמְּדִין קַטֵּיגּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵלְיָהוּ זָכוּר לַטּוֹב יוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד סָנֵיגוֹרְיָא וְאוֹמֵר לָהֶם אִמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִי זוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדַּת הַטּוֹבָה אוֹ מִדַּת הַפֻּרְעָנוּת, אֶמֹר מִדַּת הַטּוֹב מְרֻבָּה וּמִדַּת הַפֻּרְעָנוּת מְעוּטָה, וּמַתְנוּ בַּעָוֹן אֲבוֹתֵינוּ, אִם מִדַּת הַטּוֹב מְרֻבָּה לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶצְלֵנוּ, אָמַר לָהֶם יָפֶה לִמַּדְתֶּם סָנֵיגוֹרְיָא יָבוֹאוּ אֶצְלָכֶם, דִּכְתִיב (זכריה י, ט): וְחַיּוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְשָׁבוּ, שֶׁשָּׁבוּ מִלֵּירֵד לַגֵּיהִנֹּם וְהֵם נִיצָּלִין בִּזְכוּת בְּנֵיהֶם, לְפִיכָךְ חַיָּב כָּל אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה שֶׁיַּצִּילֵהוּ מִגֵּיהִנֹּם. וְרַבִּי חֲנִינָא פָּתַר קְרָיֶיה בַּהֲרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁהֵם בָּאִים לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מִתְוַדִּין. רַבִּי בִּנְיָמִין פָּתַר קְרָיֶיה בַּחֲנֵיפֵי תוֹרָה, סְבוּרִים כָּל עַמָּא שֶׁהוּא קְרָיֵין וְלֵית הוּא קְרָיֵין, תַּנּוֹיֵי וְלֵית הוּא תַּנּוֹיֵי, עָטִיף גּוֹלְתֵיהּ וּתְפִלִּין בְּרִישֵׁיהּ. וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלַי לְהִפָּרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מח, י): אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה. וְרַבָּנָן פָּתְרִין קְרָיֶיה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלַי לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם, דִּכְתִיב (ירמיה נ, לד): גֹּאֲלָם

חָזָק ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת רִיבָם. דָּנִיֵּאל חַיְיטָא פָּתַר קְרָיְיה בַּמַּמְזֵרִין, אֵלּוּ מַמְזֵרִין עַצְמָן, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִידוֹ, זֶה מֶה חָטָא, וְזֶה מָה אִיכְפַּת לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי אֲפִלּוּ הַמַּמְזֵר בָּא לְעוֹלָם הַבָּא, דִּכְתִיב: וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הֵם פְּסוּלִין אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אָמַר זְכַרְיָה אֲנָא חֲמִימֵיהּ אָלוֹ כּוּרְסְיָין, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ד, ב): וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וגו' וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ וגו', תֶּרֶין אָמוֹרִין חַד אָמַר גּוֹלָה וְחַד אָמַר גּוֹאֲלָה, מַאן דְּאָמַר גּוֹלָה, גּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל וְגָלַת שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וּמַאן דְּאָמַר גּוֹאֲלָה, הוּא פָּרוֹקָא, דִּכְתִיב (ישעיה מז, ד): גּוֹאֲלֵנוּ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, וּכְתִיב (מיכה ב, יג): עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם וגו'.

פרק ב

א וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ, אֵלּוּ דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל. מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה. אֵלּוּ הַסְּדוֹמִיִּים וְהַמְּצָרְיִים.

פרק ג

א וְטוֹב מִשְׁנֵיהֶם אֶת אֲשֶׁר עֲדֶן לֹא הָיָה, אֵלּוּ אֶלֶף דּוֹר שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרֵאוֹת, וְכַמָּה נִמְחוּ מֵהֶם, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּתַר קְרָיְיה בְּיִשְׂרָאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, לֹא הִנִּיחַ מֹשֶׁה זָוִית בְּקַרְקַע הָהָר שֶׁלֹּא נָחְבַט עָלֶיהָ וּמְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְרַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נַעֲנָה, וְנִזְדַּוְּגוּ לוֹ חֲמִשָּׁה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, קֶצֶף, וּמַשְׁחִית, וְהַשְׁמֵד, אַף, וְחֵמָה. מִיָּד נִתְיָרֵא מֹשֶׁה מֵהֶן, מֶה עָשָׂה נִתְלָה בְּמַעֲשֵׂה אָבוֹת, מִיָּד הִזְכִּיר וְאָמַר (שמות לב, יג): זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, אָבוֹת הָעוֹלָם מַה יֵּשׁ לָהֶם עָלַי אִם בָּאתִי לְדַקְדֵּק אַחֲרֵיהֶם, אֲנִי יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, אַבְרָהָם יֵשׁ לִי עָלָיו שֶׁאָמַר (בראשית טו, ח): בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה. יִצְחָק יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כח): וְיִצְחָק יְצָחֵק אֶת עֵשָׂו, וַאֲנִי שְׂנֵאתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ג): וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי. יַעֲקֹב יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁאָמַר (ישעיה מ, כז): נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה'. כֵּיוָן שֶׁאָמַר (שמות לב, יג): אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ, לְמַעַן שִׁמְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יג): וַיִּנָּחֶם ה' וגו', מִיָּד נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ שִׁלְשָׁה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, קֶצֶף, וּמַשְׁחִית, וְהַשְׁמֵד, וְנִשְׁתַּיְּרוּ שְׁנַיִם, אַף, וְחֵמָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, יט): כִּי יָגֹרְתִי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יָכֵיל אֲנָא מֵיקַם בְּתַרְוַיְהוֹן, סְבוֹל אַתְּ חַד וַאֲנָא חַד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ז, ז): קוּמָה ה' בְּאַפֶּךָ וגו'. וּמִנַּיִן שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בְּאֶחָד מַלְאַךְ חֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג): וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר:

וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים, כְּגוֹן אֲנִי וַחֲבוּרְתִי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן פָּתַר קְרָיְיָא בְּדָוִד, בְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּקֶּשׁ שֶׁתֵּרֵד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא יָרְדָה, הִקְרִיב אֶלֶף עוֹלוֹת וְלֹא יָרְדָה, הִתְפַּלֵּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה תְּפִלּוֹת וְלֹא יָרְדָה, עַד שֶׁאָמַר (דברי הימים ב ו, מב): זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ. מִיָּד יָרְדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ז, א): וּכְכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה. רַבִּי יוּדָה בְּרַבִּי לְעַיי וְרַבָּנָן, רַבִּי יוּדָה בְּרַבִּי לְעַיי אָמַר חָיָה דָּוִד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין אֲרוֹנוֹ הֵבִיא, וְלָא פְּלִיגִין, מַאן דְּאָמַר חָיָה דָּוִד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא שֶׁדָּוִד אוֹמֵר בְּפִיו (תהלים ל, ד): ה' הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי וגו', וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברי הימים ב ו, מב): ה' אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ, דְּהוּא קַיָּם קֳדָמָךְ. וּמַאן דְּאָמַר אֲרוֹנוֹ הֵבִיא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִד עַבְדֶּךָ. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים וגו', כְּגוֹן אֲנִי וַחֲבוּרְתִי, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָיְיָה בִּיחֶזְקֵאל בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עַל הַבִּקְעָה וְאָמַר (יחזקאל לז, ד): הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְבַר ה', מִיָּד וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ וגו', אָמַר לָהֶם בַּתְּחִלָּה אָמַרְתִּי לָכֶם (ירמיה ב, ד): שִׁמְעוּ דְּבַר ה' בֵּית יַעֲקֹב וְלֹא שְׁמַעְתֶּם, וְעַכְשָׁיו שִׁמְעְתֶּם. בְּחַיֵּיכֶם לֹא שְׁמַעְתֶּם, בְּמִיתַתְכֶם שְׁמַעְתֶּם. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים, כְּגוֹן אֲנִי וַחֲבוּרְתִי.

פרק ה

א הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ יְגֵעִין בַּתּוֹרָה אֶחָד יָגֵעַ וְהִשְׁבִּיחַ, וְאֶחָד יָגֵעַ וּפֵרֵשׁ. זֶה שֶׁהָיָה יָגֵעַ בַּתּוֹרָה וּפֵרֵשׁ רוֹאֶה אֶת זֶה שֶׁהִשְׁבִּיחַ עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים, וְהוּא עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, מִיָּד חֹבֵק אֶת יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ.

פרק ו

א טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, טוֹב מִי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת וְרָגִיל בָּהֶם, מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת וּמִדּוֹת וְאֵינוֹ חוֹזֵר וְרָגִיל בָּהֶם. מַתְלָא אֲמַר טָבָא חֲדָא צִיפָּרָא כְּפוּתָא מִן מְאָה פָּרְחָיִין. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ דְּיֵהֲוֶה מִיתְקְרֵי מָרֵי מְכִילָאן. דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, טוֹב מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה צְדָקָה מְעוּטָה מִשֶּׁלּוֹ, מִמִּי שֶׁהוּא גּוֹזֵל וְחוֹמֵס וְעוֹשֵׁק, וְעוֹשֶׂה צְדָקוֹת גְּדוֹלוֹת מִשֶּׁל אֲחֵרִים. מַתְלָא אֲמַר גָּיְיפָּה בְּחַזּוּרִין וּמְפַלְּגָא לְבִישַׁיְיא [פרוש נואפת בתפוחים שלוקחת בשכרה ומחלקתן לחולים]. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ מִיתְקְרֵי בַּר מְצַוְותָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, טוֹב מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה זְהוּבִים וְנוֹשֶׂא וְנוֹתֵן וּמִתְפַּרְנֵס בָּהֶם, מִמִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל מָמוֹן שֶׁל אֲחֵרִים וּמַפְסִידוֹ וּמְאַבְּדוֹ. מַתְלָא אֲמַר לָא מִיסְתַּיֵּיהּ מוֹבֵד דִּידֵיהּ אֶלָּא דְּאַחֲרוֹנִין מוֹבֵד דִּידֵיהּ וּדְלָא דִּידֵיהּ. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ דִּי יֶהֱוֵי מִיתְקְרֵי פְּרַגְמַטְיוּטָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, מִי שֶׁהוּא שׂוֹכֵר גִּנָּה וְאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ, מִמִּי שֶׁהוּא שׂוֹכֵר גִּנּוֹת

הַרְבֵּה וְהוּא מְבַיְּירָן [פרוש מבטלן ומאבדן]. מַתְלָא אָמַר דְּאָגֵיר גַּנָּא אָכֵיל צִיפְּרִין, דְּאָגֵיר גַּנָּיָאן אָכְלִין לֵיהּ צִיפְּרִין. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ מִיתְקְרֵי מָרֵי אוּסָיָאן. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי קוּרְשַׁאי, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת לָעוֹלָם הַבָּא, מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ בָּעוֹלָם הַזֶּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר יָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְיָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִכּוֹחַ הָעוֹלָם הַזֶּה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, זֶה יוֹם הַשַּׁבָּת, מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ, אֵלּוּ שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּזְכוּת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, טו): בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן, בְּשׁוּבָה וּנְיִיחַ תִּוָּשְׁעוּן. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ דְּמִיתְקְרֵי לָעֵי וְנָגֵיס. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, טוֹבָה דְּרִיסָה שֶׁדָּרַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה. מִמְּלֹא חָפְנַיִם, מִמְּלֹא חָפְנֵיהֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן, לָמָּה שֶׁבָּזוּ הָיְתָה גְּאֻלָּה וְנִגְאֲלוּ, וּבָזוּ שֶׁל פִּיחַ הַכִּבְשָׁן לֹא נִגְאֲלוּ. רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָא בְּשֵׁבֶט גָּד וְשֵׁבֶט רְאוּבֵן שֶׁבָּאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ כַּמָּה בֵּית זֶרַע יֵשׁ בָּהּ, כַּמָּה בֵּית נָטַע יֵשׁ בָּהּ, אָמְרוּ: טוֹב מְלֹא כַף נָחַת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְחָזְרוּ וְאָמְרוּ מַה לָּא אֲנַן גַּרְמִינַן לָן, לָא אָמְרִין אֲנַן (במדבר לב, ה): יַתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב (ויקרא טז, יג): וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת, הַכִּסּוּי הַזֶּה אֵין אֲנַן יוֹדְעִין מַהוּ, עַד שֶׁבָּא דָּוִד וּפֵרְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה, ג): נָשָׂאתָ עָוֹן עַמֶּךָ וגו'. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר חָבִיב עָלַי מְלֹא קֻמְצוֹ שֶׁל עָנִי מִנְחַת נְדָבָה, מִמְּלֹא חָפְנַיִם שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל קְטֹרֶת הַסַּמִּים, לָמָּה, שֶׁזּוֹ בָּאָה כַּפָּרָה, וְזוֹ אֵינָהּ בָּאָה כַּפָּרָה, דִּכְתִיב (ויקרא ב, א): וְנָפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה'.

פרק ז

א וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה הֶבֶל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ. זוֹ אִדְּרִתּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת.

פרק ח

א יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. יֵשׁ אֶחָד, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים ו, ד): ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ שֻׁתָּף בְּעוֹלָמוֹ. גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ, אָח אֵין לוֹ בֵּן מֵאַיִן יֵשׁ לוֹ, אֶלָּא שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל וּקְרָאָן בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, א): בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, וּקְרָאָם אַחִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכב, ח): לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי. וְאֵין קֵץ לְכָל עָמָלוֹ, לְכָל מַה שֶׁעָשָׂה בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, לֹא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, אִם אֵין הַצַּדִּיקִים עוֹמְדִים וּמְסַגְּלִין מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנָיו, אֵין זֶה הֶבֶל שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, כד): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ בֵּן זוּג. גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ, בֵּן וְאָח

לֹא הָיָה לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד אֶל הַכִּבְשָׁן, וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית כב, ב): קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ, לֹא רָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ, לֹא רָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, מִמִּצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, לֹא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה שֵׁבֶט לֵוִי. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ משֶׁה (שמות לב, כז): עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לַשַּׁעַר, וּכְתִיב (דברים לג, ט): הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וגו'. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, בְּמִלָּאכֶת הַמִּשְׁכָּן. גַּם עֵינוֹ לֹא תִשְׂבַּע עֹשֶׁר, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל, לֹא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן רָע הוּא. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה יֵצֶר הָרָע. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ בֶּן זוּג בַּעֲבֵרָה. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלֵךְ אָדָם לַעֲבֵר עֲבֵרָה אֵינוֹ רוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שֶׁיָּמוּת בַּעֲוֹנוֹתָיו, וְאֵינוֹ רוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וּלְהִתְגַּנּוֹת בּוֹ. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים. גַּם עֵינוֹ לֹא תִשְׂבַּע עֹשֶׁר, אֵלּוּ מַעֲשָׂיו הָרָעִים. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל, שֶׁלֹּא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו. וּמִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן, גַּם זֶה הֶבֶל. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה גְּבִינִי בֶּן חַרְסוֹן. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ בֶּן זוּג. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, שֶׁהָיָה יָחִיד לְאִמּוֹ. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, מִמַּה שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו. גַּם עֵינוֹ לֹא תִשְׂבַּע עֹשֶׁר, שֶׁהָיָה סוּמָא אַחַת מֵעֵינָיו. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, אָמְרוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת אָבִיו אָמַר לְאִמּוֹ הַרְאִינִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִנִּיחַ לִי אַבָּא, אֲזָלַת וְחַמְיֵית לֵיהּ חַד כּוֹרָא דְּדִינָרֵי, וַהֲוָת קָיְימָא הִיא מִן דֵּין סִיטְרָא וְהוּא מִן דֵּין סִיטְרָא וְלָא חֲמוֹן דֵּין לְדֵין. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, יוֹם שֶׁמֵּת גְּבִינִי בֶּן חַרְסוֹן נוֹלַד בֶּלְשַׁאצַּר סָנְטָרָא דְּבָבֶל.

פרק ט

א טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם יְגִיעִין בַּתּוֹרָה, מִן הָאֶחָד, שֶׁעוֹסֵק זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. כִּי אִם יִפֹּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁאִם שָׁכַח הֲלָכָה אֶחָד מֵהֶם, חֲבֵרוֹ מַחֲזִיר הַהֲלָכָה. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק, זֶה הָרַב שֶׁהוּא מַחֲזִיר לָהֶם טָעוּתָן. דָּבָר אַחֵר, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בִּפְרַקְמַטְיָא. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. כִּי אִם יִפֹּלוּ, שֶׁאִם יִפֹּל וְיִסְתַּכֵּן אֶחָד מֵהֶן, חֲבֵרוֹ מַעֲמִידוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, כַּד אִינּוּן תְּלַת. רַבִּי מֵאִיר כַּד הֲוָה חָמֵי חַד נָפֵיק לְאִיסְטְרַטָא הֲוָה צָוַח לֵיהּ זִיל שְׁלָם עֲלָךְ מָרֵי מִיתָה. תְּרֵין, הֲוָה צָוַח לוֹן שְׁלָם לְכוֹן מָרֵי קְטָטָה. תְּלַת, צָוַח לוֹן שְׁלָם לְכוֹן מָרֵי שְׁלָמָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בָּהּ תַּרְתֵּין, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר; טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזוֹ לְעַצְמָהּ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא פּוֹקֵדָן בְּבָנִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בָּהּ חוֹרִי: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה עַמְרָם וְיוֹכֶבֶד. אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶן שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם, זֶה מֹשֶׁה שֶׁנִּקְרָא טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ב): וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא,

כִּי טוֹבִיָּה שְׁמוֹ, שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה דָּוִד וּבַת שֶׁבַע. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה נָתָן הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר לָהּ לְבַת שֶׁבַע (מלכים א א, יד): וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרָיִךְ, וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל דָּוִד הִסְכִּים עִמָּהֶם, וְאָמַר (מלכים א א, יד): וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וגו'. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה יְהוֹיָדָע וִיהוֹשָׁבַע. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה סַנְהֶדְרִין שֶׁהִסְכִּימוּ עִמָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב כג, יא): וַיּוֹצִיאוּ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וגו'. וְרַבָּנָן אָמְרֵי: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁהִסְכִּים עִמָּהֶם וְנָזַר וְאָמַר (אסתר ח, ח): וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל הַיְּהוּדִים וגו'. רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, שֶׁתָּלוּ מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. מִן הָאֶחָד, שֶׁתָּלָה יוֹסֵף, שֶׁאֵלּוּ נַעֲשׂוּ נִסִּים עַל יְדֵיהֶם לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה לֹא נַעֲשׂוּ נִסִּים עַל יָדוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְלָה מִכֻּלָּן, שֶׁהִפִּיל שׂוֹנֵא, דִּכְתִיב (אסתר ז, י): וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדְּכָי וגו'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוֹבָה פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה עַל פִּי שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּיָחִיד, בִּשְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם וגו', מִפָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּיָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ (ויקרא יא, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם, לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, לֵאמֹר אֲלֵהֶם, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר, וְהֵם, לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה וּבֵרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא שָׂרְתָה שְׁכִינָה עַל יָדוֹ, וּכְשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם וּבֵרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, מִיָּד שָׂרְתָה שְׁכִינָה עַל יְדֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ט, כג): וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם, בֵּרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאַחַר כָּךְ, וַיֵּרָא כְּבוֹד ה', שָׂרְתָה שְׁכִינָה עַל יְדֵיהֶם. אָמַר רַבִּי זְעִירָא מִשְׁפָּחוֹת וּמִשְׁפָּחוֹת הֵם, מִשְׁפַּחַת סוֹפְרִים מַעֲמֶדֶת סוֹפְרִים, בְּנֵי תוֹרָה מַעֲמֶדֶת בְּנֵי תוֹרָה, עֲשִׁירִים מַעֲמֶדֶת עֲשִׁירִים. אֲתִיבוּן, וְהָא זַרְעִית זַרְעִיתָא פְּלוֹנִית דִּמְטַת וּפְסַקַת. אָמַר לוֹן וּמִי כְתִיב, לֹא לְעוֹלָם יִנָּתֵק, לֹא בְּמְהֵרָה יִנָּתֵק כְּתִיב, אֵין אִתְקַשֵּׁי עֲלָנָא מִתְפַּסֵּיק מֵעוּתְרָא, הַיְינוּ דְּאָמַר בַּר קַפָּרָא אִם לֹא הוּא, בָּא בְּנוֹ, אִם לֹא בְּנוֹ, בָּא בֶּן בְּנוֹ.

פרק יג

א טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל. טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יֵצֶר טוֹב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יֶלֶד, כִּי אֵין מִזְדַּוֵּג לָאָדָם אֶלָּא מִבֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּלְמַעְלָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מִסְכֵּן, שֶׁאֵין הַכֹּל שׁוֹמְעִין לוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חָכָם, שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת לְדֶרֶךְ יְשָׁרָה. מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, זֶה יֵצֶר הָרַע, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ מֶלֶךְ, שֶׁהַכֹּל שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלָמָּה

קוֹרֵא אוֹתוֹ זָקֵן, שֶׁהוּא מְזַדַּוֵּג לוֹ מֵיַלְדוּתוֹ וְעַד זִקְנָתוֹ. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ כְּסִיל, שֶׁהוּא מְלַמֵּד לְאָדָם לְדֶרֶךְ רָעָה. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזָּהֵר עוֹד, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יִסּוּרִין בָּאִין עָלָיו וְהוּא אֵינוֹ נִזְהָר מֵהֶם.

פרק יד

א כִּי מִבֵּית הַסּוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ, דְּהוּא מְכַשְׁכֵּשׁ לִבְרִיָּיאתָה כְּמִן בֵּינֵי סְרִיאָתָה. כִּי גַּם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ, בְּמַלְכוּת יֵצֶר טוֹב נוֹלַד רְשׁוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע. דָּבָר אַחֵר, טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן, זֶה אַבְרָהָם. מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, זֶה נִמְרוֹד. מָה הוּא (בראשית יד, יז): אֶל עֵמֶק שָׁוֵה, שֶׁשָּׁם הֻשְׁווּ וְקָצְצוּ אֲרָזִים וְעָשׂוּ לוֹ בִּימָה גְּדוֹלָה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עָלֶיהָ לְמַעְלָה, וְהָיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִים (בראשית כג, ו): שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ. כִּי גַּם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ, בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם נוֹלַד רְשׁוּתוֹ שֶׁל נִמְרוֹד. דָּבָר אַחֵר, טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן, זֶה יוֹסֵף. וְחָכָם, שֶׁבְּחָכְמָתוֹ הֶחֱיָה כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בָּרָעָב. מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, זֶה פּוֹטִיפַר, כַּמָּה נִסִּים רָאָה עַל יָדוֹ וְלֹא נִזְהָר. כִּי מִבֵּית הַסּוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ, מִבֵּית גִּירְרוּתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה יָצָא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, מד): אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים וגו'.

פרק טו

א רָאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מַה גָּרַם לָהֶם לִהְיוֹת חַיִּים, שֶׁמְּהַלְכִין תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, עִם הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי, זֶה יֵצֶר טוֹב.

פרק טז

א אֵין קֵץ לְכָל הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵיהֶם, אֵין קֵץ לְכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁאָבַד יֵצֶר הָרָע. גַּם הָאַחֲרוֹנִים לֹא יִשְׂמְחוּ בוֹ, שֶׁנִּשְׁמָעִין לוֹ.

פרק יז

א שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, תָּנֵי לֹא יִכָּנֵס אָדָם לְהַר הַבַּיִת בְּמָעוֹת צְרוּרוֹת בְּסִדִינוֹ, וּבָאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וּבְפוּנְדָתוֹ הַחֲגוּרָה לוֹ מִבַּחוּץ, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר: שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר (אסתר ד, ב): וַיָּבוֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וגו', וּמַה לִכְבוֹד מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן לִכְבוֹד מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי אַדָּא בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן לְעוֹלָם לֹא יַעֲמֹד אָדָם בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ וְיִתְפַּלֵּל אֶלָּא בְּמָקוֹם נָמוּךְ, מַאי טַעְמָא (תהלים קל, א): מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'. רַבִּי אוֹמֵר לְעוֹלָם אַל יִתְפַּלֵּל אָדָם וְצָרִיךְ לִנְקֹבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ד, יב): הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, כְּתִיב שְׁמוֹר רַגְלְךָ, רַבִּי קְרוּצְפַּי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שְׁמוֹר רַגְלְךָ מִן הַטִּפֵּין שֶׁבֵּין רַגְלֶיךָ. כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, תְּהֵיֶה טָהוֹר, בַּמָּה דְבָרִים אֲמוּרִים בַּדַּקִּין, אֲבָל בַּגַּסִּין אִם יָכוֹל לִסְבֹּל יִסְבֹּל. אָמַר רַבִּי אַבָּא (משלי ה, יח): יְהִי מְקוֹרֵךְ

בָּרוּךְ, בְּבֵית מְקוֹרָאֲךְ תִּהְיֶה בָּרוּךְ, יִהְיֶה מִקְרָאֲךְ לַקֶּבֶר בָּרוּךְ. שִׁמְעוֹן סִיכְנָא אִישׁ עֵצָה הָיָה חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אֲנִי גָּדוֹל כָּמוֹךָ. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים כָּמוֹךָ. אָמַר, אִם אָדָם בָּא לְיָדְךָ אוֹ לִשְׁאֵלָה, אַתָּה אוֹמֵר לוֹ שְׁתֵּה מִן הַבּוֹר הַזֶּה שֶׁמֵּימָיו זַכִּין וְצוֹנְנִין, אוֹ אִם שָׁאֲלָה לְךָ אִשָּׁה עַל נִדּוּתָהּ, אַתָּה אוֹמֵר לָהּ טִבְלִי בַּבּוֹר הַזֶּה שֶׁמֵּימָיו מְטַהֲרִין, וְקָרָא עָלָיו פָּסוּק זֶה: וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע. הוּנָא בַּר גְּנִיבָא אָמַר, חֲבִיבָה קְרִיַּת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁהַכְּסִיל זוֹבֵחַ, לָמָּה, כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע, הַכְּסִיל אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַפְרִישׁ בֵּין נֶדֶר לְנֶדֶר, מְנַיִן מִיפְתָּח. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר, חֵלֶשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, מִי נוֹצַחַ, הָעֶלְיוֹן. כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהָעֶלְיוֹן חֵי הָעוֹלָמִים, שֶׁהוּא הַגִּבּוֹר לְמַעְלָן וְאַתָּה לְמַטָּן, וְקִדְמְךָ הַכָּתוּב, כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ וגו'.

פרשה ה

פרק ב

א כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, בְּרֹב דְּבָרִים שֶׁהוֹצִיאוּ מִפִּיהֶם וְאָמְרוּ (איוב כא, טו): מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַפְּלָגָה בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁאָמְרוּ (בראשית יא, ד): וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַסְּדוֹמִיִּים בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁאָמְרוּ נִשְׁכַּח תּוֹרַת הָרֶגֶל מִבֵּינוֹתֵינוּ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב לט, טו): וַתִּשְׁכַּח כִּי רֶגֶל תְּזוֹרֶהָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה תְּדוּשֶׁהָ. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁאָמְרוּ (שמות ה, ב): מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סִיסְרָא בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד, ג): וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סַנְחֵרִיב בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁחֵרֵף וְגִדֵּף, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לו, כ): מִי בְכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אַרְצָם וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁבְּיָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, יב): כִּחֲשׁוּ בַּה'. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל

חֲבָלִים וְיסוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר עַל שֶׁאָמַר (דניאל ג, טו): וּמַן הוּא אֱלָהּ דִּי יְשֵׁיזְבִנְכוֹן מִן יְדִי. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיסוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בֵּלְשַׁצַּר בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁבָּדוּ, דִּכְתִיב (דניאל ה, ד): אִשְׁתּוֹ חַמְרָא וְשַׁבַּחוּ לֵאלָהֵי דַהֲבָא וְכַסְפָּא וגו', וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בְּפַרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, א): וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וגו', אָמַר פַּרְעֹה מִי מְתַקֵּיִם עַל מִי, אֲנִי עַל אֱלֹהַי אוֹ אֱלֹהַי עָלַי, לֹא אֲנָא מְתַקֵּיִם עַל אֱלֹהַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, כָּל הַלַּיְלָה הָיָה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ רוֹאֶה הָמָן עַל גַּבֵּיו עוֹמֵד וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וּמַעֲבִיר פּוּרְפְּרִין מֵעָלָיו, וְכִתְרוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, וַהֲוָה מִתְעַר וַאֲמַר מָה חֶלְמָאה דֵּין חֵיזְוָוא הוּא דֵין, עַד הֵיכָן עַד דַּאֲתָא צַפְרָא, אָמַר הַמֶּלֶךְ (אסתר ו, ד): מִי בֶחָצֵר, אָמְרוּ לוֹ: הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר, אָמַר הָא חֵילְמָא. כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן. וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת מָרְדְּכַי עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ, וְלַחֲבֵרָיו כְּתִיב (תהלים ז, יד): וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל, מַהוּ לְדֹלְקִים, אָמַר רַבִּי אֵלּוּ רְשָׁעִים שֶׁמַּשְׁלִיכִין דֶּלֶק עֲלֵיהֶם. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנָן אָמַר אֵלּוּ שֶׁהִצִּיתוּ אֶת הָאוּר בְּחֶרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֵלּוּ רוֹדְפֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (איכה ד, יט): עַל הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ. (אסתר ו, ו): וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ, הָרְשָׁעִים בִּרְשׁוּת לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, מא): וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ. (מלכים א יב, כו): וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם בְּלִבּוֹ. אֲבָל צַדִּיקִים לִבָּם בִּרְשׁוּתָם, דִּכְתִיב (שמואל א א, יג): וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ. (שמואל א כז, א): וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לִבּוֹ. (דניאל א, ח): וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל לִבּוֹ. דּוֹמִין לְבוֹרְאָן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, כא): וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ. רַבִּי לֵוִי וְרַבָּנָן, רַבִּי לֵוִי אָמַר הֵן חוֹשְׁבִין רָעוֹת בִּלְבָבָם וַאֲנִי טוֹבוֹת בְּלִבִּי. הֵן חוֹשְׁבִים רָעוֹת בִּלְבָבָם, וַאֲנִי דָן אוֹתָם בִּלְבָבָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז, טו): חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם. (אסתר ו, ו): וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ. מִיָּד הֵשִׁיב הָמָן וְאָמַר: יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת, אָמַר לוֹ הַרְבֵּה לְבוּשִׁין יֵשׁ לְךָ, אֶלָּא לְבוּשׁ מַלְכוּת, אוֹתוֹ שֶׁלְּבַשְׁתָּ בַּיּוֹם שֶׁמָּלַכְתָּ. וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הַרְבֵּה סוּסִים יֵשׁ לְךָ, אֶלָּא אוֹתוֹ הַסּוּס שֶׁרָכַבְתָּ בַּיּוֹם שֶׁמָּלַכְתָּ. וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר לוֹ אֶת הַכֶּתֶר נִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו, אָמַר הָא מָטְיָא עָנְתֵיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים.

פרק ד

א טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר וְטוֹב מִשֶּׁיֵּהָם שֶׁאֵינוֹ נוֹדֵר כָּל עִקָּר אֶלָּא מֵבִיא כִּבְשָׁתוֹ לְעֲזָרָה וּמַקְדִּישָׁהּ וְשׁוֹחֲטָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כג): וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר, אָמַר רַבִּי הוּנָא מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּדַר וְלֹא שִׁלֵּם וּפָרַשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל וְטָבְעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם וָמֵת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כָּל מִי שֶׁהוּא נוֹדֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ שֶׁתְּמוּת אִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב (בראשית מח,

ז): וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל וגו', אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק כָּל הַנּוֹדֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם גּוֹרֵם לָבוֹא לִידֵי אַרְבַּע עֲבֵרוֹת: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְלָשׁוֹן הָרָע. וְכֻלָּם לָמָּד מִיַּעֲקֹב, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דִּכְתִיב (בראשית לה, ב): הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר. גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב (בראשית לד, ה): כִּי טִמֵּא אֶת דִּינָה בִתּוֹ, שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב (בראשית לד, כה): וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב וגו'. וְלָשׁוֹן הָרָע, דִּכְתִיב (בראשית לא, א): וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן. אָמַר רַבִּי מָנָא, כָּל הַנּוֹדֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם גּוֹרֵם מִיתָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כב): כִּי דָּרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ, וְאָמַר רַבִּי אַמֵּי אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן. אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יח, ד): הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָּמוּת. וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, לג): וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם.

פרק ה

א אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיְיא בְּפוֹסְקֵי צְדָקָה בָּרַבִּים וְאֵינָם נוֹתְנִים. וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה הַחַזָּן, כִּי שְׁגָגָה הִיא, תְּהֵא אָנָא בְי. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ, עַל אוֹתוֹ הַקּוֹל שֶׁאָמַרְתָּ. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, מִעוּט מִצְווֹת שֶׁבִּיַּד אוֹתוֹ הָאִישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בָּהֶן מְאֵרָה וּמְאַבְּדָן מִמֶּנּוּ. רַבִּי בִּנְיָמִין פָּתַר קְרָיְיא בַּחֲנִיפֵי תוֹרָה, אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, אַל תִּתֵּן רְשׁוּת לְפִיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ, לְהַחֲטִיא אֶת גּוּפְךָ בְּלִמּוּדֶךָ. וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה הָרַב, כִּי שְׁגָגָה הִיא, עָבִיד גַּרְמֵיהּ קָרֵי וְלָא קָרֵי, תְּנֵי וְלָא תָנֵי. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ, עַל הַקּוֹל שֶׁאָמַרְתָּ, הֲדָא הֲלָכָה אָמַר לִי, הֲדֵין פֶּרֶק אָמַר לִי. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, אֲפִלּוּ מְעוּט הֲלָכוֹת שֶׁבִּיַּד אוֹתוֹ הָאִישׁ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בָּהֶן שִׂכְחָה וּמְאֵרָה וּמְאַבְּדָן מִמֶּנּוּ. וְרַבָּנָן פָּתְרִין קְרָיְיא בְּנוֹדֵר. לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה חָכָם. כִּי שְׁגָגָה הִיא, אֲנָא לָא נְדָרִית. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים, שֶׁפָּתַחְתָּ בְּנֶדֶר. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, אֲפִלּוּ מְעַט מְמוֹן שֶׁבִּיַּד אוֹתוֹ אִישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בּוֹ מְאֵרָה, וּמְאַבְּדוֹ מִמֶּנּוּ. רַב הוּנָא פָּתַר קְרָיְיא בְּלָשׁוֹן הָרָע, אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, לוֹמַר לָשׁוֹן הָרָע. לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה הַגּוּף. כִּי שְׁגָגָה הִיא, אֲנָא לָא אֲמָרִית לָשׁוֹן הָרָע. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, אֵלּוּ גִּידִין וַעֲצָמוֹת שֶׁבְּגוּף אוֹתוֹ הָאִישׁ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בָּהֶן שַׂחֶפֶת וְקַדַּחַת וּמְאַבֵּד אוֹתָן מִמֶּנּוּ. רַבִּי מָנִי פָּתַר קְרָיְיא בְּמִרְיָם, אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, זוֹ מִרְיָם. לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ, שֶׁאָמְרָה לָשׁוֹן הָרָע בְּמשֶׁה, (במדבר יב, ב): הֲרַק אַךְ בְּמשֶׁה. לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה משֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, טז): וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ. כִּי שְׁגָגָה הִיא, אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ, וַתְּדַבֵּר מִרְיָם, וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, מִרְיָם שֶׁאָמְרָה בְּפִיהָ וְלִקּוּ כָּל אֲבָרֶיהָ. תְּנָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִילְּא בְּסֶלַע מִשְׁתּוֹקָא בִּתְרִין, כְּאֶבֶן טָבָא. אָמַר רַבִּי סַמָּא דְּמִילְתָא

מַשְׁתִּיקָא, כְּדִתְנֵינַן תַּמָּן בְּאָבוֹת, שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְׁתִּיקָה.

פרק ו

א כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא, אָמַר רַבִּי אִם רָאִיתָ חֲלוֹמוֹת קְשִׁין וְחֶזְיוֹנוֹת קְשִׁין וְהַפּוּכִין, אוֹ שֶׁאַתְּ מִתְיָרֵא מֵהֶן, קְפֹץ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאַתָּה נִצּוֹל מֵהֶן, דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבַטְּלִין גְּזֵרוֹת רָעוֹת, וְאֵלּוּ הֵן, תְּפִלָּה, צְדָקָה, תְּשׁוּבָה. וּשְׁלִשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ז, יד): וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְשׁוּ פָנַי וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת אַרְצָם. וְיִתְפַּלְלוּ זוֹ תְּפִלָּה. וִיבַקְשׁוּ פָנַי, זוֹ צְדָקָה, הֵאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים יז, טו): אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ. וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים, זוֹ תְּשׁוּבָה, וְאַחַר כֵּן וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וגו'. רַבִּי מוֹנָא אָמַר אַף הַתַּעֲנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כ, ב): יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה. רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף שִׁנּוּי הַשֵּׁם וְשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף שִׁנּוּי מָקוֹם, דִּכְתִיב (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ. שִׁנּוּי הַשֵּׁם מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, ה): וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם, אַבְרָם אֵינוֹ מוֹלִיד אַבְרָהָם מוֹלִיד, שָׂרַי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת שָׂרָה יוֹלֶדֶת. שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה מִנִּינְוֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ג, י): וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. רַבָּה בַּר מַחְסֵיָא וְחָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמְרֵי יָפֶה תַּעֲנִית לַחֲלוֹם כְּאֵשׁ לִנְעוֹרֶת, אָמַר רַב חִסְדָּא וּבוֹ בַּיּוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְאַפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּשָׁעָה שֶׁחָלָה חִזְקִיָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִישַׁעְיָה, לֵךְ אֱמֹר לוֹ (ישעיה לח, א): צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה. אָמַר לוֹ חִזְקִיָּה לִישַׁעְיָה, יְשַׁעְיָה, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה אוֹמֵר לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ עָלֶיךָ, וְהָרוֹפֵא הוֹלֵךְ אֶצְלוֹ וְאוֹמֵר לוֹ מֵילְתָא פְּלוֹנִי אֱכֹל וּפְלוֹנִי לֹא תֹאכַל, הֲדֵין תִּשְׁתֶּה וְהָדֵין לָא תִשְׁתֶּה, וַאֲפִלּוּ שֶׁיִּרְאֶה אוֹתוֹ נָטוּי לָמוּת אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ צַו לְבֵיתֶךָ, שֶׁלֹּא יַחְלִשׁ דַּעְתּוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה, אַף אֲנָא לָא לָךְ אֲנָא סָפֵין וְלָא לְמֵילָךְ אֲנָא שָׁמַע. וְאֵינִי תּוֹפֵשׂ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר זְקֵנִי, כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה וגו', מִיָּד (ישעיה לח, א): וַיָּסֶב חִזְקִיָּה פָּנָיו אֶל הַקִּיר, לְאֵיזֶה קִיר נָשָׂא פָנָיו, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר בַּקִּיר שֶׁל רָחָב נָשָׂא פָנָיו, דִּכְתִיב (יהושע ב, טו): כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רָחָב שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת הִצִּילָה לְךָ, וְכַמָּה נְפָשׁוֹת הִצַּלְתָּ לָהּ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר אֲפִלּוּ הָיָה בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ מְאתַיִם אֲנָשִׁים וְנִדְבְּקוּ בְּמֵאתַיִם מִשְׁפָּחוֹת כֻּלָּם נִצּוֹלוּ בִּזְכוּתָהּ, וְאֶת כָּל מִשְׁפַּחְתָּהּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא: וְאֶת כָּל מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ הוֹצִיאוּ. אֲבוֹתַי שֶׁכָּנְסוּ לְךָ כָּל הַגְּרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בְּקִירָהּ שֶׁל שׁוּנַמִּית נָשָׂא עֵינָיו,

דִּכְתִיב (מלכים ב ד, י): נַעֲשֶׂה נָא עֲלִיַּת קִיר, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שׁוּנַמִּית זוֹ קִיר אַחַת עָשְׂתָה לֶאֱלִישָׁע, וְהֶחֱיִיתָהּ אֶת בְּנָהּ, אֲבוֹתַי שֶׁעָשׂוּ לְךָ כָּל הַשַּׁבָּח הַזֶּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר בְּקִירוֹת לִבּוֹ נָשָׂא עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד, יט): מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה קִירוֹת לִבִּי הֹמֶה, לִבּוֹ כְּתִיב. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם חָזַרְתִּי עַל מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים שֶׁיְּצַרְתָּ בִּי וְלֹא מָצָאתִי שֶׁהִכְעַסְתִּיךָ בְּאֶחָד מֵהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֶן לִי נַפְשִׁי. וְרַבָּנָן אָמְרֵי בְּקִירוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָשָׂא עֵינָיו, דִּכְתִיב (יחזקאל מג, ח): בְּתִתָּם סִפָּם אֶת סִפִּי וגו', אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲבוֹתַי בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים הָיוּ וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל שָׁעָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא הָיוּ עוֹמְדִים בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם וּמִתְפַּלְּלִין, וְהַקִּיר בֵּינָם וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ, וַאֲנִי אֵין קִיר כְּשֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּל בֵּיתִי וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֶן לִי נַפְשִׁי. מִיָּד (ישעיה לח, ד): וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא מִשָּׁם, אָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בַּתְּחִלָּה אָמַרְתָּ לִי כֵּן וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי כֵּן, וְאֵיךְ אֵלֵךְ וְאוֹמַר כֵּן, אָמַר לוֹ עֲנָוְתָן הוּא וּמְקַבֵּל מִמְּךָ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא עֲדַיִן לֹא יָצָא הַדִּבּוּר, דִּכְתִיב (מלכים ב כ, ד): וַיְהִי וגו' אֶל יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא, כְּשֶׁהָלַךְ יְשַׁעְיָהוּ אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְךָ מִתְּחִלָּה, לֹא לְךָ אֲנָא סָפֵין וְלָא לְמֵילְךָ אֲנָא שְׁמֵיעַ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר לִי זְקֵנִי כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וגו'.

פרק ז

א אִם עֹשֶׁק רָשׁ, אִם רָאִיתָ עוֹשֵׁק דַּלִּים וְרָשִׁים, וְצַדִּיק חֵי הָעוֹלָמִים מַשְׁפִּיעַ לוֹ שַׁלְוָה וְטוֹבָה, תִּרְאֶה בַמְּדִינָה, תִּרְאֶה בוֹ דִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. כִּי גָּבֹהַּ, אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים, וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַר קְרָיָה בְּעֶשָׂו, אִם רָאִיתָ עֶשָׂו בַּכֶּרֶךְ הַגָּדוֹל שֶׁבְּרוֹמִי עוֹשֵׁק דַּלִּים וְגוֹזֵל רָשִׁים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לוֹ שַׁלְוָה, תִּרְאֶה בוֹ מִדַּת הַדִּין. אַל תִּתְמַהּ עַל מַה שֶּׁאָמַר הַזָּקֵן וְנַעֲשָׂה חֻפְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, לט): הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ, כִּי גָּבֹהַּ, אֵלּוּ דּוּכָסִין וְאִיפַּרְכִין וְאִיסְטְרַטְלִיטִין. וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם, זֶה מֶלֶךְ חֵי הָעוֹלָמִים. אָמַר רַבִּי אַחָא מֵהֵנָּה שֶׁל בָּשָׂר וָדָם אַתְּ לָמֵד הֵנָּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה הֵנָּה שֶׁל בָּשָׂר וָדָם נָתַן חַיִּים לְאָמָּה שְׁלֵמָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ח, ז): הִנֵּה בֵּית הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר, לְכְשֶׁיָּבוֹא הֵנָּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, א): הִנֵּה יוֹם בָּא לַה', עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

פרק ח

א וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתְּ רוֹאֶה אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם מְיֻתָּרִין בָּעוֹלָם הֵן הֵן בְּכְלַל הֲוָיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵן, כְּגוֹן שִׁיבָא לְמֶעֱבַד חַבְלָא, סוּגְיָא לְמִסַּיְּךְ גַּנַּיָּא, הֵן הֵן בְּכְלַל הֲוָיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵן. מֶלֶךְ לְשָׁדָה נֶעֱבָד, אֲפִלּוּ מֶלֶךְ שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד

סוֹפוֹ, לְשָׁוְה נֶעֱבָד, שֶׁאֵיל וַאֲמַר עֲבֵדַת אַרְעָא לָא עֲבֵדַת אַרְעָא, לְפִיכָךְ אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף, וּמִי אוֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא הוֹמֶה וּמְהַמֶּה אַחַר הַמָּמוֹן וְקַרְקַע אֵין לוֹ, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי חָנִין אָמְרֵי, כְּתִיב (יחזקאל כז, כט): וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל הָאָרֶץ הֵם עוֹמְדִים, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁשִּׁקְעָה סְפִינָתוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע עַל הָאָרֶץ, הוּא מַעֲמִידוֹ, אֵין לוֹ קַרְקַע, אֵין הֶבֶל גָּדוֹל מִזֶּה.

ב רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, דְּבָרִים שֶׁתּוֹרָאָה הֵן מְיֻתָּרִין בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן תּוֹסְפוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי, וְתוֹסְפוֹת שֶׁל רַבִּי נָתָן, הִלְכוֹת גֵּרִים וַעֲבָדִים, אַף הֵם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וּכְגוֹן הִלְכוֹת צִיצִית, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, בִּכְלַל הַתּוֹרָה הֵם, כְּדִכְתִיב (דברים ט, י): וַיִּתֵּן ה' אֵלַי אֶת שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים. וּכְתִיב (דברים ח, א): כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וגו', כָּל, כְּכָל. דְּבָרִים, הַדְּבָרִים. מִצְוָה, הַמִּצְוָה. מִקְרָא מִשְׁנָה הֲלָכָה תַּלְמוּד תּוֹסְפוֹת וְאַגָּדוֹת, וַאֲפִלּוּ מַה שֶׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לוֹמַר לִפְנֵי רַבּוֹ, כֻּלָּן נִתְּנוּ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. מָלֵךְ, זֶה בַּעַל תַּלְמוּד. לְשָׁוְה נֶעֱבָד, זֶה בַּעַל מִשְׁנָה, שֶׁהוּא עוֹדֵר לְפָנָיו אֶת הַהֲלָכָה. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, לָמַד וְלֹא לִמֵּד אֵין הֶבֶל גָּדוֹל מִזֶּה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתְּ רוֹאֶה בָּעוֹלָם מְיֻתָּרִין, כְּגוֹן זְבוּבִים וּפַרְעוֹשִׁים וְיַתּוּשִׁין, אַף הֵם בִּכְלַל בְּרִיּוֹתוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, א): וַיְכֻלּוּ וגו'.

ג מָלֵךְ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְשָׁוְה נֶעֱבָד, זֶה צִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג, יב): צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. לְפִיכָךְ אוֹהֵב כֶּסֶף, אוֹהֵב מִצְוֹות, לֹא יִשְׂבַּע, מִן הַמִּצְוֹות, וְאִם אֵין לוֹ מִצְוָה קְבוּעָה לְדוֹרוֹת מָה הֲנָיָה לוֹ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה כַּמָּה מִצְוֹות וּצְדָקוֹת עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ מִצְוָה קְבוּעָה לְדוֹרוֹת, דִּכְתִיב (דברים ד, מא): אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים.

ד דָּבָר אַחֵר, וְיִתְרוֹן אֶרֶץ וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנְּבִיאִים, מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאִם אֵין אַתֶּם הוֹלְכִים בִּשְׁלִיחוּתִי אֵין לִי שָׁלִיחַ, הֲוֵי וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, בַּכֹּל אֲנִי עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי, אָמַר רַבִּי אַחָא אֲפִלּוּ עַל יְדֵי נָחָשׁ, עַל יְדֵי עַקְרָב, וְעַל יְדֵי יַתּוּשׁ, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי צְפַרְדֵּעַ. טִיטוּס הָרָשָׁע נִכְנַס לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וְגִדֵּר אֶת הַפָּרֹכֶת, וְתָפַשׂ שְׁתֵּי זוֹנוֹת בְּיָדוֹ וּבְעָלָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְיָצָא וְחַרְבּוֹ מְלֻאָה דָם, מַאן דְּאָמַר מִדַּם הַקָּדָשִׁים, וּמַאן דְּאָמַר מִדַּם שְׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. הִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף וְאוֹמֵר לָא דָמֵי הַהוּא דְּעָבִיד קְרָבָא עִם מַלְכָּא בְּמַדְבְּרָא וְנָצַח לֵיהּ, לְדָעָבִיד קְרָבָא עִם מַלְכָּא בְּגוֹ בֵּיתֵיהּ וְנָצַח לֵיהּ. מָה עָשָׂה כִּנֵּס כָּל כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְגוֹ גַּרְגּוֹתְנִי אַחַת וְיָרַד לַסְּפִינָה, כֵּיוָן שֶׁיָּרַד מָחָא נַחְשׁוֹלָא גּוֹ יַמָּא אֲמַר דּוֹמֶה שֶׁאֵין כֹּחַ אֱלוֹהַּ שֶׁל אֵמָּה זוֹ אֶלָּא בַּמַּיִם, דּוֹר אֱנוֹשׁ לֹא פָּרַע מֵהֶם אֶלָּא בַּמַּיִם, וְאַף אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בִּי וְעַכְשָׁיו לְכָאן

קְדָמוּנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִי רָשָׁע בֶּן רָשָׁע חַייֶיךָ בִּבְרִיָּה פְּחוּתָה מִכָּל מַה שֶׁבָּרָאתִי בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית אֲנִי פּוֹרֵעַ מֵאוֹתוֹ רָשָׁע. מִיָּד גָּעַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַיָּם וְעָמַד מִזַּעְפּוֹ, יָצָא מִשָּׁם, כְּשֶׁהִגִּיעַ לְרוֹמִי יָצְאוּ כָּל בְּנֵי רוֹמִי וְקִלְסוּהוּ, נָקְיָטָא בַּרְבָּרַיְיא. מִיָּד הִסִּיקוּ לוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ, כְּשֶׁיָּצָא מָזְגוּ לוֹ כוֹס פְּיָילֵי פּוֹטֵירִין שֶׁל יַיִן, זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַתּוּשׁ לְתוֹךְ הַכּוֹס וְנִכְנַס לְתוֹךְ חָטְמוֹ וְהִגִּיעַ לְמֹחוֹ וְהִתְחִיל מְנַקֵּר בְּמֹחוֹ וְאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁגָּדַל וְהָיָה כְּמִין גּוֹזָל בֶּן יוֹנָה וּבוֹ מִשְׁקַל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר קָרְאוּ לוֹ לָרוֹפְאִים וּפִצְעוּ מֹחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לְיַדַּע בַּמֶּה פָּרַע מִמֶּנּוּ אֱלוֹהַּ שֶׁל אֵמָּה זוֹ. קָרְאוּ לָרוֹפְאִים וּפִצְעוּ אֶת מֹחוֹ וּמָצְאוּ כְּמִין גּוֹזָל בֶּן יוֹנָה וּבוֹ מִשְׁקַל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי יוֹסֵי אֲנִי הָיִיתִי שָׁם בְּרוֹמִי וְנָתְנוּ הַגּוֹזָל הַהוּא מִצַּד אֶחָד וּשְׁנֵי הַלִּיטְרִין מִצַּד אֶחָד וַהֲוָה תָּקֵיל חַד לָקֵבֶל חַד, נָתְנוּ אוֹתוֹ בְּקֵעָרָה כָּל דַּהֲוָה דֵין שָׁנֵי הֲוָה דֵין שָׁאנֵי, פָּרַח יַתּוּשָׁא פָּרְחָה נַפְשֵׁיהּ דְּטִיטוּס לַאֲבַדּוֹן לְדָרָאוֹן עוֹלָם, הֲוֵי וְיִתְרוֹן אֶרֶץ.

ה וְרַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי מְנַחֲמָא הֲווֹ מְתַנְּיִן בַּהֲדֵין עוֹבָדָיָא. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד גַּבְרָא דַּהֲוָה קָאֵים גַּבֵּי נַהֲרָא, חֲמָא חַד אוּרְדְּעָא טָעוּנָה חַד עַקְרָב וּמְגִיזָא יָתֵיהּ נַהֲרָא, אָמַר וַדַּאי זוֹ מוּכָנָת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתֵיהּ, אֲגִיזְתֵיהּ וַעֲבָדַת שְׁלִיחוּתֵהּ וַחֲזַרַת יָתֵהּ לְאַתְרֵהּ, וְנִשְׁמַע קוֹל יְלָלָא בָּעִיר, פְּלוֹנִי נְשָׁכוֹ עַקְרָב וָמֵת. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חָנִין דְּצִיפּוֹרִין עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד גְּבַר דַּהֲוָה חָצֵיד בְּבִקְעַת בֵּית טוֹפֵת וַחֲמָא עִישְׁבָּא עֲבַד כְּלִילָא לְרֵישֵׁיהּ, אֲתָא חַד חִיוְיָא וּמְחָא יָתֵיהּ וּקְטָלֵיהּ, אֲתָא חַד גְּבַר וְקָם לֵיהּ, סְקַר בְּחִיוְיָא, אֲמַר תְּמַהּ אֲנָא עַל מַאן דְּקָטַל הָדֵין חִיוְיָא, אֲמַר הַהוּא גְּבַר אֲנָא קְטַלְתֵּיהּ, חֲמָא הַהוּא עִישְׁבָּא בְּרֵישֵׁיהּ, אֲמַר לֵיהּ יָכוֹל אַתְּ לְמִינְסַב הָדֵין כְּלִילָא דְּעִישְׁבָּא מִן רֵישָׁךְ, אֲמַר אִין. אֲמַר לֵיהּ יָכֵיל אַתְּ קָרֵיב הָדֵין חִיוְיָא בְּהָדֵין חוּטְרָא, אֲמַר לֵיהּ אִין, כֵּיוָן דְּקָרַב לְהַהוּא חִיוְיָא מִיָּד נָשְׁרִין אֵיבָרֵיהּ. רַבִּי יַנַּאי הֲוָה יָתֵיב מַתְנֵי עַל פְּיָילֵי קַרְתָּא, וְרָאָה נָחָשׁ אֶחָד מְרַתִּיעַ וּבָא, וַהֲוָה מְרַדֵּיף לֵיהּ מִן הָכָא וַהֲוָה חָזַר לֵיהּ מִן הָכָא מִן דֵּין סִיטְרָא, אָמַר זֶה וַדַּאי מוּכָן לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ, מִיָּד נָפַל קוֹל הֲבָרָה בָּעִיר פְּלוֹנִי נָשׁוּךְ בַּנָּחָשׁ וָמֵת. רַבִּי אֶלְעָזָר הֲוָה יָתֵיב עַל בֵּית הַכִּסֵּא, אֲתָא חַד רוֹמָא וַאֲקִימֵיהּ וְיָתֵיב לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ הָדֵין לָא אָתֵי עַל מַגָּן, מִיָּד בָּא נָחָשׁ וּנְשָׁכוֹ וָמֵת, וְקָרָא עָלָיו הַפָּסוּק הַזֶּה (ישעיה מג, ד): וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ. וְאֶתֵּן אֱדוֹם תַּחְתֶּיךָ. רַבִּי יִצְחָק בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר הֲוָה מְטַייֵל עַל שׁוּנְתָא דְּקֵיסָרִין, רָאָה קוֹלִית אַחַת מִתְגַּלְגֶּלֶת וּבָאָה, וַהֲוָה מַצְנֵע לַהּ וְהִיא מִתְגַּלְגֶּלֶת, מַצְנֵע לַהּ וְהִיא מִתְגַּלְגֶּלֶת, אָמַר זוֹ מוּכָנָת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָהּ. לְבָתַר יוֹמִין עָבַר חַד בַּלְדָּר מִן מַלְכוּתָא, אִיתְגַּלְגְּלַת בֵּינֵי רִיגְלוֹהִי וְנִכְשַׁל וְנָפַל וָמֵת, אֲזַלוּן וּפַשְׁפְּשׁוּנֵיהּ בְּשַׁקֵּיהּ וְאַשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ טָעוּן כְּתָבִין בִּישִׁין עַל יְהוּדָאִין דְּקֵיסָרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא הֲוָה עוֹסְקָן וַהֲוָה לֵיהּ חַד פַּרְדֵּס וַהֲוָה בֵּיהּ חַד סָרְיָין אֲזַל חַד דּוּכִיפַת וְתַקְנֵיהּ,

קָם רַבִּי שִׁמְעוֹן וְסָתְרֵיהּ, מָה עֶבֶד אַיְיתֵי לֵיהּ וַעֲבַד בְּאַפֵּיהּ חַד לוּחַ וִיהַב חַד מַסְמְרָא וְתַקְנֵיהּ, מָה עֶבֶד דּוּכִיפַּת אֲזַל וְאַיְיתֵי חַד עִישְׂבָּא וִיהַב עַל הַהוּא מַסְמְרָא וְסָתְרֵיהּ. מָה עֶבֶד רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲמַר טַב לִי אֶנָא גָּנֵז הָדֵין דְּלָא יְלְכוּן גַּנָּבַיָּא וְיַעַבְדוּן כְּדֵין וְיַחְרְבוּן בְּרְיָיתָא. חֲמַרְתֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי אֲכָלַת עִישְׂבָּא וְאִיסְתַּמְיַית, אֲכָלָה עִישְׂבָּא חוֹרָן וְאִיתְפַּתְּחַת. עוֹבָדָא הֲוָה בְּתְרֵין גּוּבְרִין דַּהֲווֹן עָלְלִין בִּשְׁבִילָא דְּטְבֶרְיָא חַד סָמֵי וְחַד פְּתִיחַ, פְּתִיחַ גָּדֵשׁ לְסַמְיָא, יָתְבוּן לְמִקְרְטָא בְּאוֹרְחָא, וַאֲרַעַת שַׂעְתָּא וַאֲכָלוּן מִן עִישְׂבָּא, דֵּין דַּהֲוָה סַמְיָא אִיתְפַּתַּח וְדֵין דַּהֲוָה פְּתִיחַ אִיסְתַּמֵי, לָא עָלוּן מִן תַּמָּן עַד דְּגָדֵשׁ סַמְיָא לְפִתְיָחָא. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד גְּבַר דְּסָלַק מִן בָּבֶל יָתֵיב לְמִקְרְטָא עַל אוֹרְחָא וַחֲמָא תְּרֵין צִיפּוֹרִין מִתְנַצְּיָין הָדָא עִם הָדָא, קְטָלָא הָדָא לַחֲבֶרְתָּהּ, אֲזַלַת חוֹרִיתָא וְאַיְיתָא עִישְׂבָּא וְיָהֲבָא עַל מֵיתָא וְאַחְיָיא, אֲמַר טַב לִי נָסֵב הָדָא עִישְׂבָּא מְחַיֵּי בָּהּ מִיתָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, מִיפְּרָא וּסְלַק חֲמָא חַד תַּעַל מָיֵית וּמְקַלַּק בְּאוֹרְחָא, אֲמַר טַב לִי מְנַסְיָא בְּהָדֵין תַּעַל, וִיהַב עֲלוֹי וְאַחְיֵיהּ. הֲוָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְסוּלָּמָא שֶׁל צוֹר, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְסוּלָּמָא שֶׁל צוֹר חֲמָא חַד אַרְיֵה קָטִיל רְמֵי בְּאוֹרְחָא, אֲמַר טַב לִי מִינַּסֵּי בְּהָדֵין, יְהַב עֲלוֹי וְאַחְיֵיהּ, וְקָם עֲלוֹי וְאַכְלֵיהּ. הֲדָא דִּבְרֵיְיתָא אָמְרִין טַב לְבִישׁ לְאָ תַּעֲבִיד וּבִישְׁתָּא לָא יְמְטֵי לָךְ, וְטַב לְבִישׁ אֵין עֲבַדְתְּ, בִּישָׁא עֲבַדְתְּ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אֲפִלּוּ בְּמַיִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וּמַעֲשֶׂה בְּמַכָּה שְׁחִין שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא וַאֲרַעַת שַׂעְתָּא וּטְפַת בְּאֵרַהּ שֶׁל מָרִים וְאַסְחֵי וְאִיתְסֵי. וְהֵיכָן הִיא בְּאֵרַהּ שֶׁל מָרִים, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא כְּתִיב (במדבר כא, כ): וְנִשְׁקְפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן, שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹלֶה עַל הַר יְשִׁימוֹן רוֹאֶה כְּמִין כְּבָרָה קְטַנָּה בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא וְזוֹ הִיא בְּאֵרַהּ שֶׁל מָרִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שִׁיעֲרוּ אוֹתָהּ רַבָּנָן וְהִיא מְכֻוֶּנֶת כָּל קֶבֶל תַּרְעָא מְצִיעָאָה דְּכְנִשְׁתָּא עַתִּיקְתָּא דְּסְרוֹנְגְיָא. אָמַר רַבִּי הוֹנָא בַּר פַּפָּא בְּאִסּוּר הַבָּמָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בַּמִּדְבָּר עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. תָּנִינָן עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת וְעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, וּמִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת וַעֲבוֹדָה בַּכֹּהֲנִים, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין בְּאִסּוּר בָּמָה בְּמִדְבָּר, וְהָיוּ פָּרָעָנִיּוֹת מְכַלּוֹת אוֹתָם, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִין עוֹבְדִין לְשֵׁמוֹ וְהוּא הוֹרָגָן בַּמִּדְבָּר, לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה (ויקרא יז, ג): אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב וגו' וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וגו'.

פרק י

א בְּרִבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, רַבִּי חֲנַנְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן שְׁאָלוּן לְמְנַחֵם טַלְמַיָּא וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר שָׁאַל לוֹן מְנַחֵם טַלְמַיָּא, מַהוּ דֵין (דברים ח, ג): וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ, וְכִי מַאֲכַל רָעָבוֹן נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל. מֶה עָשָׂה הֵבִיא לְפָנָיו שְׁנֵי קִשּׁוּאִין אַחַת שְׁלֵמָה וְאַחַת שְׁבוּרָה, אָמַר הֲדָא שְׁלֵימְתָא הִיא בְּכַמָּה, אָמַר לֵיהּ בִּתְרֵין

מָנָה, וְהָדָא תְּבִירָא בְּכַמָּה, אָמַר לֵיהּ בְּחַד מָנָה, אָמַר לוֹן לֵית טוֹפָא דְּהָדָא דְּהִיא מִתְעָבֵיד בַּהָדָא. אָמַר לָהֶם לֹא דוֹמָה, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מִתְהַנֶּה מִן הַטַּעַם כָּךְ הוּא נֶהֱנֶה מִן הָרְאִיָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר זִמְרָא שִׁלְשָׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּגַנְאי הַתְּאֵנָה, טוֹב לְמַאֲכָל, וְיָפֶה לָעֵינַיִם, וּמוֹסִיף חָכְמָה. וּשְׁלָשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד (בראשית ג, ו): וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל, מִכָּאן שֶׁהוּא טוֹב לְמַאֲכָל. וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם, מִכָּאן שֶׁהוּא יָפֶה לָעֵינַיִם. וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל, מִכָּאן שֶׁהוּא מוֹסִיף חָכְמָה. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים פט, א): מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי. וְכֵן יִצְחָק אוֹמֵר (בראשית כז, ד): וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים, אָמַר לוֹ בַּתְּחִלָּה הָיִיתִי נֶהֱנֶה מִן הָרְאִיָּה, וְעַכְשָׁו אֵינִי נֶהֱנֶה אֶלָּא מִן הַטַּעַם. וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר: בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, לְא דָמֵי הַהוּא דְּחָמֵי סַלְגִּיתֵיהּ פַּנְיָא וּכְפַן, לְהַהוּא דְּחָמֵי סַלְגִּיתֵיהּ מַלְיָא וּשְׂבַע. חַד כּוּתִי שָׁאַל לְרַבִּי מֵאִיר אֲמַר לֵיהּ חַיִּין מֵתַיָּא, אֲמַר לֵיהּ אִין. אֲמַר לֵיהּ בַּחֲשַׁאי אוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, אֲמַר לֵיהּ בְּפַרְהֶסְיָא. אֲמַר לֵיהּ מְאַן אַתְּ מֶחֱמֵי לִי, אֲמַר לֵיהּ לֹא מִמְּקָרָא וְלֹא מִמִּשְׁנָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ אֲנִי מְשִׁיבְךָ, אֲמַר לוֹ נֶאֱמָן אֶחָד בְּעִירֵנוּ וְהַכֹּל מַפְקִידִין אֶצְלוֹ בַּחֲשַׁאי, וְהוּא מַחֲזִיר לָהֶם בְּפַרְהֶסְיָא, בָּא אֶחָד וְהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, הֵיאַךְ יַחֲזִיר לוֹ אוֹ בַּחֲשַׁאי אוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, לֹא בְּפַרְהֶסְיָא, אֲמַר לֵיהּ אִין, אָמַר לוֹ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר, הַבְּרִיּוֹת מַפְקִידִין אֶצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן טִפָּה שֶׁל לַבְנוּת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִיר לָהֶם אוֹתָהּ טִפָּה בְּרִיָּה נָאָה שְׁלֵמָה בְּפַרְהֶסְיָא, הַמֵּת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּפַרְהֶסְיָא לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁיְּבוֹא בְּפַרְהֶסְיָא, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת כָּךְ הוּא בָּא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת. רַבִּי יוֹנָתָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין אָמַר, כְּתִיב (משלי ל, טז): שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם, וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֶלָּא מָה עֹצֶר רַחַם בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, אַף שְׁאוֹל בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת. אָמַר אֵיךְ אִינוּן אַתְיָין שְׁלִיחִין אוֹ לְבוּשִׁין, אֲמַר לֵיהּ לְבוּשִׁין. אֲמַר לֵיהּ מְאַן אַתְּ מֶחֱמֵי לִי, אֲמַר לֵיהּ לֹא מִמְּקָרָא וְלֹא מִמִּשְׁנָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ אֲנִי מְשִׁיבְךָ, אֲמַר לֵיהּ זְרִעַת מִימֶיךָ אֲפוּנִין, אֲמַר לֵיהּ אִין, אֲמַר לֵיהּ הֵיאַךְ זְרִעְתִּין שְׁלִיחִין אוֹ לְבוּשִׁין, אֲמַר לֵיהּ שְׁלִיחִין. אֲמַר לֵיהּ הֵיאַךְ אִינוּן אַתְיָין לְבוּשִׁין אוֹ שְׁלִיחִין, אֲמַר לֵיהּ לְבוּשִׁין. אָמַר לֵיהּ וְלֹא שָׁמְעִין אוּדָנָךְ מַה פּוּמָךְ מְמַלֵּל, וּמָה אִם אֲפוּנִין כַּד זָרַע לְהוֹן שְׁלִיחִין עָלוֹן לְהוֹן לְבוּשִׁין, הַמֵּת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בִּלְבוּשׁ לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁיְּבוֹא בִּלְבוּשׁ. רַבִּי אַיְבוּ וְתַנֵּי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן כְּתִיב (איוב לח, יד): תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ, כְּסוּת הַיּוֹרֶדֶת עִם אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה לַשְּׁאוֹל, הִיא בָּאָה עִמּוֹ לֶעָתִיד לָבוֹא. אֲמַר לֵיהּ הוֹאִיל וְאִינוּן אַתְיָין חַיִּין וּלְבוּשִׁין מַאן מְסַפֵּק לוֹן מְזוֹנִין, אֲמַר לֵיהּ אֲזַלְתָּא לְחַמַּת גְּרַר מִיָּמֶיךָ, אֲמַר לֵיהּ אִין, אֲמַר לֵיהּ בְּעָנְתָהּ וּדְלָא בְּעָנְתָהּ, אֲמַר לֵיהּ בְּעָנְתָהּ וּדְלָא בְּעָנְתָהּ. אֲמַר לֵיהּ וְאֵיךְ הֲיוּ מְזוֹנִין תַּמָּן שְׁכִיחִין, אֲמַר לֵיהּ שְׁכִיחִין. בְּעָנְתָהּ אוֹ דְּלָא בְּעָנְתָהּ, אָמַר לֵיהּ בְּעָנְתָהּ וּדְלָא בְּעָנְתָהּ דְּבָגִין אֲכָלוּסִין מַיְיתִין לְזַבֵּן וְלִזְבּוֹן. אֲמַר לֵיהּ כַּךְ מָאן דְּמַיְיתֵי

אֶכְלוּסְיָא מַיְיתֵי מְזוֹנֵיהוֹן, דִּכְתִיב בִּשְׁלֹמֹה: בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, כְּשֶׁיִּרְבּוּ אוֹכְלֵי הַטּוֹבָה תִּרְבֶּה הַטּוֹבָה. אָמַר לֵיהּ הוֹאִיל וְאֵינוּן אַתְיָין חַיִּין וּלְבוּשִׁין וּמִתְפָּרְנְסִין, לָמָּה אַתּוּן בָּכְיָין עֲלֵיהוֹן. אָמַר לֵיהּ תִּפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, אִית בַּר נָשׁ דְּמוֹבֵיד מַחֲמַדְתֵּיהּ וְלָא בָּכֵי, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁבָּא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת כָּךְ הוּא יוֹצֵא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת.

ב תְּנֵי בְּזְמַן שֶׁהַוָּלָד נוֹצָר בְּמֵעֵי אִמּוֹ, שְׁלֹשָׁה הֵם שֻׁתָּפִין בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָבִיו וְאִמּוֹ, אָבִיו מַזְרִיעַ בּוֹ לְבָן שֶׁמִּמֶּנּוּ הַבָּנִים, וְהַמֹּחַ, וְהַצִּפָּרְנַיִם, וְלֹבֶן שֶׁבָּעַיִן, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִין. אִמּוֹ מַזְרַעַת אָדֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ הַדָּמִים, וְהָעוֹר, וְהַבָּשָׂר, וְשֵׂעָר וְשָׁחוֹר שֶׁבָּעַיִנַיִם. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְרוֹמֵם זִכְרוֹ, נוֹתֵן בּוֹ עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן: רוּחַ, וּנְשָׁמָה, וְקֶלְסְתֵּר, פָּנִים, וּמַרְאִית עֵינַיִם, וּשְׁמִיעַת אָזְנַיִם, וְדִבּוּר שְׂפָתַיִם, וּנְשִׂיאוּת יָדַיִם, וְהִלּוּךְ רַגְלַיִם, וְחָכְמָה, וּבִינָה, וְעֵצָה, וְדַעַת, וּגְבוּרָה. וּכְשֶׁבָּא שָׁעַת פְּטִירָתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ וּמַנִּיחַ חֵלֶק אָבִיו וְאִמּוֹ לְפָנֵיהֶם, וְאָבִיו וְאִמּוֹ בּוֹכִין. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה לָּכֶם בּוֹכִין כְּלוּם נָטַלְתִּי מִשֶּׁלָּכֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא שֶׁלִּי. אוֹמְרִים לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁהָיָה חֶלְקְךָ מְעֹרָב בְּחֶלְקֵנוּ הָיָה חֶלְקֵנוּ שָׁמוּר מִן רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁנְּטַלְתָּ חֶלְקְךָ מִתּוֹךְ חֶלְקֵנוּ, הֲרֵי חֶלְקֵנוּ מֻשְׁלָךְ וְנָתוּן לִרְמָּה וְתוֹלֵעָה. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא הָיָה מוֹשְׁלוֹ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וּמְסָרוֹ לְאָרִיס, אָמַר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו לְכוּ בִּצְרוּ אֶת כַּרְמִי וּטְלוּ אֶת חֶלְקִי וְהַנִּיחוּ חֵלֶק הָאָרִיס בְּמְקוֹמוֹ, מִיָּד הָלְכוּ וְעָשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ, וְהִתְחִיל אוֹתוֹ הָאָרִיס צוֹוֵחַ וּבוֹכֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּלוּם מִשֶּׁלְךָ נָטַלְתִּי וְלֹא שֶׁלִּי נָטַלְתִּי, אָמַר לֵיהּ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ כָּל זְמַן שֶׁהָיָה חֶלְקְךָ עִם חֶלְקִי הָיָה חֶלְקִי שָׁמוּר מִבִּזָּה וּגְנֵבָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁנְּטַלְתָּ חֶלְקְךָ הֲרֵי חֶלְקִי מֻשְׁלָךְ לְבִזָּה וּגְנֵבָה. הַמֶּלֶךְ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הָאָרִיס, זֶה אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בָּאָדָם שָׁמוּר הוּא, כֵּיוָן שֶׁמֵּת הֲרֵי הוּא לְרִמָּה וּלְתוֹלֵעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כה, ו): אַף כִּי אֱנוֹשׁ רִמָּה אֵלּוּ הַכִּנִּים שֶׁבְּחַיָּיו, וּבֶן אָדָם תּוֹלֵעָה אֵלּוּ תּוֹלָעִים שֶׁמַּרְחִישִׁין תַּחְתָּיו בְּמוֹתוֹ. שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אֲפִלּוּ בֶּן יוֹמוֹ חַי אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמוּר לֹא מִן הַחֻלְדָּה וְלֹא מִן הָעַכְבָּרִים וְלֹא מִן הַנְּחָשִׁים, הַכֶּלֶב, רוֹאֶה וּבוֹרֵחַ, הַנָּחָשׁ, רוֹאֶה וּבוֹרֵחַ, אֲבָל כְּשֶׁמֵּת אֲפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן צָרִיךְ שְׁמוּר מִן הַחֻלְדָּה וּמִן הָעַכְבָּרִים וּמִן הַנְּחָשִׁים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי אֵימָתוֹ מֻטֶּלֶת עַל כָּל הַבְּרִיּוֹת וְהַחַיּוֹת וְהָרְמָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ב): וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וגו', כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם נִטְלָה אֵימָתוֹ וְצָרִיךְ שְׁמוּר. וְתֵינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵת אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וּמִדְּקָאָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ט, ד): כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת, כְּדַרַב יְהוּדָה אָמַר רַב דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מַאי דִּכְתִיב (תהלים לט, ה): הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא וגו', אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹדִיעֵנִי

אֶת קְצִי, אָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין קִצּוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת יָמַי מַה הִיא, אָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין מִדַּת יָמָיו שֶׁל בָּשָׂר וָדָם. וְאֵדָעָה מֶה חָדֵל אָנִי, אָמַר לוֹ בְּשַׁבָּת. אָמַר לוֹ אָמוּת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, אָמַר לוֹ כְּבָר הִגִּיעָה מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בְּנָךְ וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֶפְלוּ כְּמִלְּא נִימָא. אָמַר לוֹ אָמוּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אָמַר לוֹ (תהלים פד, יא): כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף, טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְפָנַי מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בְּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא הֲוָה יָתֵיב וְגָרֵיס כּוּלֵּי יוֹמָא, הַהוּא יוֹמָא הֲוָה לֵיהּ בּוּסְתָּנָא אֲחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ, אֲתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת בָּחֵישׁ בְּאֵילָנַיָּא, נְפַק לְמֵיחֲזֵי, הֲוָה סָלֵיק בְּדַרְגָּא אִיפְּחִית דַּרְגָּא מִתּוּתֵיהּ אִישְׁתִּיךְ וְנָח נַפְשֵׁיהּ. שְׁלַח שְׁלֹמֹה לְבֵי מִדְרְשָׁא אֲבָא מָיֵית וּמוּטָל בַּחַמָּה וּכְלָבִים שֶׁל בֵּית אַבָּא רְעֵבִים, מָה אֶעֱשֶׂה. שְׁלָחוּ לֵיהּ חֲתֹךְ לְבֵלָה וְהַנַּח לִפְנֵי כְלָבִים, וְאָבִיךְ הַנַּח עָלָיו כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק וְטַלְטְלוֹ, וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה: כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת.

פרק יא

א מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, רַבִּי נְפַק מִן דִּימוֹסְיָין, אִתְעַטַּף בִּבְגָדִים וִיתֵיב עָסִיק בְּצָרְכֵיהוֹן דִּבְרַיְיתָא, מְזַג לֵיהּ עֲבָדֵיהּ כָּסָא, מִדְּעָסִיק בְּצָרְכֵי דִּבְרַיְיתָא לָא אִיתְפְּנֵי מְקַבְּלָא יָתֵיהּ מִינֵיהּ, נְתָנְמֵנֵי עֲבָדֵיהּ וּדְמַךְ לֵיהּ, הָפַךְ רַבִּי וְאִסְתַּכַּל בֵּיהּ וַאֲמַר יָאוּת אָמַר שְׁלֹמֹה: מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן, כְּגוֹן אֲנָן דַּאֲנַן עַסְקִינַן בְּצָרְכֵיהוֹן דִּבְרַיְיתָא אוֹף לְמִידְמוּךְ לֵית אֲנָן מִישְׁתַּבְקִין. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וּמְסָרוֹ לִבְנוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ הָיָה הַמֶּלֶךְ רוֹאֶה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה בָּעוֹלָם וְשׁוֹתְלָהּ בַּפַּרְדֵּס שֶׁל בְּנוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הָיָה בְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, רוֹאֶה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה וּמְשַׁבַּחַת בַּפַּרְדֵּס וְהָיָה עוֹקְרָהּ. כָּךְ הַמֶּלֶךְ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הַפַּרְדֵּס, זֶה הָעוֹלָם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, כָּל זְמַן שֶׁהֵם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, כְּגוֹן יִתְרוֹ, רָחָב, וְרוּת, וּכְגוֹן אַנְטוֹנִינוּס, מְבִיאוֹ וּמְדַבְּקוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וְכָל זְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק יֵשׁ בְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַלְּקוֹ מֵהֶם.

ב מַה בֵּין מִיתַת נְעָרִים לְמִיתַת זְקֵנִים, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַנֵּר הַזֶּה בְּזְמַן שֶׁהוּא כָּבֶה מֵאֲלָיו טוֹב לוֹ וְטוֹב לַפְּתִילָה, וּבְזְמַן שֶׁאֵין כָּבֶה מֵאֲלָיו רַע לוֹ וְרַע לַפְּתִילָה. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר הַתְּאֵנָה הַזֹּאת כָּל זְמַן שֶׁהִיא נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ יָפָה לָהּ וְיָפֶה לַתְּאֵנָה, וּכְשֶׁאֵינָהּ נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ רַע לָהּ וְרַע לַתְּאֵנָה. דֵּילְמָא רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרִין רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרִין רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, הֲווּ יָתְבִין פָּשְׁטִין תְּחוֹת חָדָא תְּאֵנְתָא, וְהָיָה בַּעַל הַתְּאֵנָה מַשְׁכִּים וְלוֹקֵט אֶת תְּאֵנָתוֹ, אָמְרוּ

נְשַׁנֶּה אֶת מְקוֹמֵנוּ שֶׁמָּא הוּא חוֹשְׁדֵנוּ, יָשְׁבוּ בְּמָקוֹם אַחֵר, לְמָחָר הִשְׁכִּים בַּעַל הַתְּאֵנָה לִלְקֹט תְּאֵנָתוֹ וְלֹא מְצָאָן חָזַר אַחֲרֵיהֶם וּמְצָאָן, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי מִצְוָה חָדָא הֲוֵיתוּן עָבְדִין עִמִּי מְנַעְתּוּן יָתְהּ מִנִּי. אָמְרִין לֵיהּ חַס וְשָׁלוֹם, אָמַר לוֹן וּמִפְּנֵי מָה הִנַּחְתֶּם מְקוֹמְכֶם וְיָשַׁבְתֶּם בְּמָקוֹם אַחֵר, אָמְרִין לֵיהּ אֲנַן אָמְרִין שֶׁמָּא הוּא חוֹשְׁדֵנוּ, אָמַר לָהֶם חַס וְשָׁלוֹם אֶלָּא אֹמַר לָכֶם מִפְּנֵי מָה הָיִיתִי מַשְׁכִּים וְלוֹקֵט אוֹתָהּ שֶׁכְּשֶׁתַּנֵּץ עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶשׁ הֵם מַתְלִיעִים, הַהוּא יוֹמָא שְׁבַקוּן דְּלָא לְקַט וּמָצְאוּ אוֹתָם שֶׁזְּרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ עֲלֵיהֶם וְהִתְלִיעוּ, אָמְרִין יָפָה בַּעַל הַתְּאֵנָה יוֹדֵעַ עוֹנָתָהּ שֶׁל תְּאֵנָתוֹ אֵימָתַי רְאוּיָה לְהִלָּקֵט וְהוּא לוֹקְטָהּ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ מָתַי הַגִּיעַ עוֹנָתוֹ שֶׁל צַדִּיק וּמְסַלְּקוֹ.

ג חִיָּא בַּר רַב אַדָּא בַּר אֲחָתֵיהּ דְּבַר קַפָּרָא דְּמַךְ, אָמְרִי לְרַבִּי יוֹחָנָן עוּל וְאַפְטוֹר עֲלוֹי, אֲמַר לוֹן יֵיעוֹל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּהוּא יָדַע מַה חֵילֵיהּ, עָאל רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאַפְטַר עֲלוֹי (שיר השירים ו, ב): דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ מַעֲשָׂיו שֶׁל רַבִּי חִיָּא בַּר אַדָּא, וְסִלְקוֹ.

ד כַּד דְּמַךְ רַבִּי סִימוֹן בַּר זְבִיד, עָאל רַבִּי אִילָא וְאַפְטַר עֲלוֹי הָלֵין קְרָיָה (איוב כח, יב יג): וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא, לֹא יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ (איוב כח, כא): וְנֶעְלְמָה מֵעֵינֵי כָל חָי (איוב כח, יד): תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא, אִם כֵּן תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת מֵאַיִן אָנוּ מוֹצְאִין תְּמוּרָתוֹ. אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהֵם תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכֻלָּם אִם אָבְדוּ יֵשׁ לָהֶם חֲלִיפִין, וְאֵלּוּ הֵן (איוב כח, א ב): כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא וּמָקוֹם לַזָּהָב יָזוֹקּוּ, בַּרְזֶל מֵעָפָר יֻקַּח וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה, אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם אִם מֵת מִי מֵבִיא לָנוּ תְּמוּרָתוֹ, אָנוּ אֲבַדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן מִי מֵבִיא לָנוּ תְּמוּרָתוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁבָטִים מְצִיאָה מָצְאוּ וְתָמְהוּ וְיָצָא לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, כח): וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ, אָנוּ שֶׁאִבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן בַּר זְבִיד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ה כַּד דְּמַךְ רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא, עָאל רַבִּי זֵירָא וְאַפְטַר עֲלוֹי הֲדֵין פְּסוּקָא: מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, לְמָה הָיָה רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וְשָׂכַר פּוֹעֲלִים הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹתוֹ, וְהָיָה שָׁם פּוֹעֵל אֶחָד מִתְכַּשֵּׁר בְּמַלַאכְתּוֹ יוֹתֵר מִן הַכֹּל, יוֹתֵר מִדַּאי, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ נְטָלוֹ בְּיָדוֹ וְהָיָה מְטַיֵּל עִמּוֹ אֲרֻכּוֹת וּקְצָרוֹת, לְעִתּוֹתֵי עֶרֶב בָּאוּ הַפּוֹעֲלִים לִטֹּל שְׂכָרָן, וּבָא אוֹתוֹ הַפּוֹעֵל עִמָּהֶם וְנָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם, הִתְחִילוּ הַפּוֹעֲלִים מְצִירִין, אָמְרוּ אָנוּ יָגַעְנוּ כָּל הַיּוֹם וְזֶה יָגַע בְּשָׁתֵּי שָׁעוֹת וְנָתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ מַה לָּכֶם מְצִירִין, יָגַע זֶה בְּשָׁתֵּי שָׁעוֹת בַּכּוֹשָׁרוֹת, מַה שֶּׁא יָגַעְתֶּם אַתֶּם כָּל הַיּוֹם. כָּךְ לָמַד רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא תּוֹרָה לְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה מַה שֶּׁאֵין תַּלְמִיד וָתִיק יָכוֹל לִלְמֹד לְמֵאָה שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מִי שֶׁהוּא יָגֵע בַּתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, לָעוֹלָם הַבָּא אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֹׁן אֶלָּא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְשֶׁל עֵבֶר וְשֶׁל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עַד הֵיכָן, עַד (שמואל ב ז, ט): וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ.

פרק יב

א יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, יֵשׁ רָעָה חוֹלָה, וְכִי יֵשׁ רָעָה חוֹלָה וְיֵשׁ רָעָה טוֹבָה, אֶלָּא אֵיזוֹ רָעָה חוֹלָה, כְּגוֹן דְּגָלוּם, פְּטַרְגוּס, מִסְכֵּין, תִּשִׁישׁ, עַרְטִיל, וְכַפֵּין. עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זֶה קֹרַח, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר זֶה נְבוּת הַיִּזְרְעֵאלִי. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר זֶה הָמָן. רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֵלּוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד. וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה אִיּוֹב דַּהֲוָה עַתִּיר וּמִתְמַסְכֵּן וְחָזַר לְמַה דַּהֲוָה. רַבִּי גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי חֲנִינָא בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי מוֹנָא אֲמַר לֵיהּ מַהוּ דֵין דִּכְתִיב: עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ, אָמַר לוֹ כָּל סַמָּא דְמִילְתָא הוּא קָטָאדִיקֵי דִידֵיהּ, כְּשֶׁבָּא עָלָיו קָטַאדִיקֵי דְמַלְכוּת יִתֵּן לָהּ מַה דְּיִתֵּן.

פרק יג

א וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיָן רָע, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בְּעִנְיָן רָע, שֶׁחָשַׁב עַל אוֹתוֹ עָנִי, אָמַר לוֹ לֹא טוֹב לְךָ לֵעֵי וְנָגִיס, חֲמֵי שָׁקַיִן, חֲמֵי כַּרְעִין, חֲמֵי קוֹפְדִין, לָא טַב לְךָ לֵעֵי וְאָכֵיל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דַי לְךָ דְּמִשָּׁלְךָ לֹא נָתַתָּ לוֹ כְּלוּם, וּבַמֶּה שֶׁנָּתַתִּי לוֹ אֲנִי, אַתָּה מַכְנִיס בּוֹ עַיִן רָעָה, לְפִיכָךְ: וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ מְאוּמָה, מִן מָמוֹנָא דִידֵיהּ דַּהֲוָה בִּידֵיהּ לָא יִשְׁבּוֹק לִבְרֵיהּ.

פרק יד

א כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ, גְּנִיבָא אָמַר לְשׁוּעָל שְׁמָצָא כֶּרֶם וְהָיָה מְסַיֵּג מִכָּל פִּנּוֹתָיו, וְהָיָה שָׁם נָקֵב אֶחָד וּבִקֵּשׁ לְהִכָּנֵס בּוֹ וְלֹא הָיָה יָכֵיל, מָה עָבַד צָם תְּלַת יוֹמִין עַד דְּכָחֵישׁ וְתָשַׁשׁ, וְעָאל בַּהֲדָא נְקוּבָא, וְאָכַל וְשָׂמַן, בְּעָא לְמֵיפַק וְלָא יָכֵיל מְעִיבַר כְּלוּם, חָזַר וְצָאֵים תְּלַת יוֹמִין אוֹחֲרִנִין עַד דְּכָחֵישׁ וְתָשַׁשׁ, וְחָזַר הֵיךְ מַה דַּהֲוָה וּנְפַק, כַּד נְפַק הֲוָה אַפֵּיהּ אַפּוֹי וְאִיסְתַּכַּל בֵּיהּ, אָמַר כַּרְמָא כַּרְמָא מַה טָּב אַתְּ וּמַה טָּבִין אִינּוּן פֵּירִין דְּבָגַוָּוךְ, וְכָל מַה דְּאִית בָּךְ יָאִין וּמְשַׁבְּחָן, בְּרַם מָה הֲנָיָה מִמָּךְ כְּמָה דְּבַר נָשׁ עָלֵיל לְגַוָּויךְ כָּךְ הוּא נָפֵיק, כָּךְ הוּא דֵּין עַלְמָא. דְּבַר אַחֵר, כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא, תַּנְיָא כְּמוֹ שֶׁבָּא אָדָם כֵּן יֵלֵךְ, אָדָם בָּא בְּקוֹל וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּקוֹל, בָּא לָעוֹלָם בִּבְכִיָּה וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בִּבְכִיָּה, בָּא לְעוֹלָם בְּחִבָּה, וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּחִבָּה, בָּא בָעוֹלָם בַּאֲנָחָה וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בַּאֲנָחָה. בָּא לְעוֹלָם בִּבְלִי דַעַת וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בִּבְלִי דַעַת. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁאָדָם בָּא לָעוֹלָם יָדָיו הֵן קְפוּצוֹת, כְּלוֹמַר כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁלִּי הוּא, אֲנִי נוֹחֲלוֹ. וּכְשֶׁהוּא נִפְטָר מִן הָעוֹלָם יָדָיו הֵן פְּשׁוּטוֹת, כְּלוֹמַר לֹא נָחַלְתִּי מִן הָעוֹלָם הַזֶּה כְּלוּם, שֶׁכֵּן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר: כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא וּמְאוּמָה וגו'.

פרק טו

א וְגַם זֹה רָעָה חוֹלָה כָּל-עֲמַת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ. הָא הֵיךְ מַה דַּאֲתָא בַּחֲלִיטִין כֵּן יֵיזֵיל לֵיהּ בַּחֲלִיטִין. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס כְּשֵׁם שֶׁפָּתַח הָעוֹלָם בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, חָתַם בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת. פָּתַח בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, ט): אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָסָר, וְחָתַם בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, בָּבֶל, יָוָן, מָדַי, וֶאֱדוֹם. וּמַה יִתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לְרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם חָרַשְׁתָּ, וְזָרַעְתָּ, וְקָצַרְתָּ, וְעִמַּרְתָּ, וְדַשְׁתָּ, וְעָשִׂיתָ אוֹתוֹ תְּבוּאָה וַעֲרֵמָה, אִם אֵין אֲנִי מוֹצִיא רוּחַ שֶׁתִּזְרֶה לָךְ מֵהֵיכָן אַתְּ חַיֶּיהָ, הָא אֵינָן נוֹתְנִין הָעֹמֶר אֶלָּא שְׂכַר אוֹתוֹ הָרוּחַ, הֱוֵי: וּמַה יִתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ.

פרק טז

א גַּם כָּל יָמָיו בַּחשֶׁךְ יֹאכֵל, מְדַבֵּר בְּדוֹרָן שֶׁל שׁוֹפְטִים. וְכַעַס הַרְבֵּה, שֶׁהָיוּ מַכְעִיסִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶן הָרָעִים. וְחֶלְיוֹ וְקֶצֶף, וְחֶלְיוֹ, אֵלּוּ הַיְסוּרִין, וְקֶצֶף, שֶׁהִקְצִיפוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמְרוּ (שופטים כא, ג): לָמָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל לְהִפָּקֵד הַיּוֹם מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁבֶט אֶחָד. דָּבָר אַחֵר, גַּם כָּל יָמָיו בַּחשֶׁךְ יֹאכֵל, מְדַבֵּר בְּדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל. וְכַעַס הַרְבֵּה, שֶׁהָיוּ מַכְעִיסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְחֶלְיוֹ, אֵלּוּ הַיְסוּרִין. וְקֶצֶף, שֶׁהִקְצִיפוּ וְאָמְרוּ (שמואל א ד, ג): לָמָּה נְגָפָנוּ ה'. גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם, גָּלוּ שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין וְנִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם.

פרק יז

א הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר יָפֶה לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת. רַבִּי תַּנְחוּמָא אוֹמֵר כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים נֶאֱמְרָה. אָמַר רַבִּי יוֹנָה וְאָב שֶׁבְּכֻלָּן (קהלת ח, טו): וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַּעֲמָלוֹ. וְכִי יֵשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה מְלַוִּין אֶת הָאָדָם לַקֶּבֶר, וּמַה מְּלַוֶּיהָ, תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

פרק יח

א גַּם כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס הַמִּדָּה הַזֹּאת אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּכָל בְּנֵי אָדָם, אֶלָּא בְּמִי שֶׁיִּרְצָה בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

פרק יט

א כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת יְמֵי חַיָּיו. זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל עֵלִי. כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה אֶלְקָנָה, שֶׁהָיָה מַדְרִיךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַעֲלֶה אוֹתָם בִּירוּשָׁלַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת, לְכָךְ הַכָּתוּב מְקַלְּסוֹ (שמואל א א, ג): וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה.

פרשה ו

פרק א

א יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַמֵּי, זוֹ מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל רַמָּאִין, כְּגוֹן הַמְעָרֵב מַיִם בְּיַיִן, מֵי בְּלַקְיָא בְּשֶׁמֶן, מֵי מָאִיס בְּדָבַשׁ, חֲלֵב חֲמוֹר בִּקְטָף, קוֹמוֹס בְּמוֹר, עֲלֵי נְפָנִים בְּפִלְיוֹן, סִקְרָא בְּצִיר, כַּרְשִׁנִּים בְּפִלְפְּלִין, קְנֵה מֹאזְנַיִם אֹרֶךְ מִצַּד זֶה וְקָצָר מִצַּד זֶה. וְעַל כֻּלָּן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹי לִי אִם אֹמַר אוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר, אִם אֹמַר שֶׁמָּא יִלְמְדוּ הָרַמָּאִין, אִם לֹא אֹמַר שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרַמָּאִין אֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, סוֹף סוֹף אֶמְרוֹ (הושע יד, י): כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה' צַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם.

פרק ב

א אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן לוֹ הָאֱלֹהִים, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא עָאל לְכְנִישְׁתָּא וּשְׁמַע קָלֵיהּ דְּרַבִּי לֵוִי יְתִיב דָּרִישׁ הָדֵין פְּסוּקָא: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן לוֹ הָאֱלֹהִים, עֹשֶׁר זֶה בַּעַל מִקְרָא, וּנְכָסִים זֶה בַּעַל מִשְׁנָה, וְכָבוֹד זֶה בַּעַל תּוֹסֶפְתָּא, וְאֵינֶנּוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִתְאַוֶּה אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן: מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא, וְשֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעְיָה, וְשֶׁל בַּר קַפָּרָא, וְלֹא יַשְׁלִיטֶנּוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁאָסוּר לְהוֹרוֹת מֵהֶם, כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֶנּוּ זֶה בַּעַל תַּלְמוּד, שֶׁמְּטַמֵּא וּמְטַהֵר אוֹסֵר וּמַתִּיר. עָמַד רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא נָשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר לוֹ אִלּוּ לֹא עָלִיתִי אֶלָּא לִשְׁמֹעַ מִפִּיךָ הַטַּעַם הַזֶּה דַּי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר (משלי כח, יא): חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר זֶה בַּעַל תַּלְמוּד, וְדַל מֵבִין יַחְקְרֶנּוּ זֶה בַּעַל הַגָּדָה.

פרק ג

א אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה, זֶה קַיִן שֶׁהוֹלִיד מֵאָה בָּנִים. וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה, שֶׁחָיָה שְׁנִים הַרְבֵּה. וְרַב שֶׁיִּהְיוּ יְמֵי שָׁנָיו, שֶׁלֹּא שָׂבַע נַפְשׁוֹ מִמַּמּוֹנוֹ וְלֹא שָׂבַע מִטּוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְגַם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ, שֶׁהָיָה תָלוּי בְּרַפְיוֹן וּבָא הַמַּבּוּל וּשְׁטָפוֹ, דִּכְתִיב (בראשית ז, כג): וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם, מַהוּ הַיְקוּם, קִיּוּמָא. רַבִּי בּוֹן אָמַר אוֹקוּמֵינִי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר הַיְקוּם הוּא הַמָּמוֹן שֶׁמַּעֲמִיד רַגְלָיו שֶׁל בְּעָלָיו. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר הַיְקוּם זֶה קַיִן, שֶׁנִּשְׁטַף. טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל, זֶה הֶבֶל אָחִיו. דָּבָר אַחֵר, אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה, זֶה אַחְאָב שֶׁהוֹלִיד מֵאָה בָּנִים. אָמַר רַבִּי אַחָא וְהָכְתִיב (מלכים ב י, א): וּלְאַחְאָב שִׁבְעִים בָּנִים בְּשֹׁמְרוֹן, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא כְּשֵׁם שֶׁהָיָה לוֹ שִׁבְעִים בָּנִים בְּשׁוֹמְרוֹן כָּךְ הָיָה לוֹ שִׁבְעִים בָּנִים בְּיִזְרְעֶאל, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן הָיוּ לוֹ שְׁתֵּי פַּלְטֵרִיּוֹת, אַחַת לַקַּיִץ וְאַחַת לַחֹרֶף, דִּכְתִיב (עמוס ג, טו): וְהִכֵּיתִי בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקַּיִץ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תְּרֵי לְקַיְיטָא וְתַרְתֵּי אוֹחְרָנְיֵיתָא לְסִיתְוָא, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, טו): וְאָבְדוּ בָּתֵּי הַשֵּׁן. רַבָּנָן אָמְרֵי שִׁשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, טו): וְסָפוּ בָּתִּים רַבִּים.

וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה, שֶׁחָיָה שָׁנִים רַבּוֹת. וְנַפְשׁוֹ לֹא תִשְׂבַּע מִן הַטּוֹבָה מִמְּמוֹנוֹ. וְגַם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ, דִּכְתִיב (מלכים א כא, יט): בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ הַכְּלָבִים וגו'. טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל, זֶה נֹפֶלֶת שֶׁל זוֹנָה.

פרק ד

א כִּי בַהֶבֶל בָּא, בְּלֹא נֵר וּבְלֹא מֶרְחָץ. אֶלָּא בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים.

פרק ה

א גַּם שֶׁמֶשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדָע, מָשָׁל לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּסְּפִינָה, כְּשֶׁהִגִּיעוּ לַלֹּמַן, יָרַד אֶחָד מֵהֶם וְנִכְנַס לַמְּדִינָה וְרָאָה שָׁם כַּמָּה מַאֲכָל כַּמָּה מַשְׁקֶה וְשַׁלְוָה, כְּשֶׁחָזַר בַּסְּפִינָה אָמַר לַחֲבֵרוֹ לָמָּה לֹא עָלַלְתָּה לִמְדִינָתָא, אָמַר לֵיהּ וְאַתְּ שֶׁיָּרַדְתָּ וְעָלַלְתָּ מָה חָמֵית תַּמָּן, אָמַר לוֹ רָאִיתִי כַּמָּה מַאֲכָל כַּמָּה מִשְׁתֶּה וְשַׁלְוָה. אָמַר לוֹ כְּלוּם נֶהֱנֵיתָ, אָמַר לוֹ, לֹא. אָמַר לוֹ אֲנָא דְּלָא עָלֲלִית נוֹחַ לִי סַגְיָן מִינָךְ, דְּלָא נְחָתִית וְלָא חֲמֵיתִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: נַחַת לְזֶה מִזֶּה.

פרק ו

א וְאִלּוּ חָיָה אֶלֶף שָׁנִים וגו', כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כָּל מַה שֶּׁיַּעֲמֹל אָדָם וִיסַגֵּל מְצָוות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֵינוֹ מַסְפִּיק לַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מִתּוֹךְ פִּיהוּ. וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא, אֲפִלּוּ הוֹצָאָתָהּ אֵינָהּ מְמַלֵּא אֶת הַגּוּמָא, כֵּיצַד הוֹצָאַת הַנֶּפֶשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כַּקִּפּוֹד וְטוֹרִין מִתּוֹךְ הַוּשְׁט. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר כַּצִּיפּוֹרֶן מִתּוֹךְ הַוּשְׁט. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי אָמַר כְּסִילוֹן וְטוֹב וְהָפוּךְ מִן הַוּשְׁט. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן יְצָחָק, כָּל מַה שֶּׁיַּעֲמֹל אָדָם מְצָוות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, לְפִיו וְלֹא לְפִי בְּנוֹ וְלֹא לְפִי בִּתּוֹ. וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא, שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹדַעַת כָּל מַה שֶּׁהִיא עֲמֵלָה, לְעַצְמָהּ הִיא עֲמֵלָה, לְכָךְ אֵינָהּ שְׂבֵעָה לֹא תוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְעִירוֹנִי שֶׁנִּשָּׂא בַּת מְלָכִים, אִם יָבִיא לָהּ כָּל מַה שֶּׁבָּעוֹלָם אֵינָן חֲשׁוּבִין לָהּ כְּלוּם, לָמָּה, שֶׁהִיא בַּת מֶלֶךְ. כָּךְ הַנֶּפֶשׁ אִלּוּ הֵבִאת לָהּ כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם אֵינָם כְּלוּם לָהּ, לָמָּה, שֶׁהִיא מִן הָעֶלְיוֹנִים. שִׁלְשָׁה אֵין מַחֲזִיקִין טוֹבָה לְבַעֲלֵיהֶן, הַנֶּפֶשׁ, וְהָאָרֶץ, וְהָאִשָּׁה. הַנֶּפֶשׁ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא. הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, טז): אֶרֶץ לֹא שָׂבְעָה מַיִם. אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, כ): אָכְלָה וּמָחֲתָה פִּיהָ. שִׁלְשָׁה נוֹתְנִין בְּשֶׂפַע וְנוֹטְלִין בְּשֶׂפַע, וְאֵלּוּ הֵן: הַיָּם, וְהָאָרֶץ, וְגַם הַמַּלְכוּת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין אָמַר, שִׁשָּׁה פְּעָמִים כְּתִיב בָּהּ נֶפֶשׁ, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנֶּפֶשׁ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתִי בְּשִׁשָּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית בִּשְׁבִילֵךְ בָּרָאתִי, וְאַתְּ גּוֹזֶלֶת וְחוֹטֵאת וְחוֹמֶסֶת.

פרק ח

א כִּי מַה יּוֹתֵר לָחָכָם מִן הַכְּסִיל מַה לֶּעָנִי יוֹדֵעַ לַהֲלוֹךְ נֶגֶד הַחַיִּים, אֶלָּא מַה יַּעֲשֶׂה יֵלֵךְ אֵצֶל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בַּתּוֹרָה וְיָבֹאר לוֹ מִשְׁנָתוֹ. דָּבָר אַחֵר, מַה לֶּעָנִי יוֹדֵעַ, מַה לֶּעָנִי בִּנְכָסָיו לַהֲלוֹךְ אֵצֶל הֶעָשִׁיר. מַה יַּעֲשֶׂה יֵלֵךְ וְיַעֲסֹק בְּפִרְקְמַטְיָא. דָּבָר אַחֵר, מַה לֶּעָנִי יוֹדֵעַ, מַה יַּעֲשֶׂה בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, מַה יַּעֲשֶׂה יוֹשֵׁב וּבָטֵל, יִלְמַד אֱמָנוּת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַרְנְסוֹ וְיִחְיֶה.

פרק ט

א טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלַךְ נָפֶשׁ, טוֹב מִי שֶׁהוּא מְבָאֵר מִשְׁנָתוֹ שֶׁשּׁוֹנֶה וְרַגִּיל בְּהֶרְגֵּל לָשׁוֹן וְהוֹלֵךְ.

פרק י

א מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טו): וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, וְנוֹדָע אֲשֶׁר הוּא אָדָם, מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְאִפַּרְכוֹס שֶׁהָיוּ נִתּוּנִין בִּקְרוֹנִין, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין בְּנֵי הַמְּדִינָה לוֹמַר לַמֶּלֶךְ דּוֹמִינִין, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִי זֶהוּ, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ דְּחָפוֹ וְהוֹצִיאוֹ חוּץ לַקְּרוֹנִין וְיָדְעוּ הַכֹּל שֶׁהוּא אִפַּרְכוֹס. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן טָעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּבִקְּשׁוּ לוֹמַר לְפָנָיו קָדוֹשׁ, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִפִּיל עָלָיו שֵׁנָה וְיָדְעוּ שֶׁהוּא אָדָם, וְאָמַר לוֹ (בראשית ג, יט): כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב. דָּבָר אַחֵר, מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וְנוֹדַע לַכֹּל כִּי זֶה מֹשֶׁה נָבִיא הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, י): וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה, וּכְשֶׁבָּא לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, אָמַר (שמות לב, ז): לֵךְ רֵד וגו', אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כַּד אִינּוּן טָבִין אִינּוּן דִּידָךְ, וְכַד אִינּוּן בִּישִׁין אִינּוּן דִּידִי, בֵּין טָבִין בֵּין בִּישִׁין דִּידָךְ אִינּוּן. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וּמְסָרוֹ לְאָרִיס לַעֲמֹל בּוֹ, כְּשֶׁעוֹשֶׂה יַיִן טוֹב אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ כַּמָּה חַמְרֵיהּ דְּכַרְמִי טָב, וּכְשֶׁעוֹשֶׂה יַיִן רָע אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ חַמְרֵיהּ דְּכַרְמָא דַּאֲרִיסִי בִּישׁ, וְהָאָרִיס בּוֹכֶה וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר לְפָנָיו אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כַּד עָבַד חַמַר טָב דִּידָךְ הוּא, וְכַד הֲוָה עָבִיד בִּישׁ דִּידִי הוּא, אֶלָּא בֵּין טָב וּבֵין בִּישׁ דִּידָךְ הוּא. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בֵּין טָבִין בֵּין בִּישִׁין דִּידָךְ אִינּוּן. וְלֹא יוּכַל לָדִין עִם שֶׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ. כְּשֶׁאָמַר לוֹ (דברים ג, כה): אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ג, כה): רַב לְךָ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה. דָּבָר אַחֵר, מַה שֶּׁהָיָה, זֶה יִרְמְיָהוּ, וְנוֹדַע לַכֹּל שֶׁהוּא נָבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, ה): בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ.

פרק יא

א כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הֶבֶל, כְּגוֹן מְגַדְּלֵי קוֹפוֹת, וַחֲתוּלוֹת, וְחֻלְדּוֹת הַסְּנָאִין, וְאַדְנֵי שָׂדֶה, וְכֶלֶב הַיָּם, מָה אִית לְהוֹן הֲנָיָה מִנַּיְהוֹן, אוֹ חַד אַמְכּוּתִי אוֹ חַד מַעֲקוּצִי, מָה הֲנָיָה,

אוֹ חַד פַּלְקָא אוֹ חַד פַּדְעָה. וְכֵן הַמְסַקֵּל מִתּוֹךְ שֶׁדֵּהוּ וְנוֹתְנוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מָה הֱנָיָיה אִית לֵיהּ, אוֹ חַד תּוּקְלָא אוֹ חַד מַרְמוּצִי, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מַרְצוּמִי. מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַקֵּל מִתּוֹךְ שֶׁדֵּהוּ וְנוֹתְנוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָיָה שָׁם חָסִיד אֶחָד וְהָיָה רוֹדְפוֹ וְאוֹמֵר לוֹ מִפְּנֵי מָה אַתְּ מְסַקֵּל מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ, וְהָיָה שׂוֹחֵק עָלָיו, וּלְאַחַר יָמִים נִצְרְךָ הֶחָסִיד וּמָכַר אֶת שֶׂדֵּהוּ וְהָיָה מְהַלֵּךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִתְקַל, אָמַר, לֹא עַל חִנָּם אָמַר לִי אוֹתוֹ חָסִיד נוֹתֵן לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ, מַה יִּתֵּר לָאָדָם.

פרק יב

א כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא דְּוִד אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ וּפֵרְשׁוֹ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ וּפֵרְשׁוֹ דָּוִד אָבִיו. שְׁלֹמֹה אָמַר: כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים וְיַעֲשֵׂם כַּצֵּל, כֵּיצַד אִם תֹּאמַר לְצִלּוֹ שֶׁל כֹּתֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם לְצִלּוֹ שֶׁל דֶּקֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא דָּוִד וּפֵרַשׁ (תהלים קמד, ד): יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר. דָּוִד אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ וּפֵרְשׁוֹ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ, דָּוִד אָמַר (דברים קמד, ד): אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, לְאֵיזֶה הֶבֶל, אִם לְהֶבֶל שֶׁל תַּנּוּר יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם לְהֶבֶל שֶׁל כִּירָה יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ: הֶבֶל הֲבָלִים. דָּבָר אַחֵר, כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס הוֹאִיל וְהֶבֶל הֵם יָמָיו שֶׁל אָדָם, וּמִסְפָּר הֵם וְכַצֵּל הֵם, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בַּחַיִּים אֶלָּא יִתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁכֻּלָּן חַיִּים. אֲשֶׁר מִי יַגִּיד לָאָדָם וגו', אָמַר שְׁלֹמֹה אֲנִי אַגִּיד לְךָ מַה טּוֹב מִכֻּלָּן: טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב.

פרשה ז

פרק א

א **סדרא תנינא**

טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב, שֶׁמֶן טוֹב יוֹרֵד, וְשֵׁם טוֹב עוֹלֶה. שֶׁמֶן טוֹב לִשְׁעָתוֹ, וְשֵׁם טוֹב לְעוֹלָם. שֶׁמֶן טוֹב כָּלֶה, וְשֵׁם טוֹב אֵינוֹ כָּלֶה. שֶׁמֶן טוֹב בְּדָמִים, וְשֵׁם טוֹב בְּחִנָּם. שֶׁמֶן טוֹב נוֹהֵג בַּחַיִּים, וְשֵׁם טוֹב נוֹהֵג בַּחַיִּים וּבַמֵּתִים. שֶׁמֶן טוֹב בָּעֲשִׁירִים, וְשֵׁם טוֹב בָּעֲנִיִּים וּבָעֲשִׁירִים. שֶׁמֶן טוֹב מְהַלֵּךְ מִקֵּיטוֹן לַטְּרַקְלִין, וְשֵׁם טוֹב הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. שֶׁמֶן טוֹב נוֹפֵל עַל הַמֵּת וּמַבְאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י, א): זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ. שֵׁם טוֹב נוֹפֵל עַל הַמֵּתִים וְאֵינוֹ מַבְאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ד, לה): וַיַּעַל וַיִּגְהַר עַל הַיֶּלֶד וגו'. שֶׁמֶן טוֹב נוֹפֵל עַל הַמַּיִם וְנִדּוֹחַ, וְשֵׁם טוֹב נוֹפֵל עַל הַמַּיִם וְאֵינוֹ נִדּוֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ב, יא): וַיֹּאמֶר ה' לַדָּג וַיָּקֵא אֶת יוֹנָה. שֶׁמֶן טוֹב נוֹפֵל עַל הָאוּר וְנִשְׂרָף, וְשֵׁם טוֹב נוֹפֵל עַל הָאוּר וְאֵינוֹ נִשְׂרָף, דִּכְתִיב (דניאל ג, כו): בֵּאדַיִן נְפַקִין וגו'. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן מָצִינוּ בַּעֲלֵי שֶׁמֶן טוֹב

נִכְנְסוּ לִמְקוֹם חַיִּים וְיָצְאוּ הֵם שְׂרוּפִין, וּבַעֲלֵי שֵׁם טוֹב נִכְנְסוּ לִמְקוֹם מֵתִים וְיָצְאוּ חַיִּים, נָדָב וַאֲבִיהוּא, נִכְנְסוּ לִמְקוֹם חַיִּים וּמֵתוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, נִכְנְסוּ לְאַתּוּן נוּרָא וְיָצְאוּ חַיִּים. לְכָךְ נֶאֱמַר: טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וגו'.

ב רַבָּנָן אָמְרֵי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֵךְ וּמַנֵּה לִי כֹּהֵן גָּדוֹל, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאֵיזֶה שֵׁבֶט, אָמַר לוֹ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. וּבַמֶּה אֲנִי מוֹשְׁחוֹ, אָמַר לוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַח מֹשֶׁה, אָמַר כָּךְ שִׁבְטִי חָבִיב לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ לֹא שִׁבְטְךָ הוּא אֶלָּא אָחִיךָ הוּא, וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלָיךָ. וּמְשִׁיחָתוֹ מְשֻׁמֶּן הַמִּשְׁחָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, ז): וְלָקַחְתָּ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ אֵינָהּ עֲבוֹדָה וְנִתְחַיֵּב, אִלּוּלֵי שֶׁשְּׁמוֹתָן שֶׁל שִׁבְטִים חֲקוּקִים עַל לִבּוֹ, דִּכְתִיב (שמות כח, כט): וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲבִיבִין עָלַי שְׁמוֹתָן שֶׁל שִׁבְטִים מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁנִּמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים וּמְלָכִים. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֵךְ וּמַנֵּה לִי כֹּהֵן גָּדוֹל, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאֵיזֶה שֵׁבֶט, אָמַר לוֹ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. וּבַמֶּה אֲנִי מוֹשְׁחוֹ, אָמַר לוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַח מֹשֶׁה אָמַר כָּךְ שִׁבְטִי חָבִיב לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ לֹא שִׁבְטְךָ הוּא אֶלָּא אָחִיךָ הוּא, הֶדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כח, א): וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ. וּמְשִׁיחָתוֹ מְשֻׁמֶּן הַמִּשְׁחָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַחְתָּ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ אֵינָהּ עֲבוֹדָה וְנִתְחַיֵּב אִלּוּלֵי שְׁמוֹתָן שֶׁל שִׁבְטִים חֲקוּקִים עַל שְׁתֵּי כְתֵפָיו, דִּכְתִיב (שמות כח, יב): וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה' עַל שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרוֹן, שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם, אָמַר רַב בֵּיבַי אִלּוּ הָיוּ חֲסֵרִים אוֹת אַחַת לֹא הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין. תָּנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אֲפִלּוּ נְקֻדָּה אַחַת. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, שִׁלְשָׁה כְּתָרִים הֵם, כֶּתֶר תּוֹרָה, וְכֶתֶר כְּהֻנָּה, וְכֶתֶר מַלְכוּת. כֶּתֶר כְּהֻנָּה זָכָה בּוֹ אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ, כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד וּנְטָלוֹ, כֶּתֶר תּוֹרָה הֲרֵי מֻנָּח לְדוֹרוֹת, כָּל מִי שֶׁזּוֹכֶה לְתוֹרָה כְּאִלּוּ זָכָה לִשְׁלָשְׁתָּן, וְכָל שֶׁלֹּא זָכָה לְתוֹרָה כְּאִלּוּ לֹא זָכָה לְאַחַת מֵהֶן. רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, מָצִינוּ שֶׁהַלַּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם, דִּכְתִיב (שמואל ב ז, כג): אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אֲמָה וֵאלֹהֶיהָ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא עָשִׂיתָ קֹדֶשׁ חֹל, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָיְכוֹל עַצְמְךָ פָּדִיתָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ז, כג): אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו. כְּתִיב (דברי הימים א יז, כא): אֲשֶׁר הָלַךְ לוֹ אֱלֹהִים, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים, הָלַךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָלְכוּ זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

ג אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, חֲבִיב שֵׁם טוֹב מֵאַרוֹן הַבְּרִית, שֶׁאַרוֹן הַבְּרִית לֹא הָלַךְ אֶלָּא שִׁלְשָׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לג): וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם. וְשֵׁם טוֹב הוֹלֵךְ מִסּוֹף

הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, מְנָא לָן, מִדָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יד, יז): וַיֵּצֵא שֵׁם דָּוִיד בְּכָל הָאֲרָצוֹת וַה' נָתַן אֶת פַּחְדּוֹ עַל כָּל הַגּוֹיִם, חָבִיב שֵׁם טוֹב מִכְּהֻנָּה וּמַלְכוּת, שֶׁכְּהֻנָּה וּמַלְכוּת בָּטְלוּ, וְשֵׁם טוֹב לֹא בָּטֵל. תַּלְמִידָיו דְּרַבִּי אַבָּא, וְאַבָּא צִידוֹנִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר חֲבִיבָה מִיתָתָן שֶׁל שְׁבָטִים יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶם, שֶׁבְּחַיֵּיהֶם לֹא נֶאֱמַר שִׁשָּׁה מִשְׁמוֹתָם, וּבְמִיתָתָן נֶאֱמַר שִׁשָּׁה מִשְׁמוֹתָם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מְרִיָם וְיוֹכֶבֶד הֵן הֵן הָיוּ חַיּוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שמות א, טו): שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה, שִׁפְרָה זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהָיְתָה מְשַׁפֶּרֶת אֶת הַיְלָדִים. דָּבָר אַחֵר, שֶׁשִּׁפְּרָה וְרָבָה. דָּבָר אַחֵר, שֶׁשִּׁפְּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל עַל יָדֶיהָ. דָּבָר אַחֵר, שֶׁשִּׁפְּרוּ אוֹתָן בְּמַצְווֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. דָּבָר אַחֵר, שִׁפְּרָה לְשֵׁם שָׁבַח, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כו, יג): בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה. פּוּעָה זוֹ מְרִיָם, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בָּאִשָּׁה וְהַוָּלָד יוֹצֵא. דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה וּבוֹכָה עַל אָחִיהָ מֹשֶׁה שֶׁהֻשְׁלַךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ד): וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק. דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה שֶׁהוֹפִיעָה אֶת מַעֲשֵׂה אָחִיהָ. דָּבָר אַחֵר, שֶׁפָּעֲתָה בִּפְנֵי פַּרְעֹה וְאָמְרָה לוֹ אוֹי לְךָ מִיּוֹם הַדִּין. תֵּנֵי שִׁלְשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרָא לָאָדָם הַזֶּה, אֶחָד שֶׁקְּרָאוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ, וְאֶחָד שֶׁקְּרָאוּ לוֹ אֲחֵרִים, וְאֶחָד שֶׁקְּרוּי לוֹ בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת בְּרֵיָתוֹ.

ד רַבִּי פִּנְחָס אָמַר אָדָם חָבִיב בִּשְׁמוֹ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ, טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ. נוֹלַד אָדָם מוֹנִין לוֹ לַמִּיתָה. מֵת, מוֹנִין לוֹ לַחַיִּים. נוֹלַד אָדָם הַכֹּל שְׂמֵחִין, מֵת הַכֹּל בּוֹכִין. וְאֵינוֹ כֵן, אֶלָּא נוֹלַד אָדָם וְאֵין שְׂמֵחִין לוֹ, שֶׁאֵין יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה פֶּרֶק וּמַעֲשִׂים יַעֲמֹד, אִם צַדִּיק, וְאִם רָשָׁע, אִם טוֹב, וְאִם רָע. וּמֵת, הֵם צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ שֶׁנִּפְטַר בְּשֵׁם טוֹב וְיָצָא מִן הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם. מָשָׁל לִשְׁנֵי סְפִינוֹת פּוֹרְשׁוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל, אַחַת יוֹצֵאת מִן הַלָּמָן וְאַחַת נִכְנֶסֶת לַלָּמָן, הַיּוֹצֵאת מִן הַלָּמָן הַכֹּל שְׂמֵחִין וְהַנִּכְנֶסֶת לַלָּמָן לֹא שָׂמְחוּ לָהּ, הָיָה שָׁם פִּקֵּחַ אֶחָד אָמַר לָהֶם חִלּוּף הַדְּבָרִים אֲנִי רוֹאֶה, זוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה מִן הַלָּמָן לֹא צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ עִמָּהּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה פֶּרֶק עוֹמֶדֶת, כַּמָּה יָמִים מְזַדַּוֶּגֶת לָהּ, כַּמָּה עַלְעוּלִין הֵן מְזַדַּוְּגוֹת, וְשֶׁנִּכְנֶסֶת לַלָּמָן הַכֹּל צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ שֶׁנִּכְנְסָה לְשָׁלוֹם. כָּךְ מֵת אָדָם הַכֹּל צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ וּלְשַׁבֵּחַ שֶׁנִּפְטַר בְּשֵׁם טוֹב בְּשָׁלוֹם מִן הָעוֹלָם. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר: וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁהַצַּדִּיקִים נוֹלָדִין אֵין בְּרִיָּה מַרְגֶּשֶׁת, וּכְשֶׁמֵּתִין הַכֹּל מַרְגִּישִׁים, כְּשֶׁנּוֹלְדָה מְרִיָם לֹא הִרְגִּישׁ בָּהּ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּתָה נִסְתַּלְּקָה הַבְּאֵר וְהִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, הַבְּאֵר הוֹדִיעָה מִיתָתָהּ. נוֹלַד אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, הֶעָנָן הוֹדִיעַ מִיתָתוֹ. נוֹלַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, הַמָּן הוֹדִיעַ מִיתָתוֹ, שֶׁשָּׁבַת. נוֹלַד יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, ל): וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בִּגְבוּל וגו' מִצְפּוֹן לְהַר גָּעַשׁ, רַבָּנָן אָמְרֵי חֲזָרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא כֻּלּוֹ וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁשָּׁמוֹ הַר גַּעַשׁ, אֶלָּא מַהוּ הַר גַּעַשׁ, עַל יְדֵי

שֶׁנִּתְגַּעֲשׁוּ נִתְרַשְּׁלוּ יִשְׂרָאֵל מִלִּגְמֹל חֶסֶד לִיהוֹשֻׁעַ, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ וְגַם לְהַגְעִישׁ עֲלֵיהֶם הָהָר וּלְהַפִּילוֹ לָהֶם לְאַבְדָן, לְפִי שֶׁנִּתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיָה חִלּוּקָהּ חָבִיב עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִדַּאי, זֶה עוֹסֵק בְּשָׂדֵהוּ, וְזֶה עוֹסֵק בְּכַרְמוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּזֵיתוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּפֶחָמוֹ, כֵּיוָן עוֹסְקִין בְּמִלַּאכְתָּן, לְכָךְ בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ עֲלֵיהֶם אֶת הָעוֹלָם, לְפִיכָךְ הִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַכֹּל וְהוֹדִיעוּ אֶת מִיתָתוֹ. נוֹלַד דָּוִד וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, כא): וְהַדַד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וגו'. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁהָיָה מֶלֶךְ כְּתִיב בּוֹ שְׁכִיבָה, יוֹאָב שֶׁהָיָה שַׂר הַצָּבָא כְּתִיב בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב בּוֹ שְׁכִיבָה, וְיוֹאָב שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁמֵּת עַל מִטָּתוֹ כְּתִיב בּוֹ שְׁכִיבָה, וְיוֹאָב שֶׁנֶּהֱרַג כְּתִיב בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁיָּרְשׁוּ בָּנָיו אֶת מְקוֹמוֹ נֶאֱמְרָה בּוֹ שְׁכִיבָה, וְיוֹאָב שֶׁלֹּא יָרְשׁוּ בָּנָיו מְקוֹמוֹ נֶאֱמְרָה בּוֹ מִיתָה, לְפִיכָךְ הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, כְּשֶׁמֵּת דָּוִד הוֹדִיעַ שְׁלֹמֹה מִיתָתוֹ. נוֹלַד שְׁמוּאֵל וְלֹא הִרְגִּישָׁה בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, א): וַיָּמָת שְׁמוּאֵל וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַתְלָא אָמַר מָאן דְּנַכְתֵּיהּ חִיוְיָא חַבְלָא מַדְחֵיל לֵיהּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מִשֶּׁלּוֹ נָתְנוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ז, טז): וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: וַיָּמָת שְׁמוּאֵל, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמואל א כח, ג): וּשְׁמוּאֵל מֵת, אָמַר רַבִּי אַסֵּי וּשְׁמוּאֵל מֵת מִיתָה וַדַּאי, וַיָּמָת שְׁמוּאֵל, אֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא לְעִנְיַן נָבָל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, א): וַיָּמָת שְׁמוּאֵל [וגו'] וְאִישׁ בְּמָעוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן הַכֹּל סוֹפְדִין וְטוֹפְחִין עַל מִיתַת הַצַּדִּיק, וְזֶה הָרָשָׁע עוֹשֶׂה לוֹ מַרְזֵחִין, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בְּגְמִילוּת חֶסֶד כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִקָּר, אֲבָל דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם מֶה הָיָה עוֹשֶׂה, גּוֹמֵל חֶסֶד לַכֹּל. אוֹמֵר כֵּן, אֲפִלּוּ הוֹרֵג אוֹ נֶהֱרָג, אוֹ רוֹדֵף אוֹ נִרְדָּף, גּוֹמֵל אֲנִי לוֹ חֶסֶד כְּמוֹ לְצַדִּיק, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יג, ו): וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַה' כִּי גָמַל עָלָי.

פרק ב

א טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה, לָמָּה שֶׁלֵּב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל, שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּתְאַבֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׂמְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כט, יט): וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּה' שִׂמְחָה. דָּבָר אַחֵר, טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה, מוּטָב לָלֶכֶת לְמִדָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּרָעוֹן, מִמִּדָּה שֶׁאֵין לָהּ פְּרָעוֹן. מוּטָב לֵילֵךְ בְּמִדָּה נוֹהֶגֶת בַּחַיִּים וּבַמֵּתִים, מִמִּדָּה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בַּחַיִּים. מוּטָב לֵילֵךְ בְּמִדָּה נוֹהֶגֶת בָּעֲשִׁירִים וּבָעֲנִיִּים, מִמִּדָּה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּעֲשִׁירִים. מוּטָב לֵילֵךְ בְּמִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פִּיּוּס, מִמִּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ פִּיּוּס.

ב אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה גְּמִילוּת חֶסֶד בַּתּוֹרָה, בְּרֹאשָׁהּ, וּבְאֶמְצָעִיתָהּ, וּבְסוֹפָהּ. בְּרֹאשָׁהּ, דִּכְתִיב (בראשית ב, כב): וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע, מְלַמֵּד שֶׁקִּלְעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וֶהֱבִיאָהּ אֶל הָאָדָם וְנַעֲשָׂה שׁוֹשְׁבִין לָהֶם, שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעִיתָא בָּנְיָאתָא. וּבְאֶמְצָעִיתָהּ, דִּכְתִיב (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא, מְלַמֵּד שֶׁבִּקְּרוֹ (בראשית כה, יא): וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ, זוֹ בִּרְכַּת אֲבֵלִים. בְּסוֹפָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו): וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי. אָמַר רַבִּי חָנִין מִדַּת פֶּרַע מָה הִיא, יַעֲקֹב מֵת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִי רָאוּי לְהִטָּפֵל בּוֹ, לֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית מו, ד): אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וגו', בָּא יוֹסֵף וְחִטַּף לוֹ אֶת הַמִּצְוָה, דִּכְתִיב (בראשית נ, ז): וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו. מֵת יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם מִי רָאוּי לְהִטָּפֵל בּוֹ לֹא הִשְׁבִּיעַ אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ, כה): וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף, בָּא משֶׁה וְחִטַּף לוֹ אֶת הַמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יט): וַיִּקַּח משֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף. מֵת משֶׁה וּפָרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו): וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַגַּי.

ג כְּתִיב (בראשית ג, כא): וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם, מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, מְקַשֵּׁט כַּלּוֹת, מְבָרֵךְ חֲתָנִים, מְבַקֵּר חוֹלִים, וְקוֹבֵר מֵתִים, מְנַחֵם אֲבֵלִים. מְקַשֵּׁט כַּלּוֹת דִּכְתִיב (בראשית ב, כב): וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּנָאָהּ וְקִשְּׁטָהּ וְהֶרְאָהּ לוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ שָׁמָּא תֹּאמַר מִתּוֹךְ חָרוּב אֶחָד אוֹ מִתּוֹךְ שִׁקְמָה אַחַת הֶרְאָהּ לוֹ, אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁקִּשְּׁטָהּ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִינֵי תַּכְשִׁיטִין, אַחַר כָּךְ הֶרְאָהּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, כב): וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם. מְבָרֵךְ חֲתָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, כח): וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים. מְבַקֵּר חוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא. קוֹבֵר מֵתִים, דִּכְתִיב (דברים לד, ו): וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי. מְנַחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב (בראשית לה, ח): וַיִּקָּרֵא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מַהוּ אַלּוֹן בָּכוּת, עַד שֶׁמְּשַׁמֵּר אֶבְלָהּ שֶׁל דְּבוֹרָה מֵנִיקָתוֹ בָּאתָה לוֹ שְׁמוּעַת רִבְקָה אִמּוֹ וּבָכָה שְׁתֵּי בְכִיּוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר אַלּוֹן בָּכוּת. וַיֵּעָקֵב הוּא אוֹמֵר (בראשית לה, ט): וַיְבָרֶךְ, בִּרְכַּת אֲבֵלִים בֵּרְכוֹ.

ד אָמַר רַבִּי סִימוֹן מָצִינוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, לְבֵית הָאֵבֶל וְנִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, עוֹג הָלַךְ בְּמִשְׁתֵּה אַבְרָהָם וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ שְׁמוֹ, שִׁלְשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב הָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן. מָצִינוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא נִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם, וְהָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם, עוֹג הָיָה בְּמִשְׁתֵּה אַבְרָהָם וְלֹא נִדְחָה מִגֵּיהִנֹּם, וְאִלּוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל נִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יְשֹׁשְׁכָר דִּכְפַּר מַנְדִּי דַּרְכָּן שֶׁל רְשָׁעִים לְהִנָּתֵן בִּדְיוֹטָא תַּחְתּוֹנָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לד, כו): תַּחַת רְשָׁעִים סְפָקָם. שִׁלְשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב הָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם, דִּכְתִיב (איוב ב, יא): וַיָּבֹא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אִישׁ מִבֵּיתוֹ, אִישׁ מֵעִירוֹ, אִישׁ מֵאַרְצוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְבַּצֵּר לָהֶם בַּגֵּיהִנֹּם

נִדְחוּ וְנִצּוֹלוּ מִמֶּנּוּ. מָצִינוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא שָׂרַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, זֶה עוֹג, וּשְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב הָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְשָׂרַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ד, א): וַיַּעַן אֱלִיפַז (איוב ח, א): וַיַּעַן בִּלְדַד. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עָנָיָה וַאֲמִירָה, כֹּה כָּכָה, אֵלּוּ בְלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּא מְדַבֵּר.

ה וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, עֲבִיד חִסְדָּא, דְּיַעֲבְדוּן לָךְ. לַוַּוי, דִּילַוּוּנָיךְ. סְפוֹד, דְּיִסְפְּדוּנָךְ. קְבוֹר, דְּיִקְבְּרוּנָךְ. גְּמוֹל חֶסֶד, דְּתִתְגַּמֵּל חֶסֶד. אָמַר רַבִּי מָנָא, וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁנּוֹתְנִין מִיתָתָן כְּנֶגֶד לִבָּן, וְלָמָּה כּוֹתְשִׁין עַל הַלֵּב, מֵימַר דְּכוֹלָּה תַּמָּן. דָּבָר אַחֵר, וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, זֶה חַי הָעוֹלָמִים שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם שָׂכָר לְבַר נָשׁ עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָה אֵין שׁוֹאֲלִין הֲלָכוֹת לִפְנֵי מִטָּתוֹ שֶׁל מֵת, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן שָׁאַל לְרַבִּי יַנַּאי קוֹמֵיהּ עַרְסֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק הִקְדִּישׁ עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת מַהוּ מוֹעֲלִים בָּהּ. וּמְגִיב לֵיהּ מִשֶּׁהַכֹּהֲנִים מְעַכְּבִין בִּשְׁחִיטָתָהּ מָעַל, נֶאֱמַר כַּד הֲוָה רָחִיק הֲוָה מְגִיב לֵיהּ. תָּנֵי הַכַּתְפִּין אֲסוּרִים בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא יִפָּסֵק סַנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב מִן הַמִּצְוָה. רַבִּי זְעֵירָא שָׁרַע בְּדִיבּוּרָא, אָזְלוּן מוֹזְקוֹפוּנֵיהּ וְאַשְׁכְּחוּנֵיהּ אִיעַנֵּי בְּדִבּוּרָא, אָמְרִין לֵיהּ מַהוּ כֵן, אָמַר לוֹן עָלְמָא דְּאָתֵינָן מִן לְתַמָּן, הָא מַה דְּאִתְמַר: וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ.

פרק ג

א טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק, אָמַר שְׁלֹמֹה אִלּוּ כָּעַס אַבָּא עַל אֲדוֹנִיָּה קִמְעָא, טוֹב הָיָה לוֹ מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחַק עָלָיו מִדַּת הַדִּין, לָמָּה, כִּי בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב, אִלּוּ הֵרַע לוֹ פָּנִים הֲבִיאוֹ לְמוּטָב, אֶלָּא, (מלכים א א, ו): וְלֹא עֲצָבוֹ אָבִיו מֵימָיו. וְכֵן אַמְנוֹן, טוֹב הָיָה לוֹ אִם כָּעַס דָּוִד עַבָּא עַל אַמְנוֹן קִמְעָא, מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחַק עָלָיו מִדַּת הַדִּין, וְלָמָּה, כִּי בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב, אֶלָּא (שמואל ב יג, לב): כִּי אַמְנוֹן לְבַדּוֹ מֵת. דָּבָר אַחֵר, טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק, טוֹב הָיָה אִלּוּ כָּעַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל, מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחַק עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כא, ח): זַרְעָם נָכוֹן לִפְנֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר, טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק, טוֹב שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כוֹעֵס עַל הַסְּדוֹמִים מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחַק עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כא, ח): בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וגו'.

פרק ד

א לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ צֵא וְהָבֵא לִי חֵפֶץ טוֹב, אָמַר לוֹ וּמֵהֵיכָן אֲנִי מוֹצֵא חֵפֶץ טוֹב, אָמַר לוֹ מִשְׁתְּמְצָא רֹב בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִים, שָׁם חֵפֶץ טוֹב.

פרק ה

א טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת חָכָם, אֵלּוּ הַדַּרְשָׁנִים. מֵאִישׁ שׁוֹמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים, אֵלּוּ הַמְתַרְגְּמָנִין שֶׁמַּגְבִּיהִין קוֹלָם בְּשִׁיר לְהַשְׁמִיעַ אֶת הָעָם. דָּבָר אַחֵר, טוֹב לִשְׁמוֹעַ גַּעֲרַת חָכָם, אֵלּוּ תּוֹכָחוֹת שֶׁהוֹכִיחַ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. מֵאִישׁ שׁוֹמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים, אֵלּוּ בְּרָכוֹת שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע, שֶׁבָּהֶן גָּבַהּ לִבָּן וְנָפְלוּ בַּשִּׁטִּים.

פרק ו

א כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר, רַבִּי לֵוִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זְעֵירָא עֲבַד לָהּ נְטִילַת רְשׁוּת, כָּל הָעֵצִים כְּשֶׁהֵן דּוֹלְקִין אֵין קוֹלָן הוֹלֵךְ, בְּרַם הָלֵין סְרָיְיתָא כַּד אִינּוּן דּוֹלְקִים קוֹלָן הוֹלֵךְ, מֵימַר אוֹף אֲנַן קַיְסִין.

פרק ז

א כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם, עֹסֶק שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים עֲסוּקִין בּוֹ זֶה עִם זֶה, יְהוֹלֵל חָכָם, מְעַרְבְּבִין חָכְמָתוֹ. וְיאַבֵּד אֶת לֵב מַתָּנָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת לָמַדְתִּי מִיהוּדָה בֶּן פְּדָיָה בַּחֲרִישַׁת הַקֶּבֶר, וְעַל יְדֵי שֶׁהָיִיתִי עָסוּק בְּצָרְכֵי רַבִּים שְׁכַחְתִּים. אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן כָּל שֶׁהוּא מְבַטֵּל עֲסָקָיו מִפְּנֵי מִשְׁנָתוֹ. תְּנֵי, כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ הֲלָכָה מִמִּשְׁנָתוֹ וּמֵשִׁיב עָלֶיהָ.

ב חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה קַיָּם הָיוּ יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, כְּשֶׁנִּפְטַר הָלְכוּ לְיַבְנֶה, וְהָלַךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ אֵצֶל אִשְׁתּוֹ לְאֶמָאוּס, מָקוֹם מַיִם יָפִים וְנָוֶה יָפֶה, הִמְתִּין לָהֶם שֶׁיְּבוֹאוּ אֵצְלוֹ וְלֹא בָאוּ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָאוּ בִּקֵּשׁ לֵילֵךְ אֲצָלָם, וְלֹא הִנִּיחַתּוּ אִשְׁתּוֹ, אָמְרָה מִי צָרִיךְ לְמִי, אָמַר לָהּ הֵן צְרִיכִין לִי. אָמְרָה לוֹ חֵמֶת הָעַכְבָּרִים מִי דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ אֵצֶל מִי, הָעַכְבָּרִים אֵצֶל הַחֵמֶת אוֹ הַחֵמֶת אֵצֶל הָעַכְבָּרִים, שָׁמַע לָהּ וְיָשַׁב לוֹ עַד שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ, מֵאַחַר זְמַן בָּאוּ אֲצָלוֹ שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ פַּת חִטִּין אוֹ פַּת שְׂעוֹרִים מִי טַב אָכְלָהּ בְּלִפְתָּן, וְלָא יָדַע לַהֲשִׁיבָן בַּלִּפְתָּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמְרִים שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין לְפוּתִין זֶה בָּזֶה. רַבִּי הֲוָה מְמַנֵּי תְּרֵין מַנָּאִין בְּכָל שָׁנָה, אִין הֲווֹן כְּדֵי הֲווֹן מִתְקַיְימִין, וְאִין לָא הֲווֹן דָּמְכִין, מִן דַּאֲתָא רַבִּי לְמִדְמַךְ אֲמַר לִבְרֵיהּ לָא תַעֲבֵיד כֵּן אֶלָּא הֱוֵי מְמַנֵּי כּוּלְהוֹן כַּחֲדָא, וּמַנֵּי לֵהּ רַבִּי חֲנִינָא קֻדְמַאי. וְהוּא לְמָה לָא מַנֵּייהּ, רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִיד אָמַר עַל דְּצָווּחִין צִיפּוֹרַיָּא עֲלֵיהּ, וּמִן צָווּחָא עָבְדִין הָא כַּדּוּן צָווּחִין טָבָאוּת, אִם אֲנַן שָׁמְעִין בַּהֲדָא אוֹף בְּהַהִיא צָרִיכִין שְׁמוֹעַ לְהוֹן. רַבִּי בּוֹן אָמַר לֵיהּ קֳדָם מַן קְרֵייְתָא, אָמַר לֵיהּ קֳדָם רַבִּי חַמְנוּנָא סַפְרָא דְּבָבֶל, אָמַר לֵיהּ כַּד תֵּיזֵל לְתַמָּן אֱמָר לֵיהּ שָׁמְנִיתִיךְ זְקֵן וִידַע דְּלָא מִתְמַנֵּי בְּיוֹמֵיהּ, כֵּיוָן דְּדָמַךְ בְּעָא בְּרֵיהּ דִּימַנִּינֵיהּ וְלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ, אֲמַר לֵית אֲנָא מְקַבֵּל אֶלָּא קֳדָם רַבִּי אָפֵס דְּרוֹמָא, הֲוָה תַּמָּן חַד סַב אָמַר אִם רַבִּי חֲנִינָא קֻדְמַי אֲנָא תִּנְיָין, וְאִם רַבִּי אָפֵס קֻדְמַי אֲנָא תִּנְיָין,

קַבֵּיל עָלוֹי רַבִּי חֲנִינָא לְמִתְמַנֵּי תְּלִיתוֹי, וּזְכָה לִמְאַרְכָה סַגְיָן שְׁנִין. אֲמַר לֵית אֲנָא יָדַע מִן בְּגִין מַה זְכִיתִי מְאַרְכָה שְׁנִין סַגְיָן, מִן בְּגִין הֲדָא מִילְּתָא, וְאִם מִן בְּגִין דַּהֲוִינָא סָלֵיק מִן טְבֶרְיָה לְצִפּוֹרִין וַהֲוִינָא עָקִים אִיסְטְרַטְיָא שְׁאֵיל בִּשְׁלָמָה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא בְּאֵידֵין מִתַּנְיָן לֵית אֲנָא יָדַע. דְּבָר אַחֵר, כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם, עֹשֶׁק שֶׁעָשְׁקוּ דָּתָן וַאֲבִירָם לְמֹשֶׁה רַבָּן אִבְּדוּ חָכְמָתוֹ מִמֶּנּוּ. וְיַאֲבֵד אֶת לֵב מַתְּנָה, מְתוּנָה כְּתִיב, אֵלּוּ הָיָה מֹשֶׁה מָתוּן הָיָה נִצּוֹל, אֶלָּא שֶׁהִקְנִיטוּ וְהִקְפִּידוּ אוֹתוֹ וְאָמְרוּ לוֹ (שמות ה, כא): יֵרֶא ה' עֲלֵיכֶם, וְלֹא סָבַל אֶלָּא אוֹתָן הוּא הִקְפִּיד מִכָּעֲסוֹ, וְאָמַר (שמות ה, כג): וּמֵאָז בָּאתִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי כָּתַבְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתְּ חָכָם, וְאַתְּ מַקְפִּיד וְאוֹמֵר לִי כָּךְ, חַייָךְ יֵשׁ לְךָ לֵידַע וּלְיַיְדֵּעַ, טוֹב אַחֲרִיתָן שֶׁל בָּנַי מֵרֹאשִׁית שֶׁנָּתַתִּי לָהֶם בְּמִצְרַיִם, דִּכְתִיב (שמות ה, כג): עַתָּה תִּרְאֶה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַוי דְּמוֹבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין, אִבַּדְתִּי אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁלֹּא הִרְהֲרוּ אַחֲרַי, וְלֹא מָצָאתִי כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקְּשָׁה מִדַּת הַדִּין לִפְגֹּעַ בּוֹ, דִּכְתִיב (שמות ו, ב): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים, וְאֵין אֱלֹהִים אֶלָּא מִדַּת הַדִּין, וְנֶאֱמַר (שמות ו, ב): וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה', אָמַר לוֹ אַתְּ בָּשָׂר וָדָם לֹא יְכוֹלְתְּ לְסַבֵּל אוֹתָם, אֲנִי ה' רַחְמָן בַּעַל הָרַחֲמִים בְּמִדּוֹתַי אֶרָחֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מו, ד): אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא.

פרק ח

א טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ, רַבִּי מֵאִיר הֲוָה יָתֵיב וְדָרִישׁ בְּבֵי מִדְרְשָׁא דִּטְבֶרְיָה וַהֲוָה אֱלִישָׁע רַבֵּיהּ גָּייֵז בְּשׁוּקָא אַרְכֵּיב עַל סוּסְיָא בְּשַׁבַּתָּא, אֶמְרוּן לְרַבִּי מֵאִיר הָא אֱלִישָׁע רַבָּךְ אָתֵי גָּייֵז בְּשַׁבַּתָּא בְּשׁוּקָא, נָפַק לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ בַּמָּה הֲוִיתָא עָסֵיק, אָמַר לֵיהּ (איוב מב, יב): וַה' בֵּרַךְ אֶת אַחֲרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ, אֲמַר לֵיהּ בֵּרַךְ, שֶׁהִכְפִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. אָמַר לֵיהּ עֲקִיבָא רַבָּךְ לָא הֲוָה אָמַר כֵּן, אֶלָּא: וַה' בֵּרַךְ אַחֲרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ, בִּזְכוּת תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מֵרֵאשִׁיתוֹ. אֲמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ אֲמַרְתְּ שׁוּב טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, אֲמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ אֲמַרְתְּ בֵּיהּ, אֲמַר לוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא קוֹנֶה סְחוֹרָה בְּנַעֲרוּתוֹ וְהוּא מַפְסִיד, וּבִזְקְנוּתוֹ הוּא מִשְׁתַּכֵּר בָּהּ. דָּבָר אַחֵר, טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמּוֹלִיד בָּנִים בְּנַעֲרוּתוֹ וְהֵן מֵתִים, מוֹלִיד בִּזְקְנוּתוֹ וְהֵן מִתְקַיְּמִין. דָּבָר אַחֵר, טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים רָעִים בְּנַעֲרוּתוֹ וּבִזְקְנוּתוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים. דָּבָר אַחֵר, טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא לָמֵד תּוֹרָה בְּנַעֲרוּתוֹ וּמְשַׁכְּחָהּ, וּבִזְקְנוּתוֹ הוּא חוֹזֵר עָלֶיהָ, הֲוֵי: טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא רַבָּךְ לֹא כָךְ אָמַר, אֶלָּא: טוֹב אַחֲרִית דָּבָר כְּשֶׁהוּא טוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ, וְכֵן הָיָה מַעֲשֶׂה אֲבוּיָה אֲבִי מִגְדּוֹלֵי הַדּוֹר, וּכְשֶׁבָּא לְמוּלֵנִי קְרָא לְכָל גְּדוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם, וְקָרָא לְכָל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, וְקָרָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם, וּכְשֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ שָׂרוֹן אֵילֵין אָמְרִין מִזְמוֹרִין, וְאֵילֵין

אָמְרִין אַלְפָּבֵּתָרִין, אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִילֵּין עָסְקִין בְּדִידְהוֹן, וַאֲנַן לֵית אֲנַן עָסְקִין בְּדִידָן, וְהִתְחִילוּ בַּתּוֹרָה וּמִן הַתּוֹרָה לַנְּבִיאִים, וּמִן הַנְּבִיאִים לַכְּתוּבִים, וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׁמֵחִין כִּנְתִינָתָן מִסִּינַי וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתֵיהֶן, עִקֵּר נְתִינָתָן לֹא מִסִּינַי נִתְּנוּ בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם, אָמַר הוֹאִיל וְכָךְ הוּא גָּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל תּוֹרָה, הַבֵּן הַזֶּה אִם מִתְקַיֵּם לִי הֲרֵינִי נוֹתְנוֹ לַתּוֹרָה, וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנַת מַחְשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי תּוֹרָתִי. וּמָה אַתְּ אָמַר תּוּבָן (איוב כח, יז): לֹא יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוּכִית. אָמַר לֵיהּ וּמָה אֲמַרְתְּ בֵּיהּ, אָמַר לוֹ אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁקְּשִׁין לִקְנוֹת כְּכָלֵי זָהָב וּזְכוּכִית, אָמַר לוֹ עֲקִיבָא רַבְּךָ לֹא אָמַר כֵּן, אֶלָּא מַה כְּלֵי זָהָב וּזְכוּכִית אִם נִשְׁבְּרוּ יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה, אַף תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאִבֵּד מִשְׁנָתוֹ יָכוֹל הוּא לַחֲזֹר עָלֶיהָ. אָמַר לֵיהּ חֲזוֹר עוֹל לָךְ, אָמַר לֵיהּ לָמָּה, עַד כָּאן תְּחוּם שַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ מְנַן יָדַע, אָמַר לֵיהּ מִטַּלְפֵּי סוּסִי, שֶׁכְּבָר הָלַךְ אַלְפַּיִם אַמָּה. אָמַר לֵיהּ וְכָל הֲדָא חָכְמְתָא אִית בָּךְ וְלֵית אַתְּ חוֹזֵר בָּךְ. אָמַר לֵיהּ לֵית בְּחֵילִי. אָמַר לֵיהּ לָמָּה, אָמַר לֵיהּ רוֹכֵב הָיִיתִי עַל הַסּוּס וּמְטַיֵּל אֲחוֹרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְשָׁמַעְתִּי בַּת קוֹל מְצַפְצֶפֶת וְאוֹמֶרֶת (ירמיה ג, כב): שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, (מלאכי ג, ז): שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, חוּץ מֵאֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ כֹּחִי וּמָרַד בִּי. וּמַהֵיכָן הָיָה לוֹ, רָאָה אָדָם אֶחָד עָלָה לְרֹאשׁ הַדֶּקֶל בְּשַׁבָּת וְנָטַל הָאֵם עַל הַבָּנִים וְיָרַד בְּשָׁלוֹם, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת רָאָה אָדָם אֶחָד עָלָה לְרֹאשׁ הַדֶּקֶל וְנָטַל הַבָּנִים וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם, וְיָרַד וְהִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וָמֵת, אָמַר כְּתִיב (דברים כב, ז): שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים, הֵיכָן טוּבוֹ שֶׁל זֶה וְהֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה, וְלֹא יָדַע שֶׁדִּרְשָׁהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְמַעַן יִיטַב לָךְ בָּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל יְדֵי שֶׁרָאָה לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּחְתּוֹם נָתוּן בְּפִי הַכֶּלֶב, אָמַר מָה הַלָּשׁוֹן שֶׁיָּגַע בַּתּוֹרָה כָּל יָמָיו כָּךְ, לָשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְיָגַע בַּתּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר אִם כֵּן לֹא מַתַּן שְׂכָר לַצַּדִּיקִים, וְלֹא תְּחִיַּת הַמֵּתִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל יְדֵי שֶׁכְּשֶׁהָיְתָה אִמּוֹ מְעֻבֶּרֶת בּוֹ עָבְרָה עַל בָּתֵּי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהֵרִיחָה וְנָתְנוּ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְאָכְלָה, וְהָיָה מְפַעְפֵּעַ בִּכְרִיסָהּ כַּאֲרִיסָה שֶׁל חֲכִינָה. לְאַחַר יָמִים חָלָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, אָתוֹן אָמְרִין לְרַבִּי מֵאִיר אֱלִישָׁע חוֹלֶה, אֲזַל לְגַבֵּיהּ אָמַר לֵיהּ חֲזוֹר בָּךְ, אָמַר לֵיהּ וְעַד כַּדּוּן מְקַבְּלִין, אָמַר לֵיהּ וְלָא כְתִיב (תהלים צ, ג): תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא, עַד דִּכְדּוּכָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה וָמֵת, וְהָיָה רַבִּי מֵאִיר שָׁמֵחַ וְאוֹמֵר דּוֹמֶה שֶׁמִּתּוֹךְ תְּשׁוּבָה נִסְתַּלֵּק רַבִּי. וְכֵיוָן שֶׁקִּבְּרוּהוּ בָּאתָה הָאוּר לִשְׂרֹף אֶת קִבְרוֹ, אָתוֹן אָמְרִין לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר קֻבָּר רַבְּךָ נִשְׂרָף, יָצָא וּפָרַשׂ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, אָמַר לֵיהּ (רות ג, יג): לִינִי הַלַּיְלָה, בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁכֻּלּוֹ לַיְלָה, וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל, מַהוּ וְהָיָה בַבֹּקֶר, בָּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב,

אִם יִגְאַלְךָ טוֹב זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה, ט): טוֹב ה' לַכֹּל. וְאִם לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֶךָ וּגְאַלְתִּיךָ אָנֹכִי חַי ה' שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר. וּדְמָכַת לֵיהּ. אָמְרוּן לֵיהּ רַבִּי לְעָלְמִין דְּאָתֵי אִין אָמְרִין לָךְ מָה אַתְּ בָּעֵי אֲבִיךְ אוֹ רַבָּךְ מַה תֵּימַר, אֲמַר אַבָּא וּבָתַר כֵּן רַבִּי. אָמְרִין לֵיהּ וְשָׁמְעֵי לָךְ אִינוּן, אֲמַר לְהוֹן וְלָאו מַתְנִיתָא הִיא, מַצִּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר וְתִיק הַתְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, מַצִּילִין אֱלִישָׁע בִּזְכוּת תּוֹרָתוֹ. לְבַסּוֹף בָּאוּ בְנוֹתָיו וְתוֹבְעוֹת צְדָקָה אֲצָל רַבֵּנוּ, אָמַר (תהלים קט, יב): אַל יְהִי לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו. אָמְרִין, רַבִּי לָא תִסְתַּכַּל בְּעוֹבָדוֹהִי אִסְתַּכַּל לְאוֹרָיְיתֵיהּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה רַבִּי וְגָזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּתְפָּרְנְסוּ, אָמַר מַה מִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה תּוֹרָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם כָּךְ הֶעֱמִיד, מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מִגְּבַהּ רוּחַ, חַד פַּרְסִי אֲתָא גַּבֵּי רַב אֲמַר לֵיהּ אַלְפַּנִי אוֹרָיְיא, אֲמַר לֵיהּ אֲמוֹר אָלֶ"ף, אֲמַר לֵיהּ מַאן דְּיֵימַר דְּהוּא אָלֶ"ף, יְמָרוּן דְּאֵינוֹ כֵן. אֲמוֹר בֵּי"ת, אֲמַר לֵיהּ מַאן אֲמַר דְּהוּא בֵּי"ת, גָּעַר בּוֹ וְהוֹצִיאוֹ בִּנְזִיפָה, אָזַל לְגַבֵּי שְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ אַלְפַּנִי אוֹרָיְיא, אֲמַר לֵיהּ אֲמוֹר אָלֶ"ף, אֲמַר לֵיהּ מַאן דְּיֵימַר דְּהוּא אָלֶ"ף, אֲמַר לֵיהּ אֲמוֹר בֵּי"ת, אֲמַר לֵיהּ מַאן אֲמַר דְּהוּא בֵּי"ת, אַחֲדֵיהּ בְּאוּדְנֵיהּ וַאֲמַר אוּדְנִי אוּדְנִי, אֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל מַאן אֲמַר דְּהוּא אוּדְנִיךְ. אֲמַר לֵיהּ כּוּלֵּי עָלְמָא יָדְעִין דְּהוּא אוּדְנִי, אֲמַר לֵיהּ אוֹף הָכָא כּוּלֵּי עָלְמָא יָדְעִין דְּהוּא אל"ף וּדְהוּא בי"ת, מִיָּד נִשְׁתַּתֵּק הַפַּרְסִי וְקִבֵּיל עֲלוֹי, וֶיוִי: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מִגְּבַהּ רוּחַ, טוֹבָה הִיא הָאֲרִיכָה שֶׁהֶאֱרִיךְ שְׁמוּאֵל עִם הַפַּרְסִי מֵהַקְפָּדָה שֶׁהִקְפִּיד עֲלֵיהּ רַב, אִלּוּלֵי כֵן חָזַר הַפַּרְסִי לְסִיאוּרוֹ, וְקָרָא עָלָיו: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ. וְעוֹד, עֲקִילַס הַגֵּר שְׁאַל לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר, אָמַר לוֹ הֲרֵי חִבָּה שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַגֵּר בְּלֶחֶם וּבְשִׂמְלָה בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יח): וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה, כַּמָּה טַוּוסִין וְכַמָּה פַּסְיוֹנִין אֵית לִי וַאֲפִלּוּ עֲבָדַי לָא מַשְׁגִּיחִין עָלֶיהוֹן. אָמַר לֵיהּ וְכִי קַלָּה הִיא בְּעֵינֶיךָ דָּבָר שֶׁבִּקֵּשׁ בּוֹ אָבִינוּ יַעֲקֹב מִתְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, כ): וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ, דָּבָר קַל הוּא. אָתָא לְגַבֵּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁאֵיל לֵיהּ כָּךְ, אָמַר לוֹ גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר לְשֵׁם שָׁמַיִם זָכָה וּמַשִּׂיאִין מִבְּנוֹתָיו לְכָהֲנָה. לֶחֶם זוֹ לֶחֶם הַפָּנִים. וּבֶגֶד אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה. צְמָצְמוּ בִּדְבָרִים, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו וְכִי קַלָּה הִיא בְּעֵינֶיךָ דָּבָר שֶׁנֶּחְבַּט בּוֹ הַזָּקֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, כ): וְנָתַן לִי לֶחֶם, וְלָמָּה אַתְּ מוֹשִׁיטוֹ בְּקַנֶּה, הִתְחִיל מְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים, לֶחֶם זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, ה): לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי. וּבֶגֶד זֶה הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, טו): בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ. וֶיוִי: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ טוֹבָה הִיא הָאֲרִיכָה שֶׁהֶאֱרִיךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִם עֲקִילַס הַגֵּר, מֵהַקְפָּדָה שֶׁהִקְפִּיד בּוֹ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, שֶׁאִלּוּלֵי כֵן חָזַר לְסִיאוּרוֹ, וְקָרָא עָלָיו: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מִגְּבַהּ רוּחַ.

פרק ט

א אַל תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס, אָמַר רַבִּי יוּדָן הֵכְמָה דְּמַעֲזִילָא עֲזִיל עַל פְּלַכְתֵּיהּ כֵּן סָלֵיק לֵיהּ בְּפְלַכְתֵּיהּ הוּא נָסִיב, הֵיךְ מַה דְּקִימְקוּמָא גָּלֵישׁ עַל גִּיסֵיהּ שָׁפֵיךְ כָּל דְּרָקָק לְעֵיל עַל אַפּוֹי נְפַל.

פרק יא

א טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה, טוֹבָה חָכְמָה כְּשֶׁהִיא נַחֲלָה דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, כְּשֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ נַחֲלָה, דִּתְנֵינַן תַּמָּן בְּאָבוֹת רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר יָפָה תַּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ וכו'. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, טוֹבָה חָכְמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא, כב): עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם. עִם נַחֲלָה, שֶׁהִנְחִיל תּוֹרָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, זוֹ חָכְמָתוֹ שֶׁל בְּצַלְאֵל, שֶׁהִנְחִיל אָרוֹן לְיִשְׂרָאֵל, וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה עֲשֵׂה אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן, אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מְבִיאִין אֶת הַכֵּלִים וּמַעֲמִידִין אוֹתָם בָּאֲוִיר, בַּתְּחִלָּה יַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הָאָרוֹן. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה שָׁמָּא בְּצַל אֵל הָיִיתָ יוֹשֵׁב וְיָדַעְתָּ בַּתְּחִלָּה (שמות כה, י): וְעָשׂוּ אָרוֹן, וְאַחַר כָּךְ (שמות כו, א): וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה, הֲוֵי: טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה, טוֹבָה חָכְמָה שֶׁל בְּצַלְאֵל, עִם נַחֲלָה, שֶׁהִנְחִיל אָרוֹן לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, עִם נַחֲלָה, שֶׁהִנְחִיל אֶת הָאָרֶץ. וְיִתֵּר לְרֹאֵי הַשֶּׁמֶשׁ. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ זְכוּת אָבוֹת. אַשְׁרֵי שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָיו עוֹמֶדֶת וּמְאִירָה לוֹ. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם לְמַד אָדָם וְלִמֵּד וְשָׁמַר וְעָשָׂה וְהָיְתָה סְפֵיקָא בְּיָדוֹ לְהַחֲזִיק וְלֹא הֶחֱזִיק, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל (דברים כז, כו): אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. לָמַד וְלֹא לִמֵּד, לֹא שָׁמַר וְלֹא עָשָׂה וְלֹא הָיְתָה סְפֵיקָא בְּיָדוֹ לְהַחֲזִיק וְהֶחֱזִיק, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל: בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים, כִּי כָּל אָרוּר מִכְּלַל בָּרוּךְ. רַבִּי הוּנָא אָמַר עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת צֵל וְחֻפָּה לְבַעֲלֵי מִצְוֹות אֵצֶל בַּעֲלֵי תּוֹרָה, מַאי טַעְמָא, כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף. שֹׁלֹשׁ מֵאוֹת נְזִירִין עָלוּ לְהַקְרִיב תְּשַׁע מֵאוֹת קָרְבָּנִין בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מָצָא לָהֶם פֶּתַח, וּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים לֹא מָצָא לָהֶם פֶּתַח. סְלִיק שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לְגַבֵּי יַנַּאי מַלְכָּא אֲמַר לֵיהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נְזִירִין סָלְקִין בָּעַיִין לְמִקְרְבָא תְּשַׁע מְאוֹת קוּרְבָּנִין וְלֵית לְהוֹן, אֶלָּא הַב אַתְּ פַּלְגָּא מִן דִּידָךְ וַאֲנָא פַּלְגָּא מִן דִּידִי וְיֵזְלוּן וְיִקְרְבוּן, יְהַב לְהוֹן יַנַּאי פַּלְגָּא וַאֲזַלוּן וְקָרְבוּן, אֲתוֹן אָמְרִין לֵישָׁן דְּבִישׁ לְיַנַּאי מַלְכָּא עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, אָמְרִין לְיַנַּאי מַלְכָּא תֶּהֱוֵי יְדִיעַ כָּל מַה דְּאַקְרִיבִינוּן מִן דִּידָךְ הֲוָה, בְּרַם שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לָא יְהַב כְּלוּם מִן דִּידֵיהּ. שְׁמָעִינֵיהּ וּכְעַס עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, וּשְׁמַע שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח וַעֲרַק. בָּתַר יוֹמִין הֲווֹ תַּמָּן בַּר נָשׁ רַבְרְבִין מִן מַלְכוּתָא דְּפָרַס הֲווֹן יַתְבִין עַל פִּתּוֹרֵיהּ דְּיַנַּאי מַלְכָּא, מִן דְּאָכְלִין אָמְרִין לְיַנַּאי מָרֵי מַלְכָּא נְהִירִין אֲנַן דַּהֲוָה הָכָא חַד סַב וַהֲוָה אָמַר לָן מִילֵּי דְאוֹרַיְתָא, אֲמַר לִשְׁלָמְתּוֹ

אֲחָתֵיהּ, אִינְתְּתֵיהּ דְּיַנַּאי, שִׁלְחִי וְאֵיתֵי, אֲמַר לֵיהּ הַב לִי מִילָּא וּשְׁלַח לֵיהּ עִזְקָתָךְ וְהוּא אָתֵי, יְהַב לָהּ מִילָּא וַאֲתָא, מִן דַּאֲתָא יְתֵיב לֵיהּ בֵּין מַלְכָּא לְמַלְכְּתָא, אֲמַר לֵיהּ לְמָה עֲרַקְתְּ, אֲמַר לֵיהּ שְׁמָעִית דְּאַתְּ כָּעֵיס עָלַי, וּצְרַת לִי בְּגִינָךְ דְּלָא תִּקְטְלִנְנִי וַעֲרָקִית, וְהָדֵין קְרָיֶיהּ קַיֶּימְתְּ, דִּכְתִיב (ישעיה כו, כ): חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם, אֲמַר לֵיהּ וּלְמָה אַפְלֵית בִּי, אֲמַר לֵיהּ חַס וְשָׁלוֹם לָא אַפְלֵית בָּךְ, אֶלָּא אַתְּ מִן מָמוֹנָךְ וַאֲנָא מִן אוֹרָיְיתִי, דִּכְתִיב: כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף. אֲמַר לֵיהּ וּלְמָה יְתַבְתְּ בֵּין מַלְכָּא לְמַלְכְּתָא, אֲמַר לֵיהּ דְּהָכִין כְּתִיב בְּסִפְרֵיהּ דְּבֶן סִירָא, סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ וּבֵין נְגִידִים תּוֹשִׁיבֶךָּ. אֲמַר לֵיהּ חֲמֵית מִן מָה אֲנָא מוֹקִיר לָךְ, אֲמַר לֵיהּ לֵית אַתְּ מוֹקִיר אֶלָּא אוֹרָיְיתִי הִיא מוֹקָרָא לִי, דִּכְתִיב (משלי ד, ח): סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ אֲמַר לוֹן מָזְגִין לֵיהּ כָּסָא דִּידָבְרֵיךְ, אֲמַר מָה אֵיבָרֵיךְ, נֵימַר בָּרוּךְ שֶׁאָכַל יַנַּאי מִשֶּׁלּוֹ, אֲמַר לֵיהּ אַתְּ כַּדּוּן אַתְּ בְּקַשְׁיוּתָךְ, לָא שְׁמָעִית מִן יוֹמָא יַנַּאי בְּבִרְכְּתָא, אֲמַר וּמָה אִית לִי לְמֵימַר בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ, וְלֹא אָכַלְתִּי. אֲמַר לְהוּ אַיְיתֵי לֵיהּ דְּיֵיכוּל, מִן דַּאֲכַל אֲמַר שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וַחֲלוּקִין חֲבֵרָיו עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, רַבִּי אָבִין אָמַר עַל הַשְּׁנִיָּה, וְרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר עַל הָרִאשׁוֹנָה, וּמַחֲלִיפִין שִׁיטָתֵיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, תַּמָּן פְּשִׁיטָא לֵיהּ וְהָכָא צְרִיכָה לֵיהּ, תַּמָּן פְּשִׁיטָא לֵיהּ וְהַסֵּב וְטָבַל עִמָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶן כַּזַּיִת דָּגָן מְזַמְּנִין עָלָיו, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אִיסִי אָמַר לְעוֹלָם אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו עַד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת דָּגָן. תָּנֵי שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ דָּגָן וְאֶחָד שֶׁאָכַל חוּץ מִדָּגָן מִצְטָרֵף, כְּמַאן דְּתָנֵינַן כָּרְבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. שְׁלֹשָׁה בַּלְיוֹטִין הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, בֶּן צִיצִית הַכְּסֶת, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, וּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, וְכָל חַד וְחַד הֲיָה יָכוֹל לְסַפֵּק וּלְפַרְנֵס לַמְדִינָה עֶשֶׂר שָׁנִים, וְהָיָה שָׁם בֶּן בָּטִיחַ בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהָיָה מְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת, רֹאשׁ קֶסָרִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמַד וְשָׁרַף אֶת הָאוֹצָרוֹת, שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אָמַר וַוי, אָזְלִין וְאָמְרִין לְבֶן בָּטִיחַ חֲבִיבְךָ אָמַר וַוי וַוי. שְׁלַח וְאַיְיתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ לְמָה אַתְּ אָמַרְתְּ וַוי, אָמַר לֵיהּ לָא אָמְרִית וַוי אֶלָּא וַהּ אָמְרִית, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָאוֹצָרוֹת יְקָרִין קַיָּימִין לָא יַהֲבִין גַּרְמֵיהוֹן לְמֶעֱבַד קָרְבָּא. בֵּין וַוי לְוַהּ נְמִלַּט רַבִּי יוֹחָנָן, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָחֲזוֹ בּוּלְמוּס וְהָלַךְ לְאֵימוֹנִיס, וְיָשַׁב לוֹ לְמִזְרָחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה וְנִתְרַפֵּא, אָמְרִין לֵיהּ הָדָא מְנָא לָךְ, אֲמַר לוֹן מִן דָּוִד, דִּכְתִיב (שמואל א ל, יב): וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלַח דְּבֵלָה, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יָאסִין הֲוָה אָתֵי בְּאִלְפָּא וְאָתֵי מִן טַרְסִים וַאֲמַר לֵיהּ טַלְיָא אֲנָא צָרִיךְ לְמֵיחַת, אֲמַר לֵיהּ לָא תֵּיחוֹת לְיַמָּא דְּיַמָּא סַכַּנְתָּא, אֲמַר לֵיהּ בָּעֵי אֲנָא לְמִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע, אֲמַר לֵיהּ קְרֵי. אֲמַר לֵיהּ בָּעֵי אֲנָא לְמֵיכַל, אֲמַר לֵיהּ אֱכֹל. כֵּיוָן דַּאֲתוֹן לַלָּמָן אֲמַר לֵיהּ אְסוּר אַתְּה עַד שֶׁתִּטְבֹּל, וּקְרָא עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ.

רַבִּי מֵאִיר הֲוָה מִתְבָּעֵי לְמַלְכוּתָא וַעֲרַק, עֲבַר עַל חֲנוּתָא דַּאֲרַמַּיִין וְאַשְׁכַּח יַתְהוֹן יְתִיבִין אֲכָלוּן מִן הַהוּא מִינָא, חֲמוֹן יָתֵיהּ אָמְרִין הוּא הוּא, לֵית הוּא הוּא, אָמְרִין אִם הוּא הוּא, אֲנַן כָּרְזִין לֵיהּ אִין אָתֵי אָכִיל עִמָּן, וַהֲוָה צָבַע חֲדָא אֲצְבְּעוֹתֵיהּ בִּדְמֵיהּ דַּחֲזִיר, וִיהַב אֲצְבְּעוֹתֵיהּ אוֹחֲרֵי בְּפוּמֵיהּ, טְמַשׁ הָא וּמְתַק הָא. אָמְרִין דֵּין לְדֵין אִלּוּ הֲוָה רַבִּי מֵאִיר לָא הֲוָה עָבֵיד כֵּן, שַׁבְקוּנֵיהּ וַעֲרַק, וּקְרָא עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. רַבִּי הֲוָה דָּמִיךְ בְּצִפּוֹרִין וְאָמְרִין צִיפּוֹרָאֵי כָּל דַּאֲתָא וְאָמַר דְּמַךְ רַבִּי אֲנָן קָטְלִין לֵיהּ. אָזַל בַּר קַפָּרָא וְעָלַל בְּכַוְותָא וַאֲדִיק לֵיהּ וְרִישֵׁיהּ מִיכְרַךְ וּמָנֵיהּ בְּזֵיעִין, אָמַר אַחֵינוּ בְּנֵי יְדָעְיָה שְׁמָעוּנִי שְׁמָעוּנִי, אֲרָאֶלִים וּמְצוּקִים אָחֲזוּ יָדָן בְּלוּחוֹת הַבְּרִית, גָּבְרָה יָדָן שֶׁל אֲרָאֶלִים וְחָטְפוּ אֶת הַלּוּחוֹת. אָמְרִין לֵיהּ דְּמַךְ רַבִּי, וַאֲמַר לְהוּ אַתּוּן אַמְרִיתוּן אֲנָא לָא אֲמִינָא, וְלָמָּה לֹא אָמַר, דִּכְתִיב (משלי י, יח): וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְסִיל. קְרָעוּן מָנֵיהוֹן עַד דַּאֲזַל קָלֵיהּ דִּקְרִיעָה עַד גּוּפְתָּתָא, מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה מִילִין, וּקְרָא עֲלֵיהּ: וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי מָנָא מַעֲשֶׂה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה וְאִיתְכַּנְּשִׁין כָּל קְרָיְיתָא לְהֶסְפִּידָא דְּרַבִּי, אַשְׁרוּנֵיהּ בְּתַמְנֵי עָשָׂר כְּנִישְׁתָּא, וְאוֹבְלוּנֵיהּ לְבֵית שְׁעָרִים, וּתְלָא לוֹן יוֹמָא עַד דְּמָטָא כָּל חַד וְחַד מֵישְׁרָאֵל לְבֵיתוֹ וּמַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְצוֹלֶה לוֹ דָּג, וּמְמַלֵּא לוֹ חָבִית מַיִם, עַד שֶׁעָשָׂה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שְׁקָעָה הַחַמָּה וְקָרָא הַגֶּבֶר, שָׁרוֹן מְצוֹקִין אָמְרִין וַוי דְּחַלְּלִינָן שַׁבַּתָּא, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה כָּל מִי שֶׁלֹּא נִתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל רַבִּי מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, בַּר מִן קַצָּרָה דַּהֲוָה תַּמָּן וְלָא אָתָא, כֵּיוָן דִּשְׁמַע כֵּן סְלֵק וּטְלַק גַּרְמֵיהּ מִן אִיגְּרָא וְנָפַל וָמֵת. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אַף לְאִגְּרָא קַצָּרָא מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

פרק יג

א רְאֵה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן, נְטָלוֹ וְהֶחֱזִירוֹ עַל כָּל אִילָנֵי גַּן עֵדֶן, וְאָמַר לוֹ, רְאֵה מַעֲשַׂי כַּמָּה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִין הֵן, וְכָל מַה שֶׁבָּרָאתִי בִּשְׁבִילְךָ בָּרָאתִי, תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תְקַלְקֵל וְתַחֲרִיב אֶת עוֹלָמִי, שֶׁאִם קִלְקַלְתָּ אֵין מִי שֶׁיְּתַקֵּן אַחֲרֶיךָ, וְלֹא עוֹד שֶׁאַתָּה גּוֹרֵם מִיתָה לְאוֹתוֹ צַדִּיק. מָשָׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאִשָּׁה עֲבָרָה שֶׁהָיְתָה חֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יָלְדָה שָׁם בֵּן, גִּדְּלָה שָׁם וּמֵתָה שָׁם, לְיָמִים עָבַר הַמֶּלֶךְ עַל פֶּתַח הָאֲסוּרִים, כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ עוֹבֵר הִתְחִיל אוֹתוֹ הַבֵּן צוֹוֵחַ וְאוֹמֵר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כָּאן נוֹלַדְתִּי, כָּאן גָּדַלְתִּי, בְּאֵיזֶה חֵטְא אֲנִי נָתוּן כָּאן אֵינִי יוֹדֵעַ. אָמַר לוֹ, בַּחֵטְא שֶׁל אִמְּךָ. כָּךְ בְּמֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בראשית ג, כב): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד, כְּתִיב (דברים לא, יד): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת.

פרק יד

א בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב, אִם נִזְדַּמֵּן לְךָ יוֹם טוֹב תְּהֵא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ מִיָּד. וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה, רְאֵה אֵיךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁתִּנָּצֵל מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבַטְּלִין גְּזֵרוֹת רָעוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: תְּפִלָּה, וּצְדָקָה, וּתְשׁוּבָה. וּשְׁלִשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ז, יד): וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְּשׁוּ פָנַי וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת אַרְצָם. וְיִתְפַּלְּלוּ, זוֹ תְּפִלָּה. וִיבַקְּשׁוּ פָנַי, זוֹ צְדָקָה, הֲאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים יז, טו): אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ. וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים, זוֹ תְּשׁוּבָה. וְאַחַר כָּךְ וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וגו'. רַבִּי מָנָא אָמַר אַף הַתַּעֲנִית, דִּכְתִיב (תהלים כ, ב): יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה. לָמָּה, גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים.

ב רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּא פָּתַר קְרָיֵיא בָּעֲנִיִּים וּבָעֲשִׁירִים, בְּיוֹם טוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרְךָ שְׂמַח עִמּוֹ, וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה, רְאֵה הֵיאַךְ לְפַרְנֵס אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁתִּתְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שָׂכָר. כָּךְ הָיָה רַבִּי תַּנְחוּם עוֹשֶׂה, אִם הָיָה לְמוּד לִקַּח לִיטְרָא שֶׁל בָּשָׂר הָיָה לוֹקֵחַ שְׁתַּיִם, אֶחָד חֶלְקוֹ וְאֶחָד לָעֲנִיִּים, שְׁתַּיִם אַגָּדוֹת שֶׁל יָרָק, אַחַת לוֹ וְאַחַת לָעֲנִיִּים. גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה, אֵלּוּ עֲנִיִּים וְעֲשִׁירִים, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ.

ג רַבִּי אַחָא פָּתַר קְרָיֵיא בַּתּוֹרָה, בְּשִׂמְחָתָהּ תִּשְׂמַח, וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה, תְּהֵיֶה מִן הָרוֹאִים, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (ישעיה סו, כד): וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים, וְלֹא מִן הַנִּרְאִים, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (ישעיה סו, כד): כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת. גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה, זֶה גֵּיהִנֹּם וְגַן עֵדֶן, כַּמָּה בֵּינֵיהֶם טֶפַח. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כּוֹתֶל. וְרַבָּנָן אָמְרֵי שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵיוּ מַצִּיצוֹת זוֹ מִזּוֹ. רַבִּי לֵוִי פָּתַר קְרָיֵיא, בְּיָמִים טוֹבִים שְׁנָתַתִּי לְךָ תְּהֵא שְׂמֵחַ וּמְשַׂמֵּחַ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּקְּרְבָּנוֹת, אִם תָּבוֹא שָׁנָה בְּלֹא בְצוֹרֶת נָפַק לְכַרְמָךְ חֲמֵי וַחֲדֵי, חֲמֵי אַתְּ לְזֵיתָךְ וַחֲדֵי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁנָה בְּלֹא בָּרָאתִי פְּרַקְלִיט טוֹב לַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת.

פרק טו

א אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי. שָׁאֲלוּ אֶת שְׁמוּאֵל הַקָּטָן מַהוּ דִכְתִיב: יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ, אָמַר לָהֶם גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהַצַּדִּיק עָתִיד לָבוֹא לִידֵי מְיֵיט, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁהוּא בְּצִדְקוֹ אֲסַלְּקֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ. וְיֵשׁ רָשָׁע מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַפֶּה לוֹ לְתְשׁוּבָה, מֵת אֲבָדָה תִקְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא, ז): בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה. לְכָל אַחַת לְסָטִין שֶׁהָיְתָה חֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין, חָתַר אֶחָד מֵהֶם חֲתִירָה אַחַת וּבָרְחוּ כֻּלָּן, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם אֶחָד מֵהֶן וְלֹא בָרַח,

כֵּיוָן שֶׁבָּא הַשִּׁלְטוֹן, הִתְחִיל לְחָבְטוֹ בְּמַקֵּל, אָמַר לֵיהּ בִּישׁ גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזְלָא, חֲתִירְתָּא קוֹמָךְ לָא הֲוֵית עָרִיק. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָרְשָׁעִים, הַתְּשׁוּבָה לִפְנֵיכֶם וְלֹא שַׁבְתֶּם, אֶלָּא (איוב יא, כ): וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה. וּמִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ פָּנִים עִם הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, אוֹ יַעֲשׂוּ מִצְוָוֹת שֶׁיִּשְׁלֹם לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹ שֶׁמָּא יֵצְאוּ מֵהֶן בָּנִים צַדִּיקִים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ הֶאֱרִיךְ פָּנִים לְאָחָז, וְיָצָא מִמֶּנּוּ חִזְקִיָּה. עִם אָמוֹן, יָצָא מִמֶּנּוּ יֹאשִׁיָּהוּ. שִׁמְעִי, יָצָא מִמֶּנּוּ מָרְדְּכָי.

פרק טז

א אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ, מְדַבֵּר בְּשָׁאוּל, דִּכְתִיב (שמואל א טו, ה): וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד עִיר עֲמָלֵק וגו', רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר הִתְחִיל מְדַיֵּן הוּא כְּנֶגֶד בּוֹרְאוֹ, וְאָמַר כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֵךְ וְהִכִּיתָ אֶת עֲמָלֵק, אִם אֲנָשִׁים חָטְאוּ הֲנָשִׁים מֶה חָטְאוּ, וְהַטַּף מֶה חָטְאוּ, וְהַבָּקָר וְשׁוֹר וַחֲמוֹר מֶה חָטְאוּ. יָצָאת בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה, יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הִתְחִיל מְדַיֵּן כְּנֶגֶד עֶגְלָה עֲרוּפָּה, וְאוֹמֵר, אָמַר הַכָּתוּב (דברים כא, ד): וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל, הוּא הוֹרֵג וְהִיא נֶעֱרֶפֶת, אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה, יְצָאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה רַחְמָן בְּמָקוֹם אַכְזָרִי, סוֹף שֶׁנַּעֲשָׂה אַכְזָרִי בְּמָקוֹם רַחֲמָן, וּמִנַּיִן שֶׁנַּעֲשָׂה אַכְזָרִי בְּמָקוֹם רַחֲמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כב, יט): וְאֶת נֹב עִיר הַכֹּהֲנִים הִכָּה לְפִי חָרֶב, וְלֹא תְהֵא נֹב כְּזַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. וְרַבָּנָן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה רַחְמָן בְּמָקוֹם אַכְזָרִי סוֹף שֶׁמִּדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א לא, ו): וַיָּמָת שָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו.

פרק יז

א אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְצִיבְחַר שָׂרֵי, אֶלָּא דִּלְא תֵּימַר מִן דַּהֲדָה בְּחֵמָה כֹּלֶה בְּחֵמָה.

פרק יח

א טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה, זֶה מִקְרָא. וְגַם מִזֶּה אַל תַּנַּח אֶת יָדֶךָ, זֶה מִשְׁנָה. כִּי יֵרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כֻּלָּם, כְּגוֹן רַבִּי אַבָּהוּ דְּקֵיסָרִין.

פרק יט

א הַחָכְמָה תְּעֹז לֶחָכָם, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ד): חָכָם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר, מַעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרָא בָּהֶן הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תְּעֹז לֶחָכָם, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב (יחזקאל כח, יב): אַתָּה חוֹתֵם תָּכְנִית. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר, אֵלּוּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: הַוֵּשֶׁט לַמָּזוֹן,

קָנֶה לַקּוֹל, כָּבֵד לַחֵמָה, מָרָה לַקִּנְאָה, הֲרֵאָה מְשַׁשְׁתֵּן, הֶמְסֵס לִטְחוֹן, טְחוֹל לִשְׁחֹק, כְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, לֵב מֵבִין, לָשׁוֹן גּוֹמֵר.

ב דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה נֹחַ. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר, מֵעֲשָׂרָה דוֹרוֹת שֶׁמֵּאָדָם וְעַד נֹחַ, שֶׁמִּכֻּלָּן לֹא נִדְבַּר אֶלָּא עִמּוֹ. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה אַבְרָהָם. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה דוֹרוֹת, מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לֹא בָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכֻּלָּן וְלֹא כָרַת עִמָּהֶם בְּרִית אֶלָּא עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יח): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה יַעֲקֹב. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשֶׂרֶת שְׁבָטִים שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם וְעָלוּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁיּוֹסֵף קַיָּם, וְיַעֲקֹב הָיָה יוֹדֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, א): וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם, הָיָה יוֹדֵעַ שִׁבְרוֹ בְּמִצְרַיִם.

ג דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה מֹשֶׁה. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁמִּשְׁמְשִׁין אֶת הַגּוּף, שֶׁכְּבָשָׁן מֹשֶׁה, וְאֵלּוּ הֵן: מִן פּוּמָא לְוַוּשְׁטָא, וּמִן וַוּשְׁטָא לְהֶמְסֵיסָא, וּמֵהֶמְסֵיסָא לְקֵירְבְּתָא, וּמִקֵּירְבְּתָא לְאֵיסְטוּמְכָא, וּמֵאֵיסְטוּמְכָא לְכִרוּכָא קְטִינָא, וּמֵכִרוּכָא קְטִינָא לְבֵית כַּסָּא, וּמִבֵּית כַּסָּא לִבְנָת מֵעָיָא, וּמִבְּנָת מֵעָיָא לִכְרוּכָא עָבְיָא, וּמֵכִרוּכָא עָבְיָא לְסַנְּי דִּיבָא, וּמִסַּנְּי דִּיבָא לְפַטְרוֹנָא, וּמִפַּטְרוֹנָא לְעִיזְקְתָא, וּמֵעִזְקְתָא לְבָרָא. וּמִכֻּלָּן לֹא נִצְרַךְ מֹשֶׁה לֹא לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וגו' לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ו): רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: הַוּשְׁט לַמָּזוֹן, קָנֶה לַקּוֹל, כָּבֵד לַחֵמָה, מָרָה לַקִּנְאָה, הֲרֵאָה מְשַׁשְׁתֵּן, הֶמְסֵס לִטְחוֹן, טְחוֹל לִשְׁחֹק, כְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, לֵב מֵבִין, לָשׁוֹן גּוֹמֵר.

ד דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה דָּוִד. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה זְקֵנִים שֶׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, וְאֵלּוּ הֵן: אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאַבְרָהָם, וּמֹשֶׁה, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה. עַל אִילֵּין חֲמִשָּׁה לָא אִיתְפַּלְגִין, אִילֵּין חֲמִשָּׁה אָחֳרָנַיֵּיתָא מָאן אִינּוּן, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַב אָמַר: אָסָף, הֵימָן, וִידוּתוּן, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח אֶחָד, וְעֶזְרָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הוּא אָסָף דְּהָכָא הוּא אָסָף דְּתַמָּן, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה בֶּן תּוֹרָה זָכָה לוֹמַר שִׁירָה עִם אֶחָיו, וְזָכָה לוֹמַר שִׁירָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. עַל דַּעַת רַב, אָסָף אַחֵר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כה, ב): עַל יַד אָסָף הַנִּבָּא עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן רַב אָמַר לִידוּתוּן מַמָּשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לִידוּתוּן הַנִּבָּא עַל הַדָּתִין וְעַל הַדִּינִין שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ סֵפֶר תְּהִלִּים, מִכֻּלְּהוֹן לֹא נֶאֱמַר עַל שְׁמוֹתָם אֶלָּא עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לַחֲבוּרָה שֶׁל אֲנָשִׁים הַמְבַקֶּשֶׁת לוֹמַר הֵימְנוֹן לַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כֻּלְּכֶם נְעִימִים, כֻּלְּכֶם חֲסִידִים, כֻּלְּכֶם מְשֻׁבָּחִין לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא אִישׁ פְּלוֹנִי יֹאמַר עַל יְדֵי

כֻּלְּכֶם, לָמָּה, שֶׁקוֹלוֹ עָרֵב. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבִּקְּשׁוּ עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לוֹמַר סֵפֶר תְּהִלִּים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֻּלְּכֶם נְעִימִים וַחֲסִידִים וּמְשֻׁבָּחִין לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא דָּוִד יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה, שֶׁקוֹלוֹ עָרֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב כג, א): וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל.

פרק כ

א כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא, אָמַר רַבִּי יוּדָן וְכִי יֵשׁ אָדָם צַדִּיק וְחוֹטֵא, אֶלָּא אֵלּוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה וּמְחַלְּקֵי צְדָקָה, שֶׁרָאוּי שֶׁלֹּא כָּרָאוּי, וְשֶׁא כָּרָאוּי נוֹתְנִין כָּרָאוּי, וְלֹא יֶחֱטָא, הֵיאַךְ כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (שופטים כ, טז): קֹלַע בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׂעָרָה וְלֹא יַחֲטִא.

פרק כג

א כָּל זֹה נִסִּיתִי בַחָכְמָה, כְּתִיב (מלכים א ה, ט): וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה, רַבָּנָן וְרַבִּי לֵוִי, רַבָּנָן אָמְרֵי כַּחוֹל, מַהוּ כַּחוֹל, נִתַּן לוֹ חָכְמָה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר מָה הַחוֹל הַזֶּה גָּדֵר לַיָּם, כָּךְ הָיְתָה חָכְמָה גָּדֵר לִשְׁלֹמֹה, מַתְלָא אָמַר דַּעַת חָסַרְתְּ מַה קָּנִיתְ, דַּעַת קָנִיתְ מָה חָסַרְתְּ. כְּתִיב (מלכים א ה, ט): וַתֶּרֶב חָכְמַת שְׁלֹמֹה מֵחָכְמַת כָּל בְּנֵי קֶדֶם וּמִכֹּל חָכְמַת מִצְרָיִם, וּמָה הָיְתָה חָכְמָתָן שֶׁל בְּנֵי קֶדֶם, שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין בַּמַּזָּל, וְקוֹסְמִין בָּעוֹפוֹת, וּבְקִיאִין בַּטְּיָיר. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֲנִי מְשַׁבֵּחַ אֶת בְּנֵי הַמִּזְרָח, שֶׁאֵין נוֹשְׁקִין בַּפֶּה אֶלָּא בַיָּד, וְאֵין נוֹשְׁכִין בַּפֶּה אֶלָּא חוֹתְכִים בַּסַּכִּין, וְאֵין נוֹטְלִין עֵצָה אֶלָּא בְּמָקוֹם מָרְוָח, שֶׁאֵין יוֹעֲצִין אֶלָּא בַּשָּׂדֶה. מָה הָיְתָה חָכְמָתָן שֶׁל מִצְרָיִם, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שָׁלַח אֵצֶל פַּרְעֹה נְכֹה וְאָמַר שְׁלַח לִי אֻמָּנִים בִּשְׁכָרָן, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. מֶה עָשָׂה כָּנַס כָּל אִסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלּוֹ, וְצָפוּ וְרָאוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲתִידִין לָמוּת בְּאוֹתָהּ שָׁנָה וּשְׁלָחָן לוֹ, וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ אֵצֶל שְׁלֹמֹה צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהֵם עֲתִידִין לָמוּת בְּאוֹתָהּ שָׁנָה, וְנָתַן לָהֶם תַּכְרִיכִין וּשְׁלָחָן לוֹ, וְאָמַר לוֹ, אִם לֹא הָיָה לְךָ תַּכְרִיכִין לְצָרְכְּךָ מֵתֶיךָ אֵלּוּ, הֲרֵי הֵם וְתַכְרִיכֵיהוֹן קוּם קְבֹר אוֹתָם. (מלכים א ה, יא): וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם, מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן, וּמָה הָיְתָה חָכְמָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאת אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן נִמְלַךְ בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם, נַעֲשֶׂה אָדָם, אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (תהלים ח, ה): מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ. אָמַר לָהֶם, אָדָם שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִבְרֹאתוֹ חָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁלָּכֶם, מֶה עָשָׂה כָּנַס כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְהֶעֱמִידָן לִפְנֵיהֶם, וְאָמַר לָהֶם קִרְאוּ לָהֶם שֵׁמוֹת, עָמְדוּ וְלֹא יָדְעוּ. הִלֵּךְ אֵצֶל אָדָם אָמַר לוֹ מַה שְׁמוֹתָן שֶׁל אֵלּוּ, אָמַר רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לָזֶה נָאֶה לִקְרוֹתוֹ שׁוֹר, וְלָזֶה אָרִי, וְלָזֶה סוּס, וְלָזֶה גָּמָל, וְלָזֶה נָשֶׁר, וְכֵן לְכֻלָּן. וְאָמַר לוֹ אַתָּה מַה שְׁמֶךָ, אָמַר לְפָנָיו, אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרֵאתִי מִן הָאֲדָמָה. וַאֲנִי מַה שְׁמִי, אָמַר לְפָנָיו, אֲדֹנָי, מִפְּנֵי מַה שֶׁאַתָּה אָדוֹן עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מב, ח): אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי, הוּא שְׁמִי שֶׁקָּרָא לִי אָדָם הָרִאשׁוֹן, הוּא שְׁמִי שֶׁהִתְנֵיתִי בֵּינִי

לְבֵין עַצְמִי, הוּא שְׁמִי שֶׁהִתְנֵיתִי בֵּינִי לְבֵין בְּרִיּוֹתַי וּבֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי, זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב (תהלים פט, ל): מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי. וְהֵימָן, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז): בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. וְכַלְכֹּל, זֶה יוֹסֵף, דִּכְתִיב (בראשית מז, יב): וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף, אָמְרוּ מִצְרַיִם כְּלוּם עֶבֶד זֶה מֶלֶךְ עָלֵינוּ אֶלָּא בְּחָכְמָתוֹ, נָטְלוּ שִׁבְעִים פִּיתְקִין וְהָיוּ מַשְׁלִיכִין לְפָנָיו וְהָיָה קוֹרֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּלְשׁוֹנוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין וּמַכִּירִין בּוֹ וְאֵינָן יְכוֹלִין לִשְׁמֹעַ בּוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים פא, ו): עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ. וְדַרְדַּע, זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁכָּלוּ דֵּעָה. בְּנֵי מָחוֹל, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּחַל לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל.

ב וַיִּדַּבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל (מלכים א ה, יב), אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ שֶׁנִּתְנַבֵּא שְׁלֹמֹה אֶלָּא קָרוֹב לִשְׁמוֹנָה מֵאוֹת פְּסוּקִים, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל פָּסוּק וּפָסוּק שֶׁנִּתְנַבֵּא שְׁלֹמֹה יֵשׁ בּוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה טְעָמִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עַל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, וְאֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים עַל כָּל מָשָׁל וּמָשָׁל, דִּכְתִיב (מלכים א ה, יב): וַיְהִי שִׁירוֹ, שִׁיּוּרוֹ שֶׁל מָשָׁל חֲמִשָּׁה וְאֶלֶף.

ג וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים, וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְדַבֵּר עַל הָעֵצִים, אֶלָּא אָמַר שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי מָה מְצָרַע זֶה מִטָּהֵר בַּגְּבוֹהִים שֶׁבַּגְּבוֹהִים וּבַנָּמוּךְ שֶׁבַּנְּמוּכִין, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁאָדָם מַגְבִּיהַּ אֶת עַצְמוֹ כָּאֶרֶז הוּא לוֹקֶה בַּצָּרַעַת, וּכְשֶׁהוּא מְמַעֵט אֶת עַצְמוֹ וּמַשְׁפִּילוֹ כְּאֵזוֹב שֶׁהוּא נָמוּךְ, סוֹפוֹ לְהִתְרַפְּאוֹת. וְכֵן מִפְּנֵי מָה בְּהֵמָה נִתֶּרֶת בִּשְׁנֵי סִימָנִין וְעוֹף נִתָּר בְּסִימָן אֶחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה נִבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה, וְעוֹף מִן הַיָּם, שֶׁכֵּן אָמַר בַּר קַפָּרָא עוֹף מֵרְקִיקַ נִבְרָא. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל קַפּוֹדְקִיָּא אָמַר דְּרַגְלוֹי דְּתַרְנְגוֹלְתָּא דְּמְיָין לְחַסְפְּנִיתָא דְּנוּנָא. וְעַל הָרֶמֶשׂ אָמַר, מִפְּנֵי מָה שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים שֶׁבַּתּוֹרָה הַצָּדָן וְהַחוֹבֵל בָּהֶם בְּשַׁבָּת חַיָּב, וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁרָצִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עוֹרוֹת. וְעַל הַדָּגִים אָמַר, מִפְּנֵי מָה כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף טְעוּנִין שְׁחִיטָה וְדָגִים אֵינָם טְעוּנִין שְׁחִיטָה, אֶלָּא מֵהָדִין קְרָא (במדבר יא, כב): הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט, וּבַדָּגִים אֵין כְּתִיב אֶלָּא אֲסִיפָה. הוֹרָה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר נְבוּרְיָא בְּצוֹר, עַל הַדָּגִים שֶׁטְּעוּנִים שְׁחִיטָה, שָׁמַע רַבִּי חַגַּי שְׁלַח וְאַיְיתִינֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מִן הָן הוֹרִיתָ, אָמַר לֵיהּ מִן הָן, דִּכְתִיב (בראשית א, כ): יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף, מָה עוֹף טָעוּן שְׁחִיטָה אַף דָּגִים טְעוּנִין שְׁחִיטָה, אָמַר אַרְבְּעִינֵיהּ דְּיִלְקֵי, אָמַר בַּר נָשׁ דַּאֲמַר מִילְּתָא מִן אוֹרָיְיתָא יִלְקֵי, אֲמַר לֵיהּ לָא הוֹרִיתָה טָבָאוּת, אֲמַר לֵיהּ מִן הָן, אָמַר לֵיהּ מִן הָכָא, הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וגו', הַאי בִּשְׁחִיטָה וְהַאי בַּאֲסִיפָה. אָמַר חֲבוֹט חֲבָטָךְ דְּהוּא טָבָא בְּקִלְטָא.

ד הוֹרָה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר נְבוּרְיָא בְּצוֹר, עַל בְּנָהּ שֶׁל נָכְרִית שֶׁהוּא נִמּוֹל בְּשַׁבָּת, שְׁמַע רַבִּי חַגַּי שְׁלַח וְאַיְתִינֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מִן הָן הוֹרֵיתָהּ, אֲמַר מִן הָן, דִּכְתִיב (במדבר א, יח): וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם, וּכְתִיב (בראשית יז, יב, כז): יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף. אֲמַר אַרְבְּעִינֵיהּ דְּיִלְקֵי, אֲמַר לֵיהּ וּבַר נָשׁ דַּאֲמַר מִילְתָא דְּאוֹרָיְיתָא יִלְקֵי, אֲמַר לָא הוֹרֵיתָ טָבָאוּת, אֲמַר לֵיהּ מִן הָן, רְבִיעַ וְאִתְּ שְׁמַע, אֲמַר לֵיהּ אִם אָתָא לְךָ בַּר עַמְמַיָא לְגַבָּךְ וְאָמַר אֲנָא בָּעֵי לְמִיתְעַבְדָא יְהוּדִי עַל מְנָת לְמֵיגְזַר יָתֵיהּ בְּיוֹמָא דְשַׁבַּתָּא, אוֹ בְּיוֹמָא דְכִיפּוּרֵי, מְחַלְּלִין עָלָיו אוֹ לֹא, הֲוֵי אוֹמֵר אֵין מְחַלְּלִין, לְפִי שֶׁאֵין מְחַלְּלִין שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא עַל בְּנָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִית אֲמַר לֵיהּ מִן הָן, אֲמַר לֵיהּ רְבִיעַי (עזרא י, ג): לְהוֹצִיא כָל נָשִׁים וְהַנּוֹלָד מֵהֶם. אֲמַר לֵיהּ מִן הַקַּבָּלָה אַתְּ מַלְקֵנִי, אֲמַר לֵיהּ דִּכְתִיב (עזרא י, ג): וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה, אֲמַר לֵיהּ מֵאֵיזוֹ תּוֹרָה, דְּאָמַר (דברים ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם, לָמָּה, כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ, בִּנְךָ הַבָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית קָרוּי בִּנְךָ וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַגּוֹיָה וּמִן הַשִּׁפְחָה קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ. אֲמַר לֵיהּ חֲבוֹט חֲבָטָךְ דְּהוּא טָבָא בְּקִלְקָטָא. אָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל אֵלֶּה עָמַדְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אָדֻמָּה חָקַרְתִּי, כֵּיוָן שֶׁהֵיִיתִי יָגֵעַ בָּהּ וְדוֹרֵשׁ וְחוֹקֵר בָּהּ אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי.

פרק כו

א וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה וגו', רַבָּנָן אָמְרֵי עַל יְדֵי שֶׁהִיא תּוֹבַעַת בְּיִדּוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן, סוֹף שֶׁהִיא מְמִיתָה אוֹתוֹ מִיתָה מָרָה. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דַּהֲוָה לֵיהּ מְגִיר לִיסְטִים, וַהֲוָה נָפֵיק וּמְקַפַּח בְּלֵילְיָא, וְזָיֵין בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ בִּימָמָא. אָמְרָה לֵיהּ אִנְתְּתֵיהּ דְּהַהוּא בַּר נָשׁ מַה בִּישׁ גַּדָּא דְּהַהִיא אִתְּתָא דְּאִידְבַּקַת לָךְ. אָמְרָה לֵיהּ לֵית אַתְּ חָמֵי בְּנוֹי דְּפִלַּן מְגַרַן הֵיךְ אָכְלוֹן וְשָׁתוֹן, אֲמַר לָהּ אַתְּ בָּעֵי אַעֲבֵיד מַה אֵיהוּ עָבֵיד. אָמְרָה לֵיהּ וּמַה אִית בֵּיהּ, אֲמַר לָהּ אֵייזִיל פַּיְיסֵיהּ עִמֵּי דַּאֲנָא אָזֵיל עִימֵּיהּ, אֲזַלוּן וּפַיְיסוּנֵיהּ וּנְסַב יָתֵיהּ עִמֵּיהּ, נְפַק בְּהַהוּא לֵילְיָא נְפַק לִיסְטָאָה וְתַקֵּין תַּזְקִיטָא בַּתְרֵיהוֹן, דֵּין דַּהֲוָה חַכִּים שְׁבִילֵיָא עָרַק וְאִישְׁתֵּיזַב, וְדֵין לָא הֲוָה חַכִּים שְׁבִילֵיָא אִיתְצַיַּיד וְאִיצְטְלֵב, וּקְרוֹן עֲלוֹי לְקִישׁ לִסְטִים בָּכִיר לַצְלוּבִים.

ב שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים קָשִׁין לַגּוּף, מַכַּת הַלֵּב קָשָׁה לַגּוּף, מַכַּת חֲלִי מֵעַיִם קָשָׁה לַגּוּף מִמַּכַּת הַלֵּב, וְחֶסְרוֹן כִּיס קָשָׁה מִכֻּלָּן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַרְבָּעָה עָשָׂר דְּבָרִים קָשִׁין זֶה מִזֶּה, וְכֻלָּן מִתְגָּאִין זֶה מִזֶּה, תְּהוֹם קָשֶׁה וְהָאָרֶץ מִתְגָּאָה עָלָיו שֶׁהוּא כָּבוּשׁ עָלֶיהָ. הָאָרֶץ קָשָׁה וְהָהָרִים קָשִׁין מִתְגָּאִין עָלֶיהָ. הָהָר קָשֶׁה וְהַבַּרְזֶל מִתְגָּאֶה עָלָיו וְשׁוֹבְרוֹ. בַּרְזֶל קָשֶׁה וְהָאֵשׁ מְפַעְפַּעְתּוֹ. הָאֵשׁ קָשָׁה וְהַמַּיִם מִתְגָּאִין וּמְכַבִּין אוֹתָהּ. הַמַּיִם קָשִׁים עֲנָנִים סוֹבְלִין אוֹתָן. עֲנָנִים קָשִׁין הָרוּחַ מְפַזְּרָתָן. הָרוּחַ קָשֶׁה וְהַכֹּתֶל מִתְגָּאֶה וְעוֹמֵד בּוֹ. כּוֹתֶל קָשֶׁה אָדָם מִתְגָּאֶה וְסוֹתְרוֹ. אָדָם קָשֶׁה וְצָרָה מְחַלְּחַלְתּוֹ. צָרָה קָשָׁה וְהַיַּיִן מִתְגָּאֶה וּמְשַׁכְּחָהּ. יַיִן קָשֶׁה וְהַשֵּׁנָה מְפִינַתּוּ.

שֶׁנָּה קָשָׁה וְחֻלִּי מִתְגָּאֶה וּמְטַלְטְלָהּ. חֻלִּי קָשָׁה וּמַלְאַךְ הַמָּוֶת מִתְגָּאֶה וְנוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ. וְאִשָּׁה רָעָה קָשָׁה מִכֻּלָּן.

ג אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים, שֶׁהִיא צָדָה בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה. אֲסוּרִים יָדֶיהָ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אִילּוּלֵי שֶׁכָּתַב בָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ, הָיְתָה אוֹחֶזֶת בָּאָדָם בַּשּׁוּק וְאוֹמֶרֶת בּוֹא וְהִזָּקֵק לִי. לְכַלְבָּה נוֹשֶׁכֶת שֶׁאֲחָזָהּ בְּעָלֶיהָ בְּשַׁלְשֶׁלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְשׁוּרָה אוֹחֶזֶת בָּאָדָם בַּשּׁוּק בְּבִגְדָיו, כָּךְ אִלּוּלֵי שֶׁכָּתַב בָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ, הָיְתָה חוֹטֶפֶת בָּאָדָם בַּשּׁוּק, רְאֵה מַה כְּתִיב (בראשית לט, יב): וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי. טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה, זֶה יוֹסֵף, וְחוֹטֵא יִלָּכֵד בָּהּ, זֶה פּוֹטִיפַר. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה פִּנְחָס. וְחוֹטֵא, זֶה זִמְרִי. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה פַּלְטִי. וְחוֹטֵא, זֶה אַמְנוֹן. רַבִּי אִיסֵי דְּקֵיסָרִין פָּתַר קְרָיֶיה בְּמִינוּת, טוֹב, זֶה רַבִּי אֶלְעָזָר. וְחוֹטֵא, זֶה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר נְבוּרְיָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָא. וְחוֹטֵא, זֶה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סָאמָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְחוֹטֵא, אֵלּוּ בְּנֵי כְּפַר נַחוּם. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא. וְחוֹטֵא, אֵלּוּ הַמִּינִים. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה רַבִּי נָתָן. וְחוֹטֵא, זֶה תַּלְמִידוֹ. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְחוֹטֵא, זֶה אֱלִישָׁע.

פרק כז

א רְאֵה זֶה מָצָאתִי אָמְרָה קֹהֶלֶת, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר אָמַר קֹהֶלֶת, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, פְּעָמִים מְשִׁיחַ בִּלְשׁוֹן זָכָר, וּפְעָמִים מְשִׁיחַ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה. אַחַת לְאַחַת לְמְצֹא חֶשְׁבּוֹן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם נִכְשָׁל בַּעֲבֵרָה וְהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה לַשָּׁמַיִם, בַּמֶּה נִתְכַּפֵּר לוֹ, מֵת שׁוֹרוֹ, אֲבֵדָה תַּרְנְגָלְתּוֹ, נִשְׁבְּרָה צְלוֹחִיתוֹ, נִכְשַׁל בְּאֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה וְיָצָא מִמֶּנָּה טִפַּת דָּם, מִקְצַת הַנֶּפֶשׁ כְּכָל הַנֶּפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַת לְאַחַת לְמְצֹא חֶשְׁבּוֹן, חָדָא מְעַרְעָרָא חָדָא וְהַחֶשְׁבּוֹן מִתְמַצֶּה. כַּמָּה הוּא מִצּוּי הַחֶשְׁבּוֹן, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר עַד אַחַת.

פרק כח

א אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מְצָאתִי, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אֶלֶף בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לַמִּקְרָא יוֹצְאִין מֵהֶן מֵאָה לַמִּשְׁנָה יוֹצְאִין מֵהֶן עֲשָׂרָה לְתַלְמוּד יוֹצֵא מֵהֶם אֶחָד לְהוֹרָאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה אַבְרָהָם. וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי, זוֹ שָׂרָה. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה עַמְרָם. וְאִשָּׁה, זוֹ יוֹכֶבֶד. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה משֶׁה. וְאִשָּׁה, אֵלּוּ נְשֵׁי הַמִּדְבָּר. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה משֶׁה, שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר. וְאִשָּׁה, זוֹ הִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאֶלֶף דּוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר, מְלַמֵּד שֶׁצִּפָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל הַקַּנְקַנִּים וְלֹא מָצָא קַנְקַן זָפוּת מִקַּנְקַנּוֹ שֶׁל משֶׁה, שֶׁפִּשֵּׁט יָדוֹ וְקִבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.

פרק כט

א לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר, יָשָׁר הָיָה, שְׁנֶאֱמַר: אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר, וּכְתִיב (בראשית ג, כב): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, כְּאֶחָד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכֵיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁנַיִם, וְהֵמָּה בִּקְּשׁוּ חִשְׁבֹּנוֹת רַבִּים.

פרשה ח

פרק א

א מִי כְּהֶחָכָם, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ (איוב ט, ד): חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ. וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר, שֶׁפָּשַׁר תּוֹרָה לְמשֶׁה. חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן גָּדוֹל כֹּחַ הַנְּבִיאִים שֶׁהֵן מְדַמִּין אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָהּ, דִּכְתִיב (דניאל ח, טז): וָאֶשְׁמַע קוֹל אָדָם בֵּין אוּלָי, אָמַר רַבִּי יוּדָן אִית לָן קְרָיֶיה דְּנָהֵיר מִנֵּיהּ, דִּכְתִיב (יחזקאל א, כו): וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה. וְעוֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא, שֶׁהוּא מִשְׁתַּנֶּה מִמִּדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל.

ב דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב בֵּיהּ (יחזקאל כח, יב): אַתָּה חוֹתֵם תָּכְנִית. וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר, שֶׁפֵּרַשׁ שֵׁמוֹת לַכֹּל. חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו, יָפְיוֹ יָאִיר פָּנָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי תַּפּוּחַ עָקְבוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן מַכֶּהָ גַּלְגַּל חַמָּה, וְאַל תִּתְמַהּ, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה לוֹ שְׁנֵי דִּסְקָרִין שְׁלֵמִין, אֶחָד לְבֶן בֵּיתוֹ, שֶׁל מִי הוּא עוֹשֶׂה נָאֶה, לֹא שֶׁלּוֹ. כָּךְ אָדָם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְגַלְגַּל חַמָּה לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, לֹא הוּא בַּדִּין שֶׁתַּפּוּחַ עָקְבוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן מַכֶּהָ גַּלְגַּל חַמָּה. וּמָה אִם תַּפּוּחַ עָקְבוֹ כָּךְ, קְלַסְתֵּר פָּנָיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה חֲפוֹת קָשַׁר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּגַּן עֵדֶן, הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כח, יג): בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ וגו'. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אַחַת עֶשְׂרֵה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, עֶשֶׂר. וְלֹא פְּלִיגִי, מַאן דְּאָמַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה עָבַד כָּל אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָּתָךְ תְּלַת, וּמַאן דְּאָמַר אַחַת עֶשְׂרֵה, עָבַד לְהוֹן חָדָא. וּמַאן דְּאָמַר עֶשֶׂר, לָא עָבַד חַד מִנְּהוֹן. וְאַחַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה, כִּי עָפָר אַתָּה. וְעוֹז פָּנִים יְשֻׁנֶּא, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶמֵן הָעֵץ, וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁנָּה עֹז פָּנָיו, וּטְרָדוֹ מִגַּן עֵדֶן.

ג דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב בְּהוֹן (דברים ד, ו): רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן. וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר, שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין לִדְרשׁ אֶת הַתּוֹרָה לְאַרְבָּעִים וְתֵשַׁע פָּנִים טָהוֹר, וּכְנֶגְדָּן טָמֵא. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, נִתַּן עֲלֵיהֶם מִזְיוֹ שְׁכִינָה

שֶׁל מַעְלָן, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ נַעֲשׂוּ שׁוֹנְאִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא, וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׂנְאָה עֲלֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים, דִּכְתִיב (תהלים פב, ז): אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן.

ד דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, זֶה תַּלְמִיד חָכָם. מִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְפָרֵשׁ מִשְׁנָתוֹ. חָכְמַת אָדָם, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִשְׁאָל וּמֵשִׁיב. וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִשְׁאָל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהָשִׁיב. רַבִּי חִיָּא הָוָה יָתֵיב וּמַתְנֵי, מְנַיִן שֶׁאֵין מְמִירִין בַּבְּכוֹר, זָחֲלִין אַפּוֹי דְּבַר פְּדָיָה, אֲמַר הָדֵין יָדַע מָה אֲנָא יָתֵיב וּמַתְנֵי. עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד רָאָה אֶת רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי חָמָתֵיהּ אַפּוֹי נָהֲרִין, אֲמַר הָדֵין גַּבְרָא חָדָא מִן תְּלַת מִילִין אִית בֵּיהּ, אוֹ שְׁתוּי חֲמַר, אוֹ מוֹזֵיף בְּרִבִּיתָא, אוֹ מְרַבֵּי חֲזִירֵי. שְׁמַע רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי אֲמַר לֵיהּ תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, דַּחֲדָא מִן תְּלָתֵיהוֹן לֵית בֵּי, לָא מוֹזֵיף בְּרִבִּיתָא אֲנָא, דִּכְתִיב (דברים כג, כ): לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. וְלָא מְרַבֵּי חֲזִירֵי אֲנָא, דְּאָסוּר לֵיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְמְרַבֵּי חֲזִירֵי. דִּתְנֵינַן תַּמָּן לֹא יְגַדֵּל אָדָם חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. וְלָא שְׁתוּי חֲמַר אֲנָא, דַּאֲפִלּוּ אַרְבַּע כָּסָיָה דַּאֲנָא שָׁתֵי בְּלֵילְיָא פִּסְחָא אַזִּיק לֶרִישִׁי מִן פִּסְחָא לַעֲצַרְתָּא. אֲמַר לֵיהּ וְעַל מָה אַפֵּךְ נְהִירִין, אֲמַר לֵיהּ אוֹרָיְיתִי הִיא דְּמַנְהֲרָא אַפּוֹי, דִּכְתִיב: חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וגו'. רַבִּי אַבָּהוּ אָזַל לְקֵיסָרִין וַאֲתָא מִן תַּמָּן וְאַפּוֹי נְהִירִין, חֲמוּנֵיהּ תַּלְמִידַיָּיא, סָלְקִין וְאָמְרִין לְרַבִּי יוֹחָנָן הָדֵין רַבִּי אַבָּהוּ אִשְׁכַּח סִימָא. אֲמַר לוֹן לְמָה, אָמְרִין לֵיהּ דְּאַנְפּוֹי נְהִירִין. אֲמַר לוֹן דִּלְמָא אוֹרָיְיתָא חַדְתָּא שְׁמַע, סְלִקוּן לְגַבֵּיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ וּמָה אוֹרָיְיתָא חַדְתָּא שְׁמַע מַר, אֲמַר לוֹן תּוֹסֶפְתָּא עַתִּיקָא אָמְרוּן, קְרָא עָלָיו: חָכְמַת אָדָם וגו'.

ה דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב בֵּיהּ (משלי כא, כב): עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם. וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר, שֶׁפֵּשַׁר תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי מָנָא דְּשָׁאַב בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, עַל כָּל דְּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, הָיָה אוֹמֵר לוֹ טַמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת (ויקרא כא, א): אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאִם נִטְמְאוּ אֵלּוּ בַּמֶּה הוּא טָהֳרָתָן, לֹא הֵשִׁיבוֹ דָּבָר, אוֹתָהּ שָׁעָה נִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, אוֹתָהּ אָמַרְתִּי לְךָ דָּבָר, זוֹ הִיא טָהֳרָתָן (במדבר יט, יז): וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכִי טָהֳרָה הִיא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, חֻקָּה הִיא וּגְזֵרָה גָּזַרְתִּי וְאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל גְּזֵרָתִי, דִּכְתִיב (במדבר יט, ב): זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה.

פרק ב

א אֲנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמֹר, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲנִי פִּי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶשְׁמֹר, אוֹתוֹ הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעַל דִּבְרַת, לֹא יִהְיֶה לְךָ, שְׁבוּעַת לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא.

פרק ג

א אַל תִּבָּהֵל מִפָּנָיו תֵּלֵךְ, רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא פָּתַח (משלי ג, יא): מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס, תָּנֵי הַפּוֹתֵחַ פּוֹתֵחַ בְּדָבָר טוֹב, וְהַחוֹתֵם חוֹתֵם בְּדָבָר טוֹב, דִּתְנֵינָן בִּבְרָכוֹת קוֹרֵא וּמַפְסִיק, בְּקְלָלוֹת אֵינוֹ מַפְסִיק אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא אֶת כֻּלָּן. מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס וגו', מְשׁוּם עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּנַי מִתְקַלְלִין וַאֲנִי מִתְבָּרֵךְ. וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ, אַל תַּעַשׂ תּוֹכַחְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹצִים קוֹצִים. רַבִּי לֵוִי בֶּן פַּנְטִי קָרָא אֶת אֲרוּרִיָּא קֶדֶם רַבִּי הוּנָא וְנִמְגַּם בְּהוֹן, אֲמַר לֵיהּ אֶשְׁמַע קָלָיִךְ דְּלֵית אִינּוּן קְלָלוֹת, תּוֹכַחַת אִינּוּן, מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ.

פרק ד

א בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, אָמַר רַבִּי בּוֹן כְּתִיב (דברים ו, טז): לֹא תְנַסּוּ, (בראשית כב, א): וְהָאֱלֹהִים נִסָּה, (ויקרא יט, יח): לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר, כְּתִיב (נחום א, ב): אֵל קַנּוֹא וְנוֹקֵם ה'. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְרַב שֶׁהָיָה מְצַוֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֹא תַסָּה מִשְׁפָּט, וְהוּא מַסֶּה מִשְׁפָּט. לֹא תַכִּיר פָּנִים, וְהוּא מַכִּיר פָּנִים. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד רַבִּי לְךָ שָׂרַי וְלִי אָסוּר. אָמַר לוֹ אֵינִי אוֹמֵר לְךָ אֶלָּא שֶׁלֹּא תַלְוֶה לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, אֲבָל הַלְוֵה לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כא): לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ. כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הָא כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ (ויקרא יט, יח): לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר, וְאַתְּ נוֹקֵם וְנוֹטֵר. אָמַר לְהוֹן, לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֶטֹּר, דִּכְתִיב (תהלים קג, ט): לֹא לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר, אֲבָל לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים (נחום א, ב): נוֹקֵם ה' לְצָרָיו וְנוֹטֵר הוּא לְאוֹיְבָיו. אָמַר הִכְתַּבְתִּי בְּתוֹרָתִי: לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, אֲבָל נוֹקֵם אַתְּ לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, ב): נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְקַיֵּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר: בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן.

פרק ה

א שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע, זוֹ אֶסְתֵּר, שֶׁהָיְתָה עֲסוּקָה בְּמִצְוַת בִּעוּר חָמֵץ. וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם, זֶה מָרְדְּכַי, דִּכְתִיב (אסתר ד, א): וּמָרְדְּכַי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה.

פרק ו

א כִּי לְכָל חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּלְכָל עֵת יֵשׁ חֵפֶץ, הֵיךְ מַה דְּבַר נָשׁ בָּעֵי עֲבִיד בְּהַאי עָלְמָא עֲבִיד, בְּרַם תַּמָּן דִּינָא וְחוּשְׁבָּנָא.

פרק ח

א אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִין אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת לִכְלוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, וּמְנַיִן שֶׁנִּקְרְאוּ הַמַּלְאָכִים רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ד): עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת. וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת, אֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹתַי וְאַחַר כָּךְ אֲנִי בָּא. וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה, אֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר הֲרֵי בְּנִי אוֹ עַבְדִּי אוֹ בֶּן בֵּיתִי תַּחְתַּי. וְלֹא יְמַלֵּט רֶשַׁע אֶת בְּעָלָיו, אֵין מִי שֶׁיִּתְלֶה אַנְקְלִיטוֹן, אֵין מִי שֶׁיֹּאמַר אַנְקְלוֹמָא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ, אֵין נָבִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל שַׁלִּיט בְּרוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְלוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כ, ט): וְאָמַרְתִּי לֹא אֶזְכְּרֶנּוּ וגו' וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. (ירמיה טו, ב): אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וגו'. וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה, (ירמיה טו, א): שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ. וְלֹא יְמַלֵּט רֶשַׁע אֶת בְּעָלָיו. רַבִּי חַנִּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק לְפִי שֶׁהָיוּ לֵצָנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר מְמַלְמְלִין בְּפִיהֶם וּמְפָרְיזִין בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהֶם, וְאוֹמְרִים (יחזקאל יב, כז): הֶחָזוֹן אֲשֶׁר הוּא חֹזֶה וגו', אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל חַייֵכֶם (יחזקאל יב, כה): כִּי בִימֵיכֶם בֵּית הַמֶּרִי. וְרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין אָדָם שַׁלִּיט בְּרוּחָן שֶׁל מַלְכֵיוּת לִכְלוֹתָן מִמֶּנּוּ. וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, ו): קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת. וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה, דִּכְתִיב (תהלים עח, מט): מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. וְלֹא יְמַלֵּט רֶשַׁע אֶת בְּעָלָיו, אִלּוּ עָשׂוּ תְּשׁוּבָה פָּשְׁרוּ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ עַצְמוֹ לְכַלּוֹתוֹ מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כְּתִיב (זכריה יב, א): וְיֹצֵר רוּחַ אָדָם בְּקִרְבּוֹ, צַר רוּחוֹ שֶׁל אָדָם בְּגוּפוֹ, שֶׁאִלּוּלֵי כֵּן כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה הַצָּרָה בָּאָה עָלָיו הָיָה נוֹטְלָהּ וּמַשְׁלִיכָהּ מִקִּרְבּוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי קָרוֹב לַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם פְּעָמִים כְּתִיב וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד, כֵּיוָן שֶׁנִּטְּלָה לָמוּת, כְּתִיב (מלכים א ב, א): וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת, מִשּׁוּם וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה נִגְנְזוּ, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר י, ג): וְתָקְעוּ בָהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים לא, כח): הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם, וְחֲצוֹצְרוֹת הֵיכָן הֵם, אֶמֹר שֶׁכְּבָר נִגְנְזוּ בִּימֵי מֹשֶׁה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָמָּה הוּא מֵת וְיִהְיוּ בָנָיו תּוֹקְעִין לְפָנָיו בְּסַלְפִּינְגָס, לֹא מִשּׁוּם וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר כָּבוֹד גָּדוֹל חָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לוֹ (במדבר י, ב): עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, וְלֹא לִיהוֹשֻׁעַ.

פרק ט

א אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי וגו' עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ, עֵת הִיא לְרַע לוֹ לְשׁוֹלֵט, וְעֵת הִיא לְרַע לוֹ לְנִשְׁלָט. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵין לְךָ שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב עַל יְדֵי אָדָם זֶה אֶלָּא אָדָם כַּייוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר וַאֲפִלּוּ בַּמַּקֵּל וַאֲפִלּוּ בָּרְצוּעָה מִתְחַיְּבִין עַל יְדֵי אָדָם זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ט, ג): כִּי אֶת עֹל סֻבָּלוֹ וגו' כְּיוֹם מִדְיָן, כְּיוֹם הַדִּין.

אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר גּוּרְיוֹן [אפלו זאב] אֲפִלּוּ אֵילָנֵי סְרָק עֲתִידִין לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. וְרַבָּנָן מַיְיתִין לָהּ מִן הָדָא, (דברים כ, יט): כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה, מָה הָאָדָם עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, אַף אֵילָנֵי סְרָק עֲתִידִין לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן.

פרק י

א וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אִם בְּמַתֵּי יְחֶזְקֵאל הוּא אוֹמֵר, הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר רְשָׁעִים, וְאוֹתָן לֹא הָיוּ אֶלָּא צַדִּיקִים, וְאִם בִּבְנָנָה שֶׁל צָרְפִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר קְבֻרִים, וְהוּא לֹא נִקְבַּר, וְאִם בְּצִדְקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וָבָאוּ, וְהוּא לֹא בָא, אֶלָּא (מלכים ב יג, כא): וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ וגו' וַיִּחִי, יָכוֹל לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיָּקָם עַל רַגְלָיו, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲמִידָתוֹ אֶלָּא לְשָׁעָה לִפְרֹשׁ מֵאוֹתוֹ צַדִּיק בִּלְבָד. וּמַהוּ וָבָאוּ, רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר שְׁקָעָה שִׁמְשָׁן וְהִטָּהֲרוּ. הָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כב, ז): וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר. אָמַר רַבִּי לֵוִי (איוב טו, כ): כָּל יְמֵי רָשָׁע הוּא מִתְחוֹלֵל, מֵת וְחָלָל, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל כא, ל): וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע. דָּבָר אַחֵר, מְדַבֵּר בַּגֵּרִים שֶׁהֵם בָּאִים וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה. וּמִמְקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלְּכוּ, עַל יְדֵי שֶׁהָלְכוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָעִיר, וְיִשְׁתַּכְּחוּ מַעֲשִׂים רָעִים. אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ, וְיִשְׁתַּכְּחוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים אֲשֶׁר עָשׂוּ בָּעִיר. גַּם זֶה הָבֶל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵינֶנּוּ הֶבֶל וְזֶה הֶבֶל שֶׁאֵינָן בָּאִין מֵאֲלֵיהֶן. רַבִּי בּוֹן אָמַר צַדִּיקִים הָלְכוּ לְשָׁם וַיָּבוֹאוּ, כְּגוֹן יוֹסֵף לְאָסְנַת, יְהוֹשֻׁעַ לְרָחָב, בֹּעַז לְרוּת, מֹשֶׁה לְחוֹבָב. אָמַר רַבִּי אַחָא אֵין זֶה הֶבֶל, אֶלָּא שֶׁאֵין הַבְּרִיּוֹת בָּאִין וּמִתְקַדְּשִׁין לְתַחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

פרק יא

א אֲשֶׁר אֵין נַעֲשָׂה פִּתְגָם, עַל יְדֵי שֶׁאָדָם חוֹטֵא וְאֵין מִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, עַל כֵּן מָלֵא וגו', מָה אִינּוּן אָמְרִין הָא רוּמַיָּא עֲלִילִין הָא רוּמַיָּא נָפְקִין לֵית לְהוֹן מִפּוֹקִים.

פרק יג

א וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע. יֵשׁ הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל הָאָרֶץ, אִשְׁרֵיהֶן לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאוֹי וְאַלְלַי לָרְשָׁעִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים.

פרק טו

א וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי מְנַחֲמָה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מְיָאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָמַר רַבִּי יוֹנָה בִּנְיַן אָב שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ, בְּעוֹלָמוֹ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, יְמֵי חַיָּיו, לַקֶּבֶר,

וְכִי יֵשׁ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בַּקֶּבֶר שֶׁמְּלַוִּין אֶת הָאָדָם לְקִבְרוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם.

פרק טז

א כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לִבִּי וגו' שֶׁנָּה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה, אֵינוֹ רוֹאֶה תְּשׁוּבָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, שְׁנֵי דְּבָרִים טוֹבִים קְרוֹבִים לְךָ וּרְחוֹקִים מִמְּךָ, רְחוֹקִים מִמְּךָ וּקְרוֹבִים לְךָ. תְּשׁוּבָה קְרוֹבָה לְךָ וּרְחוֹקָה מִמְּךָ, רְחוֹקָה מִמְּךָ וּקְרוֹבָה לְךָ, מִיתָה קְרוֹבָה לְךָ וּרְחוֹקָה מִמְּךָ, רְחוֹקָה מִמְּךָ וּקְרוֹבָה לְךָ.

פרק יז

א וְרָאִיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, הַרְבֵּה שְׁאֵלוּ לַעֲשׂוֹת וְלַעֲמֹד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא יָכְלוּ, וּמַאי טַעְמָא בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם יֹאמַר הֶחָכָם, זֶה שְׁלֹמֹה, יוֹם שֶׁאָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבּוֹת וְלֹא לְהַטּוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּתִיב (ישעיה מ, כג): הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאַיִן, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (דברים א, יז): וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה אַתְּ דַּן קְשׁוֹת, אֲנִי אָבִיא לְךָ דִּין שֶׁתַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ יָכוֹל לְדוּן, וְאַפְלוּ הַנָּשִׁים, וְאֵין אַתְּ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, אֵיזֶה זֶה, זֶה דִּינָן שֶׁל בְּנוֹת צְלָפְחָד. רַבָּנָן אָמְרֵי חַס וְשָׁלוֹם לֹא נִתְנָּאָה מֹשֶׁה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר: וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם, אִם הָיִיתִי סוֹבְרוֹ, וּשְׁמַעְתִּיו. וְאִם לָאו, וְהִשְׁמַעְתִּיו לֵאלֹהִים.

פרשה ט

פרק א

א רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא פָּתַח, הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק, זֶה נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ט): אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה, אָמְרוּ כְּשֶׁיָּצָא מִן הַתֵּבָה הִכִּישׁוֹ אַרְיֵה וּשְׁבָרוֹ, וְהָיָה צוֹלֵעַ. וְלָרָשָׁע, זֶה פַּרְעֹה, אָמְרוּ כְּשֶׁבָּא פַּרְעֹה לֵישֵׁב עַל כִּסֵּא שְׁלֹמֹה כְּשֶׁלְּקַח בְּכְתֻבַּת בִּתּוֹ לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַנְגָּנִיקוֹן שֶׁלּוֹ וְהִכִּישׁוֹ אַרְיֵה וּשְׁבָרוֹ, וְהָיָה צוֹלֵעַ, זֶה מַת צוֹלֵעַ, וְזֶה מֵת צוֹלֵעַ, הֲוֵי: מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע. לַטּוֹב, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ב): וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר טוֹב, שֶׁהָיָה מָהוּל. וְלַטָּהוֹר, זֶה אַהֲרֹן, שֶׁהָיָה עָסוּק בְּטָהֳרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְלַטָּמֵא, אֵלּוּ הַמַּרְגְּלִים שֶׁאָמְרוּ דִּבָּה רָעָה עַל הָאָרֶץ וְלֹא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ, וְאֵלּוּ אָמְרוּ טוֹבָתָהּ וְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא נִכְנְסוּ בָהּ. וְלַזּוֹבֵחַ, זֶה יֹאשִׁיָּה, דִּכְתִיב (דברי הימים ב לה, ז): וַיֶּרֶם יֹאשִׁיָּהוּ לִבְנֵי הָעָם. וְלַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זֹבֵחַ, זֶה אַחְאָב, שֶׁבִּטֵּל קָרְבָּן מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מֵת בַּחֲצִים, וְזֶה מֵת בַּחֲצִים. כַּטּוֹב, זֶה דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ (שמואל א טז, יב): וְטוֹב רֹאִי, אָמַר

רַבִּי יִצְחָק וְטוֹב רְאִי בַּהֲלָכָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתוֹ זוֹכֵר אֶת תַּלְמוּדוֹ. כַּחֹטֶא, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, דִּכְתִיב (דניאל ד, כד): וַחֲטָאֲךְ בְּצִדְקָה פְּרָק. זֶה בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזֶה הֶחֱרִיבוֹ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, הֲוֵי: מִקְרֶה אֶחָד. הַנִּשְׁבָּע, זֶה צִדְקִיָּהוּ, דִּכְתִיב (דברי הימים ב לו, יג): אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ, בַּמֶּה הִשְׁבִּיעוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּבְּרִית הִשְׁבִּיעוֹ. רַבִּי אָמַר בַּמִּזְבֵּחַ הִשְׁבִּיעוֹ. כַּאֲשֶׁר שִׁבּוּעָה יָרֵא, זֶה שִׁמְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טו, יב): הִשָּׁבְעוּ לִי. זֶה מֵת בְּנִקּוּר עֵינַיִם, וְזֶה מֵת בְּנִקּוּר עֵינַיִם. דָּבָר אַחֵר, לַצַּדִּיק, אִלּוּ בָנָיו שֶׁל אַהֲרֹן. וְלָרָשָׁע, אִלּוּ עֲדַת קֹרַח, אִלּוּ נִכְנְסוּ לְהַקְרִיב בְּמַחְלֹקֶת וְיָצְאוּ שְׂרוּפִים, וּבְנֵי אַהֲרֹן שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ בְּמַחְלֹקֶת וְיָצְאוּ שְׂרוּפִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא טז, א): אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וגו'.

ב כִּי מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר, אָמַר רַבִּי אַחָא יִבְחַר כְּתִיב, מִי יִבְחַר יֵצֶר טוֹב מִיֵּצֶר הָרָע, אִלּוּ הַצַּדִּיקִים, מִי יִבְחַר יֵצֶר רָע מִיֵּצֶר טוֹב, אִלּוּ הָרְשָׁעִים. אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן. אֲפִלּוּ אִלּוּ שֶׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בִּזְבוּל יֵשׁ בִּטָּחוֹן, לְהַחֲיוֹתָן אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בִּזְבוּל, וּלְכַלּוֹתָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (ירמיה נא, לט): וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם. וְרַבָּנָן אָמְרִין קְטַנֵּי רִשְׁעֵי גוֹיִם הֵן וְחַיָּלוֹתָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר לֹא חַיִּין וְלֹא נִדּוֹנִין, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל הָיָה מַרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידָהּ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ו, יז): בְּעֵת יִזָּרְבוּ נִצְמָתוּ, זָרִיבָתָן חַלְטָנִית הָיְתָה.

פרק ד

א כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת, אַנְדְּרְיָאנוּס שְׁחִיק טְמַיָּא שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר לֵיהּ אֲנָא טַב מִמֹּשֶׁה רַבָּךְ, אָמַר לֵיהּ לָמָּה, דַּאֲנָא חַי וְהוּא מֵת, וּכְתִיב: כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת. אָמַר לֵיהּ יָכִיל אַתְּ לְגָזוֹר דְּלָא יְדְלֵק בַּר נָשׁ נוּר תְּלָתָא יוֹמִין, אָמַר לֵיהּ אִין, לְעִידָן רַמְשָׁא דְּיוֹמָא קָמוּ סָלְקוּ תַּרְוֵיהוֹן עַל אִיגַּר פָּלְטִין חֲמֵי תְּנָנָא סָלֵיק מִן רָחֵיק, אָמַר לֵיהּ מַה כֵּן, אָמַר אִיפְּרְכָא בִּישׁ וְעָאל אַסְיָא וּבַקֵּר יְתֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ עַד דְּשָׁתֵי חֲמֵימֵי לָא מִיתְסֵי, אָמַר לֵיהּ תִּיפַּח רוּחֵיהּ, עַד דְּאַתְּ בַּחַיִּים בְּטָלָה גְּזֵרָתָךְ וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְזַר עָלֵינוּ (שמות לה, ג): לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לָא מַדְלֵיק יְהוּדַאי נוּר בְּשַׁבַּתָּא מִיּוֹמוֹהִי, וְעַדַיִן לֹא נִתְבַּטְּלָה גְּזֵרָתוֹ מִכַּמָּה שָׁנִים עַד הַשְׁתָּא, אֲמַרְתְּ אַתְּ כֵּן דַּאֲנָא טַב מִינֵּיהּ.

פרק ה

א כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ, רַבִּי חִיָּיא רַבָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן הֲווֹן מְהַלְכִין קוֹמֵי עַרְסִיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לְקוֹנְיָא, הֲוָה טַלְיֵתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן מְהַלְכָא עַל אֲרוֹנֵיהּ, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא רַבָּה, בְּנִי, טְלֵי טַלְיֵתְךָ, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים לְמָחָר הֵן בָּאִין אֲצָלֵנוּ וְהֵן מְחַרְפִּין אוֹתָנוּ. אָמַר

לֵיהּ, רַבִּי, לָא כְתִיב: וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה, אֲמַר לֵיהּ, בְּנִי, מִקְרָא אַתְּ יוֹדֵעַ מִדְּרָשׁ אֵין אַתְּ יוֹדֵעַ, כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִיתָתָן קְרוּיִין חַיִּים, וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִין אֵלּוּ הָרְשָׁעִים, שֶׁאֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶן קְרוּיִין מֵתִים, וּמִנַּיִן שֶׁהַצַּדִּיקִים קְרוּיִין חַיִּים בְּמִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, א): אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר וגו', לְאָבוֹת לֹא אָמַר אֶלָּא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, אָמַר לְמֹשֶׁה צֵא וֶאֱמֹר לָהֶן שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָהֶם קַיֶּמְתִּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, א): לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה. וּרְשָׁעִים קְרוּיִים מֵתִים, דִּכְתִיב (יחזקאל יח, לב): אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת, וְכִי הַמֵּת מֵת, אֶלָּא, אֵלּוּ הָרְשָׁעִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים. אָמַר לוֹ בָּרוּךְ שֶׁלְּמְדַנִי מִדְּרָשׁ, וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ.

פרק ו

א גַּם אַהֲבָתָם, שֶׁהָיְתָה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם יוֹתֵר מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. גַּם שִׂנְאָתָם, שֶׁשּׂוֹנְאִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם. גַּם קִנְאָתָם, שֶׁקִּנְאוּהוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, טז): יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים, וְחֵלֶק אֵין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק וְשָׂכָר טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ. סְלִיק סִדְרָא תִּנְיָנָא ^ סדרא תליתאה

פרק ז

א לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא בְּשָׁעָה שֶׁהַתִּינוֹקוֹת נִפְטָרִין מִבֵּית רַבָּן, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת לָהֶם: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, נִתְקַבֵּל הֶבֶל פִּיכֶם לְפָנַי כְּרֵיחַ נִיחוֹחַ. וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִפְטָרִין מִבָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּמִבָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, כְּבָר נִשְׁמְעָה תְּפִלַּתְכֶם לְפָנַי כְּרֵיחַ נִיחוֹחַ. דָּבָר אַחֵר, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, זוֹ פְּרִשַׁת חַלָּה. וּשְׁתֵה בְלֵב טוֹב יֵינֶךָ, זוֹ פָּרָשַׁת נְסָכִים. כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ, זוֹ הַכְנָסַת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, ב): כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן פָּתַר קְרָיָה בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית כב, ב): קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לֹא רָאָה כְלוּם וְלֹא בַשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מַה כְּתִיב בּוֹ (בראשית כב, ב): וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק, מַה רָאָה, רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר, אָמַר, דּוֹמֶה שֶׁזֶּה הָהָר שֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת יִצְחָק בְּנִי עָלָיו, אָמַר לוֹ, יִצְחָק בְּנִי, רוֹאֶה אַתָּה מַה שֶּׁאֲנִי רוֹאֶה, אָמַר לוֹ, הֵן. אָמַר לוֹ מָה אַתָּה רוֹאֶה, אָמַר לוֹ עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר. אָמַר לֶאֱלִיעֶזֶר וּלְיִשְׁמָעֵאל נְעָרָיו רוֹאִים אַתֶּם כְּלוּם, אָמְרוּ, לָאו. אָמַר הוֹאִיל וְאֵין אַתֶּם רוֹאִים כְּלוּם וְהַחֲמוֹר אֵינוֹ רוֹאֶה כְלוּם, (בראשית כב, ב): שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, עִם דּוֹמִין לַחֲמוֹר. אָז הוּא נָטַל יִצְחָק וְהֶעֱלָהוּ הָרִים וְהוֹרִידוֹ גְּבָעוֹת וְהֶעֱלָהוּ לְרֹאשׁ הַר אֶחָד גָּבוֹהַּ וְתָלוּל, וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְסִדֵּר מַעֲרָכָה וַעֲקָדוֹ

עָלָיו, וְנָטַל הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחָטוֹ, וְאִלּוּלֵי שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְאָמַר לוֹ (בראשית כב, ב): אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, כְּבָר שְׁחָטוֹ. וּכְשֶׁבָּא אֶל אִמּוֹ, אָמְרָה לוֹ הֵיכָן הָיִיתָ בְּנִי, אָמַר לָהּ נְטָלַנִי אַבָּא וְהֶעֱלָנִי הָרִים וְהוֹרִידַנִי גְּבָעוֹת, וְהֶעֱלָנִי לְהַר אֶחָד וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְסִדֵּר מַעֲרָכָה וַעֲקָדַנִי עָלָיו וְנָטַל מַאֲכֶלֶת לִשְׁחָטֵנִי, אִלּוּ לֹא בָּא מַלְאָךְ אֶחָד מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמַר לוֹ: אַבְרָהָם אַבְרָהָם אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, כְּבָר הָיִיתִי שָׁחוּט. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה שָׂרָה אִמּוֹ כָּךְ צָוְחָה וְלֹא הִסְפִּיקָה לִגְמֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתָהּ, דִּכְתִיב (בראשית כג, ב): וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ, מֵהֵיכָן בָּא מֵהַר הַמּוֹרִיָּה בָּא. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאוֹמֵר תֹּאמַר שֶׁמָּא פְּסָלוּת הָיְתָה בִּבְנִי וְלֹא נִתְקַבֵּל, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, אַבְרָהָם אַבְרָהָם, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וגו' כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ, רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת קָרְבָּנְךָ. רַבִּי מוֹנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַר קְרָיָיא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָשָׁל לִמְדִינָה שֶׁהָיְתָה חַיֶּבֶת לִיפְסִין לַמֶּלֶךְ, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ גַּבָּאֵי טִימְיוֹן לְגָבוֹתָהּ, בְּרַחוּק עָשָׂרָה מִילִין יָצְאוּ גְּדוֹלֵי הַמְּדִינָה וְקִלְסוּהוּ וְהִתִּירוּ לָהֶם שְׁלִישׁ, בְּרַחוּק חֲמִשָּׁה מִילִין יָצְאוּ הַבֵּינוֹנִים וְקִלְסוּהוּ וְהִתִּירוּ לָהֶם שְׁלִישׁ, כְּשֶׁקָּרַב יָצְאוּ לִקְרָאתוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף וְקִלְסוּהוּ וּמָחַל לָהֶם אֶת הַכֹּל, אָמַר לוֹן מַה דַּאֲזַל אֲזַל, מִן הָכָא וּלְהַלָּן הוּא חוּשְׁבָּנָא. כָּךְ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּדוֹלֵי הַדּוֹר מִתְעַנִּין, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם שְׁלִישׁ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קל, ד): כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא. אָמַר רַבִּי אַחָא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה סְלִיחָה מְתֻקֶּנֶת לְךָ, לְמַעַן תִּוָּרֵא, שֶׁתְּהֵא יִרְאָתְךָ עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ, וְאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, הַיְחִידִים מִתְעַנִּין וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם עוֹד שְׁלִישׁ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְעַנִּין כֻּלָּן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם עוֹד שְׁלִישׁ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶן, עַד שֶׁמִּתְעַנִּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף מוֹחֵל לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַכֹּל, וְאוֹמֵר מַה דַּאֲזַל אֲזַל מִן הָכָא וּלְהַלָּן הוּא חוּשְׁבָּנָא. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאוֹמֶרֶת לָהֶם: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, כְּבָר נִשְׁמְעָה תְּפִלַּתְכֶם. אַבָּא תַּחָנָה חֲסִידָא נְכַנַס לְעִירוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֶשֵׁכָה, וַחֲבִילְתּוֹ מֻנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וּמְצָא מָכֶּה שְׁחִין אֶחָד מֻטָּל בְּפָרֶשֶׁת דְּרָכִים, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲשֵׂה עִמִּי צְדָקָה וְהַכְנִיסֵנִי לָעִיר. אָמַר, אִם אֲנִי מַנִּיחַ חֲבִילָתִי מֵהֵיכָן אֶתְפַּרְנֵס אֲנִי וּבֵיתִי, וְאִם אֲנִי מַנִּיחַ אֶת מָכֶּה שְׁחִין אֲנִי מִתְחַיֵּב בְּנַפְשִׁי, מֶה עָשָׂה, הִמְלִיךְ יֵצֶר טוֹב עַל יֵצֶר רָע וְהִכְנִיסוֹ לַמָּכֶּה שְׁחִין לָעִיר, וּבָא וְנָטַל אֶת חֲבִילָתוֹ וְנִכְנַס עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה, וְהָיוּ הַכֹּל תְּמֵהִין וְאוֹמְרִים זֶה הוּא אַבָּא תַּחָנָה חֲסִידָא. אַף הוּא הִרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאָמַר תֹּאמַר שֶׁמָּא חִלַּלְתִּי אֶת הַשַּׁבָּת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִזְרִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַחַמָּה, דִּכְתִיב (מלאכי ג, כ): וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וגו'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאָמַר תֹּאמַר שֶׁלֹּא נִתְקַבֵּל שְׂכָרִי, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֵב טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת

מַעֲשֶׂיךָ, נִתְקַבֵּל שְׂכָרְךָ. דָּבָר אַחֵר, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, מְדַבֵּר בְּדָנִיֵּאל אִישׁ חֲמוּדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט, כא): וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶּחָזוֹן בַּתְּחִלָּה מֻעָף בִּיעָף, טָיֵס וְחָזַר וְטָיֵס. (דניאל ט, כא): וַיָּבֶן וַיְדַבֵּר עִמִּי, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר דָּנִיֵּאל אִישׁ חֲמוּדוֹת אָמַר יָדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּמְרַתִּי תְּפִלָּתִי, וְשָׁלַח הַמַּלְאָךְ וְדִבֵּר עִמִּי, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּבֶן וַיְדַבֵּר עִמִּי. וּמַה דִּבֵּר עִמִּי, אָמַר לִי: בְּתְחִלַּת תַּחֲנוּנֶיךָ יָצָא דָּבָר, אָמַר לִי גְּזֵרָה נִגְזְרָה שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְמַלֵּא שְׁאֵלָתֶךָ, אָמַרְתִּי בְּתְחִלַּת תַּחֲנוּנֶיךָ כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה, שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אוֹנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּתִיב בְּכָאן חֲמוּדוֹת, חֲמוּדוֹת, חֲמוּדוֹת, אָמַר לֵיהּ דַּיֶּיךָ בּוֹרְאֲךָ מִתְחַמֵּד לָךְ, פַּמְלִיָּא שֶׁלּוֹ מִתְחַמֶּדֶת לָךְ, וְתוֹרָתוֹ מִתְחַמֶּדֶת לָךְ, דִּכְתִיב (דניאל י, יב): כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ, נִשְׁמְעָה תְּפִלָּתְךָ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, כְּבָר נִשְׁמַע תְּפִלָּתְךָ.

פרק ח

א בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אִם בִּבְגָדִים לְבָנִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כַּמָּה בְּגָדִים לְבָנִים יֵשׁ לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְאִם בִּשְׂמָנִים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כַּמָּה שְׂמָנִים טוֹבִים יֵשׁ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וּבַתּוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא מְשָׁלוֹ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אֻצְלוֹ אוֹרְחִים, אָמַר לָהֶם לְכוּ וְרַחֲצוּ וְגַהֲצוּ וּסְכוּ וְרַחֲצוּ בִגְדֵיכֶם וְהַתְקִינוּ עַצְמְכֶם לַסְּעוּדָה, וְלֹא קָבַע לָהֶם זְמַן אֵימָתַי יָבוֹאוּ לַסְּעוּדָה, וְהָיוּ הַפִּקְחִין מְטַיְּלִין עַל פֶּתַח פְּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמְרִין כְּלוּם פְּלָטִין שֶׁ מֶלֶךְ חֲסֵר כְּלוּם. הַטִּפְּשִׁין שֶׁבָּהֶן לֹא הִשְׁגִּיחוּ וְלֹא הִקְפִּידוּ עַל דְּבַר הַמֶּלֶךְ, אָמְרוּ שֶׁסּוֹפֵנוּ לְהַרְגִּישׁ בְּסְעוּדַת הַמֶּלֶךְ, כְּלוּם יֵשׁ סְעוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ הֶטְרֵחַ וְחֶבְרָה אֵלּוּ לְאֵלּוּ. וְהָלַךְ הַסַּיָּד לְסִידוֹ, וְיוֹצֵר לְטִיטוֹ, נַפָּח לְפֶחָמוֹ, כּוֹבֵס לְבֵית הַמִּשְׁרָה שֶׁלּוֹ, פִּתְאֹם אָמַר הַמֶּלֶךְ יָבוֹאוּ הַכֹּל לַסְּעוּדָה, מְהֻרוּם, אֵלּוּ בָּאוּ בִּכְבוֹדָם וְאֵלּוּ בָּאוּ בְּנִוּוּלָם, שָׂמַח הַמֶּלֶךְ עַל הַפִּקְחִין שֶׁקִּימּוּ דְּבָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכִּבְּדוּ פְּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְכָעַס עַל הַטִּפְּשִׁין שֶׁלֹּא קִיְּמוּ אֶת דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְנִוְּלוּ פְּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלּוּ שֶׁהִתְקִינוּ עַצְמָן לַסְּעוּדָה יָבוֹאוּ וְיֹאכְלוּ בִּסְעוּדַת הַמֶּלֶךְ, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִתְקִינוּ עַצְמָן לַסְּעוּדָה, לֹא יֹאכְלוּ בִּסְעוּדַת הַמֶּלֶךְ, יָכוֹל יֵלְכוּ וְיִפָּטְרוּ לָהֶם, חָזַר הַמֶּלֶךְ לוֹמַר לָאו, אֶלָּא יִהְיוּ אֵלּוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְאֵלּוּ יִהְיוּ עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם לוֹקִין וְרוֹאִין וּמִצְטַעֲרִים. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא, הוּא שֶׁיִּשַׁעְיָה אוֹמֵר (ישעיה סה, יג): הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ. זִיוְתָאי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אֵלּוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְאֵלּוּ מְסֻבִּין לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹתִין, לֹא דוֹמֶה צַעֲרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד לְצַעֲרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מֵסֵב, זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹתֶה

דּוֹמֶה לִמְשַׁמֵּשׁ, זֶה שֶׁמְּסֵב וְאֵינוֹ אוֹכֵל צַעֲרוֹ כְּפוּל וּמְכֻפָּל וּפָנָיו מוֹרִיקוֹת, הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר (מלאכי ג, יח): וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לָרָשָׁע. בַּר קַפָּרָא וְרַבִּי יִצְחָק בַּר קַפָּרָא אָמְרֵי לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל בּוּלְדָּרִיס שֶׁהָיְתָה מְקַשֶּׁטֶת עַצְמָהּ בְּפָנֵי שְׁכֵנוֹתֶיהָ, אָמְרוּ לָהּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ בַּעֲלִיךְ אֵינוֹ כָּאן בְּפָנֵי מִי אַתְּ מְקַשֶּׁטֶת עַצְמֵךְ, אָמְרָה לְהוֹן בַּעְלִי מַלָּח הוּא, אִם יְזַדַּמֵּן לוֹ מֵעַט רוּחַ תֵּיכֶף יָבוֹא וְנִמְצָא עוֹמֵד לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי, לֹא מוּטָב שֶׁיִּרְאֶה אוֹתִי בְּכָבוֹדִי וְלֹא בְּנִוּוּלִי, כָּךְ, בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים מִן הָעֲבֵרוֹת, וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסַר מִמְּצוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. תָּנֵי וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ, שְׁאָלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמְרִין לֵיהּ רַבִּי וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתַי הוּא מֵת שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. אָמַר לָהֶם לֹא כָל שֶׁכֵּן, יָשׁוּב הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר שֶׁל אַחֲרָיו, וְנִמְצְאוּ כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים.

פרק ט

א רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, אָמַר רַבִּי מֹשִׁוּם עֵדָה קְדוֹשָׁה, קִנְּה לְךָ אֻמָּנוּת עִם הַתּוֹרָה, מַה טַּעְמָא רְאֵה חַיִּים וגו', וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָן עֵדָה קְדוֹשָׁה, שֶׁשָּׁם הָיוּ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּשִׁין הַיּוֹם, שְׁלִישׁ לְתוֹרָה, שְׁלִישׁ לִתְפִלָּה, שְׁלִישׁ לְמְלָאכָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ יְגֵעִין בַּתּוֹרָה בִּימוֹת הַחֹרֶף, וּבְמְלָאכָה בִּימוֹת הַקַּיִץ. רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר הָיָה קוֹרֵא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַבִּי טִימֵי וְרַבִּי בּוּרְקֵי עֵדָה קְדוֹשָׁה, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּשִׁין שְׁלִישׁ לְתוֹרָה, שְׁלִישׁ לִתְפִלָּה, שְׁלִישׁ לִמְלָאכָה. תָּנֵי אֲבַל אָסוּר לְהַכְנִיס לוֹ אִשָּׁה עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים זֶה אַחַר זֶה, כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁכָּתוּב חַיִּים, חַיִּים, חַיִּים, בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים, אֲבָל אֵין לוֹ בָּנִים אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, מָתַר, מִפְּנֵי מִעוּט פְּרִיָה וּרְבִיָה וּפַרְנָסָתָן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן וּכְשֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֵל אָמַר לַאֲחוֹתָהּ בְּתוֹךְ הָאֵבֶל הִכָּנְסִי וַגַּדְּלִי אֶת בְּנֵי אֲחוֹתֵךְ, וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּנָסָהּ לֹא נָהֵג בָּהּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. תָּנֵי אֲבַל אָסוּר לֵילֵךְ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. תָּנֵי, מִצְוֹות הָאָב חַיָּב בִּבְנוֹ לְמוּלוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ, וְגַם לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף לְהוֹשִׁיטוֹ בַּנָּהָר. לְמוּלוֹ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, יב): וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר. לִפְדּוֹתוֹ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יג): וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה. לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יט): וּלְמַדְתֶּם אֹתָם. לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, יט): וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים. לְשָׂאֹ אִשָּׁה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כט, ה): קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים. לְהוֹשִׁיטוֹ בַּנָּהָר מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה שָׁרוּי בְּלֹא טוּב, בְּלֹא עֵזֶר, בְּלֹא שִׂמְחָה, בְּלֹא בְּרָכָה, בְּלֹא כַּפָּרָה. בְּלֹא טוּב מִנַּיִן (בראשית ב, יח): לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ. בְּלֹא עֵזֶר מִנַּיִן (בראשית

ב, יח): אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ, בְּלֹא שִׂמְחָה מִנַּיִן (דברים יד, כו): וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ. בְּלֹא בְּרָכָה מִנַּיִן (יחזקאל מד, ל): לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ. בְּלֹא כַפָּרָה מִנַּיִן (ויקרא טז, יא): וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר אַף בְּלֹא חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. בְּלֹא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, ו): וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם. רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא אָמַר אַף אֵינוֹ אָדָם שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, ב): וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם, בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הֵם אָדָם, אֵין שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד אֵין קְרוּיִין אָדָם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף מְמַעֵט בַּדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ו): כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם.

פרק י

א כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ, רַבִּי מְנַחֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן מְסָרַס הָדֵין קְרָיָה, אִם יוֹדֵעַ אַתְּ שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ שָׁמָּה, כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה. רַבִּי אַחָא הֲוָה מִתְחַמֵּד לְמֵיחֱמֵי אַפּוֹי דְּרַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי, אִיתְחֲמֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, הֲרָאהוּ שְׁנֵי מִילִין, הֲרוּגֵי לוּד אֵין לִפְנִים מִמְּחִיצָתָם, בְּרוּךְ שֶׁהֶעֱבִיר חֶרְפָּתָן שֶׁל לוּלְיָאנוּס וּפַפּוֹס, וְאַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. זַבְדִּי בֶּן לֵוִי הֲוָה מִתְחַמֵּד לְמֵיחֱמֵי אַפּוֹי דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אִיתְחֲמֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, הֲרָאהוּ בְּנֵי אָדָם פְּנֵיהֶם זְקוּפוֹת וּבְנֵי אָדָם פְּנֵיהֶם נְמוּכוֹת, אָמַר לֵיהּ וּמַהוּ כְדֵין, אָמַר לוֹ אֵלּוּ שֶׁפְּנֵיהֶם זְקוּפוֹת תַּלְמוּדָן בְּיָדָן, אֵלּוּ שֶׁפְּנֵיהֶם נְמוּכוֹת אֵין תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. רֵישׁ לָקִישׁ וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲוָה מִתְחַמֵּד לְמֵיחֱמֵי לְרַבִּי חִיָּיא רַבָּה, אָמְרִין לֵיהּ לֵית אַתְּ הוּא כְּדֵיי, אָמַר לוֹן לָמָּה, וְלָא לְעֵית בְּאוֹרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ לָא אַלְפָתְּ אוֹרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּהוּא הֲוָה גָּלֵי. אָמַר לוֹן וַאֲנָא לָא הֲוֵינָא גָּלֵי. אָמְרִין לֵיהּ אַתְּ הֲוֵית גָּלֵי לְמֵילַף, וְהוּא גָּלֵי לְאַלְפָא. יְתֵב תְּלַת מְאָה תַּעֲנִיתָא אִתְחֲזֵי לֵיהּ, בְּחֶלְמֵיהּ, אָמַר מָאן הוּא דְּכְלוּם וְדָבָר בְּגַרְמֵיהּ כְּלוּם, נוֹחַ לֵיהּ אִם לֹא נִבְרָא. רַבִּי אַסִּי צָם תְּלָתִין יוֹמִין לְמֵיחֱמֵי רַבִּי חִיָּיא רַבָּא וְלָא חַמֵּייהּ, אָמְרֵי לֵיהּ לֵית אַתְּ כְּדַיי. אָמַר לוֹן אֱחֵמֵיהּ יָתֵיהּ וְיֶהֱוֵי מַה דְּיֶהֱוֵי, חָמָא דַּרְגִּין דִּידֵיהּ וְכָהֲיִין עֵינוֹי, אֵין תֵּימַר דְּרַבִּי אַסִּי לְאוֹ אָדָם גָּדוֹל הֲוָה, חַד גַּרְדָּיָיא אֲתָא קוֹמֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר חֲמֵית בְּחֶלְמֵי רְקִיעָא נָפַל וְחַד מִן תַּלְמִידָךְ סַמְכֵיהּ בִּידֵיהּ, אֲמַר יְדַעְתְּ לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ אִין, אֲעַבַר יַתְהוֹן קָמַיי יָדַע אֲנָא לֵיהּ. עֲבַרוּן קוֹמֵיהּ, כַּד מְטָא לְרַבִּי אַסִּי אֲמַר דֵּין הוּא. רַבִּי הוּנָא רֵישׁ גָּלוּתָא אֲמַר לוֹן כַּד דָּמִיכְנָא אֲעָלוּנִי גַּבֵּיהּ רַבִּי חִיָּא רַבָּה, כַּד דְּמַךְ אִסְקוּנֵיהּ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל, אָמְרוּן כְּדַיי הוּא רַבִּי הוּנָא לְמֵייתֵי הָכָא גַּבֵּי רַבִּי חִיָּא רַבָּה מַאן עָלֵיל וְיֵהֵב לֵיהּ תַּמָּן, אָמַר רַבִּי חַגַּי אֲנָא מְעַיֵּיל לֵיהּ, אָמְרִין בַּר תְּמָנֵי עֲשַׂר שְׁנִין הֲוָה וְרָגִיל תַּלְמוּדֵיהּ וְלָא חָמָא קָרֵי מִן יוֹמֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ עַלּוּתָךְ אַתְּ בְּעֵי דְּאַתְּ גַּבְרָא סָבָא וְאִם דְּמַכְתְּ תַּמָּן לָא אִיכְפַּת לָךְ בַּחַיִּין, אָמַר לוֹן עָבְדוּן לִי הֲדָא מִילְתָא, אִיתְוֹן חַבְלָה וּקְטַרוּ בְּרִגְלַי וְאִן אֲנָא נָפִיק מוּטָב, וְאִן לָא

תֶּהֱוֹון שָׁרְרִין בְּרַגְלַי, אִיתְעֲבִיד לֵיהּ כֵּן, עָאל וְאַשְׁכַּח תְּלָתָא דָּנִין, יְהוּדָה בְּנִי אַחֲרֵיךְ וְאֵין עוֹד, חִזְקִיָּה בְּנִי אַחֲרֵיךְ וְאֵין עוֹד, יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיךְ וְאֵין עוֹד, תְּלָה עֵינוֹי לְמִסְתַּכְּלָה, אָמְרוּן לֵיהּ אַמִּיךְ אַפִּיךְ, שְׁמַע קָלֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר לִיהוּדָה בְּרֵיהּ בְּרִי נְפֵּשׁ לֵיהּ לְרַבִּי הוּנָא רֵישׁ גָּלוּתָא דְּיִתֵּיב לֵיהּ וְלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ לְמֵיתַב לֵיהּ, כֵּן זַרְעָתֵיהּ לָא פָּסְקָה לְעוֹלָם. יָצָא מִשָּׁם בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְנִכְפְּלוּ לוֹ שְׁנוֹתָיו.

ב רַבִּי זְעִירָא הֲוָה מְחַמֵּד לְמֶיחֱמֵי לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אִיתְחֲמֵי לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ אֵצֶל מִי אַתָּה תָּקוּעַ, אָמַר לֵיהּ אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי יוֹחָנָן אֵצֶל מִי, אֵצֶל רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם, וְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם אֵצֶל מִי, אֵצֶל רַבִּי חִיָּא רַבָּה. וְרַבִּי חִיָּא רַבָּה אֵצֶל מִי אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אֵצֶל רַבִּי חִיָּא לָא, אָמַר לֵיהּ אֲתַר דְּזִיקוּקִין דְּנוּר וּבָעוֹרִין דְּאִשָּׁא מַאן מְעַיֵּל בַּר נַפְחָא לְתַמָּן. כַּד דְּמַךְ רַבִּי נַחוּם אִישׁ קָדֵשׁ, חֲפוֹן אַפּוֹי אִיקַּנְתָּא מַצְלְתָּא, אָמְרִין לָא יֶחֱמֵי בְּמִיתוּתֵיהּ הֵיךְ מַה דְּלָא חָמֵי יִתְהוֹן בְּחַיָּוהִי אֶפְשָׁר דַּהֲוָה מֶחְמֵי יִתְהוֹן, אָמַר רַבִּי אֶשְׁיָאן אֵין בֵּין צַדִּיקִים לָרְשָׁעִים אֶלָּא דִּבּוּר פֶּה בִּלְבָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר אֵין בֵּין צַדִּיקִים לְבֵינָן אֶלָּא דִּבּוּר בִּלְבָד. אָמַר רַבִּי זְעִירָא הַמֵּת שׁוֹמֵעַ קְלוּסוֹ מִתּוֹךְ אֲרוֹנוֹ כְּמִן הַחֲלוֹם. וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ נָחוּם אִישׁ קְדֵשׁ קְדֵשִׁים, שֶׁלֹּא הִבִּיט צוּרַת מַטְבֵּעַ כָּל יָמָיו. אָמַר רַבִּי חִיָּא (ויקרא יט, ד): אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם, אַל תִּפְנוּ לְעָבְדָן, אָמַר רַבִּי אַל תִּפְנוּ לְרְאוֹתָן וַדַּאי, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, שֶׁלֹּא הִבִּיט בְּמִילְתוֹ כָּל יָמָיו. אַנְטִילְמוּס הָוָה גְזִיר, אָמַר לֵיהּ לְרַבֵּנוּ חֲמֵי בַּהֲדָא גְּזֵרְתִּי, אָמַר לֵיהּ בְּשֶׁלִּי לֹא הִסְתַּכַּלְתִּי מִיָּמַי וּבְדִידְךָ אֲנָא מִסְתַּכֵּל.

ג כַּד דְּמַךְ רַבִּי בְּצִיפּוֹרִי הֲווֹן אָמְרִין צִפּוֹרְאֵי כָּל דַּאֲתָא וַאֲמַר דְּמַךְ רַבִּי אֲנַן קָטְלִין לֵיהּ, אֲזַל בַּר קַפָּרָא וְעָלֵל בְּכַוְוּתָא וַאֲדֵיק לֵיהּ וְרִישֵׁיהּ מִיכָּרַךְ וּמָאנֵיהּ בְּזִיעִין אָמַר אַחִים בְּנֵי יְדַעְיָה שְׁמָעוּנִי שְׁמָעוּנִי, אֲרָאלִים וּמְצוּקִים אָחֲזוּ יָדָן בְּלוּחוֹת הַבְּרִית, גָּבְרָה יָדָן שֶׁל אֲרָאלִים וְחָטְפוּ אֶת הַלּוּחוֹת. אָמְרוּן לֵיהּ דְּמַךְ רַבִּי, אָמַר לוֹן אַתּוּן אַמְרִיתוּן אֲנָא לָא אֲמִינָא. וְלָמָּה לֹא אָמַר, דִּכְתִיב (משלי י, יח): וּמוֹצֵא דִבָּה הוּא כְסִיל. קָרְעוּן מַנֵּיהוֹן עַד דַּאֲזַל קָלֵיהּ דְּקָרְיָה עַד גּוּבְתְּתָה מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה מִילִין, וּקְרָא עֲלֵיהּ: וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי מוֹנָא אָמַר מַעֲשֶׂה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה וְאִתְכַּנְּשׁוּן כָּל קִרְיָתָא לְהֶסְפֵּידָה דְּרַבִּי וְאִשְׁרוּנֵיהּ בִּתְמַנֵּי עֲשָׂרֵי כְּנִישְׁתָּא, וְאוֹבְלוּנֵיהּ לְבֵית שְׁעָרִים, וּתְלָא לוֹן יוֹמָא עַד דְּמָטָא כָּל חַד וְחַד מִיְּשְׂרָאֵל לְבֵיתוֹ, וּמַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר וְצוֹלֶה לוֹ דָּג, וּמְמַלֵּא לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, עַד שֶׁעָשָׂה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שָׁקְעָה הַחַמָּה וְקָרָא הַגֶּבֶר, שָׁרוֹן מְצוֹקִין, אָמְרִין וַוי דְּחַלְּלִינַן שַׁבַּתָּא, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה כָּל שֶׁלֹּא נִתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל רַבִּי מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, בַּר מִן קַצָּרָה דַּהֲוָה תַּמָּן וְלָא אֲתָא, כֵּיוָן דְּשָׁמַע כֵּן סְלֵק לְאִיגְּרָא וּטְלַק גַּרְמֵיהּ

מִן אִיגְּרָא וְנָפַל וָמֵת, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אַף קַצְרָה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא [כתובין בגטין ירושלמי וכתובות ועבודת כוכבים כלהון עובדי דחסידי].

פרק יא

א שַׁבְתִּי וְרָאֹה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ וגו', כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֶתְמוֹל (בראשית כט, א): וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו, הַיּוֹם כְּתִיב (בראשית מט, לג): וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה. וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה זֶה יַעֲקֹב, אֶתְמוֹל (בראשית כט, י): וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּאָדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפִּקֵּק מֵעַל פִּי הַצְּלוֹחִית, וְהַיּוֹם (בראשית מו, ה): וַיִּשְׁאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, בְּגוּפוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּגִלְקְטִיקָא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִטָּעֵן. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם זֶה יַעֲקֹב. אֶתְמוֹל (בראשית לא, נד): וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וגו' וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם, וְכִי אֶחָיו הָיוּ, אַף אֶחָד הֶוֶה לֵיהּ וְהַלְוָואי קַבְּרֵיהּ, וַהֲלֹא בָּנָיו הָיוּ, אֶלָּא כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁכְמוֹ דְּמֶה אוֹתָן לוֹ וְקָרָא אוֹתָן לוֹ אַחִים, וְהַיּוֹם (בראשית מג, ב): שֻׁבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל וגו'. וְגַם לֹא לַנְּבֹנִים עֹשֶׁר זֶה יַעֲקֹב (בראשית ל, מג): וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן מְלַמֵּד שֶׁהָיָה לוֹ [דגמה] מֵעַיִן דָּגְמָה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מיכה ב, יג): עָלָה הַפֹּרֵץ לְפָנֵיהֶם. וְהַיּוֹם (בראשית מז, יב): וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וגו'. וְגַם לֹא לַיְּדְעִים חֵן, זֶה יַעֲקֹב, אֶתְמוֹל (בראשית מח, יט): יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי, יוֹדֵעַ אֲנִי מַעֲשֶׂה יְהוּדָה בְּתָמָר, מַעֲשֶׂה רְאוּבֵן בְּבִלְהָה, מָה אִם דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתְגַּלּוּ לְךָ נִתְגַּלּוּ לִי, דְּבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ לְךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהַיּוֹם אָמַר לוֹ (בראשית מז, כט): אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וגו' אַל נָא תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם. דָּבָר אַחֵר, כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ זֶה עֲשָׂהאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ב, יח): וַעֲשָׂהאֵל קַל בְּרַגְלָיו כְּאַחַד הַצְּבָיִם וגו', וּמֶה הָיָה קְלוּתוֹ שֶׁהָיָה רָץ עַל סָאסֵי שִׂיבוֹלֶיָא וְאֵינָן מִשְׁתַּבְּרִין, אֶתְמוֹל וַעֲשָׂהאֵל קַל בְּרַגְלָיו, וְהַיּוֹם (שמואל ב ב, כג): וַיַּכֵּהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית וגו'. וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה זֶה אַבְנֵר, דִּכְתִיב (שמואל א כו, טו): הֲלוֹא אִישׁ אַתָּה וּמִי כָמוֹךָ בְּיִשְׂרָאֵל וגו', דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי מְשׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן, נֹחַ לוֹ לְאָדָם לְהָזִיז כֹּתֶל בָּנוּי שֵׁשׁ אַמּוֹת בְּעֹבִי, מִלְּהָזִיז רַגְלוֹ אַחַת שֶׁל אַבְנֵר, וְהַיּוֹם (שמואל ב ג, לג): הַכְּמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם זֶה שְׁלֹמֹה, אֶתְמוֹל (מלכים א ה, ב): וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כֹּר קָמַח, וּכְתִיב: עֲשָׂרָה בָקָר בְּרֻאִים וגו', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם וְכֵן כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה עוֹשָׂה לוֹ סְעוּדָה, כַּסְּבוּרָה שֶׁהוּא סוֹעֵד אֶצְלָהּ, וְהַיּוֹם (קהלת ב, י): וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי, מַאן דְּאָמַר קוּדֵיהּ, וּמַאן דְּאָמַר קָנֵיהּ, וּמַאן דְּאָמַר קְשַׁרְתֵּיהּ. וְגַם לֹא לַנְּבוֹנִים עֹשֶׁר זֶה אִיּוֹב, אֶתְמוֹל (איוב א, ג): וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת אַלְפֵי צֹאן וגו' וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא פָּרַץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּכָל מָקוֹם מְנָהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם זְאֵבִים הוֹרְגִים אֶת הָעִזִּים, בָּרָם בְּאִיּוֹב הָעִזִּים הוֹרְגִים אֶת הַזְּאֵבִים, וְהַיּוֹם (איוב

יט, כא): חָנֵנִי חָנֵנִי אַתֶּם רֵעָי וגו'. וְגַם לֹא לַיְּדֹעִים חֵן זֶה יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר רַבִּי אַחְוָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא שְׁנֵי דְבָרִים דִּבֶּר יְהוֹשֻׁעַ בִּפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא נִגְמַל חֵן בְּעֵינָיו, וְאֵלּוּ הֵן, אֶחָד בְּמִנּוּי הַזְּקֵנִים, וְאֶחָד בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל. בְּמִנּוּי הַזְּקֵנִים, דִּכְתִיב (במדבר יא, כח): אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם, אָמַר לוֹ כַּלֵּם וְהַעֲבִירֵם מִן הָעוֹלָם (במדבר יא, כח): וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי, אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּךָ אֲנִי מִתְקַנֵּא, הַלְוַאי בְּנֵי כֵּיוֹצֵא בְךָ, הַלְוַאי כָּל יִשְׂרָאֵל כֵּיוֹצֵא בְךָ (במדבר יא, כח): וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים וגו'. וְאֶחָד בָּעֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יז): וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, יְהוֹשֻׁעַ, אָדָם שֶׁעָתִיד לְהַנְהִיג שְׁרָרָה עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין קוֹל לְקוֹל. אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה, הֲאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (שמות יז, יא): וְגָבַר יִשְׂרָאֵל. וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה, הֲאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר: וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ. קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ, אָמַר רַבִּי אַסִּי קוֹל קִילּוּס שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אָנָא שָׁמֵיעַ. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַסִּי אָמַר אֵין לְךָ כָּל דּוֹר וָדוֹר שֶׁלֹּא נָטַל אוּנְקִי אַחַת שֶׁל עֶגֶל.

ב דָּבָר אַחֵר, כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ וְה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל טָס בָּרָקִיעַ וְעוֹלֶה כָּעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ג): וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים, וְהַיּוֹם (דברים ג, כז): כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, אֶפְלוּ חֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲבֹר. וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל (תהלים סח, יג): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, מַהוּ יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, יְדוֹדוּן בַּהֲלִיכָתָן יִדֹּדוּן בַּחֲזִירָתָן. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מַלְכֵי צְבָאוֹת, אֲפִלּוּ מַלְכֵיהֶן דְּמַלְאֲכַיָּיא, מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל הָיוּ מִתְיָרְאִין מִמֹּשֶׁה, וְהַיּוֹם אֲפִלּוּ גּוּלְיָרוֹן שֶׁבָּהֶם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, יט): כִּי יָגֹרְתִי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל עֲבִיד קוֹמֵיס קְלָטוֹר בְּפָלָטִין שֶׁל פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, יא): וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו, מַהוּ וַיִּגְדַּל, שֶׁהָיְתָה גְּדֻלָּתוֹ לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא, וְהַיּוֹם (שמות ב, כ): קְרָאן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם. וְגַם לֹא לַנְּבֹנִים עֹשֶׁר זֶה מֹשֶׁה, מֵהֵיכָן בָּא לוֹ עֹשֶׁר וְהֶעָשִׁיר, אָמַר רַבִּי חָנִין מַחְצָב שֶׁל סַפִּיר גִּלָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ וּמָצָא, וּמִשָּׁם הֶעָשִׁיר מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, א): פְּסָל לְךָ, פְּסִילְתָן תְּהֵא לְךָ. וְהַיּוֹם כָּל הַדִּין עוֹתֵר לָא קָם לֵיהּ. וְגַם לֹא לַיְּדֹעִים חֵן זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל (שמות לג, יז): כִּי מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי, וְהַיּוֹם (דברים ג, כו): אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה. כִּי עֵת וָפַגַע יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם, עֵת הִיא שֶׁפּוֹגַעַת הָאָדָם וּמְעָרְעֶרֶת בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהוּא מַפְגִּיעַ, מַה יַּעֲשֶׂה יֵלֵךְ וְיֵעָסֵק בִּתְפִלָּה וּבְתַחֲנוּנִים וְהוּא נִצָּל. רַב הוּנָא שָׁאַל לִשְׁמוּאֵל, אָמַר לֵיהּ מַהוּ דֵין דִּכְתִיב: כִּי עֵת וָפַגַע, אָמַר לוֹ פְּעָמִים שֶׁאָדָם מַפְגִּיעַ בִּתְפִלָּה וְנַעֲנָה, פְּעָמִים שֶׁמַּפְגִּיעַ וְאֵינוֹ נַעֲנָה, שֶׁאֵין לְךָ שֶׁסִּדֵּר תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְלַסּוֹף נֶאֱמַר לוֹ (דברים לא, יד): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת.

פרק יב

א כִּי גַּם לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בִּמְצוֹדָה רָעָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְכִי יֵשׁ מְצוֹדָה רָעָה וְיֵשׁ מְצוֹדָה טוֹבָה, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ זוֹ חַכָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יד, לז): וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה. בַּמֶּה הוּמְתוּ, רַבָּנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, רַבָּנָן אָמְרִין אַסְכָּרָה עָלְתָה בִּגְרוֹנָם וְנֶחְנְקוּ וָמֵתוּ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר בִּנְשִׁילַת אֵיבָרִים מֵתוּ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר טַעֲמוֹן דִּרַבָּנָן, נֶאֱמַר כָּאן בִּמְצוֹדָה רָעָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן רָעָה, מָה רָעָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן חַכָּה יוֹרֶדֶת לְגָרוֹנוֹ שֶׁל דָּג וְחוֹנַקְתּוֹ, אַף רָעָה הָאֲמוּרָה כָּאן אַסְכָּרָה עָלְתָה בִּגְרוֹנָם וָמֵתוּ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, נֶאֱמְרָה כָּאן מַגֵּפָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מַגֵּפָה (זכריה יד, יב): וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה, מַה מַּגֵּפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּנִשִׁילַת אֵבָרִים, אַף מַגֵּפָה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּנְשִׁילַת אֵבָרִים. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה יֵשׁ לְךָ מְצוֹדָה שֶׁהִיא צָדָה בַּיָּם וְאֵינָהּ צָדָה בַּיַּבָּשָׁה, צָדָה בַּיַּבָּשָׁה וְאֵינָהּ צָדָה בַּיָּם, אֶלָּא זוֹ חַכָּה צָדָה בַּיָּם, וְהִיא צָדָה בַּיַּבָּשָׁה, שֶׁהִיא יוֹרֶדֶת לְגָרוֹנוֹ שֶׁל דָּג וְחוֹנַקְתּוֹ. רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן בְּרַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁחוֹטֵא בָּאָרֶץ וְאֵינוֹ חוֹטֵא בַּשָּׁמַיִם, בַּשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ חוֹטֵא בָּאָרֶץ, אֲבָל מִי שֶׁאוֹמֵר לָשׁוֹן הָרָע חוֹטֵא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עג, ט): שַׂתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מָצִינוּ שֶׁהֵם מְהַלְּכִים בַּשָּׁמַיִם וּלְשׁוֹנָם שׁוֹתָתָה בָּאָרֶץ, מַה טַּעַם שַׂתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין אָדָם אוֹמֵר לָשׁוֹן הָרָע עַד שֶׁהוּא כּוֹפֵר בָּעִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ה): אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ וגו'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק (תהלים נ, כב): בִּינוּ נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ, אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹמְרִין לְשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ה): אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ וגו'.

פרק יג

א גַּם זֹה רָאִיתִי חָכְמָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וגו', אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אִימֵּי, זוֹ מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל רַמָּאִין בְּרַמָּיוּתָן, כְּגוֹן הַמְעָרֵב מַיִם בְּיַיִן, בְּלַבְקִי בְּשֶׁמֶן, מֵי מְאִיס בִּדְבַשׁ, חֲלֵב חֲמוֹר בִּקְטָף, קִימּוּס בְּמוֹר, עֲלֵי גְפָנִים בְּפִלְפְּלִין, לֹא יַעֲשֶׂה קְנֵה מֹאזְנַיִם אֶרֶךְ מִצַּד זֶה וְקָצָר מִצַּד זֶה, לֹא יַעֲשֶׂה אֶת הַמַּחַק עָבֶה מִצַּד זֶה וְצַר מִצַּד זֶה, קְנֵה מֹאזְנַיִם וּמַחַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מַתְכוֹת, וְהָאֶסִיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מָעוֹת, וְקִנָּה שֶׁל עָנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מַיִם, וּמַקֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מְזוּזָה וּמַרְגָּלִית, הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין. וְעַל כֻּלָּם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹי לִי אִם אֹמַר אוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר, אִם אֹמַר מְלַמֵּד אֲנִי אֶת הָרַמָּאִין, אִם לֹא אֹמַר אֲנִי מוֹנֵעַ אֶת הַתַּלְמוּד וּמְטַמֵּא אֶת הַטְּהָרוֹת. דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָרַמָּאִים הֵם סְבוּרִין שֶׁאֵין הַחֲכָמִים

בְּקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל אַף עַל פִּי כֵן (הושע יד, י): כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם.

פרק יד

א עִיר קְטַנָּה, זֶה הָעוֹלָם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, זֶה דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אוֹתָהּ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדוֹלִים, כְּמָנוֹן וַעֲקֹמוֹן.

פרק טו

א וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, א): כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, דַּהֲוָה אָמַר לְהוּ וַוי רֵקָיְיא לְמֶחַר מַבּוּלָא אָתֵי, עַבְדוּן תְּשׁוּבָא, וַהֲווֹ אָמְרִין לֵיהּ אִן מְשָׁרְיָיא פָּרְעָנוּתָא, מִן בַּייְתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מְשָׁרְיָיא, כְּיָון שֶׁמֵּת מְתוּשֶׁלַח אָמְרִין לֵיהּ, לָא מִבֵּיתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מְשָׁרְיָיא פָּרְעָנוּתָא. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא, אָמַר לְהוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, א): וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וגו'.

ב דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה מִצְרַיִם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ הַמִּצְרִיִּים. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אוֹתָהּ, זֶה פַּרְעֹה הָרִשָׁע. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדוֹלִים, כְּמָנוֹן וַעֲקֹמוֹן. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁאָמַר לוֹ לְפַרְעֹה (בראשית מא, לד): יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל הָאָרֶץ וגו' וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הָאֵלֶּה וגו'. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ, (בראשית מב, ו): וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ.

ג דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה מִצְרַיִם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ אֲחֵי יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ו): וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אוֹתָהּ, זֶה יוֹסֵף. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדוֹלִים, אֵלּוּ שָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת שֶׁגָּזַר, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עֶבֶד לְמִצְרַיִם, וְלֹא יִכָּנֵס אָדָם בִּשְׁנֵי חֲמוֹרִים, וְלֹא יִכָּנֵס אָדָם שֶׁלֹּא יִכְתֹּב שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו וְשֵׁם זְקֵנוֹ וְשֵׁם זְקֵנְתּוֹ. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יְהוּדָה. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁאָמַר אָנֹכִי אֶעֱרָבֶנּוּ וגו', וְעוֹד שֶׁאָמַר לְיוֹסֵף (בראשית מד, לג): יֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר וגו'. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (בראשית מו, כח): וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו וגו'.

ד דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זוֹ מִצְרַיִם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, כב): בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וגו'. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה פַּרְעֹה. וְסָבַב אוֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדוֹלִים, שֶׁגָּזַר גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת זוֹ מִזּוֹ, שֶׁמְּנָעָן מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּמָשַׁךְ לָהֶם בָּעֲרְלָה, וְגִדֵּל לָהֶם בְּלוֹרִית. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ד):

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה וגו'. וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ז): וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וגו'. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְסַכֵּן הַהוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ, (ישעיה סג, יא): וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ.

ה דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה סִינַי. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים, אֵלּוּ מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְווֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יג): לֹא תִגַּע בּוֹ יָד וגו'. וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יג): כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (מלאכי ג, כב): זִכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי וגו'.

ו דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה סִינַי. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה יֵצֶר הָרָע. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יא): לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ וגו'. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (תהלים קו, כג): וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ וגו'.

ז דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה בֵּית הַכְּנֶסֶת. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, זֶה צִבּוּר. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים, זֶה כְּמָנוֹן וַעֲקָמוֹן. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה הַזָּקֵן הֶחָכָם אוֹ הַחַזָּן, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַזָּקֵן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְעוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן יְהֵי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ שִׁטָּר גְּזֵרוֹת שֶׁל מֵאָה שָׁנָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (ויקרא יט, לב): מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וגו'.

ח דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה הַגּוּף. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ אֵבָרָיו. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה יֵצֶר הָרָע, וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא לְיֵצֶר הָרָע גָּדוֹל, שֶׁהוּא גָּדוֹל מִיֵּצֶר טוֹב שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים, כְּמָנוֹן וַעֲקָמוֹן. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יֵצֶר טוֹב, לָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ מִסְכֵּן, שֶׁאֵינוֹ מְצוּי בְּכָל הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין רֻבָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת נִשְׁמָעִין לוֹ. וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ לַיֵּצֶר טוֹב נִמְלָט. אָמַר דָּוִד טוֹבִיָּה לְמַאן דְּשָׁמַע לֵיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים מא, ב): אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל. וְאָדָם לֹא זָכַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (יחזקאל לו, כו): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וגו'.

פרק טז

א וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה חָכְמָה מִגְּבוּרָה וְחָכְמַת הַמְסַכֵּן בְּזוּיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכִי חָכְמָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה מְסַכֵּן בְּזוּיָה הָיְתָה, אֶלָּא זֶה זָקֵן שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וּמְסַכֵּן בִּדְבָרָיו, כְּגוֹן זָקֵן שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ (דברים טז, יט): לֹא תַכִּיר פָּנִים, וְהוּא מַכִּיר. (דברים טז, יט): לֹא תְקַח שֹׁחַד, וְהוּא לוֹקֵחַ. לֹא תַלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא מַלְוֶה. שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו (שופטים טז, לא): וְהוּא שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים שָׁנָה. גִּדְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ח, כז): וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד וגו' וְהוּא שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל, הֱוֵי אֵין מְסַכֵּן אֶלָּא מִי שֶׁמְּסַכִּין דְּבָרָיו.

פרק יז

א דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים, אֵלּוּ הַדְּרָשָׁנִים. מְזַעֲקַת מוֹשֵׁל בַּכְּסִילִים, אֵלּוּ הַמִּתְרַגְּמָנִין שֶׁעוֹמְדִין עַל הַצִּבּוּר. דָּבָר אַחֵר, דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים, זֶה עַמְרָם וּבֵית דִּינוֹ, אָמַר רַבִּי בּוֹן נִמְנוּ אַחַר הַגַּפָּה וְאַחַר הַגָּדֵר, אָמְרוּ מַה הֲנָאָה יֵשׁ לָנוּ שֶׁאָנוּ נוֹשְׂאִים נָשִׁים וְזוֹרְעִים וּמַשְׁלִיכִים לְיֹאוֹר, עַד כָּאן הָעוֹלָם יִתְקַיֵּם. מְזַעֲקַת מוֹשֵׁל בַּכְּסִילִים, זֶה פַּרְעֹה, דַּהֲוָה גָּזַר כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד וגו', וְלָא הֲוַת בְּדִינָא מַשְׁגָּחָא עַל גְּזֵירָתֵיהּ.

פרק יח

א טוֹבָה חָכְמָה מִכְּלֵי קְרָב, זֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, מִכְּלֵי קְרָב שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע, אָמַר רַבִּי לֵוִי זִיָּנָם כְּלֵי זַיִן מִבִּפְנִים, וְהִלְבִּישָׁן לְבָנִים מִבַּחוּץ, וְהִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לִתְפִלָּה, וּלְדוֹרוֹן, וּלְמִלְחָמָה. לִתְפִלָּה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, יב): הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי. לְדוֹרוֹן מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, יט): וְאָמַרְתֶּם לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה. לְמִלְחָמָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, ב): וַיָּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וגו' וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה, אָמַר מוּטָב שֶׁיִּפְגַּע בִּי וְלֹא בְּבָנַי. וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה, וְלָמָּה שֵׂעִירָה, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִפְּנֵי שְׂטַר חוֹב. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה. וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע שֶׁאִבֵּד כָּל הַטּוֹבוֹת וּמַתָּנוֹת שֶׁל עוֹלָם הַבָּא.

ב דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, זוֹ חָכְמָתָהּ שֶׁל סָרַח בַּת אָשֵׁר. מִכְּלֵי קְרָב, מִכְּלֵי קְרָבוֹ שֶׁל יוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כ, טז): וַתִּקְרָא אִשָּׁה חֲכָמָה מִן הָעִיר, מֵיכָן דַּהֲוָה רַחִיק. וַיִּקְרַב אֵלֶיהָ וַתֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אַתָּה הוּא יוֹאָב, קוֹצֵר אַתְּ, לֵית אַתְּ לְפוּם שְׁמָךְ, לֹא אַתְּ בֶּן תּוֹרָה וְלֹא דָּוִד בֶּן תּוֹרָה, לָא כְתִיב בַּתּוֹרָה (דברים כ, י): כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם, שָׁמָא לַמִּלְחָמָה, דִּכְתִיב (שמואל ב כ, יח): וַתֹּאמֶר לֵאמֹר דַּבֵּר יְדַבְּרוּ בָרִאשֹׁנָה וגו' וְכֵן הֲתַמּוּ, אָמְרָה לוֹ עַד כָּאן תַּמּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁלֹּא לְהִתְקַיֵּם. אָמַר לָהּ וְאַתְּ מַאן, אָמְרָה לוֹ מַאן אֲנָא, אָנֹכִי שְׁלֵמֵי אֱמוּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הוּא שֶׁהִשְׁלַמְתִּי מִנְיָנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם,

אֲנִי הוּא שֶׁהִשְׁלַמְתִּי נֶאֱמָן יוֹסֵף לְנֶאֱמָן משֶׁה, וְאַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהָמִית עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל. עִיר, זוֹ אָבֵל בֵּית מַעֲכָה, וְלִי שֶׁאֲנִי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל. מִיָּד (שמואל ב כ, יח): וַיַּעַן יוֹאָב וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִי וגו', חָלִילָה לְיוֹאָב, חָלִילָה לְדָוִד, חָלִילָה לְמַלְכוּתוֹ, אֶלָּא לֹא כֵן הַדָּבָר כִּי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד, אִם בַּמֶּלֶךְ לְמָה בְּדָוִד, וְאִם בְּדָוִד לְמָה בַּמֶּלֶךְ, אָמַר רַבִּי עֻזְרִיָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן בְּרַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמַּעֲיז פָּנָיו בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים וּגְדוֹל הַדּוֹר, כְּאִלּוּ מֵעֵיז פָּנָיו בַּמֶּלֶךְ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דָּוִד שֶׁהוּא מֶלֶךְ וְחָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר. אָמַר רַבִּי יוּדָן כָּל הַמַּעֲיז פָּנָיו בַּמֶּלֶךְ, כְּאִלּוּ מֵעֵיז פָּנָיו בַּשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב (שמואל ב כ, כא): נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד, בַּמֶּלֶךְ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כָּךְ בְּדָוִד, זֶה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. תְּנוּ אֹתוֹ לְבַדּוֹ וְאֵלְכָה וגו', אָמַר לָהּ מְנַן אַתְּ יָדְעִית, אָמַר לָהּ כָּל הַמַּחְצִיף פָּנָיו בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מִתְחַיֵּב הוּא מִלְּעֵיל. מִיָּד (שמואל ב כ, כב): וַתָּבוֹא הָאִשָּׁה אֶל הָעָם בְּחָכְמָתָהּ, אָמְרָה לוֹן לֵית אַתּוּן שָׁמְעִין בְּיוֹאָב, וְלֵית אַתּוּן שָׁמְעִין בְּדָוִד, הֵידָא אֲמָה קָמַת בְּהוֹן, הֵידָא מַלְכוּת קָמַת בְּהוֹן. אָמְרִין לָהּ וּמָה הוּא בָּעֵי, אָמְרָה לוֹן אֶלֶף דְּגוּבְרִין, אָמְרִין לָהּ כָּל בַּר נָשׁ יָהֵיב לְפוּם מַה דְּאִית לֵיהּ. אֲמַרָה לוֹן אֲנָא אֵזְלָא וּמְפַיְּסָא לֵיהּ דְּיֹלְמָא דְּהוּא פְּחֵית, עֲבַדָא גַּרְמָהּ אָזְלָא וְאַתְיָא, אֲמַרָה לוֹן חֲמֵשׁ מָאוֹן הוּא בָּעֵי. אָמְרִין לָהּ כָּל בַּר נָשׁ וּבַר נָשׁ יָהֵיב לְפוּם מַה דְּאִית לֵיהּ. אֲמַרָה לוֹן אֲנָא אֵזְלָא וּמְחַטָּא לֵיהּ דְּיֹלְמָא דְּהוּא פְּחֵית מִנְּהוֹן, עֲבַדָא נַפְשָׁהּ הִיא אָזְלָא וְהַדְּרָא, אֲמַרָה לוֹן חַד גְּבַר הוּא בָּעֵי, וַהֲדָא אַכְסַנְיָא. אָמְרִין לָהּ אִן הוּא טַב קָרְתָא נֵיהֲבִיהּ נֵיהֲלֵיהּ. אֲמַרָה לוֹן שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ, מִיָּד (שמואל ב כ, כב): וַיִּקְחוּ אֶת רֹאשׁ שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי וַיַּשְׁלִכוּ אוֹתוֹ בְּעַד הַחוֹמָה וגו'. וְחוֹטָא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי.

ג דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, זוֹ חָכְמָתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. מִכְּלֵי קֶרֶב, שֶׁל סַנְחֵרִיב. אָמַר רַבִּי לֵוִי שֶׁלֹּשׁ גָּלֻיּוֹת הִגְלָה סַנְחֵרִיב, פַּעַם רִאשׁוֹנָה הִגְלָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד, שִׁנִּיָּה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שְׁלִישִׁית בָּא עַל יְהוּדָה, מִיָּד עָמַד חִזְקִיָּה וְזִיְּנָם כְּלֵי זַיִן מִבִּפְנִים וְהִלְבִּישָׁם לְבָנִים מְבַחוּץ, וְהִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לִתְפִלָּה, וּלְדוֹרוֹן, וּלְמִלְחָמָה. לִתְפִלָּה, דִּכְתִיב (ישעיה לז, טו): וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּה אֶל ה' וגו'. לְדוֹרוֹן, דִּכְתִיב (מלכים ב יח, טז): בָּעֵת הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּה וגו' וְאֶת הָאֲמְנוֹת, מַהוּ הָאֲמְנוֹת, רַבִּי לֵוִי אָמַר צִיפְרַיָּא, וְרַבָּנָן אָמְרִין שִׁיגְמָיָא. לְמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, ה): וַיַּעַשׂ שֶׁלַח לְרֹב וּמָגִנִּים, וְנָעַץ חֶרֶב עַל פֶּתַח בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְאָמַר, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּהֵא הַחֶרֶב הַזֹּאת עוֹבֶרֶת עַל צַוָּארוֹ, (מלכים ב יח, לז): וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת, סְפַקְלַי. וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר, סִקְיוֵוי פְּטָרַיי. וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר, סַבְיָא. וְחוֹטָא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה סַנְחֵרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כא): וַיָּשָׁב בְּבשֶׁת פָּנִים וגו' (מלכים ב יט, לז): וַיִּמָּלְטוּ אֵסַר חַדּוֹן בְּנוֹ תַּחְתָּיו.

פרשה י

פרק א

א זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ, בֶּן עַזַּאי וְרַבִּי עֲקִיבָא, בֶּן עַזַּאי אָמַר זְבוּב אֶחָד שֶׁמֵּת אֵינוֹ מַבְאִישׁ וּמַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ, אֶלָּא בְּחֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא אֹבֵד מִמֶּנּוּ טוֹבָה הַרְבֵּה. דְּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא (ישעיה ה, יד): לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִּיהָ לִבְלִי חֹק, חֻקִּים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לִבְלִי חֹק, מִי שֶׁאֵין לוֹ מִצְווֹת שֶׁתַּכְרִיעַ לוֹ עַל זְכֻיּוֹתָיו. דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים, הָאָדָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, וּלְעוֹלָם יָמֹד אָדָם עַצְמוֹ חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת אַשְׁרֵיו שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף זְכוּת, עָבַר עֲבֵרָה אַחַת אוֹי לוֹ שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף חוֹבָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, לְפִי שֶׁהַיָּחִיד נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, וְהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, בְּחֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא זֶה אִבֵּד מִמֶּנּוּ וּמִן הָעוֹלָם טוֹבָה הַרְבֵּה.

ב דָּבָר אַחֵר, זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ, מְדַבֵּר בַּעֲדַת קֹרַח, אֶתְמוֹל מַבְאִישִׁין כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאוֹמְרִין לֹא מֹשֶׁה נָבִיא אֱמֶת, וְלֹא אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא תוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַיּוֹם מַבִּיעִים דְּבָרִים לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאוֹמְרִים: מֹשֶׁה נָבִיא אֱמֶת, וְאַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, וְתוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד, זוֹ הַנְּבוּאָה. סִכְלוּת מְעָט, זוֹ גְּזֵרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר (במדבר טז, ל): וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'. דָּבָר אַחֵר, זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ וגו', מְדַבֵּר בְּדוֹאֵג וּבַאֲחִיתֹפֶל, אֶתְמוֹל מַבְאִישִׁין דְּבָרִים כְּנֶגֶד דָּוִד, וְאוֹמְרִים פָּסוּל מְשֻׁפָּחָה הוּא, לֹא מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה הוּא. וְהַיּוֹם מַבִּיעִין דְּבָרִים וּמְתַבְּיְשִׁין. יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד, זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל דָּוִד. סִכְלוּת מְעָט (תהלים נה, כד): וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת וגו'. דָּבָר אַחֵר, זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ וגו', מְדַבֵּר בְּדוֹרוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, אֶתְמוֹל מַבְאִישִׁין דְּבָרִים כְּנֶגְדּוֹ, וְאוֹמְרִין (מלכים א יח, כו): הַבַּעַל עֲנֵנוּ, וְהַיּוֹם מַבִּיעִין דְּבָרִים, וְאוֹמְרִים: ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים. יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד, מֵחָכְמָה זוֹ תּוֹרָה, מִכָּבוֹד זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ. סִכְלוּת מְעָט (מלכים א יח, מ): וַיּוֹרֵדֵם אֵלִיָּהוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם.

פרק ב

א לֵב חָכָם לִימִינוֹ וגו', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ לָהֶם שְׁנֵי כּוֹרִין אֶחָד שֶׁל חִטִּים וְאֶחָד שֶׁל שְׂעוֹרִים, אָמַר אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ אִם אַתְּ שֶׁל שְׂעוֹרִים אֲנִי שֶׁל חִטִּים, אִם אֲנִי שֶׁל חִטִּים אַתְּ שֶׁל שְׂעוֹרִים, כָּל עִקָּר אֲנִי נוֹטֵל שֶׁל חִטִּים. כָּךְ אָמַר אַבְרָהָם לְלוֹט (בראשית יג, ט): אִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי יִצְחָק אֶשְׂמְאִלָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אַשְׂמְאִילָה, אֲפִלּוּ אַתְּ מַחְצַף אֲנָא מַשְׂמְאִיל לָךְ. רַבִּי כַּד הֲוָה סָלֵיק בַּר נָשׁ לְדֵינָא קָדָמוֹהִי אִין הֲוָה שָׁמַע לְדֵינָא הֲוָה טָבָאוּת, וְאִי לָא, הֲוָה אָמַר לְבַר בֵּיתֵיהּ אַשְׁמִיל לֵיהּ, וַהֲוָה מְכַוֵּין וּמַחֲמֵי לֵיהּ קְטֵיף מִן הָדֵין גִּיסָא. דָּבָר אַחֵר, לֵב חָכָם

לִימִינוֹ, זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לא, יז): וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו וגו'. וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו, ו): וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו.

פרק ג

א וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל הוֹלֵךְ וגו', טִפְּשָׁא סָבַר דְּכָל עַמָּא טִפְּשִׁין כְּוָותֵיהּ, וְהוּא לָא יָדַע דְּהוּא טִפְּשָׁא וְכָל עַמָּא חַכִּימִין.

פרק ד

א אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מְקוֹמְךָ אַל תַּנַּח. כִּי בָּאתָה לְךָ מֶמְשָׁלָה אַל תַּנַּח מִדַּת עַנְוָתָנוּתְךָ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמַּנִּיחַ עַנְוָתָנוּתוֹ גּוֹרֵם מִיתָה לְעוֹלָמוֹ וְחַטָּאת לְדוֹרוֹ, וּמִמִּי אַתְּ לָמֵד מִזְכַרְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כד, כ): וְרוּחַ אֱלֹהִים לָבְשָׁה אֶת זְכַרְיָה וגו' וַיַּעֲמֹד מֵעַל לָעָם, וְכִי מֵעַל רָאשֵׁי הָעָם הָיָה הוֹלֵךְ, אֶלָּא שֶׁרָאָה עַצְמוֹ גָּדוֹל מִכָּל הָעָם, חָתַן הַמֶּלֶךְ, וְכֹהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, הִתְחִיל מְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְאוֹמֵר לָהֶם (דברי הימים ב כד, כ): לָמָּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת מִצְוֹת ה' וְלֹא תַצְלִיחוּ וגו', מִיָּד (דברי הימים ב כד, כא): וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֶבֶן בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ. רַבִּי יוּדָן שָׁאַל אֶת רַבִּי אַחָא הֵיכָן הֲרָגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, כְּתִיב בְּדַם אַיָּל וּצְבִי שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמוֹ (ויקרא יז, יג): וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, אֲבָל צַדִּיק זֶה לֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל. וְכָל כָּךְ לָמָּה (יחזקאל כד, ח): לְהַעֲלוֹת חֵמָה וְלִנְקֹם נָקָם. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַדָּם וְהִתְחִיל תּוֹסֵס, אָמַר לֵיהּ הָא עָנְתָה דְתִיגְבֵּי דַיְיתִיקֵי דִידָךְ, אֲמַר לְהוֹן אִמְרוּ לִי מַה טִיבוֹ שֶׁל דָּם זֶה, אָמְרוּ לוֹ זֶה דַּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים שֶׁהֵיינוּ מַקְרִיבִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִיָּד הֵבִיא פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים וְשָׁחַט עָלָיו הַרְבֵּה וְלֹא עָמַד. אֲמַר לְהוֹן אִי אַמְרִיתוּ לִי מוּטָב, וְאִי לָא אֲנָא מְסָרֵיקְנָא לְבִישְׁרָא דְהַנְּךָ אֵינָשֵׁי בְּמַסְרֵיקִין דְּפַרְזְלָא, וְלֹא אָמְרוּ, וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַר לְהוּ לֵית הָכִי, אָמְרוּ לֵיהּ מַאי נִיכַּסֵּי מִינָּךְ, נְבִיָּיא כַּהֲנָא הֲוָה לָן, וַהֲוָה מוֹכַח לָן לְשׁוּם שְׁמַיָּא קַבִּילוּ וְלָא קַבְּלִינַן מִינֵּיהּ אֶלָּא קָאֵימְנַן עִילָּוֵי וְקָטְלִינַן לֵיהּ. אֲמַר לְהוֹן אֲנָא מְפַיְּיסְנָא לֵיהּ, אַייְתֵי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה שָׁחַט עִילָּוֵי וְלָא נָח, שָׁחַט סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה עִילָּוֵי וְלָא נָח, אַייְתֵי פִּרְחֵי כְּהֲנָה שָׁחַט עִילָּוֵי וְלָא נָח, שָׁחַט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וְלָא נָח, אָמַר לוֹ זְכַרְיָה טוֹבִים שֶׁבְּעַמְּךָ אִבַּדְתִּי רְצוֹנְךָ שֶׁיֹּאבְדוּ כֻּלָּם, לְאַלְתַּר נָח. הִרְהֵר אוֹתוֹ רָשָׁע תְּשׁוּבָה בְּלִבּוֹ וְאָמַר, מִי שֶׁמְּאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלְּתָר נָח. הִרְהֵר אוֹתוֹ רָשָׁע תְּשׁוּבָה בְּלִבּוֹ וְאָמַר, מִי שֶׁמְּאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ כָּתוּב בּוֹ (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאִבֵּד נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְרָמַז לַדָּם וְנִבְלַע בְּמָקוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי יוּדָן שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דָּם נָקִי,

וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְיוֹם שַׁבָּת, וְיוֹם כִּפּוּר הָיָה, אֶבֶל יַחֲזִיאֵל לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא (דברי הימים ב כ, יד): וַיַּחֲזִיאֵל בֶּן זְכַרְיָה בֶּן בְּנָיָה בֶּן יְעִיאֵל בֶּן מַתַּנְיָה הַלֵּוִי מִבְּנֵי אָסָף הָיְתָה עָלָיו רוּחַ ה' בְּתוֹךְ הַקָּהָל, מַהוּ בְּתוֹךְ הַקָּהָל, שֶׁהִשְׁוָה עַצְמוֹ לַקָּהָל. דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ, מְדַבֵּר בְּנַחַ, נְכְנַס אֶל הַתֵּבָה בִּרְשׁוּת, וְיָצָא בִּרְשׁוּת, נִכְנַס בִּרְשׁוּת מִנַּיִן (בראשית ז, א): בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה, וְיָצָא בִּרְשׁוּת מִנַּיִן (בראשית ח, טז): צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וגו'. דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ, מְדַבֵּר בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֵׁם שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן בִּרְשׁוּת, כָּךְ לֹא עָלוּ אֶלָּא בִּרְשׁוּת, עָבְרוּ בִּרְשׁוּת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, יא): עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וגו', עָלוּ בִּרְשׁוּת שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד, יז): וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן. דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל וגו', מְדַבֵּר בְּדָוִד, עַד שֶׁלֹּא מָלַךְ (שמואל א יז, יד): וְדָוִד הוּא הַקָּטָן, וּכְשֶׁמָּלַךְ (דברי הימים א כח, ב): וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וגו' דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל וגו', מְדַבֵּר בְּמָרְדֳּכַי, עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה לוֹ גְדֻלָּה (אסתר ב, יט): וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, וּכְשֶׁבָּאת לוֹ גְדֻלָּה (אסתר ו, יב): וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ.

פרק ה

א יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט, כְּךָ אָמַר לוֹ יַעֲקֹב לְלָבָן (בראשית לא, לב): עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה, וְכֵן הָוֹת כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט וּמִיתַת רָחֵל. בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲוָה לֵיהּ חַד בִּלְעָא, אֲזַל וְאַיְיתֵי חַד מִן אִילֵּין דְּבַר פַּנְדֵּירָא לְאַפָּקָא בָּלְעֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אֲמַרְתְּ עֲלוֹי, אֲמַר לֵיהּ פְּסוּק פְּלָן בָּתַר פְּלָן. אֲמַר וַהֲוָה נָיְיחַ לֵיהּ דְּקַבְּרֵיהּ, וְלָא הֲוָת אֲמַר עֲלוֹי הָדֵין פְּסוּקָא, וְכֵן הָוֹת לֵיהּ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט. רַבִּי יִרְמְיָה דְּשַׁבַּשְׁתָּא נָטַל עֲטָרָה שֶׁל זַיִת וּקְשָׁרָהּ בְּרֹאשׁוֹ, שָׁמַע שְׁמוּאֵל וְאָמַר נָיְיחַ הֲוָה דְּייְתְרִים רֵישֵׁיהּ וְלָא עֲבַד כֵּן, וְכֵן הֲוָת לֵיהּ. אַנְטוֹנִינוּס זְעֵירָא בַּר בְּרֵיהּ דְּאַנְטוֹנִינוּס רַבָּה, הֲוָה שָׁאֵיל לְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, אֲמַר מַאן מָאֵית קָדָמַאי אוֹ אֲנָא אוֹ אַתְּ, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא, אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי רַבֵּנוּ כָּל עַלְמָא מְצַלִּין לְחַיָּיךְ טָבְיָא וְאַתְּ אֲמַרְתְּ הָכִין. אֲמַר לוֹן אִן אֲתַת עָנְתָה, מָה אִית בָּהּ, וְאִן אֲתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת דְּיִסְבְּרִינֵיהּ, מָה הוּא מֵימַר לֵיהּ, לָא אָתַת לְגַבַּי לֵית אֲנָא אָתֵי, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אִלּוּ הֲוָה כֵּן יְהוֹן אִינּוּן אָמְרִין בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּיהוּדָאי אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִיתַתְהוֹן אִינּוּן יָדְעִין, וְכֵן הֲוָת לֵיהּ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי וגו' כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט, זֶה עֵלִי הַכֹּהֵן שֶׁאָמַר לִשְׁמוּאֵל אֵין בָּנַי יוֹרְשִׁין מְקוֹמִי, אַף אֵין בָּנֶיךָ יוֹרְשִׁין מְקוֹמְךָ, וְכֵן הָוֹת לֵיהּ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט.

פרק ו

א נִתַּן הַסָּכָל בַּמְּרוֹמִים רַבִּים, אֵלּוּ הַכַּשְׁדִּים, דִּכְתִיב (ירמיה לט, ג): וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ. מַהוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ, מָקוֹם שֶׁמְּחַתְּכִין בּוֹ אֶת הַהֲלָכוֹת. וְעַשִּׁירִים בַּשֵּׁפֶל יֵשֵׁבוּ, זֶה סַנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, י): יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ,

פרק ז

א רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, אֵלּוּ יִשְׂמְעֵאלִים. וְשָׂרִים הוֹלְכִים כַּעֲבָדִים, זֶה יוֹסֵף. אָמַר רַבִּי לֵוִי עַבְדָּא זְבִין, וּבַר אַמְתָא מְזַבֵּין, וּבַר חוֹרִין מִזְדַּבֵּן לְתַרְוֵיהוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה סָלֵיק לְרוֹמִי, פָּגַע בֵּיהּ חַד סָרִיס מִן מַלְכוּתָא, אָמַר לֵיהּ אַתְּ הוּא רַבֵּיהוֹן דִּיהוּדָאֵי, אָמַר לֵיהּ אִין, אָמַר לֵיהּ שְׁמִיעַ מִינָאי תִּלַּת מִילִּין, דְּעַל סוּס מָלֵךְ, דְּעַל חֲמַר בֶּן חוֹרִין, מִנְעָלִים בְּרַגְלָיו בַּר נָשׁ, דְּלָא דַּיִן וְלָא דַיָּן, חָפִיר טַב מִינֵיהּ. אָמַר תִּלַּת מִילִּין אָמַרְתְּ, תִּלַּת מִילֵּי שְׁמַע לִי חִילּוּפֵיהֶן, הַדְּרַת פְּנֵים זָקֵן, שִׂמְחַת לֵבָב אִשָּׁה, נַחֲלַת ה' בָּנִים, אוֹי לוֹ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ דְּחָסַר שְׁלָשְׁתָּן, וְלֹא עוֹד שֶׁקִּדְמוֹ הַכָּתוּב, רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, כֵּיוָן דִּשְׁמַע הַהוּא סָרִיס כֵּן, טָרַף רֵישֵׁיהּ אַגּוּדָא וּמִית. דָּבָר אַחֵר, רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, זֶה אַחְאָב. וְשָׂרִים הוֹלְכִים כַּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ, זֶה אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מו): וְיַד ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב וגו'.

פרק ח

א חֹפֶר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל, זֶה פַּרְעֹה הָרָשָׁע, שֶׁאָמַר (שמות א, כב): כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד וגו', בּוֹ יִפּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, טו): וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף. דָּבָר אַחֵר, חֹפֵר גּוּמָּץ, זֶה הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ג, יג): לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד. בּוֹ יִפּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ט, כה): יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה וגו'. וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכְּנוּ נָחָשׁ, זוֹ דִּינָה, כְּשֶׁהָיוּ אָבִיהָ וְאַחֶיהָ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ יָצְאָה לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ, גָּרְמָה לְעַצְמָהּ שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי שֶׁנִּקְרָא נָחָשׁ וְנָשַׁךְ אוֹתָהּ, דִּכְתִיב (בראשית לד, ב): וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר וגו' וַיִּקַּח אֹתָהּ, פִּתָּהּ אוֹתָהּ בְּדִבְרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע יד, ג): קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים. וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ, בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ. וַיְעַנֶּהָ, בְּמִשְׁכַּב זָכוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ הֲווֹן טָמִירִין בְּמַעֲרְתָּא דִּפְקִיעַ תִּלַּת עֶשְׂרֵה שְׁנִין בְּשִׁמְדָּא, וַהֲווֹן אָכְלִין חֲרוּבִין וּתְמָרִים, וּלְסוֹף תִּלַּת עֲשַׂר שְׁנִין נְפַק רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְיתֵיב לֵיהּ עַל פִּלֵּי דְּמַעֲרְתָּא, חָמָא חַד צַיָּיד פָּרִיס מְצוֹדָתֵיהּ לְמִצּוֹד צִפָּרִין, שָׁמַע בְּרַת קָלָא אֲמַר דִּימוֹס, וְאִתְפַּשַּׁת. שָׁמַע זְמַן תְּנִינוּת בְּרַת קָלָא אֲמַר סְפִיקְלָא, וְאִשְׁתֵּזְבַת. אָמַר אֲפִלּוּ צִפּוֹר מִבַּלְעֲדֵי שְׁמַיָּא לָא יִבְרַח, כָּל שֶׁכֵּן נָפֶשׁ בַּר נָשׁ. נֵיחוֹת וְנִיתַּסַּאי בַּהֲדֵין מוֹי דְּמוֹקֵד דִּטְבֶרְיָה, נְחַתוּן וְאִתַּסּוּן בַּהֲדֵין מוֹי דְּמוֹקֵד דִּטְבֶרְיָה, אָמְרוּן צְרִיכִין אָנוּ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה וּנְהַנֵּי לְהָלוֹן בְּנֵי אַתְרָא, כְּדֵרֶךְ שֶׁעָשָׂה אֲבִינוּ יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, יח): וַיִּחַן אֶת

פְּנֵי הָעִיר, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אִטְלִיס וּמוֹכֵר לָהֶם בְּזוֹל, עָשָׂה אִטְלִיס וּמָכַר בְּזוֹל. אָמַר צָרִיכִין אָנוּ מְדַכְיָיא טְבָרְיָא, מָה עָבַיד נְסִיב תּוּרְמוּסִין וּמְקַלֵּיק בְּשׁוּקָא, וְכָל מַן דַּהֲוָה מִית טָיֵיף וְסָלֵיק לֵיהּ, חָמָא יָתֵיהּ חַד כּוּתָאי, אֲמַר לֵית אֲנָא מְגַחֵיךְ בַּהֲדֵין סָבָא דִּיהוּדָאֵי, מָה עָבַד נְסַב חַד מִית וְטַמְרֵיהּ בְּגוֹ שׁוּקָא דְּדַכְיֵיהּ, אִית אָמְרִין בִּגְרִיבָה, אִית דְּאָמְרִין בְּשׁוּק דְּבַר קַרְדִּימָא, אֲזַל וַאֲמַר לֵיהּ דְּכִיתֵיהּ שְׁקַק פְּלַן, אֲמַר לֵיהּ אִין. אֲמַר לֵיהּ וְאִן אַפֵּיקִית לָךְ מִינֵיהּ חַד מִית, אֲמַר לֵיהּ גּוּד חֲמֵי לִי, מִיָּד צָפָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא טָמַן אוֹתוֹ שָׁם, אָמַר גּוֹזֵר אֲנִי עַל דַּיִן דְּרְבִיעַ יְקוּם, וְעַל דְּקָאֵים יְרַבִּיעַ. וְאִית דְּאָמְרֵי גּוֹזֵר אֲנִי עַל עִילְּאֵי יְחוֹת וְעַל תַּתָּאֵי יַסִּיק, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ. מִינְפַּק לֵיהּ עָבַר קוֹמֵי הַאי כְּנִשְׁתָּא דְּמִגְדְּלָא, שָׁמַע קָל דִּינָקָאי סַפְּרָא, בֶּן יוֹחָאי דְּכִי טְבָרְיָא. אָמַר [אם לא]: יָבוֹא עָלַי אִם אֵין בְּיָדִי שְׁמוּעוֹת כְּשַׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֶׁטְּבָרְיָא זוֹ עֲתִידָה לִטָּהֵר וַעֲתִידָה לִהְיוֹת לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה, חוּץ מִזּוֹ וּמִזּוֹ, לָא הֵימְנוּהּ יָתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ פָּרַצְתָּ גְּדֵרָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְקָרָא עָלָיו וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה עָבַר בִּשְׁמִיטְתָא, חָמָא חַד בַּר נָשׁ מְלַקֵּט סְפִיחֵי שְׁבִיעִית, אֲמַר לֵיהּ וְלָא שְׁבִיעִית הוּא, אֲמַר לֵיהּ וְלָא אַתְּ הוּא שֶׁאַתְּ מַתִּיר, לֹא כֵן תְּנִינַן כָּל הַסְּפִיחִין מֻתָּרִין חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב לְפִי שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בְּיִרְקוֹת שָׂדֶה, וַאֲמַר לֵיהּ וְאֵין חֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי, וְקָרָא עָלָיו וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ.

פרק ט

א מַסִּיעַ אֲבָנִים יַעֲצֵב בָּהֶם, מִי שֶׁמַּסִּיעַ עַצְמוֹ מִתַּלְמוּדוֹ, לַסּוֹף הוּא מִצְטָעֵר, בָּעֵי מֵילָא וְלָא מַשְׁכַּח. וּבוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם, כָּל זְמַן דְּלָעֵי בֵּיהּ מִיתְהֲנֵי בֵּיהּ, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א א, ב): וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת. דָּבָר אַחֵר, מַסִּיעַ אֲבָנִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, יַעֲצֵב בָּהֶם, וּבוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם, אָמַר רַבִּי מְיָאשְׁיָה בִּשְׁכַר שְׁתֵּי בְּקִיעוֹת שֶׁבָּקַע אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל הַר הַמּוֹרִיָּה, זָכָה לִקְרַע הַיָּם לְבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר קְרָעִים.

פרק י

א אִם קֵהָה הַבַּרְזֶל, אִם נִתְקַהָה הָרֵב עַל הַתַּלְמִיד כַּבַּרְזֶל. וְהוּא לֹא פָנִים, וְאֵין הָרֵב מַסְבִּיר פָּנִים לַתַּלְמִיד. קִלְקַל, קִלְקוּל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּתַּלְמִיד. וַחֲיָלִים יְגַבֵּר, מַה יַּעֲשֶׂה יָבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵם מְפַיְּסִין אֶת הָרֵב, סוֹף שֶׁהוּא מוֹתִיר הֶכְשֵׁר חָכְמָה. דָּבָר אַחֵר, אִם קֵהָה הַבַּרְזֶל, אִם נִתְקַהָה הַתַּלְמִיד עַל הָרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז, יז): בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד, וְאֵין הָרֵב מַסְבִּיר לַתַּלְמִיד, קִלְקַל, קִלְקוּל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּתַּלְמִיד, וַחֲיָלִים יְגַבֵּר, יֵלֵךְ וְיָבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וִיפַיְּסִין אֶת רַבּוֹ, וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה, סוֹף הוּא מוֹתִיר לוֹ כַּעֲסוֹ וַיַּכְשִׁיר לוֹ אֶת תַּלְמוּדוֹ. דָּבָר אַחֵר, אִם קֵהָה הַבַּרְזֶל, אִם נִקְהָה תַּלְמוּדְךָ עָלֶיךָ כַּבַּרְזֶל, וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל, אֵינוֹ בָּא לְיָדְךָ לְהַסְבִּירוֹ בְּפָנֶיךָ, קַלְקֵל עָלָיו בְּחֵילֶךָ. חַד מִתַּלְמִידוֹי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי

אִינְשֵׁי אוּלְפָנֵיהּ, אֲזַל לֵיהּ בָּכֵי לְבֵי עוֹלְמִין, מִדְּכִי הֲוָה בָּכֵי סַגִּי אִתְחֲמֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ כַּד תְּהֵא רָמֵי בִּי תְּלָתָא קָלֵי אֲנָא אָתֵי, אֲזֵיל הַהוּא תַּלְמִידָא לְגַבֵּי פָּתַר חֶילְמַיָּיא וְתַנֵּי לֵיהּ עוֹבָדָא, אֲמַר לֵיהּ אֱמוֹר פִּרְקָךְ תְּלַת זִימְנִין וְהוּא אָתֵי לָךְ, וַעֲבַד כֵּן וְכֵן הֲוַת לֵיהּ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִם נִקְהֵת אֻמָּה שֶׁהִיא קָשָׁה כִּשְׁחָה כַּבַּרְזֶל, דִּכְתִיב (דברים ד, כ): וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם, וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקֵל, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְבִּיר פָּנִים לַדּוֹר, קִלְקֵל, מַעֲשִׂים רָעִים יֵשׁ בַּדּוֹר, מַה יַּעֲשֶׂה, וַחֲיָלִים יְגַבֵּר, יִגְזְרוּ צוֹמִין וְתַעֲנִיּוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְוַתֵּר הוּא לָהֶם לְעוֹלָם. רַבִּי חָמָא בַּר פַּפָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, אִם נִתְקָהוּ שְׁמַיִם שֶׁעַל רֹאשֵׁיכֶם כַּבַּרְזֶל, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כו, יט): וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְבִּיר פָּנִים, קִלְקֵל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּדּוֹר, מַה יַּעֲשׂוּ יִגְזְרוּ תַּעֲנִית וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַוֵּיחַ לְעוֹלָמוֹ.

פרק יא

א אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לְעוֹלָם אֵין הַנָּחָשׁ נוֹשֵׁךְ אֶלָּא אִם כֵּן נִלְחַשׁ לוֹ מִלְּעֵיל, וְאֵין הָאֲרִי טוֹרֵף אֶלָּא אִם כֵּן נִלְחַשׁ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְאֵין הַמַּלְכוּת מִתְגָּרָה בְּבְנֵי אָדָם אֶלָּא אִם כֵּן נִלְחַשׁ לָהּ מִלְּעֵיל. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמְרִין לַנָּחָשׁ מִפְּנֵי מָה לְשׁוֹנְךָ נוֹשֵׁךְ בְּאֵבֶר אֶחָד וְכֻלָּן מַרְגִּישִׁין וּמְרַתְּתִין, אָמַר לָהֶם וְלִי אַתֶּם אוֹמְרִים אִמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן. מִפְּנֵי מָה לְשׁוֹנְךָ שׁוֹתֶת, הִיא גָּרְמָה לִי. מִפְּנֵי מָה גוּפְךָ מְטֹרָף, לְשׁוֹנִי גָּרַם. מִפְּנֵי מָה אַתָּה נוֹשֵׁךְ בְּאֵבֶר אֶחָד וְכֻלָּן מַרְגִּישִׁין וּמְרַתְּתִין, אָמַר לָהֶם וְלִי אַתֶּם אוֹמְרִים אִמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן דְּהוּא אוֹמֵר כָּאן וְהוֹרֵג בְּרוֹמִי, אוֹ בְּרוֹמִי וְהוֹרֵג כָּאן בְּסוֹף הָעוֹלָם. מִפְּנֵי מָה אַתְּ מָצוּי בֵּין הַגְּדֵרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁפָּרַצְתִּי גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי נָחָשׁ פָּרַץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ נַעֲשָׂה סְפַּקְלָאטוֹר לְכָל פּוֹרְצֵי גְּדֵרוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנָּחָשׁ (בראשית ג, יד): עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ, יָרְדוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְקִצְּצוּ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהָלַךְ קוֹלוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, בָּא נָחָשׁ וְלִמֵּד עַל מַפַּלְתָּהּ שֶׁל אֱדוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מו, כב): קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ. וְרַבָּנָן מְדַמְּיִין לֵיהּ לְהֶדְיָן קָרְיֵיהּ (בראשית ב, יד): וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל, אוֹמְרִים לְחִדֶּקֶל מִפְּנֵי מָה קוֹלְךָ נִשְׁמָע, אָמַר לֵיהּ הַלְוַאי נִשְׁתַּמַּע בֵּין הַנְּהָרוֹת. אוֹמְרִים לִפְרָת לָמָּה לֵית לָךְ קָלָא מִשְׁתַּמַּע כְּמָה דְקָלִין מִשְׁתַּמַּע, אוֹמֵר לָהֶם מַעֲשַׂי מוֹכִיחִין עָלַי, אָדָם זוֹרֵעַ בִּי זְרִיעַת יָרָק עוֹלָה לִשְׁלֹשָׁה יָמִים. נוֹטֵעַ בִּי נְטִיעָה, עוֹלָה לִשְׁלֹשִׁים יוֹם.

פרק יב

א דִּבְרֵי פִי חָכָם חֵן, זֶה כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, שֶׁאָמַר (עזרא א, ג): מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל. שִׂפְתוֹת כְּסִיל תְּבַלְּעֶנּוּ, שֶׁבִּלַּע דִּבְרֵיו וְחָזַר בָּם.

פרק יג

א תְּחִלַּת דִּבְרֵי פִיהוּ סִכְלוּת, שֶׁאָמַר: הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם. וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלֵלוּת רָעָה, דְּחָזַר וּבִטֵּל גְּזֵרוֹתָיו, וַאֲמַר מַאן דַּעֲבַר עֲבַר וּמַאן דְּלָא עֲבַר לָא יַעֲבֹר. דָּבָר אַחֵר, תְּחִלַּת דִּבְרֵי פִיהוּ סִכְלוּת, זֶה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ד, ו): וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה וגו'. וְאַחֲרִית פִּיהוּ, שֶׁעָלָה וּבִטֵּל מְלֶאכֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

פרק יד

א וְהַסָּכָל יַרְבֶּה דְבָרִים, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָא בְּמֹשֶׁה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה כְּתַבְתִּי עָלֶיךָ שְׁאַתְּ חָכָם, עוֹמֵד וּמַרְבֶּה דְבָרִים אַתָּה וְאֵינְךָ חָכָם, (דברים ג, כו): אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה.

פרק טו

א עָמַל הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ, זֶה תַּלְמִיד שֶׁעוֹמֵד בְּמִשְׁנָתוֹ. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר, לֹא הָיָה לוֹ לֵילֵךְ לְרִבּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ תַּלְמוּדוֹ. דָּבָר אַחֵר, עָמַל הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ, זֶה יִפְתָּח. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר, לֹא הָיָה לוֹ לֵילֵךְ אֵצֶל פִּנְחָס וְיָפֵר לוֹ נִדְרוֹ, אֶלָּא אָמַר יִפְתָּח אֲנִי רֹאשׁ וְקָצִין לְיִשְׂרָאֵל אֵלֵךְ אֵצֶל פִּנְחָס, וּפִנְחָס אָמַר אֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֵלֵךְ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, מִבֵּינַי תְּרֵייה סָפֵת הַהִיא עָלוּבְתָּא, וְתַרְוֵיהוֹן אִתְחַיְּבוּן עַל דְּמַהּ, יִפְתָּח נְשׁוֹל אֵבֶר אֵבֶר וְנִקְבַּר, דִּכְתִיב (שופטים יב, ז): וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת נִקְבַּר דְּאָמַר אָמַר וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה נְשׁוֹל אֵבֶר אֵבֶר וְנִקְבַּר בִּמְקוֹמוֹ. פִּנְחָס מַה הִפְסִיד, נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מָאתַיִם שָׁנָה, דִּכְתִיב (דברי הימים א ט, כ): וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר נָגִיד עֲלֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים ה' עִמּוֹ.

פרק טז

א אִי לְךָ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר, כְּתִיב (מלכים א ג, טז): אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת, מִי הָיוּ רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר רוּחוֹת הָיוּ, וְרַבָּנָן אָמְרֵי יְבָמוֹת הָיוּ. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר זוֹנוֹת מַמָּשׁ הָיוּ, וְהוֹצִיא דִינָן בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה. (מלכים א ג, יז): וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי וגו' וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי. וַיָּמָת בֶּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת, דְּאִיתְמַרְטַת עֲלוֹי, וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וגו' וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת בְּנִי וגו' וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה. לֹא כִי. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַבִּי בֵּיבִי וּמְטוֹ בָּהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי פְּדָת סַדֵּר הַדִּין כָּךְ הוּא, הַדַּיָּן יוֹשֵׁב, וְהַנִּדּוֹנִין עוֹמְדִין, וְהַסַּרְסוּר מַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. הַתּוֹבֵעַ תּוֹבֵעַ, וְהַנִּתְבָּע מֵשִׁיב, וְהַדַּיָּן מַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶן. אָמַר רַבִּי סִימוֹן מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶם מִן הַדִּין קְרָייָה, זֹאת אֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וְזֹאת אֹמֶרֶת וגו' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ לִי חֶרֶב וגו' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי וגו' וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בְּנָהּ הַחַי וגו'. אָמַר

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי אִלְעָאי אִלּוּ הָיִיתִי שָׁם, פּוֹקְרִין הָיִיתִי כוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר קְחוּ לִי חֶרֶב, אִלּוּלֵי שֶׁנִּתְמַלֵּאת עָלָיו רַחֲמִים כְּבָר נֶהֱרַג, וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר. אוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל אַנְפִילוֹגִיס בְּחָכְמָתוֹ, אָמַר, כְּלוּם בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם זֶה שְׁתֵּי עֵינַיִם, שְׁתֵּי אָזְנַיִם, שְׁתֵּי רַגְלַיִם, שְׁתֵּי יָדַיִם, אֶלָּא צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָתִיד דִּין זֶה לִהְיוֹת, לֹא עָשָׂה, אֶלָּא אָמַר: תְּנוּ לָהּ אֶת הַיְלוּד הַחַי וְהַמֵּת לֹא תְמִיתֶהוּ. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה אוֹמֵר: אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכֵלוּ, בְּעִתּוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, וְלֹא בַשְּׁתִי, בִּגְבוּרָתוֹ וְלֹא בְּתִשְׁישׁוֹ, וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ תְּנוּ לָהּ אֶת הַיְלוּד, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: הִיא אִמּוֹ וַדַּאי. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת צוֹוַחַת מִדַּת הַדִּין, בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לח, כו): וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: מִמֶּנִּי הָיוּ כָּל הַדְּבָרִים. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב, ג): הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד ה' וגו' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד ה' בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ, וַיֹּאמְרוּ עֵד אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיֹּאמֶר עֵד, מִי אָמַר עֵד, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת, אַתֶּם מְעִידִים עַל הַגַּלּוּי וַאֲנִי אָעִיד עַל הַנִּסְתָּרִים. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג, כז): וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לָהּ אֶת הַיְלוּד וגו', וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת: הִיא אִמּוֹ, וַדַּאי. דָּבָר אַחֵר, אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר, אִלּוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים, אִלּוּ מַלְכֵי יְהוּדָה. וְשָׂרַיִךְ בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ, אֵלּוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכֵלוּ, אֵלּוּ מַלְכֵי יְהוּדָה.

פרק יח

א בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּחֲנוֹת בְּמַחְלֹקֶת בְּהַר סִינַי, יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, כְּתִיב (תהלים יח, י): וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד. וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבַּיִת, עַל שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּחֲנוֹת בְּמַחְלֹקֶת עַל הַר סִינַי, יִדְלֹף הַבַּיִת, (שופטים ה, ד): גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם. דָּבָר אַחֵר, בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּימֵי יִרְמְיָה, יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, (ישעיה כב, ח): וַיְגַל אֶת מָסַךְ יְהוּדָה, גָּלֵי דְכַסְיָיה. וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבַּיִת, עַל יְדֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּימֵי יִרְמְיָה, כְּתִיב (עמוס ו, יא): כִּי הִנֵּה ה' מְצַוֶּה וְהִכָּה אֶת הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטֹן בְּקָעִים, אָמַר רַבִּי הוּנָא לָא דָּמֵי הָדֵין רְסִיסָה לְהָדֵין בְּקִיעָה, מָה הָדֵין בְּקִיעָה לֵית מִינֵיהּ אֶלִיסִים, וְהָדֵין רְסִיסָה אִית מִינֵיהּ אֶלִיסִים. דָּבָר אַחֵר, בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, רַבִּי כֹּהֵן פָּתַר בְּאִשָּׁה, עַל יְדֵי שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַצֶּלֶת לִבְדֹּק עַצְמָהּ בְּעוֹנָתָהּ, נַעֲשֵׂית דָּוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, לג): וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ. וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם, עַל יְדֵי שֶׁמִּשְׁתַּפֶּלֶת מִלִּבְדֹּק עַצְמָהּ, נַעֲשֵׂית זָבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, כה): וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ וגו'.

פרק יט

א לִשְׂחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם, לִשְׂחוֹקִים שֶׁל יְרָאוּת עוֹשִׂים לֶחֶם. וְיַיִן יְשַׂמַּח חַיִּים, זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ט): פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, פְּעָמִים נַעֲנֶה, פְּעָמִים אֵינוֹ נַעֲנֶה. פְּעָמִים שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ צְדָקָה הוּא נַעֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, לג): וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי. פְּעָמִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ צְדָקָה, הוּא מְקַטְרְגוֹ, הָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יט, טז): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ קָרָא יָתֵיהּ חַד מָגֵר, חֲמָא אֵינָשֵׁי קָיְימָן מְרַקְּדִין וּמְטַפְּחִין וְיַהֲבוּן לֵיהּ מֵיכְלָא וּמִשְׁתְּיָא, אֲמַר הָא טָבָאוּת, אוֹף אֲנָא אֵיקוּם וְאֵירְקוֹד וַאֲזַמֵּר, קָם וּרְקַד וְזַמַּר וְיַהֲבִין לֵיהּ חַד גְּרַב דַּחֲמַר עַתִּיק, וּקְרָא עָלוֹי: לִשְׂחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם.

פרק כ

א גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם בְּשָׁבִיל שֶׁנָּתַתִּי לְךָ מַדָּע יוֹתֵר מִן הַבְּהֵמָה וּמִן הַחַיָּה וּמִן הָעוֹפוֹת, אַתָּה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף לְפָנַי, עָשִׂיתִי לְךָ עֵינַיִם וְלָהּ עֵינַיִם, לְךָ אָזְנַיִם וְלָהּ אָזְנַיִם, לְךָ יָדַיִם וְלָהּ יָדַיִם, לְךָ רַגְלַיִם וְלָהּ רַגְלַיִם, לְךָ פֶּה וְלָהּ פֶּה, נִמְשַׁל כַּבְּהֵמָה נִדְמֵיתָ, אֵין נִדְמֶה אֶלָּא שְׁתִיקָה, שְׁתַּקְתִּים מִפָּנֶיךָ, רְאֵה כָּבוֹד שֶׁעָשִׂיתִי לְךָ וְאֵין אַתָּה מֵבִין כָּל הַטּוֹבָה הַזֹּאת (תהלים מט, כא): וְאָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר בְּדוֹרְךָ אַל תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, עָשִׁיר שֶׁבְּדוֹרְךָ אַל תְּקַלֵּל. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם, רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה הוּא הָעוֹרֵב חָכְמַת טָיְארִין, וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר, מְשׁוּם אָזְנַיִם לְכוֹתֶל. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ, מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, עֲשִׁירוֹ שֶׁל עוֹלָם. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי יֵשׁ קְרָסְיוֹת לְטוֹבָה וְיֵשׁ קְרָסְיוֹת לְרָעָה, קְרָסְיוֹת לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וגו' הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ. חִיָּא בַּר אַדָּא וּבַר קַפָּרָא, חִיָּא בַּר אַדָּא אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת קְטֹרֶת. בַּר קַפָּרָא אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת הַנְּרוֹת. קְרָסְיוֹת לְרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לד): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע וגו'. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי תַּחְלִיפָא חָמְיוּ, כְּתִיב (תהלים צה, יא): אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַפַּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרִני בִּי, אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי, לְמְנוּחָה זוֹ אֵינָם בָּאִים אֲבָל בָּאִין הֵם לְמְנוּחָה אַחֶרֶת. רַבִּי בֵּיבַי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל בָּנוֹ וּדְחָפוֹ וְהוֹצִיאוֹ חוּץ לַפָּלָטִין שֶׁלּוֹ, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַכְנִיסוֹ לִבְנוֹ לַפָּלָטִין, מָה עָשָׂה הָיְתָה בְּנוֹיָה, וּסְתָרָהּ וְחָזַר וּבְנָאָהּ, וְהִכְנִיסוֹ, נִמְצָא מַכְנִיס בְּנוֹ וּמְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַפַּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרִני בִּי. אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי, לְמְנוּחָה זוֹ אֵינָן בָּאִים אֲבָל בָּאִים הֵם לְמְנוּחָה אַחֶרֶת. וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר,

אָמַר רַבִּי בּוֹן בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם יָשֵׁן הַגּוּף אוֹמֵר לַנְּשָׁמָה וְהַנְּשָׁמָה לַנֶּפֶשׁ, וְהַנֶּפֶשׁ לַמַּלְאָךְ, וְהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר לַכְּרוּב, וְהַכְּרוּב אוֹמֵר לְבַעַל כְּנָפַיִם, מִי הוּא זֶה הַשָּׁרָף, וְהַשָּׁרָף יוֹלִיךְ דָּבָר וְיַגִּיד לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל, מֶלֶךְ שֶׁלְּפָנֶיךָ אַל תְּקַלֵּל. וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, גָּדוֹל שֶׁבְּמְקוֹמְךָ. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד לֹא כָךְ הָיִיתָ אוֹמֵר (תהלים ו, יא): יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי, מִי הָיוּ אוֹיְבֶיךָ, לֹא שָׁאוּל, לֹא כָךְ הָיִיתָ אוֹמֵר (תהלים יח, א): בְּיוֹם הִצִּיל ה' אֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל, אָמַר דָּוִד רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְדוֹנוֹת אַתָּה מַעֲלֶה עָלַי, שְׁגָגוֹת חָשַׁב אוֹתָן לִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ז, א): שִׁגְיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לַה' עַל דִּבְרֵי כוּשׁ בֶּן יְמִינִי. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ. וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, זֶה מֹשֶׁה, מִנַּיִן הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה, מִפְּסָלְתָּן שֶׁל לוּחוֹת. אָמַר רַבִּי חָנִין מַחְצָב שֶׁל סַנְפִּרִינוֹן גְּלָה בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ וּמִשָּׁם הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, א): פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים וגו', פְּסִילָתָן תְּהֵא לְךָ.

פרשה יא

פרק א

א שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם, אָמַר רַבִּי בֵּיבַי אִם בִּקַּשְׁתְּ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, עֲשֵׂה אוֹתָהּ עִם עֲמֵלֵי תוֹרָה, שֶׁאֵין מַיִם הָאֲמוּרִים כָּאן אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, א): הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהָיִיתִי בָּא בַּיָּם רָאִיתִי סְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם, וְנִצְטַעֲרְתִּי עַל תַּלְמִיד חָכָם אֶחָד שֶׁהָיָה בָּהּ וְנִטְבַּע, וּכְשֶׁבָּאתִי לְמִדִּינַת קַפּוֹטְקִיָּא רְאִיתִיו שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לְפָנַי וְשׁוֹאֵל שְׁאֵלוֹת, נָמְתִי לוֹ, בְּנִי, הֵיאַךְ עָלִיתָ מִן הַיָּם, אָמַר לִי רַבִּי בְּצָלוֹתָךְ טָרַדְנִי הַגַּל לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעוּנִי לַיַּבָּשָׁה. אָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי, מַה מַּעֲשִׂים יֵשׁ בְּיָדֶךָ, אָמַר כְּשֶׁנִּכְנַסְתִּי לַסְּפִינָה פָּגַע בִּי אִישׁ אֶחָד מִסְכֵּן, אָמַר לִי זְכֵי בִי, וִיהַבִית לֵיהּ חַד עִיגּוּל, אָמַר כְּמָה דִּיהַבְתְּ לִי נַפְשִׁי בְּמַתָּנָךְ, כֵּן יִתְיְהֵב לָךְ נַפְשָׁךְ. וְקָרָאתִי עָלָיו: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. מַעֲשֶׂה בִּסְפִינָה אַחַת גְּדוֹלָה מְפֻרֶשֶׁת לַיָּם הַגְּדוֹל, נִטְלָהּ הָרוּחַ וְהוֹלִיכָהּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם מְהַלְכִין, כְּשֶׁרָאוּ שֶׁצָּרָתָן צָרָה, אָמְרוּ בּוֹאוּ וְנִשְׁתַּתְּפִינוּן בְּאִיצְטַרְכָיָא שֶׁלָּנוּ, אִם נָמוּת נָמוּת כֻּלָּנוּ, אִם נִחְיֶה נִחְיֶה כֻּלָּנוּ, הֵאִיר הַמָּקוֹם עֵינֵיהֶם וְנָטְלוּ גְּדִי אֶחָד וְצָלוּ אוֹתוֹ וְתָלוּהוּ בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל סְפִינָה, בָּאָה חַיָּה גְּדוֹלָה לְרֵיחוֹ וְהִתְחִילָה גּוֹרֶרֶת בָּהּ עַד שֶׁהִשְׁלִיכָה לַמַּיִם הַמְהַלְכִין וְהָלְכוּ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ וְנִכְנְסוּ לְרוֹמֵי תַּנּוּן עוֹבָדָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּקְרוֹן עֲלֵיהוֹן: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. בַּר קַפָּרָא מְקַפֵּל בְּשׁוּנְיָתָא דְּיַמָּא דְקֵסָרִי, רָאָה סְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם הַגְּדוֹל וְאוֹטַפִּיטָא עוֹלֶה מִתּוֹכָהּ עָרֹם, כַּד חֲמִינֵיהּ בָּא אֲצִלּוֹ וְשָׁאַל

בְּשְׁלוֹמוֹ וְנָתַן לוֹ שְׁתֵּי סְלָעִים, מֶה עָשָׂה הִכְנִיסוֹ לְבֵיתוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ עוֹד שְׁלֹשָׁה סְלָעִים אֲחֵרִים, אָמַר לוֹ אָדָם גָּדוֹל שֶׁכְּמוֹתְךָ יוֹצִיא שְׁלֹשָׁה סְלָעִים אֲחֵרִים, לְבָתַר יוֹמִין אִתְצַיְדוּן יְהוּדָאֵי בַּהֲדֵין סַפְּסָא, אָמְרִין מַאן אָזֵיל וּמְפַיֵּיס עֲלֵינָא, אָמְרִין דֵּין לְדֵין בַּר קַפָּרָא דְּהוּא חָשׁוּב בְּמַלְכוּתָא, אָמַר לוֹן וְיָדְעוּן אַתּוּן הָדָא מַלְכוּתָא עָבְדָא מִידֵּי עַל מַגָּן, אָמְרִין לֵיהּ אִית הָכָא חֲמֵשׁ מְאָוִון דְּדִינָרִין סַב יַתְהוֹן וְזִיל וּפַיֵּיס עֲלֵינָן. נְסַב חֲמֵשׁ מְאָוִון דְּדִינָרִין וּסְלֵק לְמַלְכוּתָא. כְּשֶׁרָאָה אוֹתוֹ אַנְטַפִּיטֵי עָמַד עַל רַגְלָיו וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ, אָמַר לוֹ לְמָה אִיצְטָעַר רַבִּי לְהָכָא, אָמַר לֵיהּ בְּעֵינָא מִינָךְ דְּתִתְרַחֵם עַל אִילֵּין יְהוּדָאֵי. אָמַר לֵיהּ יָדַע אַתְּ דְּהָדֵין מַלְכוּתָא עָבְדָא כְּלוּם עַל מַגָּן, אָמַר לֵיהּ אִית עִמִּי חֲמֵשׁ מְאָוִון דְּדִינָרֵי סַב יַתְהוֹן וּפַיֵּיס עֲלֵינָן. אָמַר לֵיהּ אִית אִילֵּין דִּינָרִין אִינּוּן יְהוֹן מִתְמַשְׁכְּנִין לָךְ חֲלַף חֲמִשָּׁה סְלָעִים דִּיהַבְתְּ לִי, וְאֶמָּתָךְ מִשְׁתַּזְבִין חֲלַף מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה דְּאוֹכֶלְתְּ וְאַשְׁקִית יָתִי בְּבֵיתָךְ, וְאִתְּ זִיל בְּשָׁלֵם בִּיקָרָא סַגִּי, וּקְרוֹן עֲלוֹי: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמוּעַ הֲוָה מְטַיֵּיל עַל כֵּיף יַמָּא רַבָּה, חֲמָא אִילְפָא דְּמִיטָרְפָא בְּיַמָּא, כַּהֲרִיפַת עַיִן טָבְעַת וּטְבַע כָּל מַה דַּהֲוָה בָהּ, חֲמָא חַד גְּבַר דְּיתֵיב עַל קוּרְשָׁא דִּסְפִינְתָּא, מִגַּלָּא לְגַלָּא סְלֵיק לְיַבֶּשְׁתָּא כַּד הוּא הֲוָה עַרְטִילָאי, וַהֲוָה מִיטַּמַּר בְּכֵיף יַמָּא. אֲרַעַת עָנְתָה דְּיִשְׂרָאֵל סָלְקִין לְרִיגְלָא בְּירוּשָׁלֵם, אֲמַר לְהוֹן מִן בְּנֵי עֵשָׂו אֲחוּכוֹן אֲנָא, הֲבוּ לִי זְעֵיר כְּסוּת וְאֵיכַסֵּי בָּהּ תַּתְאֵי, דְּעָרְעַנִי יַמָּא וְלָא אִישְׁתֵּזַב גַּבָּאי מִידֵּי. אָמְרִין לֵיהּ כֵּן יִתְעַרְעֲרֶן כָּל אוּמָתְךָ. תְּלָה עֵינֵיהּ וַחֲמָא יַת רַבִּי אֶלְעָזָר דַּהֲוָה מְטַיֵּיל בֵּינֵיהֶן, אֲמַר מִסְתַּבֵּל אֲנָא דְּאִתְּ גְּבַר סַב וַיְקִיר מֵאוּמָתָךְ, וְאִתְּ חַכִּים בִּיקָרֵי דְּבָרַיָּתָא, אֶלָּא זְכֵי בִּי וְהַב לִי תַּכְסִית דַּאֲכַסֵּי בָּהּ תַּתְאֵי דְּעַרְעֲרָן יַמָּא. הֲוָה עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמוּעַ שֶׁבַע אִיצְטַלְוִון, שְׁלַח חַד וְיַהֲבֵיהּ לֵיהּ, אוֹבְלֵיהּ לְבֵיתֵיהּ וְאוֹכְלֵיהּ וְאַשְׁקֵיהּ וְיַהֲב לֵיהּ תְּרֵין מָאוָון דִּינָרִין, וְאַרְכְּבֵיהּ אַרְבְּעָה עָשָׂר פַּרְסִין, וַעֲבַד לֵיהּ יְקָרָא סַגִּי עַד דְּאַעְלֵיהּ לְבֵיתֵיהּ. לְבָתַר יוֹמִין מֵת קֵיסָר הָרָשָׁע וְאִימְּנוּ לֵיהּ מַלְכָּא תְּחוֹתֵיהּ, גְּזַר עַל מְדִינְתָּא הַהִיא כָּל גּוּבְרִין לְקַטָּלָא וְכָל נְשַׁיָּא לְבִיזָה. אֲמָרוּ לְרִבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמוּעַ זִיל וּפַיֵּיס עֲלֵינָן, אֲמַר לוֹן אַתּוּן יָדְעִיתוּן הָדָא מַלְכוּתָא עָבְדָא מִידֵּי עַל מַגָּן, אָמְרוּ לֵיהּ אִית הָכָא אַרְבְּעָה אַלְפִין דִּינָרִין סַב יַתְהוֹן וְאִזֵיל וּפַיֵּיס עֲלֵינָן. נְסַב יַתְהוֹן וּסְלֵק, וְקָם עַל תְּרַע מַלְכוּתָא, אֲמַר לוֹן אִיזְלוּן אִימְרוּן לְמַלְכָּא חַד גְּבַר יְהוּדָאי קָאֵים עַל תַּרְעָא בָּעֵי מִישְׁאַל שְׁלָמָא דְּמַלְכָּא, אֲמַר אַעֲלוּנֵיהּ, כַּד חֲמִינֵיהּ מַלְכָּא שְׁדָא מֵעַל כּוּרְסֵייֵהּ וּנְפַל עַל אַנְפּוֹהִי, אֲמַר לֵיהּ מַאי עִיסְקֵיהּ דְּמָרִי הָכָא, וּלְמָה אִיצְטָעַר מָרִי לְהָכָא, אֲמַר בְּגִין דְּתִתְרַחֵם עַל הָדָא מְדִינְתָּא וְתִתְבַּטֵּל הָדָא גְּזֵרְתָא. אֲמַר לֵיהּ אוֹרַיְיתָא כְּלוּם כְּתִיב בָּהּ שִׁיקְרָא, אֲמַר לֵיהּ לָא. אֲמַר לֵיהּ לָא כְתִיב בְּתוֹרָתְכֶם (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה', לָמָּה, (דברים כג, ה): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם, וּכְתִיב (דברים כג, ח): לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא,

וַאֲנָא לָא בַר עֶשְׂו אֲחוכוֹן אֲנָא, וְלָא גְּמָלוּן לִי חֶסֶד, וּמַאן דַּעֲבַר אַדְאוֹרָיְיתָא חַיָּיב לְקַטָּלָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אַף עַל פִּי דְּהִינּוּן חַיָּיבִין לָךְ תִּישְׁבּוֹק וּתְרַחֵם עֲלֵיהוֹן. אָמַר לֵיהּ וְאַתְּ יָדַע הֲדָא מַלְכוּתָא עָבְדָא מִידֵּי עַל מַגָּן, אָמַר לֵיהּ אִית עִמִּי אַרְבַּעַת אַלְפִּין דִּינָרִין, סַב יַתְהוֹן וְאִיתְרַחֵם עֲלֵיהוֹן. אָמַר לֵיהּ אַרְבָּעָה אַלְפִּין יְהוֹן לָךְ יְהִיבִין חֲלַף תְּרִין מָאוָן דִּיהַבְתְּ לִי, וּמְדִינְתָּא כּוּלָּהּ תְּהֵא מִשְׁתַּזְּבָא בְּגִינָךְ, חֲלַף מֵיכְלָא וּמִישְׁתְיָא דְּאוֹכֵלְתְּ וְאַשְׁקֵת יָתִי. וְעוֹד לְבֵי גְּעָא וְגִנְזֵי דִּידִי וְסַב לָךְ שַׁבְעִין אִיצְטַלְוִון דִּלְבוּשָׁן, חֲלַף אִיצְטְלָא דִּיהַבְתְּ לִי, וְזִיל בִּשְׁלָם עַל אוּמְּתָךְ וְאַשְׁבִּיקִין בְּגִינָךְ, וּקְרוֹן עֲלוֹי: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דְּבָכָל יוֹם הֲוָה נָסֵיב חַד עִיגּוּל וּמְקַלֵּק לְיַמָּא רַבָּא, חַד יוֹמָא אֲזַל וּזְבֵין חַד נוּן, קָרְעֵיהּ וְאַשְׁכַּח בֵּיהּ סִימָא, אָמְרוּ לֵיהּ הַיְידֵי הוּא גַּבְרָא דְּקָם לֵיהּ עִיגּוּלֵיהּ, וּקְרוֹן עֲלוֹי: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוֹבָדָא הֲוָה בִּפְרַגְמָטְוּטוֹס שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ בַּהֲדֵי אִסְרַדְיוֹט חַד, כְּשֶׁהֵן מְהַלְכִין זֶה עִם זֶה קָשַׁר עִמּוֹ חִבָּה, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר הִכְנִיסוֹ עִמּוֹ וְהֶאֱכִילָהוּ וְהִשְׁקָהוּ. לְבָתַר יוֹמִין אִיתְצַיָּד הַהוּא פְּרַגְמָטְוּטוֹס דַּהֲוָה מְזַבֵּין מָנִין מְגַעְגְּעִין בִּדְמָא, שְׁמַע הַהוּא אִסְרַדְיוֹט וַאֲתָא לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ עָבֵיד הָכָא, תַּנֵּי לֵיהּ עוֹבָדָא, אֲמַר לֵיהּ כַּד אַתְּ נָפֵיק לְמֵיתְדָּנָא אֵימָא לְהוּ פְּלַן חַכִּים עֲלַי זְכוּ, כַּד נָפַק לְאִתְדָּנָא אֲמַר פְּלוֹנִי חַכִּים עֲלַי זְכוּ. אֲמָרוּן לֵיהּ מָה זְכוּ אַתְּ יָדַע לְדֵין, אֲמַר לוֹן אֲחוֹי דְּקִטְיֵלָא הֲוָה חַיָּיב לִי וְלָא הֲוָה לֵיהּ מָה יְתֵן וּנְסֵיבִית יַת מָנוֹי וִיהָבִית יַתְהוֹן לְדֵין לְמִזְבְּנָא יַתְהוֹן לִי, אֶמְרִין נֶאֱמָן מִנֶּאֱמָן קַבֵּיל, וְהוּא נָפֵיק לְדִימוֹס, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי סִימַאי פָּתַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה אָמַרְתָּ (בראשית יח, ה): וְאֶקְחָה פַת לֶחֶם, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְישׁוּב, וְלֶעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד): הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם. בַּיְישׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ח): אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, טז): יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ. אָמַרְתָּ: וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, חַייֶךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְישׁוּב, וְלֶעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ט): וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם וגו'. בַּיְישׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, טז): רַחֲצוּ הִזַּכּוּ. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ד, ד): אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן, אָמַרְתָּ (בראשית יח, ד): יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם, חַייֶךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְישׁוּב, וְלֶעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, יז): עָלִי בְאֵר וגו'. בַּיְישׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ז): אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם וגו'. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפּוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל הַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב וְכָל אֲפִיקֵי יְהוּדָה יֵלְכוּ מָיִם וגו'. אָמַרְתָּ (בראשית יח, ד): וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ. חַייֶךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְישׁוּב, וְלֶעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, לט): פָּרַשׂ עָנָן

לְמָסָךְ. בַּיּשׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, מב): בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ד, ו): וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם וגו'.

פרק ב

א תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי שַׁבָּת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א יח, מד): וַיְהִי בַּשְּׁבִעִית, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּילָה, דִּכְתִיב (מלכים א יח, מב): וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּו וגו', וְלָמָּה בֵּין בִּרְכָּו, אֶלָּא אָמַר לְפָנֶיךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִלּוּ אֵין בְּיָד בָּנֶיךָ אֶלָּא זְכוּת שְׁתֵּי מִצְוֹות הַלָּלוּ, שַׁבָּת וּמִילָה, כְּדַאי שֶׁתְּרַחֵם עֲלֵיהֶם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וּמִנַּיִן לְרִבּוֹת עֲצֶרֶת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: גַּם וְגַם, רִבּוּיִין. רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, זֶה דּוֹר שֶׁמֹּל מֹשֶׁה לְשִׁבְעָה, וְגַם לִשְׁמוֹנָה, זֶה דּוֹר שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ לִשְׁמוֹנָה, דִּכְתִיב (יהושע ה, ב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ וגו' מֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית, מִכְּלַל שֶׁמָּלַן בָּרִאשׁוֹנָה, וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ גִּבְעָה בָּעֲרָלוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה פָּתַר קְרָיֵיא בַּנְּשִׁיאִים, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, דִּכְתִיב (במדבר ז, מח): בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם, וְגַם לִשְׁמוֹנָה, דִּכְתִיב (במדבר ז, נד): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַר קְרָיֵיא בַּמְּלוּאִים, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ח, לג): כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, דִּכְתִיב (ויקרא ט, א): וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. רַבִּי הוּנָא אָמַר: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַנְּדָה. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יב, ג): וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל. רַבִּי לֵוִי אָמַר: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסֻּכָּה. וְגַם לִשְׁמוֹנָה (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אִיתְּשִׁישׁ וְאִיתַּגְלִיאַת אֲדַרְעֵיהּ, חֲמִיתֵיהּ אִתְּתֵיהּ וְחַיְיכַת וּבְכַית, וַאֲמַרַת טוּבוֹי מָה הֲוָה חֶלְקִי בַּהֲדֵין עָלְמָא, טוּבוֹי דְּאִידְבַּקְתְּ לַהֲדֵין גּוּפָא צַדִּיקָא, וּבְכַית וַאֲמַרַת וַוי דְּהַדֵּין גּוּפָא צַדִּיקָא לְאַדְמָה. וְכַד הֲוָה מִידְמַךְ, אָמַר לָהּ אֲנָא מִידְמֵיךְ בְּרַם רְמָה לִית לֵיהּ מִשְׁלֵיט בִּי, אֶלָּא תּוֹלַעְתָּא דַּעֲתִידָא נַקְרָא אֲחוֹרֵי אוּדְנִי. דְּחַד זְמַן הֲוֵינָא עֲלֵיל וּשְׁמָעִית קָלֵיהּ דְּחַד בַּר נָשׁ מְחָרֵף וַהֲוָת סְפֵיקָא בְּיָדֵי לְמֵיעֲבַד בֵּיהּ דִּינָא וְלָא עֲבַדִית. וְכֵיוָן דְּדָמַךְ אִתְּיְהֵב בַּהֲדָא גּוּשׁ חָלָב, וַהֲוָה רַבִּי שִׁמְעוֹן מִיתְגְּלֵי עַל מָרוֹנָאֵי וַאֲמַר לוֹן חַד עַיִן דְּיָמִין דַּהֲוָת לִי וְלֵית אַתּוּן יְהֲבֵיהּ יָתֵיהּ גַּבִּי. וַהֲווֹן מָרוֹנָאֵי אָזְלוּן בָּעְיֵין מַיְיתוּנֵיהּ וְגוּשׁ חָלָב אַנְפְּקוּן בַּתְרֵיהוֹן בְּחוּטְרֵי וּבְמוּרְנְיָתָא. חַד זְמַן קְרַב צוֹמָא רַבָּה אֲמְרִין הָא עָנְתָא מַיְיתִין יָתֵיהּ, עַד דְּאִינּוּן בָּקְיֵין, אָזְלוּן בָּעְיֵין מַיְתוּנֵיהּ וְנָפְקִין תְּרֵין חֵיוָואן דְּנוּר שָׁרָן מְהַלְכִין קֳדָמֵיהוֹן, אֲמְרוּן הַהוּא שַׁעְתָּא דַּאֲנַן מַיְיתִין, וְכֵיוָן דְּמְטוֹן לְמַעֲרְתָּא קְמוּן לוֹן תְּרֵין חֵיוָן לִיסְטָר, אֲמְרוּן מַאן עֲלֵיל

מַיְיתֵי לֵיהּ, אָמְרָה אֲנָא עָלְלָה וּמַיְיתֵי לֵיהּ, דְּאִית לִי סִימָן בֵּיהּ, עָלְלַת לְאַיְיתֵיהּ וְאַשְׁכַּח הַהוּא תּוֹלַעְתָּא יְתִיבָא וְנָקְרָה אֲחוֹרֵי אוּדְנֵיהּ, בָּעֵית מְרִים יָתֵיהּ שְׁמָעַת בְּרַת קָלָהּ אָמְרַת שְׁבַקוּ לְמָרֵי חוֹבָא דְּיִגְבֵּי חוֹבֵיהּ. אַיְיתוּנֵיהּ וְיַהֲבוּנֵיהּ גַּבֵּי אֲבוּי, מִן הַהוּא שַׁעְתָּא לָא אִתְגְּלֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן עַל מָרוֹנָאֵי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּשֶׁהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַוַּעַד הָיוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי מַקְדִּירוֹת, וַהֲוָה אָבוּי אָמַר לֵיהּ בְּרִי יָאוּת זֶה אָרֵי בֶּן אָרֵי וְאַתָּה אָרִי בֶּן אָרִי, מִן דְּדָמַךְ שְׁלַח תְּבַע בְּאֵיתֵיהּ, שְׁלְחַת וַאֲמַרַת לֵיהּ כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קוֹדֶשׁ יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חֹל. אָמַר לָהּ וּמָה עֲבַד דַּאֲנָא לָא עֲבִיד דְּכְוָותֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ כַּד יָתֵיב מִלְּעֵי בְּאוֹרַיְיתָא הֲוָה לָעֵי כָּל צָרְכֵיהּ, וַהֲוָה אָמַר דְּכָל יִשּׂוּרֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל יֵיתוּן עֲלַי וְהַיְינוּן אַתְיָין, וְכַד הֲוָת עָנְתָה דְּמִלְּעֵי הֲוָה אָמַר כָּל חַד וְחַד יֵיזֵל לֵיהּ לְאַתְרֵיהּ. אֲמַר לָהּ אוֹף אֲנָא עֲבִיד כֵּן, קָרָא לוֹן דְּיֵיתוּן וַאֲתוֹן, בְּעָא דְּיֵזְלוּן וְלָא אֲזַלוּן, וְאִית דְּאָמְרֵי תְּלַת עֲשַׂר שְׁנִין דְּיוֹמִין עֲבִיד חֲשַׁשׁ שְׁנֵיהּ, שְׁלַח וַאֲמַר לָהּ, אָמְרָה לֵיהּ שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת.

פרק ג

א אִם יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ יָרִיקוּ וגו'. אִם יִמָּלְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים תּוֹרָה, עַל יִשְׂרָאֵל יָרִיקוּ, שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. אִם יִפּוֹל עֵץ בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם לְהוֹרוֹת, אִם בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנְסִין שָׁמָּה וּמַעֲמִידִין חָכְמָתוֹ וְשׁוֹמְעִין מִמֶּנּוּ וְלוֹמְדִין מִמֶּנּוּ. דָּבָר אַחֵר, אִם יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם, אִם הַנְּבִיאִים יִמָּלְאוּ נְבוּאָה, עַל הָאָרֶץ יָרִיקוּ, עַל יִשְׂרָאֵל מִתְנַבְּאִין שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. תִּרְגֵּם עֲקִילַס הַגֵּר (ישעיה ה, ו): וְעַל הֶעָבִים אֲצַוֶּה מֵהַמְטִיר עָלָיו מָטָר, וְעַל נְבִיֵּיא אֲפַקֵּיד דְּלָא יִתְנַבְּאוּן לְהוֹן נְבוּאָתָה. אִם יִפּוֹל עֵץ בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, אִם הִגִּיעַ קִירְסָן שֶׁל נְבִיאִים לְהִתְנַבְּאוֹת. אִם בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, שָׁמָּה יִהְיוּ כָל יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנְּסִין וְשׁוֹמְעִין נְבוּאָתָן וּלְמֵדִין מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִם רָאִיתָ צָרוֹת שֶׁהֵם מְשַׁמְּשׁוֹת וּבָאוֹת עַל הָאָרֶץ, בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם לְהִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם, כְּגוֹן רַבִּי מוֹנָא בְּצִפּוֹרִין וְרַבִּי בּוֹן בְּטְבֶרְיָה. אִם בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מָקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְוּא, שָׁמָּה יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל גּוֹמְלִין אוֹתוֹ חֶסֶד. שֹׁמֵר רוּחַ לֹא יִזָּרֵע, שׁוֹמֵר רוּחָן שֶׁל מַלְכֵיּוּת, לֹא יִזָּרֵע מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּמִי רוֹאֶה בֶּעָבִים שֶׁל מַלְכֵיּוּת, לֹא יִקָּצוֹר מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

פרק ה

א כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ, שִׁבְעָה דְבָרִים מְכַסִּים מִבְּנֵי אָדָם, וְאֵלּוּ הֵם: יוֹם הַמִּיתָה, וְיוֹם הַנֶּחָמָה, וְעֹמֶק הַדִּין, וּבֵמָּה הוּא מִשְׁתַּכֵּר, וּמַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּמַה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, וּמַלְכוּת זוֹ שֶׁל אֱדוֹם אֵימָתַי נוֹפֶלֶת. יוֹם הַמִּיתָה מְנַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט, יב): לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ, יוֹם הַנֶּחָמָה מְנַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, כב): אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה. וְעֹמֶק הַדִּין מְנַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, יז): כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא. בַּמֶּה הוּא מִשְׁתַּכֵּר מְנַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה, יח): זֹה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא. וּמַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, י): אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב, וּמַה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְלֵאָה. מַלְכוּת הָרִשְׁעָה זוֹ שֶׁל אֱדוֹם אֵימָתַי נוֹפֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, ד): כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי.

פרק ו

א בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִם זָרַעְתָּ בְּבַכִּיר זְרַע בָּאָפִיל, שֶׁאֵין אַתָּ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִתְקַיֵּם לְךָ אִם הַבָּכִיר וְאִם הָאָפִיל. כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֶזֶה אוֹ זֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר נָשָׂאתָ אִשָּׁה בְּיַלְדוּתְךָ וּמֵתָה, תִּשָּׂא בְּזִקְנוּתְךָ. הָיוּ לְךָ בָּנִים בְּיַלְדוּתְךָ, יִהְיוּ לְךָ בָּנִים בְּזִקְנוּתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשָׁר הֶזֶה אוֹ זֶה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה בְּנַעֲרוּתְךָ לְמַד בְּזִקְנוּתְךָ, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ אֵי זוֹ תּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת, אִם שֶׁל נַעֲרוּתְךָ אִם שֶׁל זִקְנוּתְךָ, וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שְׁנַיִם עָשָׂר אֲלָפִים תַּלְמִידִים הָיוּ לִי מִגְּבַת וְעַד אַנְטִיפְּרִס וְכֻלָּן מֵתוּ בְּחַיֵּי בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת, וּבַסּוֹף הֶעֱמִידוּ לִי שִׁבְעָה, וְאֵלּוּ הֵן: רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר. אָמַר לָהֶם הָרִאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה עֵינֵיהֶם צָרָה בַּתּוֹרָה זֶה לָזֶה, אַתֶּם לֹא תִהְיוּ כֵן, מִיָּד עָמְדוּ וּמִלְּאוּ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה. רַבִּי נָתָן [נ"א] כֹּהֵן פָּתַר קְרָיָיא בָּאִשָּׁה, אִם לָקַחְתָּ אִשָּׁה בְּנַעֲרוּתְךָ לְקַח בְּזִקְנוּתְךָ, לָמָּה אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵיזֶה בָּנִים מִתְקַיְּמִין לְךָ, אִם שֶׁל נַעֲרוּתְךָ אִם שֶׁל זִקְנוּתְךָ, אִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים.

פרק ז

א וּמָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לָעֵינַיִם, מָתוֹק אוֹרָהּ שֶׁל תּוֹרָה וְטוֹב לָעֵינַיִם, אַשְׁרֵי שֶׁתַּלְמוּדוֹ מֵאִיר לוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ. רַבִּי אַחָא אוֹמֵר מָתוֹק אוֹר הָעוֹלָם הַבָּא, אַשְׁרֵי שֶׁיִּזְכֶּה לִרְאוֹת הָאוֹר הַהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כו): וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וגו'.

פרק ח

א כִּי אִם שָׁנִים הַרְבֵּה, יִשְׂמַח בְּשִׂמְחַת הַתּוֹרָה, וְיִזְכֹּר אֶת יְמֵי חַיֵּי הַחֹשֶׁךְ, אֵלּוּ יְמֵי הָרָעָה. כִּי הַרְבֵּה יִהְיוּ, תּוֹרָה שֶׁאָדָם לָמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֶבֶל הִיא לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

פרק ט

א שִׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק, בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים לִגְנֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁמְּצָאוּ בּוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵן מָטִין לְצַד מִינוּת, אָמְרוּ, זֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, מֹשֶׁה אָמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם. שְׁלֹמֹה אָמַר: וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבֶּךָ, הוּתְּרָה הָרְצוּעָה, לֵית דִּין וְלֵית דַּיָּן, כְּשֶׁאָמַר: כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, אָמְרוּ, יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר לְאֶחָד שֶׁבָּרַח מִפְּנֵי הַקּוֹסְטַנְר וְהָיָה רָץ וְהוּא רָץ אַחֲרָיו, אָמְרוּ לוֹ מְעַט בְּרִיצָה שֶׁלֹּא תִּרְבֶּה בַּחֲזִירָה. כָּךְ: וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר לְאֶחָד שֶׁהָיָה שָׁט עַל פְּנֵי הַנָּהָר, הָיָה רָץ וְרָצִין אַחֲרָיו, אָמְרוּ לוֹ מַעֲט בִּכְנִיסָה שֶׁלֹּא תַרְבֶּה בִּיצִיאָה וְתִיגַע, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר לְאֶחָד שֶׁגָּנַב אֶת הַמֶּכֶס, חַד זְמַן צְדוֹן יָתֵיהּ אָמְרִין לֵיהּ הַב מַה דְּאִית גַּבָּךְ, אָמַר לוֹן סַבּוּן לְכוֹן מַה דְּאִית גַּבָּאי, אָמְרוּן אַתְּ סָבַר לֵית אֲנַן מַפְקִין אֶלָּא כָּל דְּאִית גַּבָּךְ הָאִידְנָא, אֲנַן תְּבָעִין מִינָּךְ כָּל דְּאִית גַּבָּךְ וְכָל מַה דְּגָנַבְתְּ כָּל אִילֵּין שְׁנַיָּיא דַּהֲוֵית גָּנֵיב, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְעוֹף שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בִּכְלוּב, בָּא עוֹף אֶחָד וְעָמַד לוֹ עַל גַּבָּיו, אָמַר לוֹ אַשְׁרֶיךָ מַה מְזוֹנוֹתֶיךָ מְצוּיִין לְךָ, אָמַר לֵיהּ בִּישׁ גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזְלָא, לְמָזוֹנוֹתַי אַתְּ מִסְתַּכֵּל, וְלַחֲבוּשִׁי לֵית אַתְּ סָקָר, דִּלְמָחָר מַפְקִין וְנָכְסִין לִי, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר לְבֶן בְּלִיַּעַל שֶׁבָּא אֵצֶל חֲנָנְיָה, אָמַר לוֹ תֵּן לִי בָּשָׂר שְׁמֵן וְיַיִן יָשָׁן וּמִינֵי אַרְגָּסְטֵירִין, אָכַל וְשָׁתָה וְנִתְבַּסֵּם וּבָא לְצָאת, אָמַר לֵיהּ אַיְיתֵי טִימֵי מַה דַּאֲכַלְתְּ. אָמַר כְּרִיסֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא קוֹמָךְ בְּזַעֲזֹהּ, חֲנָנְיָה הֲוָה חַכִּים מֵה עָשָׂה, נָטַל מַחֲצֶלֶת וּכְרָכוֹ בָּהּ וְהִנִּיחוֹ עַל תְּרַע חֲנוּתֵיהּ, כָּל דַּעֲבַר אָמַר לֵיהּ אִישְׁדֵי זְכוּ עִם הָדֵין מֵיתָא דְּנַזְבּוּן לֵיהּ תַּכְרִיכִין, עָבַר חַד בַּר פָּחִין בִּישׁ סַנְיָה, אָמַר לֵיהּ עַד כַּדּוּן בִּישׁ הָדֵין גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזְלָא הָכָא מְקַלָּק, אָמַר לֵיהּ חַיֶּיךָ עַד דְּאִיסְתַּנְפְּנוּי פְּרִיוֹטִי, כֵּיוָן דְּאִיסְתַּנְפְּנוּי פְּרִיטַיָּיא דִּידֵיהּ אָמַר לֵיהּ אִיזֵיל לְפַחֲתָא, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. דָּבָר אַחֵר, שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי פִּנְחָס, רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּיַלְדוּתֶךָ, בְּתוֹרָתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּ בְּיַלְדוּתֶךָ. וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ, זוֹ הַמִּשְׁנָה. וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, זֶה הַתַּלְמוּד. וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, אֵלּוּ מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, מִי גָּרַם לְךָ לְהִבָּחֵר בְּזִקְנוּתֶךָ, תּוֹרָה שֶׁלָּמַדְתָּ

בְּיַלְדוּתֶךָ. וְאִם נִבְחַרְתָּ בְּזִקְנוּתֶךָ, אַל תַּפְלִיג עַצְמְךָ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁלָּמַדְתָּ מֵרַבְּךָ. וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה וגו' עָלָיו לְשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר לְאֶחָד שֶׁהָיָה מַפְסִיל בַּנָּשִׁים וְשָׁטוּף בְּזִמָּה, וַהֲוָה אָמַר הֵידָא אִיתְתָא אֲנָא בָּעֵי לָהּ, הֲדָא אִיתְתָא אֲנָא בָּעֵי לָהּ, הִזְקִין וּבִקֵּשׁ לִשָּׂא אִשָּׁה, אָמְרוּ לוֹ בִּישׁ גַּדָּא וּטְמֵיעַ מַזְלָא, הֵידָא אִיתְתָא בָּעֲיָא לָךְ כַּדּוּן נְחִירָךְ קְטִיף, אוּדְנָךְ יַקִּירִין, וְעַיְינָךְ כְּהֲיִין, כָּךְ כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים, לְאֶחָד שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁדּוֹת וּכְרָמִים וְלֹא הָיָה מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, הִזְקִין וְיָרַד מִכָּל נְכָסָיו, אָמַר אִלּוּ הָיוּ לִי שִׁדּוֹת וּכְרָמִים וְלֹא הָיִיתִי מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת. אָמְרִין לֵיהּ כַּדּוּן מַה דַּהֲוָה הֲוָה, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט.

פרשה יב

פרק א

א וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל טִילוּלֵי סִירוּי, וְכָל סִירוּי טַפְשָׁן, אָמַר שְׁלֹמֹה, הוֹאִיל וְהַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת הָבֶל, לְפִיכָךְ וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, תְּנֵינָן עֲקַבְיָא בֶּן מַהַלַלְאֵל אוֹמֵר הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה. וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּסִכְנִין אָמַר, שְׁלֹשְׁתָּן דָּרַשׁ עֲקַבְיָא מִתּוֹךְ תֵּבָה אַחַת, בּוֹרְךָ, בְּאֵרְךָ, בּוֹרֵאֲךָ. בּוֹרְךָ, זוֹ לַחָה סְרוּחָה. בְּאֵרְךָ, זוֹ רִמָּה וְתוֹלֵעָה, בּוֹרֵאֲךָ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאַתָּה עָתִיד לִתֵּן לְפָנָיו דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. לְכָךְ נֶאֱמַר וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְחוּרֹתֶיךָ, עַד דְּתֵחֵילְךָ עָלָךְ. עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה, אֵלּוּ יְמֵי הַזִּקְנָה. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים, אֵלּוּ הַיִּסּוּרִין. רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה אָמַר אֵלּוּ יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

פרק ב

א עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, זֶה קִלַּסְתֵּר פָּנִים. וְהָאוֹר, זֶה הַחֹטֶם. וְהַיָּרֵחַ, זֶה הַמֵּצַח. וְהַכּוֹכָבִים, אֵלּוּ רָאשֵׁי לְסָתוֹת. וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם, רַבִּי לֵוִי אָמַר בָּהּ תַּרְתֵּי, חָדָא לְחַבְרַיָּה וַחָדָא לְבוּרָיָא, חָדָא לְחַבְרַיָּה, בָּא לִבְכּוֹת זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. וַחָדָא לְבוּרָיָא, בָּא לְהַטִּיל מַיִם הַגְּלָלִים יוֹצְאִים וּמְקַדְּמִין אוֹתוֹ.

פרק ג

א בַּיּוֹם שֶׁיָּזֻעוּ שׁוֹמְרֵי הַבַּיִת, אֵלּוּ הַצְּלָעוֹת. וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל, אֵלּוּ זְרוֹעוֹתָיו. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵלּוּ צַלְעוֹתָיו. וּבָטְלוּ הַטּוֹחֲנוֹת, זוֹ הֶמְסֵס. כִּי מִעֵטוּ, אֵלּוּ הַשִּׁנַּיִם. וְחָשְׁכוּ

הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת, אֵלּוּ הָעֵינַיִם. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵלּוּ כַּנְפֵי הָרֵאָה, שֶׁמִּמֶּשֶׁם בַּת קוֹל יוֹצֵאת.

פרק ד

א וְסָגְרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק, אֵלּוּ נְקָבָיו שֶׁל אָדָם. בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה, עַל יְדֵי דִּלִּית מְסוֹסָא טָחִין. וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, הֲדִין סָבְיָא כַּד שָׁמַע צִיפְּרִין מְצַיְצַיְין אֲמַר לִסְטִין אֲתוֹ לְקַפְחָא יָתֵיהּ. וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, אֵלּוּ הַשִּׁפָּתוֹת. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר אֵלּוּ הַכְּלִיּוֹת שֶׁהֵן חוֹשְׁבוֹת, וְהַלֵּב גּוֹמֵר.

פרק ה

א גַּם מִגָּבֹהַּ יִרְאוּ, הֲדֵין סָבָא כַּד צָוְוחִין לֵיהּ לְאַלְתָּר [מזמנין לסעודה], הוּא אָמַר לְהוֹן אִית תַּמָּן מְסוּרְיָיִן, אִית תַּמָּן מַסְקִין, אִית תַּמָּן מַחֲתוֹתְיָיִן. וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר חִיתִּיתֵיהּ שֶׁל דֶּרֶךְ נָפְלָה עָלָיו, אִיזֵיל אוֹ לָא אִיזֵיל, אָמַר לָא אֵיזֵיל. וְחוֹרְנָא אָמַר [הוא רבי לוי] הִתְחִיל מַתְוֶה תְּוָאִים בַּדֶּרֶךְ, אָמַר עַד שׁוּק פְּלַן עַד אָתַר פְּלַן אִית בֵּיהּ מְהַלֵּךְ, וְעַד אָתַר פְּלַן לֵית בֵּיהּ חֵילָא לְהַלֵּךְ. וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד, רַבִּי לֵוִי אָמַר זֶה לוּז שֶׁל שִׁדְרָה. אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת מְחִיק שְׁמֵיהּ, שְׁאֵיל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר לֵיהּ מֵהֵיכָן אָדָם מֵנִיץ לָעָתִיד לָבוֹא, אֲמַר לֵיהּ מִלּוּז שֶׁל שִׁדְרָה. אָמַר לוֹ הַרְאֵנִי, מָה עָשָׂה הֵבִיא לוּז אֶחָד שֶׁל שִׁדְרָה נָתְנוֹ בְּמַיִם וְלֹא נִמְחָה, בְּאוּר וְלֹא נִשְׂרַף, בְּרֵיחַיִם וְלֹא נִטְחַן. נָתְנוֹ עַל הַסַּדָּן וְהִכָּה עָלָיו בְּפַטִּישׁ, נֶחְלַק הַסַּדָּן וְנִבְקַע הַפַּטִּישׁ, וְלֹא הוֹעִיל כְּלוּם. וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב, אֵלּוּ קַרְסוּלָיו. וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה, זֶה הַתַּאֲוָה הַמַּטָּלֶת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא בְּטֵלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא הָוֶה יְלִיף סָלֵיק לְגַב רַבֵּינוּ, כַּד סִיב לָא הָוֶה יָכִיל, חַד זְמַן סְלֵיק, אָמַר לֵיהּ רַבֵּינוּ מַה זְכֵינָן לְמֵיחֲמֵי סָבָר אַפּוֹי דְּרַבִּי יוֹמָא הֲדֵין, אָמַר לוֹ רְחוֹקוֹת נַעֲשׂוּ קְרוֹבוֹת, וּקְרוֹבוֹת נַעֲשׂוּ רְחוֹקוֹת, שְׁתַּיִם נַעֲשׂוּ שָׁלֹשׁ, וּמַטִּיל שָׁלוֹם בֵּטֵל [פרושא: רחוקות נעשו קרובות, אלו העינים דהוון חמיאין מן רחיק, כדון אפלו מן קריב לא חמיאן. וקרובות נעשו רחוקות, אילין אודניא דהוון אינון שמען בחד זמן ותרתין זמנין, וכדון אפלו במאה זימנין לא שמען. שתים נעשו שלש, חוטרא ותרתין רגליא. ומטיל שלום בבית בטל, זו התאוה שמטיל חבה בין איש לאשתו]. כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ, אֶל בֵּית הָעוֹלָם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא בֵּית עוֹלָמוֹ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה וְעָמוֹ דֵּכְסִין וְאִפְּרְכִין וְאִיסְטָטְטוֹלָאטִין, אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּם נִכְנָסִין בְּפִילוֹן אַחַת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וְשׁוֹרֶה לְפִי כְבוֹדוֹ, כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּם טוֹעֲמִים טַעַם מִיתָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ עוֹלָם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים, אֵלּוּ הַתּוֹלְעִים.

פרק ו

א עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף, זֶה הוּא חוּט שֶׁל שְׁדָרָה. וְתָרוּץ גֻּלַּת הַזָּהָב, זוֹ גֻּלְגֹּלֶת. רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה אָמַר זוֹ גַּרְגֶּרֶת שֶׁהִיא מְגַלָּה אֶת הַזָּהָב וּמְרִיצָה אֶת הַכֶּסֶף. וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ, זוֹ כְּרֵסוֹ שֶׁל אָדָם, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּרֵסוֹ שֶׁל אָדָם נִבְקַעַת וּמוֹסֶרֶת לַפֶּה וְאוֹמֶרֶת לוֹ, הֵא לְךָ מַה שֶּׁגָּזַלְתָּ וְחָמַסְתָּ בִּי. רַבִּי חַגַּי מַיְיתֵי לָהּ מֵהָדֵין קְרָיְיָא (מלאכי ב, ג): וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם. בַּר קַפָּרָא אָמַר עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים תָּקְפּוֹ שֶׁל אֵבֶל, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַפָּנִים נִכֶּרֶת. תְּנִינָא אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחֹטֶם וכו'. וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר, תְּרֵין אָמוֹרִין, חַד אָמַר כְּאִילֵּין גַּלְגַּלַיָּא דְּצִיפּוֹרִין, וְאוֹחֳרָנָא אָמַר כְּאִילֵּין רִגְבַיָּיה דְּטָבֶרְיָה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב כא, לג): מָתְקוּ לוֹ רִגְבֵי נָחַל.

פרק ז

א וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן, אֵימָתַי וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ, לְכְשֶׁיָּשׁוּב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ, וְאִם לָאו (שמואל א כה, כט): נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה וגו'. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי אַבְדִּימִי דְּחֵיפָם, לְכֹהֵן חָבֵר שֶׁמָּסַר לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְאָמַר לוֹ רְאֵה שֶׁאֲנִי טָהוֹר וּבֵיתִי טָהוֹר וְכֵלַי טְהוֹרִים, וְכִכָּר זוֹ שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ טְהוֹרָה הִיא, אִם אַתָּה מַחֲזִירָהּ לִי כְּדֶרֶךְ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו הֲרֵינִי שׂוֹרְפָהּ לְפָנֶיךָ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם זֶה, רְאֵה שֶׁאֲנִי טָהוֹר וּמְעוֹנִי טָהוֹר וְשַׁמָּשַׁי טְהוֹרִים, וּנְשָׁמָה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ טְהוֹרָה הִיא, אִם אַתְּ נוֹתְנָהּ לִי כְּשֶׁאֲנִי נוֹתְנָהּ לְךָ, מוּטָב, וְאִם לָאו אֲנִי שׂוֹרְפָהּ בְּפָנֶיךָ. כָּל אֵלֶּה בִּימֵי זְקֻנּוּתוֹ, אֲבָל בִּימֵי נַעֲרוּתוֹ, אִם חָטָא הוּא לוֹקֶה בְּזִיבָה וְצָרַעַת. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל (ויקרא טו, ב): אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיָא בַּמִּקְדָּשׁ, אָמַר לָהֶם הַנָּבִיא לְיִשְׂרָאֵל וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, זְכְרוּ אֶת בּוֹרַאֲכֶם עַד שֶׁבְּחוּרֵיכֶם קַיָּמִין, עַד שֶׁבְּרִית כְּהֻנָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כח): וּבָחֹר אֹתוֹ מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁבְּרִית לְוִיָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, ה): כִּי בוֹ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ וגו', עַד שֶׁבְּרִית יְרוּשָׁלַיִם קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, לב): הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי בָהּ, עַד שֶׁמַּלְכוּת בֵּית דָּוִד קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ, עַד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ז, טז): וְעַתָּה בָּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה, עַד שֶׁאַתֶּם קַיָּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו): בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה. עַד אֲשֶׁר לֹא יְבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה, אֵלּוּ הֵן יְמֵי הַגְּלוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עמוס ו, ג): הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר, שֶׁזְּכוּת הָאָבוֹת בְּטֵלָה. עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, זוֹ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, לז): וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי. וְהָאוֹר, זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג): כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. וְהַיָּרֵחַ, זֶה סַנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב (תהלים פט, לח):

כְּיֵרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם. וְהַכּוֹכָבִים, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם, אַתְּ מוֹצֵא כָּל הַנְּבוּאוֹת קָשׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמְיָה לֹא בָאוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת. בַּיּוֹם שֶׁיִּזְעוּ שׁוֹמְרֵי הַבַּיִת, אֵלּוּ מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה. וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל, אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְוִיִּם הֵנִיף אַהֲרֹן בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח, יא): וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַמַּרְאָה הַזּוֹ דָּבָר קַל הוּא, וְהָיָה הַכֹּהֵן מְכַוֵּן וְנוֹטְלוֹ בְּאַחַת יָדוֹ וְזוֹרְקוֹ לַאֲחוֹרֵי הַכֶּבֶשׁ שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה לַאֲחוֹרֵי יָדָיו. וּבָטְלוּ הַטַּחֲנוֹת, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. כִּי מְעַטוּ, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁבַּלּוּל בָּהֶן. וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל לֹא הָיָה אֶחָד יָכוֹל לִסְבֹּר אֶת תַּלְמוּדוֹ, וְסָגְרוּ דְּלָתַיִם בַּשּׁוּק, אֵלּוּ דַּלְתוֹת נְחָשְׁתָּא בֵּית אֶלְנָתָן שֶׁהָיוּ פְּתוּחוֹת לִרְוָחָה. בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה, עַל יְדֵי שֶׁבָּטְלוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּטַחֲנָה, מַה טַּחֲנָה זוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה לֹא בַיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נֶאֱמַר בָּהּ (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיְתָה בַּת קוֹל מַכְרֶזֶת וּמְצַפְצֶפֶת עַל נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוֹמֶרֶת לוֹ עַבְדָּא בִישָׁא סוֹךְ אַחֲרִיב בֵּיתֵיהּ דְּמַארָךְ דְּבָנוֹי מָרְדִין וְלָא שָׁמְעִין לֵיהּ. וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, שָׁעָלָה וּבִטֵּל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה כד, ט): בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן. גַּם מִגְּבֹהַּ יִרָאוּ, מְגָּבְהוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים נִתְיָרֵא. וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ, חִתִּית שֶׁל דֶּרֶךְ נָפְלָה עָלָיו, וְרַבִּי לֵוִי אָמַר הִתְחִיל מַתְוֶה תְּוואִים בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כא, כו): כִּי עָמַד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל אֵם הַדֶּרֶךְ, עַל אֵם דְּבָצְלֵי, בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים, שֶׁמְּתַוֶּונֶת לִשְׁנֵי הַדְּרָכִים, שְׁנֵי דְרָכִים הָיוּ שָׁם אַחַת הוֹלֶכֶת אֶל הַמִּדְבָּר וְאַחַת הוֹלֶכֶת לַיִּשּׁוּב. לִקְמָם קֶסֶם, הִתְחִיל לִקְסֹם קְסָמִים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלוּ. קִלְקֵל בַּחִצִּים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלוּ. הִדְלִיק נֵרוֹת וּפָנַסְיוֹ לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא הִדְלִיקוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא וְלֹא הִדְלִיקוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהִדְלִיקוּ. הֵצִיף סְפִינוֹת בְּנָהָר פְּרָת לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא הָלְכוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא וְלֹא הָלְכוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהָלְכוּ. שְׁאַל בַּתַּרְפִים, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ. רָאָה בַּכָּבֵד, אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּהֲדֵין עַרְבָיָא דְּנָכֵיס אִימְרָא וְחָמֵי בְּכַבְדֵיהּ. בִּימִינוֹ הָיָה הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַיִם, הָיָה קִסְמוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם בִּימִינוֹ. לָשׂוּם כָּרִים, כָּלוֹרְכִין. לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח, סְפַקְלָאטוֹרִין. לְהָרִים קוֹל, בְּסַרְפִּינִיסֵּס. לָשׂוּם כָּרִים, עֶשָׂה כַּרְקוֹמִין. לִשְׁפֹּךְ סֹלֶלָה, אַבְנֵי בַּלִּסְטְרָא. לִבְנוֹת דַּיֵּק, כְּבָשִׁין. וְכֻלָּם וְהָיָה לָהֶם כִּקְסָם שָׁוְא וגו', אָמַר לָהֶם נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל, אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרִין בַּתּוֹרָה שֶׁנִּדְרֶשֶׁת שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם

הֲרֵי נְבוּכַדְנֶצַּר קוֹסֵם עֲלֵיכֶם שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, וְכָל כָּךְ לָמָּה וְהוּא מַזְכִּיר עָוֹן לְהִתְפֹּשׂ, זֶה דָּמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה. וְיֵאוֹת הַשָּׁקֵד, זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, יא): מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מָה הַשָּׁקֵד הַזֶּה מִשְּׁעַת שֶׁיֵּנֵץ עַד שֶׁהוּא גוֹמֵר פֵּרוֹתָיו עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, כָּךְ כָּל גְּזֵרָה לֹא הָיְתָה אֶלָּא מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב. וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב, זֶה צַלְמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג, א): נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עֲבַד צְלֶם דִּי דְהַב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִשְׁתַּכַּח דְּאַתְּ אָמַר כָּל דְּרוֹמְיֵהּ שִׁיתִּין וּפוּתְיֵיהּ שִׁית, צָרִיךְ הֶקֵּף חַד מִתְּלָתָא, אָמַר רַבִּי בַּנַּי בְּקָנֶה זֶה הָיָה מַעֲמִידוֹ וְנוֹפֵל מַעֲמִידוֹ וְנוֹפֵל, אָמַר רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה עוֹמֵד עַד שֶׁהֵבִיא כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וְשָׁפְכוּ לְפָנָיו דִּימוֹס סָמַךְ עַל רַגְלָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ז, יט): כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ. וְתָפֵר הָאֲבִיוֹנָה, זוֹ זְכוּת אָבוֹת. כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ, מִבָּבֶל הָיוּ וּלְבָבֶל חָזְרוּ. וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים, זוֹ גָּלוּת יְכָנְיָה, אַתְּ מוֹצֵא מִשָּׁעָה שֶׁגָּלְתָה גָּלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה יָצָאת גָּלוּת יְכָנְיָה לִקְרָאתָם וְהָיוּ מְכֻסִּים שׂוֹקִים מִבִּפְנִים וּלְבָנִים מִבַּחוּץ וַהֲוֹון מַשְׁאִלִין אִילֵּין לְאִילֵּין מָה אַבָּא עָבִיד מָה אִמָּא עָבְדָא מָה אָחָא עָבִיד, וְאָמְרוּן לוֹן קְטִילִין אִינּוּן, וַהֲוָה מְסַפֵּיד בְּחָדָא יָדֵיהּ וּמְקַלֵּס בְּחָדָא יָדֵיהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד, כג): וּפְאֵרְכֶם עַל רַאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ. עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף, זוֹ שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחֲסִים. וְתָרוּץ גֻּלַּת הַזָּהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב. וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ, תְּרֵין אֲמוֹרִין, חַד אָמַר כַּדּוֹ שֶׁל בָּרוּךְ עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל יִרְמְיָה. וְחַד אָמַר כַּדּוֹ שֶׁל יִרְמְיָה עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל בָּרוּךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לו, יח): מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְיוֹ. וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר, מִבָּבֶל הָיוּ וּלְבָבֶל חָזְרוּ. מִבָּבֶל הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ, וּלְבָבֶל חָזְרוּ (עזרא ה, יב): וְעַמָּה הַגְלֵי לְבָבֶל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (ישעיה מד, כז): הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרְבִי, צוּלָה זוֹ בָּבֶל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צוּלָה, שֶׁשָּׁם צָלְלוּ מֵתֵי דּוֹר הַמַּבּוּל, דִּכְתִיב (ירמיה נא, מט): גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב (בראשית יא, ב): וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁנְעָר, שֶׁנִּנְעֲרוּ שָׁם מֵתֵי דּוֹר הַמַּבּוּל. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁמַּתּוּ בְּתַשְׁנוּק, בְּלֹא נֵר וּבְלֹא מָרְחָץ. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מְנַעֲרִים מִן הַמִּצְווֹת בְּלֹא תְרוּמָה וּבְלֹא מַעֲשְׂרוֹת. שִׁנְעָר, שֶׁשָּׁרֶיהָ מֵתִים נְעָרִים. שִׁנְעָר, שֶׁהֶעֱמִידוּ שׁוֹנֵא וְעֵר, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. וְיָשַׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, מִבָּבֶל הָיוּ וּלְבָבֶל חָזְרוּ. וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים, זוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אַתְּ מוֹצֵא כֵּיוָן שֶׁרָאָה יִרְמְיָה יְרוּשָׁלַיִם חֲרֵבָה, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּשְׂרַף, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּסְתַּלְּקָה לָהּ, הִתְחִיל עֲלֵיהֶם בַּהֶבֶל הֲבָלִים.

פרק ט

א הֶבֶל הֲבָלִים, תְּנֵי הֶחֱזִיק עְשִׁיר בְּדָבָר טוֹב, תְּחִלָּתוֹ רָעֵב הוּא לוֹ, הַמִּתְיַשֵּׁן בּוֹ עֲשָׂאוֹ לְמִרְמָס. גַּם עָנִי כִּי דַל חֶלְקוֹ, גַּם עֵינָיו לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ חֵלֶק שֶׁמַּעֲזִ בּוֹ עָשִׁיר, לָזֶה תַּאֲוָה וְלָזֶה תַּאֲוָה, שְׁנֵיהֶם שָׁוִין לַקֶּבֶר, הַכֹּל הָבֶל.

פרק י

א וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קוֹהֶלֶת חָכָם, בְּסוֹף קוֹהֶלֶת כְּתִיב: בִּקֵּשׁ קוֹהֶלֶת לִמְצֹא וגו', בִּקֵּשׁ קוֹהֶלֶת לַעֲמֹד עַל מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹות, כְּדִכְתִיב (ירמיה ט, כג): כִּי בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם ה', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֹה, וְכָתוּב יָשָׁר דִּבְרֵי אֱמֶת, הִכְתַּבְתִּיהוּ עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר (תהלים לא, כ): מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ, וְעוֹד כְּתִיב (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. וְעוֹד בִּקֵּשׁ לַעֲמֹד עַל שְׂכָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יא): וְכָל חֲפָצַיִם לֹא יִשְׁווּ בָהּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֹה וְכָתוּב יָשָׁר דִּבְרֵי אֱמֶת, כְּבָר הִכְתַּבְתִּיהוּ עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סד, ג): עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. בִּקֵּשׁ קוֹהֶלֶת לַעֲמֹד עַל הַקֵּץ מָתַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב, ז): אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָר הִכְתַּבְתִּיהוּ עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר (ישעיה סג, ד): כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וגו'. רַבִּי שָׁאוּל דְּנָוֶה מַתְנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם מָתַי קֵץ הַגְּאֻלָּה, הֱוֵי אוֹמֵר לוֹ: כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי כְּתִיב. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁלֹשָׁה סִימָנִים סִימַנְתִּי לְךָ וְסִיַּמְתִּי לְךָ בְּקִבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (דברים לד, ו): בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר, וְאַף עַל פִּי כֵן: וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ, לִבָּא לְפוּמָא לָא גְלֵי, פּוּמָא לְמַאן גְּלֵי.

פרק יא

א דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדַּרְבֹנוֹת, כְּכַדּוּר שֶׁל בָּנוֹת, מַה כַּדּוּר זֶה מִתְכַּדֵּר מִיָּד לְיָד וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת לָאָרֶץ, כָּךְ (יהושע כג, יד): לֹא נָפַל דָּבָר אֶחָד וגו'. מַה כַּדּוּר זֶה מְקַלְּעִין בָּהּ בַּיָּדִים וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת, כָּךְ מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לִכְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וכו'. דָּבָר אַחֵר, כַּדַּרְבֹנוֹת, כְּדַרְבָּן זֶה שֶׁמְּכַוֵּן אֶת הַפָּרָה כְּדֵי לַחֲרֹשׁ, וּכְדֵי לִתֵּן חַיִּים לְבָעֲלֶיהָ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַוְּנִין אֶת לֵב לוֹמְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי מִיתָה לְדִבְרֵי חַיִּים. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, דִּרְבָן, מַלְמָד, מַרְדֵּעַ. מַלְמָד, שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַפָּרָה. מַרְדֵּעַ, שֶׁהוּא מוֹרֶה דֶּעָה לַפָּרָה. דִּרְבָן, שֶׁהוּא דַּיִּיר בֵּינָה בַּפָּרָה כְּדֵי לַחֲרֹשׁ לְתִלְמֶיהָ, לִתֵּן חַיִּים לְבָעֲלֶיהָ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר מַה לְּפָרָתוֹ אָדָם עוֹשֶׂה דִּרְבָן, לְיִצְרוֹ שֶׁמְּסִיתוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, לָא אִיצְטְרִיךְ הֲדָא קְרָייָה לְמֵימַר אֶלָּא כְּאִילָנוֹת נְטוּעִים, וְאַתְּ אָמַר וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁבַח שֶׁל מַטָּע. וְכַדּוּרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. דָּבָר אַחֵר, וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, מָה הַמַּסְמֵר

הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁאַתְּ עוֹבְרוֹ מִמְּקוֹמוֹ רִשּׁוּמוֹ נִכָּר, כָּךְ כָּל מִי שֶׁעָוֹנוֹתָיו גּוֹרְמִים וַחֲכָמִים פּוֹשְׁטִין בּוֹ יָד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹזֵר בּוֹ, רִשּׁוּמוֹ נִכָּר. דָּבָר אַחֵר, וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, כָּל יָמָיו שֶׁל רַבִּי אֶלְיעֶזֶר הָיוּ הָעָם נוֹהֲגִין כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאַחַר שֶׁמֵּת רַבִּי אֶלְיעֶזֶר חָזְרוּ הָעָם לִנְהֹג כְּמִדָּתָן. בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת, אֵימָתַי דִּבְרֵי תוֹרָה נֶאֱמָרִין כְּתִקְנָן, בְּשָׁעָה שֶׁבַּעֲלֵיהֶן שׁוֹמְעִין אוֹתָן בַּאֲסֻפּוֹת, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם שָׁמַע מִפִּי אָדָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהֵא עָלָיו כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ו, ו): אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, וְלֹא כְשָׁמְעוֹ מִפִּי חָכָם אֶלָּא כְּמִפִּי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת, וְלֹא כְשָׁמְעוֹ מִפִּי חֲכָמִים אֶלָּא כְּמִפִּי סַנְהֶדְרִין, (במדבר יא, טז): אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ. וְלֹא כְשָׁמְעוֹ מִפִּי סַנְהֶדְרִין, אֶלָּא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד, זֶה מֹשֶׁה. וְלֹא כְשׁוֹמֵעַ מֵרוֹעֶה מֹשֶׁה, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵרֹעֶה אֶחָד, וְאֵין רוֹעֶה אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ, ב): רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה. וְאֵין אֶחָד אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. תַּמָּן תְּנֵינָן, לֹא יֵצֵא הָאִישׁ בְּסַנְדָּל הַמְסֻמָּר וְלֹא בְיָחִיד בִּזְמַן שֶׁאֵין בְּרַגְלוֹ מַכָּה, כַּמָּה מַסְמְרוֹת יִהְיוּ בוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חֲמִשָּׁה, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה. רַבִּי דּוֹסָא בֶּן חֲנַנְיָה אוֹמֵר שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה יְמֵי הַשַּׁבָּת. וְרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה יַרְחֵי הַלֵּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנַנְיָה הַכַּלְבּוֹס אֵינוֹ מִמְּנְיַן הַמַּסְמְרוֹת. רַבִּי זְעֵירָא בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא מַהוּ לִתְּנֵם עַל גַּבֵּי מְנָעָל בְּשַׁבָּת, אָמַר לוֹ מֻתָּר. מַהוּ לְהַחֲלִיפָם, אָמַר לוֹ מֻתָּר. מַהוּ לִתְּנֵם זֶה עַל גַּב זֶה, אָמַר לוֹ מֻתָּר. רַבִּי חִיָּא נוֹתֵן אַחַד עָשָׂר מִכָּאן, וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִכָּאן, כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, מָה הַסְּפָרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, אַף הַמִּשְׁמָרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וּמָה הַמִּשְׁמָרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, אַף הַמַּסְמְרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.

פרק יב

א וְיֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר, מֵהוּמָה, שֶׁכָּל הַמַּכְנִיס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, מְהוּמָה הוּא מַכְנִיס בְּבֵיתוֹ, כְּגוֹן סֵפֶר בֶּן סִירָא וְסֵפֶר בֶּן תִּגְלָא. וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִיעַת בָּשָׂר, לַהֲגוּת נִתְּנוּ וְלֹא לִיגִיעַת בָּשָׂר נִתְּנוּ.

פרק יג

א סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, סוֹף דִּבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם, הַכֹּל מַשְׁמִיעִין אֶת מַעֲשָׂיו, כָּשֵׁר הָיָה פְּלוֹנִי זֶה, יְרֵא שָׁמַיִם הָיָה פְּלוֹנִי זֶה. אֶתְוֹן וּשְׁאֵלוּן לִשְׁלֹמֹה סוֹפֵיהּ דְּכוֹלָּה מָה, אָמַר לְהוֹן, סוֹף דָּבָר. אָמַר רַבִּי לֵוִי לָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ דֶּבֶר, דְּדֶבִיר טָבִין עִם בִּישִׁין. וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ גּוֹבַיָּי, דְּגָבֵי דִּדִינָא דְּאֵינָשָׁא וּדְבַרְיֵיתָא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת רְאוּ מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו, כָּשֵׁר הָיָה, יְרֵא שָׁמַיִם הָיָה פְּלוֹנִי זֶה, מִיָּד מִטָּתוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר. כַּד דְּמַךְ רַבִּי לֵוִי בַּר סִיסִי, עָאל אַבָּא אֲבוּי דִּשְׁמוּאֵל וְאַפְטַר עֲלוֹי

הֲדֵין קְרָיֵיה: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, לְמָה רַבִּי לֵוִי דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְהָיוּ בוֹ מֵאָה גְּפָנִים וְהוּא עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ מֵאָה חָבִיּוֹת יַיִן, וְהָיָה אוֹתוֹ פַּרְדֵּס חָבִיב עָלָיו מִכָּל פַּרְדֵּסִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, עָמַד עַל תִּשְׁעִים וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חָבִיּוֹת. עָמַד עַל שְׁמוֹנִים, עָמַד עַל שִׁבְעִים, עָמַד עַל שִׁשִּׁים, עָמַד עַל חֲמִשִּׁים, עָמַד עַל אַרְבָּעִים, עָמַד עַל שְׁלֹשִׁים, עָמַד עַל עֶשְׂרִים, עָמַד עַל עֲשָׂרָה, וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, עָמַד עַל אַחַת וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, אָמַר הַמֶּלֶךְ חָבִיב עָלַי זֶה הַגָּפֶן מִכָּל פַּרְדֵּסִים שֶׁיֵּשׁ לִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָבִיב עָלַי הוּא כְּכָל הָעוֹלָם, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת, אָמְרוּ: כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.

פרק יד

א כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה, רַבִּי הֲוָה פָּשֵׁיט הֲדֵין קְרָיֵיה, וְכֵיוָן שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְאֶחָד מִשִּׁשָּׁה מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ הָיָה בּוֹכֶה, וְאֵלּוּ הֵן (עמוס ד, יג): כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וגו', וְאַפְלוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּם מַמָּשׁ וְלֹא חֵטְא נִכְתָּבִין לוֹ עַל פִּנְקָסוֹ, וּמִי כּוֹתְבָן (עמוס ד, יג): עֹשֶׂה שַׁחַר עֵיפָה. וְעוֹד (צפניה ב, ג): בַּקְּשׁוּ אֶת ה' כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ וגו'. (עמוס ה, טו): שִׂנְאוּ רָע וְאֶהֱבוּ טוֹב וגו'. וְהֲדֵין פְּסוּקָא: כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה וגו'. (משלי יט, ב): גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב, אָמַר רַבִּי בֵּיבַי לְאֶחָד שֶׁהָיָה לָמוּד לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עִם הָנֵץ הַחַמָּה וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, בְּלֹא יוֹדֵעַ לֹא טוֹב, אֶלּוּ יוֹדֵעַ וְשִׁמֵּשׁ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא (משלי יט, ב): וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא, לְאֶחָד שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי חֲנֻיּוֹת, אַחַת מוֹכֶרֶת בְּשַׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת בְּשַׂר נְבֵלָה, וְשָׂכַח וְלָקַח בְּשַׂר נְבֵלָה, בְּלֹא יוֹדֵעַ לֹא טוֹב, אֶלּוּ יָדַע וְלָקַח עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא. רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיֵיה לְעִנְיַן שַׁבָּת, לְאֶחָד שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים אֶחָד שָׁפוּי וְאֶחָד מָלֵא קוֹצִים וּצְרוֹרוֹת, וְשָׂכַח וְהָלַךְ בָּזֶה שֶׁבּוֹ קוֹצִים וּצְרוֹרוֹת, אֶלּוּ יָדַע וְהָלַךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ פְּתָרֵי קְרָיֵיה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת אָסוּר, בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מֻתָּר. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת מֻתָּר, בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר מָה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת בְּלֹא יוֹדֵעַ לֹא טוֹב, אֶלּוּ יָדַע וְהָלַךְ וְעָשָׂה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָךְ: כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע, אָמַר, עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ שׁוֹקֵל שְׁגָגוֹת כִּזְדוֹנוֹת תַּקְנָה יֵשׁ לוֹ, מַאי עַל כָּל נֶעְלָם, זֶה הַהוֹרֵג כְּנָה בְּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס. וּשְׁמוּאֵל אָמַר זֶה הָרַק בְּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס. מַאי אִם טוֹב וְאִם רָע, אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי זֶה הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי בְּפַרְהֶסְיָא, כִּי הָא דְּרַבִּי יַנַּאי חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵיב פְּרוּטָה לֶעָנִי בְּפַרְהֶסְיָא, אָמַר מוּטָב דְּלָא יְהַבְתְּ לֵיהּ מֵהַשְׁתָּא דְּיָהַבְתְּ וּכְסִיפְתֵּיהּ. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי, זֶה הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְאִשָּׁה בַּסֵּתֶר, דְּמַיְיתֵי לָהּ לִידֵי חֶשְׁדָּא. רָבָא אָמַר זֶה הַמְשַׁגֵּר בָּשָׂר לְאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ מְחֻתָּךְ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, אֵינִי וְהָא רָבָא מְשַׁדֵּר, שְׁאנֵי בַּת רַב חִסְדָּא דְּקִים לֵיהּ בְּנַוְּהּ [אם טוב ואם רע].